

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07050

SHTAMEN UN TSVAYGN

Sarah Hamer-Jacklin

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שרה האמער־דזשאַקלין

שמאמען און צווייגן

— דער ציילונגען —

שער־בלאט געציילונגען פון לאלא

ארויסגעגעבן פֿון דער נאָו־אָראַדאַמסקער סאַסניעטי

ניו־יאָרק, 1954

Shtamen Un Tzweigen

(STUMPS and BRANCHES)

Stories

by Sarah Hamer-Jacklyn

Copyright 1954

By SARAH HAMER-JACKLYN

New York, N. Y.

3

Printed in U.S.A. by
PROMOTION PRESS
New York, N. Y.

שרה האמער
דזשאקלין

שטאמען
און צווייגן

פון זעלבן מחבר:

לעבנס און געשמאצטן

דערציילונגען 1946.

מנינע שוועסמערן חוזה און משיפע —
מיט ליכשאַלט געווידמעט.

א י נ ה א ל ט

7 מיין מאמעס חלום	
20 די מחילה	
44 אויס רבי	
55 דער טייך דארף א מענטש	
79 און מיצי איז איינגעשלאפן	
88 „דער גאלדענער פויגל“	
100 אנטוישונג	
109 זי האט געפונען א פובליקום	
124 מיסטער דזשאָ	
131 אויף דער עלטער	
136 צוויי פארליבטע	
145 טאטע און זון	
164 „רבילע זאם“	
174 דער עצה געבער	
182 בריוו	
189 לאַנדסלייט	
202 צביה און באַשע	
210 בלויז אויף דערוויל	
218 די אַנדערע	

מיין מאמעס הלום

שבת נאך מיטאָג. דער טאַטע האָט זיך צוגעלייגט כאַפּן אַ דרימל. די מאַמע לייענט דעם טייש־חומש. איך הער זיך איין צו דער שיינער מעשה און שלינג יעדעס וואָרט. פּלוצעם גיט זיך אַן עפּן די טיר, מיין באַבע קומט אַריין. זי קוקט אויס ביין, צעטראָגן, טוט אַ וואָרף אַ „גוט שבת“, זעצט זיך אַן אַנגעכמורעטע ביים פענצטער און קוקט אַרויס אין גאַס. אַן אויפגערעגטע, רוקט זי דעם ריטשער פון דער גאַלדענער קייט, וואָס הענגט ביי איר אויפן האַלדז, רוקט אים אַרויף, אַראָפּ, און רעדט נישט אויס קיין וואָרט.

די מאַמע פאַרמאַכט ס'טייט־חומש, הויבט זיך אויף פונעם בענקל. זי גייט אַנגעטאַן אין בלויען, זיידענעם האַבעליאַק, מיט די שפיצן וואָס פאַרשטעלן אַביסל איר שווער לייב. אַבער איך ווייס שוין — מיין מאַמע דאַרף אין גיכן געבוירן אַ קינד. איר דינע מיטלואוואקסיקע פיגור בייגט זיך שווער אונטערן וואָגיקן בויך. גרויסע, מילדע, ברוינע אויגן לייכטן אַרויס פון איר בלייך־באוועג־לעכן פנים. מיט אַ ווייס, זיידן טאַשנטיכל ווישט זי דעם שווייס וואָס שלאָגט פון איר הויכן שטערן און דער גלייכער, דינער נאָז. זי גיט אַ גלעט איר שוואַרץ־האַריק שייטל, וואָס קוקט אויס כמעט ווי אייגענע האָר און פרעגט:

— די שוויגער וועט אפשר טרינקען אַ גלאָז טיי?

— איך דאַרף נישט קיין טיי, — ענטפערט די באַבע ביין. און

באַלד גיט זי צו: — שיינע זאַכן הער איך פון דיר...

די מאַמע קוקט זי אַן צעטומלט, נאָר באַלד כאַפט זי זיך

און זאָגט:

— די שוויגער מיינט אַוודאי דאַס, וואָס איך בין געגאַנגען צו

דאַקטאָר מיטלמאַן, זיך לאָזן אונטערזוכן?

— טאקע דאָס! נו, פּרעג איך דיך, ווי גייט עס אַ יידישע
טאַכטער צו אַ מאַנספּערשוין-דאַקטאָר? האָסט דאָך שוין געהאַט
פינף קינדער, די דריי צו לאַנגע יאָר, און אַלע מיט אַ הייבאַם,
וואָס עפּעס פּלוצעם אַ דאַקטאָר? ס'איז דאָך אַ חילוּל-השם.
— סיי-ווי-סיי האָב איך אים נישט געטראָפּן אין דער היים, —
באַרוואַיקט זי די מאַמע.

— נו, גב זי לטובה, — דערפרייט זיך די באַבע.
— איך האָב אויך אַזוי געטראַכט. מסתמא איז שוין אַזוי אַנ-
געצייכנט פון אויבערשטן, אַז איך זאָל דאָס מאַל אויך אויסקומען
אַן אַ דאַקטאָר. נאָר עפּעס ווייס איך אַליין נישט, שוויגער, — באַ-
קלאַגט זיך די מאַמע. — איך האָב מיט יענע קינדער זיך קיינמאַל
נישט געפילט אַזוי שלעכט... — זי בייגט זיך צו צו דער באַבען
און רוימט איר עפּעס איין שטיל אין אויער.
— עט, — טוט די באַבע אַ מאַך אַוועק מיט דער האַנט דער מאַ-
מעס סוד...

— ס'איז גאַרנישט. נאַרישקייטן. ס'וועט איבערגיין... מען
איז ביים אויבערשטן אין די הענט. זאָג מיר נאָר, איך בעט דיך,
וועמענס איינפאַל איז דאָס געווען, אַז דו זאָלסט גיין צו אַ דאַק-
טאָר?

— די מאַדאַם שאַשעווסקיס.

— אוי! — טוט די באַבע אַ פאַטש מיט די הענט, — אַט די
גויע?... זי טראַגט דאָך די אייגענע האָר... וויל נישט אַנטאָן
קיין שייטל... גייט נישט שבת אין שול און מ'זאָגט, אַז זי פירט
אַ טריפּה הויז. ווי קומסטו גאָר אין גאַנצן צו איר?
— זי קומט אַריין אין געשעפּט, איז גראַד אַ וואוילע און אַ
גוטע קונה, פּרעגט מיך אַלעמאַל אויס וואָס איך מאַך. נו, האָט
מען זיך צערעדט, און איך האָב איר דערציילט ווי אַנדערש אַלץ
אונטערשיידט זיך איצט פון מיין פריערדיקן טראַגן, האָט זי זיך
אַנגעזעצט און נישט אַפּגעלאָזט, נישט אַנדערש, ווי איך מוז גלייך
גיין צום דאַקטאָר.

די באַבע איז אַזש אויפגעשפרונגען.

— מע טאָר יענע אין קיין יידיש הויז נישט אַריינלאָזן! און

זאל די שנור מער נישט נאכגיין דער גויעס קאפ! ...
האָט די מאַמע צוגעזאָגט, און די באַבע האָט גלייך שוין אַ פריי-
לעכע געבעטן אַ גלאַז טיי, און צו מיר האָט זי אַ זאָג געטאָן:
— אויב דיין מאַמע וועט אויך איצט האָבן אַ מיידל, וועסטו
ביליקער ווערן ...

דאָס האָט מיך אַ ברי געטאָן. זינט מיין מאַמעס טראַגן פלעגן
זיך אַלע רייצן מיט מיר. טאַמער קומט נישט קיין יינגל, ווער איך
ביליקער, און דאָס האָט מיך שטאַרק געשראַקן. אויב, חלילה,
אַ מיידל, וועל איך דאָך שוין באַלד גאַרנישט ווערט זיין ... אין
מיין קינדישן מוח האָט כסדר געעגבערט, וואָס וועט דער טאַטעשי
זאָגן? אַ רחמנות אויף אים ... איך האָב נאָך נישט געהאַט פאַר-
געסן, וואָס ס'האַט זיך אָפגעטאָן ווען מיין דריט שוועסטערל איז
געבוירן געוואָרן. איך האָב גענוי געדענקט, ווי מיין פאַטער איז
אַן אויפגערעגטער געשטאַנען לעבן דער טיר פון דער געווינערין
און אין גרויס שפּאַנונג דערוואַרט דעם אַנזאָג, אַז זיין קדיש איז
געקומען אויף דער וועלט. אין צייט פון דער מאַמעס טראַגן איז
ער געפאַרן צום רבין, געגעבן אַ גרויסן פּדיון און איז געווען זי-
כער אַז דאָס מאָל וועט עס זיין אַ זכר. איך בין געשטאַנען לעבן
אים, גרייט אַוועקצוטראַגן די נייעס; עס האָט זיך דערהערט
אַ מוראדיקער אויסגעשריי, און באַלד דאָס פאַרשטיקטע וויינען פון
קליינעם עופּהלע. אין אַ פאַר מינוט שפּעטער האָט זיך באַוויזן
מלכה, די הייבאַם, און אַנגעזאָגט: אַ מיידל!

דער טאַטע האָט גאַרנישט געענטפּערט, נאָר ווי אַ פאַרחלשטער
זיך אַראַפּגעלאָזט אויף אַ בענקל — געבליבן זיצן צעמישט, און
פאַרביטערט גשווייגן.

מיט מיינע גאַנצע אַכט יאָר, וואָס איך האָב געטראַגן אויף
מיינע שמאַלע פלייצעס, האָב איך באַנומען מיין טאַטנס צער, און אַ
פאַרשולדיקטע פאַר דער מאַמען, האָב איך שטיל געפרעגט:
— וואָס זאל איך זאָגן האָט די מאַמע געהאַט? — אַ יינגל, צי
אַ מיידל?

— האַ? אַ יא, — האָט ער זיך ווי אויפגעכאַפּט, — ביי דער
באַבען און זיידן, און ביי דער גאַנצער משפּחה, זאָלסטו זאָגן אַז

ס'איז אַ מיידל, נאָר אין גאַס, פאַר פרעמדע, זאָלסטו זאָגן אַ יינגל ...
זאָלן זיי שפעטער געוואָר ווערן דעם אמת ...

איצט וועל איך מער נישט זאָגן קיין ליגן, און אויב די מאַמע
וועט, חלילה, האָבן אַ מיידל, וועל איך זאָגן, אָו עס איז אַ
מיידל. איך וויל נישט אָו מען זאָל מיך שפעטער רופן ליג-
בערקע.

יעדע נאַכט נאָכן קריאת־שמע לייענען, און אין דער פרי, נאָך
מודה־אני, פלעג איך בעטן: גוטער גאָט, זאָל דאָס נייע קינד, וואָס
דו וועסט אונדז שענקען, זיין מיר אַ ברודערל. אָבער פלוצעם איז מיר
איינגעפאלן, אָו אַ קליין מיידעלעס געבעט וועט אפשר נישט
דערגיין צו די הימלען, און דער אויבערשטער וועט עס נישט דער-
הערן. האָב איך נאָך אַ לאַנגן טראַכטן באַשלאָסן, אָו דער פאַסיק-
סטער שליח צו גאָט, איז מיין פרומער זיידע. ער איז דאָך דער
עלטסטער גבאי ביים גרויסן צדיק ר' יחזקאלע ראַדאָמסקער, און
איז טאָג ווי נאַכט אַריינגעטאָן אין די הייליקע ספרים. זונטיק
פרי בין איך גלייך געלאָפן צום זיידן. איך בין געבליבן שטיין
לעבן היינט. פון אָפענעם פענצטער האָט זיך געטראָגן מיין זיידנס
גמרא־ניגון. איך בין אויף די שפיץ פינגער אַריין אין זיין אַלקער
און געבליבן שטיין ביי דער טיר. ער איז געזעסן פאַרטיפט, זיך
געוויגט איבער דער אָפענער גמרא. ער האָט אַ דריי געטאָן דעם
קאָפּ און מיך דערזען. האָט ער אַ רוק געטאָן דאָס קאָפּל, אַ גלעט
געטאָן די גרויע באַרד. זיין געבלעך פאַרמעט פנים האָט זיך
צעשמייכלט און מיט אַ באַהאַלטענער פרייד האָט ער אַ פרעג גע-
טאָן:

— וואָס עפעס אַזוי פרי, שרהלע?

— איך וויל ביי דיר עפעס בעטן.

— אַהאָ ... נו, איך פאַרשטיי — און ער האָט זיך געכאַפט

צו דער קעשענע.

— ניין, ניין, נישט קיין געלט וויל איך ...

— נישט קיין געלט? וואָס דען וויל מען פון אַ זיידן?

— אָו דו ... אָו דו ... זאָלסט בעטן ... — האָב איך גע-

שטאַמלט, און נישט געוואוסט ווי אַזוי אים דאָס צו זאָגן.

— בעטן? וואָס בעטן?

— ביים אויבערשטן...

ער האָט זיך ברייט צעשמייכלט און געפרעגט:

— אָבער וואָס זאָל איך בעטן?

— אַז מיין מאַמע זאָל האָבן אַ יינגל! — האָב איך אין איין

אַטעם אַרויסגערעדט.

זיין פריערדיקער שמייכל איז פאַרשוואונדן. דאָס פנים איז מיט אַמאָל געוואָרן שטרענג, און ער האָט ביז אַ זאָג געטאָן:

— נישט פאַר קיין יינגל דאַרפסטו בעטן, מיין קינד, מען דאַרף

בעטן, אַז דיין מאַמע זאָל בשלום איבערקומען...

און ער האָט זיך ווידער פאַרטיפט אין ספר, זיך שטאַרקער

געשאַקלט, און העכער געלערנט, מיט מער ברען און גרויס כוונה.

איך בין נאָך אַ ביסל געשטאַנען. מיר האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז

דער זיידע האָט עפעס ווי פאַרגעסן אין מיר, האָב איך אַ דער-

שראַקענע זיך אַרויסגעשאַרט פון שטוב, און בין אַ באַטריבטע

געגאַנגען אַהיים.

פרייטיק-צו-נאַכט, ווען מיין מאַמע האָט זיך פרום געשאַקלט

איבער די בענטשליכט, האָב איך געהערט, ווי צו דער שטענדיקער

ברכה האָט זי צוגעלייגט די ווערטער:

„רבנו של עולם, האָר פון אַלע וועלטן, קליין און נישטיק בין

איך, אַ זינדיקע פרוי, וואָס איז נישט ווערט דיין הייליקן נאָמען צו

מעלדן, אַ מאַמע פון דריי אויסגעבעטענע קינדער, בעט איך דיך, דו

זאַלסט ווייזן דיין חסד און גנאָד, און האַלטן דיין רעכטע האַנט

איבער מיין אַנטבינדונג, און איך זאָל זוכה זיין אויסצוכאַווען מייע

קינדער.“

— אָמן! — האָב איך פרום אַ שעפטשע געטאָן.

די מאַמע האָט אויף מיר אַ קוק געטאָן דורך פאַרטערטע

אויגן.

דער טאַטע איז אַריין אין הויז מיט אַ פריילעכן „גוט שבת“.

— אָן אַן אורח? — האָט די מאַמע געפרעגט מיט פאַרדראָס.

— איידער איך האָב מיך רעכט אַרומגעקוקט — האָט דער

טאטע געזאגט — האבן די באלעבאטיים צעכאפט די עטלעכע אורחים.

ער האט געמאכט קידוש, זיך געוואשן צום עסן, געזאגט א ברכה איבער דער חלה און אנגעשניטן פאר יעדערן א מוציא. די מאמע האט דערלאנגט צום טיש געפילטע פיש, לאקשן מיט ויך, הון און מערן-צימעס. דער טאטע האט ביי איר געפרעגט: — ווי פילסטו זיך?

האט זי א שאקל געטאן מיטן קאפ און שטיל געענטפערט: — געלויבט דעם אויבערשטן!

אפגעגעסן, איז זי געבליבן זיצן ביים טיש א מידע. די אויגן דעקלעך האבן זיך ביי איר געקלעפט, ווי ביי א הינדל. זי האט איינגעדרימלט. די לעצטע גאלדענע פלעמלעך פון די צאנקענדיקע ליכט האבן זיך געלאשן און געשאטנס מיין מאמעס בלייך פנים. דער טאטע האט אונדז שטום אנגעוויזן מיטן פינגער אויף די ליפן, מיר זאלן נישט טומלען, נישט איבערצואוועקן די מאמען.

נאך א צען מינוט שלאף האט זי זיך פלוצעם אויפגעכאפט און מיט ברייט-צעעפנטע אויגן האט זי אונדז אנגעקוקט צעשראקן, און מיט אמאל — ווי זי וואלט באגריפן עפעס א שרעקלעכע זאך — האט זי זיך צעוויינט מיט א פארשטיקטן יאמער.

מיר האבן זיך אלע דערשראקן, געוואלט וויסן וואס עס בא-דייט איר פלוצעמדיקער אויסברוך. די מאמע האט געזאגט, אז זי האט געהאט א שלעכטן חלום. האט דער טאטע איר געבעטן, זי זאל דערציילן וואס ס'האט זיך איר געחלומט. האט זי געענטפערט, אז קיין שלעכטן חלום טאר מען נישט דערציילן, און האט געוויינט. דער טאטע איז געווען א גערער חסיד, האט ער איר געדאטן צו פארן צום גערער רבין, זאל זי דעם רבין דערציילן דעם חלום, און דער צדיק וועט שוין פותר-חלום זיין.

דאס האט זי אויך נישט געוואלט. זי האט שפעטער צוגעזאגט אריינצוגיין צו דעם ראדאמסקער רבין, ר' יחזקאלן, א גאנצע וואך איז זי ארומגעגאנגען ווי אין טיפן חלום, דורך פייכטע אויגן האט זי געקוקט אויף אירע קינדער, זיי געצוואגן די קעפלעך, באקוקט די אויערן, געוואשן די העלדולעך, צוגענייט קנעפלעך צו די קלייד-

לעך, געלאזט פארריכטן די שיכעלעך. צו מיר האָט זי אַ זאָג גע-
טאָן:

— קום, שרהלע, איך וועל דיך לערנען איבערציען די פערע-
נע מיט די קישנס.

איך האָב נישט געוואָלט. איך בין ווי אַלעמאַל געווען גרייט,
נאָך אַ טאָג לערנען, אַרויסלויפן אין גאַס זיך שפּילן מיט די קינדער.
האָט זי מיך פאַרהאַלטן און געזאָגט:

— שרהלע, דו ביסט די עלטסטע שוועסטער, קיין עין-הרע
שוין באַלד אַ כלה-מידל פון אַריבער צען יאָר. טאַמער, חלילה,
מאַכט זיך עפעס מיט דיין מאַמען, דאַרפסטו פאַרנעמען איר אָרט.
אַ פּחד, עפעס אָן אומבאַוואוסטער שרעק איז מיך באַפאַלן.
איך האָב אין אָנגסט געפּרעגט:

— מאַמעשי קרוין, פאַרוואָס רעדסטו רייד וואָס טוען מיך
שרעקן?

— מיין קינד, — האָט זי אַרויפגעלייגט איר האַנט אויף מיין
אַקסל, — איך וויל דיך לערנען זיין אַ באַלעבאַסטע, ס'מאַכט זיך
אַמאַל אַ מאַמע איז קראַנק, דאַרף די עלטסטע טאַכטער קענען טאָן
דער מאַמעס אַרבעט, אַ באַלעבאַטיש קינד דאַרף אַלץ קענען, און אַ
מאַמע מוז לערנען.

איך האָב אַלץ נאָכגעטאָן וואָס די מאַמע האָט מיך געלערנט.
כ'האָב אַרויף און אַראָפּגעצויגן די ציכלעך פון די קישנס, און זי
האָט אַלץ געזאָגט:

— ניין, נישט אַזוי, נאָכאַמאַל... אַט אַזוי, נאָכאַמאַל.
ביז זי האָט זיך נחתדיק צעשמייכלט און פריידיק אויסגערופן:
— אַט אַזוי איז פיין... גאָר פיין, שרהלע... נו, גענוג אויף
היינט. איצט קאַנסטו זיך שוין גיין שפּילן.

דורך דער גאַנצער וואָך איז זי אַרומגעגאַנגען אין אַ טיפּער
מרה-שחורה. זי איז געווען ביים רבין; געגאַנגען אויפן הייליקן
אָרט; אַריינגעוואָרפן אַ קוויטל אין שטיבל, וואו עס רוען די גרויסע
צדיקים; געווען אויף די קברים פון אירע צוויי טויטע קינדער און
דער עלטער-באַבען; אַהיימגעקומען מיט פאַרוויינטע אויגן און גע-
פאַסט אַ תּענית. זי איז אַבער אויף איין האָר נישט מונטערער גע-

וואָרן. ווי אַ שאַטן האָט זי געשלייכט איבערן הויז, שטיל געהאַלטן
אין איין אַרבעטן, זיפצען און וואַרפן געלט אין ר' מאיר בעל-הנס-
פושקע.

**

אויפן צווייטן פרייטיק-צו-נאַכטס נאָך דער מאַמעס חלום, האָט
דער טאַטע אַהיימגעבראַכט צוויי אורחים פונעם שטיבל. די מאַמע
האָט זיך שטאַרק דערפרייט מיט די געסט. זיי באַדינט מיט גרויס
כבוד. ביים אַוועקגיין האָט זי די אורחים מיטגעגעבן אַ פעקל עסן.
אין מיטן-נאַכטיקן, טיפן שלאָף האָט אַ מוראדיק קרעכצען מיך
אויפגעוועקט. איך האָב אַ דערשראַקענע געעפנט די אויגן. צו
מיין גרויס איבערראַשונג האָב איך דערזען ווי דער טאַטע רייבט אָן
אַ שוועבעלע און צינדט אָן די נאַפט-לאַמפּ.

— טאַטעשי! — האָב איך ווי נישט מיט מיין קול אויסגע-
רופן — עס איז דאָך שבת! מען טאַר נישט!
— די מאַמע איז חרוב, וועק אויף די שכנה, איך לויף נאָך
אַ דאַקטאָר! — און ער איז אַרויסגעלאָפן פון הויז.

איך בין מיט אויפגעריסענע אויגן צוגעלאָפן צו דער מאַמעס
בעט. זי איז געלעגן אין אַ טייך בלוט, דאָס פנים ווייס ווי קאַלך.
— מאַמעשי, טייערע, איך האָב מורא, — האָב איך זיך אַראָפּ-
געלאָזט לעבן איר בעט, — גיי נישט אַוועק פון אונדז ... לאַז
אונדז נישט איבער ... — האָב איך אַ האַלב פאַרחלשטע ביי איר
געבעטן.

איך האָב דערפילט אירע אייז-קאַלטע פינגער גלעטן מיין פנים.
אירע פאַרגלייזטע אויגן האָבן געקוקט און ווי נישט געזען; אירע
בלייכע ליפן האָבן שטיל געשעפטשעט:

— איך גיי נישט אַוועק, איך וועל מיט אייך זיין ... אַלעמאַל
זיין צוזאַמען ... מיט מיינע אַרעמע שוואַלבן.

איך האָב שטיל געוויינט.
זי האָט שווער געאַטעמט. אַ ווינט האָט געבלאַזן פון אירע
נאָזלעכער.

— איך וועל דיך נישט פאַרלאָזן, שרהלע ... וויין נישט —
האָט זי מיט אַ געדעמפט קול געפליסטערט. — גיי נאָך דער שכנה!

איך האָב מיך אַ רײס געטאַן פֿון בעט. מיט אימפעט זיך גע-
לאָזט צו דער שכנה באַשע. איך האָב אויפגעוועקט דעם גאַנצן
הויף שכנים. באַלד איז אונדזער הויז פול געווען מיט וויבער.
אַבער קיין דאַקטאָר איז נאָך אַלץ נישט געווען. זיי האָבן נישט
געוואָלט אַרויסקריכן פֿון וואַרעמען בעט אין אַ שפעטער. רעגנ-
דיקער נאַכט.

ענדלעך איז דער טאַטע צוריקגעקומען מיט מלכה די הייבאַם,
אַ ברייטע יידענע פֿון אַ יאָר זעכציק. זי האָט געהאַלטן אין האַנט
אַ קליין רענצל, האָט זיך באַוועגט פֿויל און בייז געברומט, אַז מען
האַט איר נישט געדאַרפט רופן אין אַזאַ וועטער, ווייל די קימפע-
טאַרין איז נאָך נישט אויף דער צייט און קיינער האָט נישט קיין
רחמנות אויף אַ וויסטער, אַרעמער אלמנה. נאָר קוים איז זי צוגע-
גאַנגען צו דער מאַמעס בעט, האָט זי פאַרבראַכן די הענט און אַ
געשריי געטאַן:

— אוי אַן אומגליק, אַ בלוט־שטורץ! געשווינד וואַטע, גיט מיר
אַהער האַנטעכער, קאַלט וואַסער, אַ שיסל!... הייס וואַסער!...
די ווייבער האָבן זיך געפאַרעט, געזאַגט אַז די מאַמע דאַרף
האַבן גרויס רחמים, זי זאָל בלייבן לעבן. מיך האָבן זיי אַרויסגע-
טריבן פֿון דער מאַמעס שלאַף־צימער, און מיך געהייסן בעטן פאַר
דער מאַמעס געזונט ווערן.

איך בין אין גרויס ציטערניש געלאָפֿן צום בית־המדרש. מיינע
לייכטע קינדישע טריט האָבן אַפֿגעהילכט אין די פֿוסטע, נאַכטיקע
געסלעך. מיר האָט זיך כסדר אויסגעדאַכט, אַז שדים יאָגן מיך נאָך.
פֿון וואַלקנדיקן הימל האָט געגאַסן אַ רעגן. מיינע האָר זיינען גע-
וואָרן נאַס. די טראַפֿנס זיינען גערונען איבער מיין פֿנים, זיך אויס-
געמישט מיט מיינע טרערן, וואָס האָבן זיך אַן אויפהער געגאַסן פֿון
מיינע אויגן. אין בית־המדרש האָב איך שוין געטראַפֿן מיין טאַטן
צוזאַמען מיט אַן עדה יידן זאָגן תהילים.

פֿון בית־המדרש בין איך געלאָפֿן אויפוועקן די משפּחה. די
באַבע האָט מיך פאַרהאַלטן און נישט געלאָזט גיין אַהיים. איידער
זי איז אַוועק, האָט זי אַנגעזאַגט דעם זיידן, ער זאָל מיך נישט אַרויס-
לאָזן פֿון הויז, ביז עס וועלן זיך נישט אויסטריקענען מיינע נאַסע

קליידער. דער זיידע האָט אויף מיר אָנגעשטעלט אַ פּאַר מאָנענדיקע, דורכדרינגענדיקע אויגן און מיט אַ וויינענדיק קול הויך געזאָגט תהילים. אַ ציטער איז מיר אָדורך איבערן לייב. איך האָב מיך דערפילט נישטיק און זינדיק פאַר קומען צום זיידן בעטן אויף אַ יינגל, האָב איך זיך אַ צעמישטע געשליכט פון איין שטוב אין דער צווייטער.

ווען אין דרויסן האָט גענומען גרויען אויף טאָג, בין איך מיט אַ קלאַפענדיק האַרץ געלאָפן אַהיים. איך בין געבליבן שטיין היינטערן פענצטער. איך האָב מורא געהאַט אַריינצוגיין אין הויז. עס האָבן זיך צו מיר דערטראָגן פאַרשטיקטע קולות. בין איך מיט אונטערגעהאַקטע פיס אַריין אין שטוב און דערזען אַ סך מענטשן שטיין אַרום דער מאַמעס בעט, אימצער האָט גערופן, געשריגן: — פריידע-ריווע, עפן די אויגן! אויף וועמען לאָזטו איבער דייע קינדער?

אימצער האָט מיך צוגעשטופט צום בעט.

— מאַמעשי, מאַמעשי! — האָב איך געשריגן.

מיין מאַמע האָט מיט געוואָלט אויפגעריסן די פאַרגלייזטע אויגן, מיך לאַנג אָנגעקוקט, געפרואווט עפעס זאָגן, געעפנט דאָס מויל, נאָר קיין שום קלאַנג איז נישט אַרויסגעקומען. אירע אויפגע-ריסענע אויגן האָבן זיך פאַמעלעך פאַרמאַכט — פאַרשלאָסן אויף אייביק.

דאָס איז געווען שבת אינדערפרי.

**
*

שבת אין דער שפעטער נאַכט, און אויך זונטיק גאַנץ פרי, האָבן געהאַלטן אין איין צופאַרן צום הויז פורלעך און בריטשקעס. זיי האָבן געברענגט פעטערס און מומעס פון די אַרומיקע שטעט-לעך. פון אַרום און אַרום זיינען געקומען קרובים און פריינט. מיט אַ הייליקן ציטער האָבן זיך אַלע געגרייט צו דער טויטערס קימ-פעט, וואָס האָט געדאַרפט פאַרקומען איידער מען גייט צו דער לויה.

די מאַמע איז געלעגן אויף דער ערד צוגעדעקט מיט אַ ווייס

ליילעך. אויף איר הויכן בויך איז געשטאנען אַ שווערע, קופערנע פאָן. ביי איר צוקאָפּנס האָט געברענט אַ ליכט. די שפיגלען זיינען געווען פאַרהאַנגען. דער וואַנט־זייגער האָט געשטומט. אויפן טיש האָבן געברענט ליכט. יידן אין טליתים האָבן זיך פרום געשאַקלט איבער אָפּענע סידורים. דער רב און משה חיים סופר זיינען גע־שטאַנען אויבאַן אין וויסע קיטלען. משה חיים האָט געהאַלטן אין האַנט אַ שופר.

אין דער צווייטער שטוב זיינען געווען פאַרזאַמלט די ווייבער. זיי האָבן מיט אַנגעשפיצטע אויערן, מיט אַנגסט און שרעק, זיך איינגעהערט צו יעדן שאַרף וואָס איז געקומען פון משפּט איבער מיין טויטער מאַמען, פון וועלכער די פרומע יידן האָבן געפאַדערט אַז זי זאָל אָפּגעבן דאָס קינד ...

משה חיים סופר האָט אַ קלאַפּ געטאַן אין טיש:
— זאָל זיין שטיל!

דער רב, ר' מענדעלע גושניצער, האָט זיך טיפּער איינגעוויקלט אין זיין ווייסן קיטל, און זיך וויגנדיק צום ניגון פון זיינע ווערטער, האָט ער פון מיין מאַמען געמאַנט:

— פריידע־ריווע בת שלמה, דו, טאַכטער פון אַ גרויסן למדן און אַן אייניקל פון אַ גרויסן יידן, ר' הערש וואָלף, ז"ל, מיר באַ־פעלן דיר אָפּצוגעבן דאָס קינד מיט גוטן, וואָרעם עס איז אַ גרויסע זינד און אַ בזיון מיטצונעמען אין אייגענעם לייב אַ נישט־געבוירענע נשמה! ... טייל אָפּ דאָס קינד פון דיין גוף, און דו וועסט אַ גע־לייטערטע קומען אין גן־עדן! ...

אַלעמענס בליקן זיינען געווען געווענדט צום מת. אַ שטיל כליפען האָט זיך געהערט פון די ווייבער:

— אוי, מיר דאַכט זיך אַז זי רירט זיך! — האָט קיילע די טיקערין אַ שטורכע געטאַן מיין באַבען.

— זאָל דאַרטן זיין שטיל! — האָט משה חיים סופר אַרײַנגעשריגן צו די ווייבער.

ר' מענדעלע גושניצער האָט ווייטער גערעדט צו מיין מאַ־מען:

— מיר זאָגן דיר צו, אַז אויב דו וועסט אָפּגעבן דאָס קינד,

וועלן מיר דיר עס מיטגעבן אין קבר אריין. דו וועסט זיך נישט דארפן דערמיט שיידין, נאָר בלויז זיך דערפון אַפטיילן!...

עס איז געווען מוראדיק שטיל. פון צייט צו צייט האָט זיך געהערט אַ זשומען פון אַ פליג, אַ כליפן פון די וויבער. אַלעמענס אַנגעשטרענגטע בליקן זיינען אין גרויס פחד געווען געווענדט צו מיין טויטער מאַמען.

מיין זיידע, וועלכער איז געווען אַ גרויסער למדן, איז די גאַנצע צייט געווען קעגן דעם משפט. בית-דין און קהל האָבן זיך אָבער אַריינגעמישט, און האָבן אָן מיין זיידנס צושטימונג אויסגעפירט דעם משפט. אויך מיין טאַטע, אַ דערשלאָגענער, איז איינגעגאַנגען. אויך ער האָט זיך נישט געוואָלט שטעלן קעגן בית-דין, קעגן קהל..

דער זיידע איז געשטאַנען אָן אַפגעזונדערטער אין אַ ווינקל פון שטוב. איינגעטונקען אין גרויס צער און ווייטיק, האָט ער גע-האַלטן אין איין צעפירן מיט די הענט די גרויע באַרד און זיך גלעטן די פּיאַות.

אַז דעם רבס טענות און בעטן ביי מיין מאַמען האָט אַלץ נישט געהאַלפן, האָט ער באַפּוילן משה חיימען צו בלאָזן שופּר. אַ צייטערדיקער מורמלען האָט זיך דורכגעטראָגן דורך דער פאַרשטיקטער לופּט:

— תקי — עה — — —

און באַלד האָט אַ ראש־השנהדיקער שופּר־בלאָזן זיך צעטראָגן איבער די שטובן און איז אַרויס אויפן הויף, וואָס איז געווען שוואַרץ פון מענטשן.

— שב — רים — — — תרו — עה — — — האָט דער רב ווייטער אונטערגעזאָגט משה חיימען.

אַ פחד איז אַלעמען באַפּאַלן. אַ מוראדיק געוויין איז אויס־געבראַכן צווישן די וויבער.

— תקי — עה־גדו — לה — — — האָבן דעם רבס ליפּן ווייטער געציטערט.

אַבער פּלוצעם האָט זיך מיין זיידע אַרויסגערוקט פון זיין ווינקל. זיין דאַרער גוף האָט זיך מיטאַמאַל אויסגעצויגן און איז

עפעס העכער געוואָרן. ער האָט אַ קלאַפּ געטאַן אין טיש; די ליכט האָבן זיך אַ וואַקל געטאַן; און מיט אַ האַרב, שטרענג קול האָט ער באַפוילן:

— הערט אויף! הערט אויף! מאַטערט איר נישט! טוט איר נישט אָן קיין חרפות! זי איז נישט געווען אויף דער צייט און קאָן אייך דאָס קינד נישט אָפּגעבן! אַ גרויסע צדיקת איז זי גע-ווען. זאָל איר כשרע נשמה, צוזאַמען מיט איר נישט-געבוירן קינד רוען אין ליכטיקן גן-עדן! — און ער איז צוגעגאַנגען צו משה חיימען, אים אַרויסגענומען דעם שופּר פון האַנט און אויסגערופּן: — וויבער, נעמט אייך טאָן איר רעכט און לאַמיר גיין צו דער לוויה!...

**

אַהיימגעקומען פון דער לוויה, האָב איך מיין מאַמען נאָך אַלץ געזען אין יעדן ווינקל פון שטוב; געהערט איר קול אין יעדן געדריש פון די ביימער; אין פיף פון ווינט; אינעם זידן פון טשייניק אויף דער קיך; אין יעדן שטילן שאַרף פונעם אַרום האָב איך געהערט אירע רייד...

עס זיינען אַוועק טעג און וואַכן, אַבער פאַר מיר איז מיין מאַ-מע נאָך אַלץ נישט געווען טויט. זי איז מיר אומעטום און כסדר נאָכגעגאַנגען, איבער מיר געוואַכט און מיך געטרייסט. אין די נעכט, ווען מוראדיקע ווינטן האָבן זיך צעיאַמערט, בין איך אַראַפּ פון מיין געלעגער, האָב שטיל געעפנט דאָס פענצטער און האָב גלייך דערהערט מיין מאַמעס קול:

— שרהלע, טו אַן דאָס וואַרעמע קאַפּטאַנדל, דו קאַנסט זיך נאָך חלילה פאַרקילן... זאָלסט אַכטונג געבן אויף חוהלען און טשיי-פעלען... זאָלסט צווען אַז זיי זאָלן עסן דאָס עסן און טרינקען די מילך...

איך האָב זיך פאַרטרויט פאַר מיין טאַטן:
— ווייסט, טאַטע, איך רעד יעדע נאַכט מיט דער מאַמען!...
האַט מיין טאַטע מיר געענטפערט:
— מיין קינד, דיין מאַמע איז איצטער ווייט אָפּגעשיידט פון

אונדז. זי איז אין ליכטיקן גן-עדן און דו הער אויף רעדן נאָריש-
קייטן! ...

האַב איך אים פאַרזיכערט:

— יאָ ... ס'איז אמת! ... איך רעד מיט איר! ...!

איז מיין טאָטע געוואָרן טרויעריק:

— איך וועל דיך מיטנעמען צום רבין ...

האַב איך מורא געקראָגן אַז דער רבי וועט מיך פון מיין מאַמען
צעשיידן און האָב שוין מער וועגן מיינע זעאונגען און שמועסן
מיט דער מאַמען נישט דערציילט ...

איך בין שטאַרק קראַנק געוואָרן און אַ צייט געשוועבט צווישן
לעבן און טויט. די גאַנצע צייט פון מיין שלאַפֿקייט, האָט זיך מיין
מאַמע אַרומגעפאַרעט אַרום מיין בעט. זי האָט מיר געגעבן מע-
דיצין; געקאָכט יאָיכלעך; צוגעלייגט מיר קאַמפרעסן צום קאָפּ
און מיר איינגעריבן ס'לייב מיט זאַלן און קרייטעכצער.

ווען איך האָב געעפנט די אויגן, זיינען ביי מיין בעט געווען די
באָבע, דער טאָטע און ד"ר מיטעלמאַן. דער דאָקטאָר האָט געזאָגט
אַז דער קריזיס איז שוין אַריבער און אַז איך וועל אינגיכן געזונט
ווערן.

ערשט ווען איך בין אויפגעשטאַנען פון מיין קראַנקהייט אַ גע-
היילטע, האָב איך צום ערשטן מאל באַגריפֿן אַז איך בין אַ יתומה
און אַז מיין מאַמע איז טויט — — — — —

די מחילה

די אנדערע, גרויסע היים פון אונדזער פארצווייגטער משפחה, איז געווען דער מומע שפרהלעס און דעם פעטער יואלס, דעם קרושניצער שוחט. „קרושניצער“ האָט מען אים גערופן, מחמת זיינע עלטערן האָבן אַמאָ געוואוינט אין קרושניצע. פונקט ווי מיר קינדער פלעגן זיך רייסן איבער אַ שטיקל ראָזאווע ברויט אין דער איבערגעפאַקטער שטוב מיט דרייצן קינדער, ביי די מומע חוה, אַזוי האָבן מיר זיך מיט דער זעלבער זשענדעקייט געריסן איבער די קאַלירטע צוקערלאַך וואָס די מומע שפרהלע פלעגט אונדז אויסטיילן באַלד ווי מיר האָבן זיך נאָר באַוויזן אויף איר שווער. און געקומען זיינען מיר קינדער דאָרטן אַהין נישט עסן — נאָר נאַשן.

אַבער נאָך מער ווי צו די קאַלירפולע צוקערלאַך, קאַרמעלקעס און שאַקאַלאַדקעלעך האָט אונדז געצויגן אַהין צו גענענדל די דינסט. זי פלעגט פאַר אונדז דערציילן מוראדיקע מעשיות פון וואַלד-גולנים, פיפערנאַטערס און מתים וואָס שטייען אויף נאָך האַלבער נאַכט פון זייערע קברים, דרייען זיך אַרום ווי שאַטנס צווישן די לעבעדיקע און קיינער קאָן זיי נישט זען. זיי אַבער זעען אַרײַן. זיי דערלאַנגען פעטש צו די וואָס זינדיקן... איך גע- דענק עס קלאַר, ווי איין מאַל בין איך אויפגעשטאַנען אין מיטן דער נאַכט, אין דער פינצטער זיך געלאָזן גיין צו דעם באַהאַלטע- נעם בעקן מיטן פריש-אַפגעבאַקענעם פלאָדן — די מאַמע האָט אונדז געהאַט אַנגעזאַגט, למען-השם, זיך דערצו נישט צוצורירן, ווייל עס דאַרפן קומען געסט אויף שבת — האָט פלוצעם, אַזוי ווי איך האָב זיך אַזוי געפאַרעט ביים בעקן, אַפגעקלונגען אַ הילטיקער פאַטש אויף מיין באַק... איך האָב זיך אַרומגעקוקט און קיינעם נישט געזען. אַלע זיינען, פונקט ווי פריער, געשמאַק געשאַפן...

איך האָב פאַר גרויס שרעק, זיך נישט געקאָנט רירן פון אַרט. פון מיין ברייט־אויפגעריסן מויל איז נישט אַרויסגעקומען קיין קלאַנג. איך האָב זיך קוים דערשלעפט צו מיין בעטל, און ווי נאָר עס איז געוואָרן טאָג, בין איך געלאָפן צו גענעדלען און איר דער־צייט פון מיין מוראדיקער נאָכט. גענעדל האָט נישט לאַנג גע־טראַכט און אַ זאָג געטאָן:

— דאָס איז געווען אַ פאַטש פון אַ שאַטן וואָס האָט געוואַכט און געזען אַז דו גנבעסט.

דעם קרושניצער שוחטס הויז האָט אין שטעטל געשמט מיט רחבות און צדקה. אַרעמעלייט פלעגן ציען אַהין פון נאַענט און פון ווייט. הונגעריקע זיינען פון דאָרט אַוועק זאָטע. כּלזת פלעגן דאָרטן איינלייגן זייערע נדנס. קרעטשמערס און געזעלן — זייערע אָפּגעשפּאַרטע פאַרמעגנס.

דעם פעטער יואלס הויז איז געווען זיין אייגנס. אַ געמויערטע נחלה, מיט אַ באַלאַקאָן צו דער גאַס. עס זיינען דאָרטן געווען פיר שטובן, אַ רחבותדיקע סאַלע, און אַ גאַר גרויסע קיך.

דער גרויסער, איינגעמויערטער אויוון איז אַדעמאַל געווען באַשטעלט מיט גרויסע, אייזערנע טעפּ, וואָס האָבן געזעצט מיט פאַרע און אַרויסגעלאָזן באַטעמטע ריחות פון געשמאַקע געקעכצן. מען האָט דאָרטן כּמעט תמיד געפּרעגלט איינגעמאַכצער; געפּדיקט הינער; געשניטן לאַקשן; אַ קיך — אַ פּאַבריק.

גלייך ביים הויז, איז געווען צוגעבויט אַ לאַנגע שטוב, ווי אַ שטאַץ, וואָס האָט געדינט פאַרן שעכט־הויז. דאָרטן האָט דער פעטער יואל פיר מאָס אַ וואַך געשאַכטן עופות און איין מאָל אין וואַך איז ער אַוועק אין גרויסן שעכט־הויז, הינטער דער שטאַט, וואו ער פלעגט קוילען בהמות.

די מומע שפרהלע און דער פעטער יואל האָבן געהאַט פינף קינדער. פיר זין און איין טאָכטער. דריי האָבן געלערנט אין ישיבה. דער יינגסטער, דער צען יאָריקער יאַנקעלע, האָט גע־לערנט ביי אַ גמרא־מלמד. די עלטסטע פון די קינדער איז געווען די טאָכטער, טשיפעלע. זי איז געווען אַ געראַטענע, פון הויכן וואוקס, מיט אַ פעסט־געבויטער פיגור און אַ ווייסע, קלאַרע הויט.

אויף איר בלייבן פנים האָט געמיניעט אַ ראָזע פאַרב. פון איר קאַפּ מיט געדיכטע, שוואַרצע האָר האָט אַרױסגעלויכטן אַ פאַר גרויסע, בלאַע אויגן.

טשיפעלע האָט געקאַנט שיין זינגען. זי האָט געשמט מיט איר בריהשקייט, מיט איר נייען און העפטן. זי האָט אויסגענייט מיט גאַלדענע און זילבערנע פעדעם פרוכתן און מענטעלעך צו ספּר-תורהס. און אַז טשיפעלע פלעגט זיך צעזינגען, האָט איר קול געטריילט און געכישופט ווי אַ פייגעלע.

מען האָט טשיפעלען גערעדט אַ סך שידוכים, און אויסגע-קליבן האָבן פאַר איר טאַטע-מאַמע אַ בחור, אַן עילוי. ער האָט געשטאַמט פון אַ לאַנגער קייט רביים. גערופן האָט מען אים שלמהלע דעם מורה-הוראהס. געקומען איז ער פון ערגעץ ווייט.

טשיפעלע האָט איר חתן נישט געזען ביז צו דער חתונה. ווען זי האָט אויך אים אַ קוק געטאַן אונטער דער חופה, האָט אַ מאַטע רויטקייט זיך צעגאַסן אויף איר פנים און זי האָט פאַרשעמט אַראַפּ געבויגן דעם קאַפּ.

שלמהלע איז געווען אַ הויכער, אַ דינער, מיט אַן איידל פנים און טיפע, ברוינע אויגן. פון אונטערן שטריימל האָבן זיך אַרױס-געזען זיינע שוואַרצע, דינע האָר, ווי זייד. זיינע לאַנגע פיאות האָבן געגלאַנצט ווי זיין אַטלעסענע זשיפעצע.

דער פעטער יואל האָט אַריינגענומען דעם איידעם צו זיך אין הויז אויף פינף יאָר קעסט. מען האָט דעם יונגן פאַרפאַלק אַפּגע-געבן אַ באַזונדער שטיבל מיט נייע מעבל. שלמהלע איז דאַרטן כסדר געזעסן און געלערנט. עס איז אויך באַשטימט געוואָרן אַן דער שווער וועט אים לערנען שחיטה.

ווען דאָס ערשטע קינד איז ביי דעם יונגן פאַרפאַלק געבוירן געוואָרן, איז מיין מומע שפרהלע געוואָרן אַ באַבע און אונדזער באַבע חיה אַן עלטער-באַבע. עס איז געפראָוועט געוואָרן אַ ברית, ווי אַ חתונה, און מיר, קינדער, זיינען די גאַנצע וואָך נישט גע-גאַנגען אין חדר. מיר האָבן כסדר געהויליעט.

ווען שלמהלע איז געוואָרן אַ טאַטע, האָט ער זייער ערנסט גענומען לערנען די דינים פון שחיטה. ער האָט געטראַכט פון אַ

תכלית; וועגן ווערן אַ באַלעבאַס מיט אַן אייגענער היים; און ער האָט שוין, גאַר באַצייטנס, גענומען רעדן מיט זיין ווייב וועגן דעם, אַז מען דאַרף געוואַר ווערן אין וועלכן שטעטל מען זוכט ערגעץ אַ שוהט.

דאָס קינד, ברוכל, האָט זיך אַבער שווער געכאַוועט. ער האָט כסדר געקערענקט. די יונגע מאַמע און זיין באַבע פלעגן אים אַלע ווילדע מוזן אַפּשפּרעכן עין־הרעס; שמירן זיין גופל מיט פאַר־שיידענע זאַלן; אַנפּאַיען אים מיט אַרעליי פאַרברייטע קרייטעכ־צער וואָס באַבעס האָבן נאַראַיעט. יעדן פאַרנאַכט, האָט מען ברוכלען אויסגעלעך, אויסגעשפיגן דריי מאָל, — אַ סגולה קעגן אַ ביזוי אויג.

ווען די מאַמע און די באַבע פלעגן מיד ווערן, האָט גענענדל, די דינסט, געוואַכט איבערן קינד. זי פלעגט גאַנצע נעכט זיצן איבער זיין וויגל. אים וויגן און הוידען. און טאַמער האָט דאָס נישט געהאַלפּן, דאָס קינד האָט אַלץ געוויינט, פלעגט זי אים נעמען אויף אירע הענט און מיט אים אַרומשפּאַנען אַזוי לאַנג איבער דער שטוב, ביז ברוכל איז אַ פאַרמאַטערטער איינגעשלאַפּן. און ווען גענענדל האָט די ערשטע ביים קינד געפונען אַ ציינדל, האָט זי זיך אַזש צעטאַנצט פאַר פרייד.

ווען ברוכל איז שוין באַד אַ יאָר אַלט געווען, איז ער ווידער שטאַרק קראַנק געוואָרן. מען האָט אים דעמאַלט צוגעזעצט נאָך אַ נאַמען, חיים — צום לעבן; מען איז געפאַרן צו די גרעסטע רביים; מען האָט אויסגעמאַסטן ס'גוטע אַרט; געברענגט צו אים דאָקטוירים; אַבער פונקט צום יאָר איז דאָס קינד געשטאַרבן.

דער צער פון דער יונגער מאַמען איז געווען גרויס. ווען נישט דאָס וואָס טשיפעלע האָט זיך שוין ווידער געריכט אין קימ־פעט, וואָלט זי גאַר דעם טיפּן ווייטיק נישט געווען געקאַנט איי־בערטראַגן. זי האָט כסדר געוויינט און געחלשט און מען האָט זי מורא געהאַט איבערצולאָזן אַליין.

גענענדל, וואָס איז שוין געווען אַ מיידל אין די יאָרן, אַ קליי־נע, אַ דיקלעכע, אַבער מיט אַ פלינקן גאַנג, האָט מיט אַ כוח פון אַ לייב טאַג און נאַכט געוואַכט איבער איר באַלעבאַסטע און זי

אפגעהיט, גלייך ווי זי וואָלט געווען אירע אַ לייכלעכע שוועס־
טער.

אַ וואָך נאָך ברוך חיימלס טויט, איז טשיפעלע געלעגן גע־
וואָרן און געבוירן אַ מיידעלע. מען האָט דעם קינד אַ נאָמען
געגעבן ראַצע טעמערל, נאָך דער עלטער־באָבען, וואָס האָט דער־
גרייכט אַ גאָר טיפן עלטער.

אין היפּוך צו איר יונג־פּאַרשטאַרבן ברודערל, איז ראַצע טע־
מערל געווען אַ שיינ, געזונט קינד. זי פלעגט זיך זשעדנע צוכאַפּן
צו איר מאַמעס בריסט און זייגן מיט אַזאַ אימפעט, אַז מען האָט
איר שמאַטשקען געהערט איבער אַלע שטובן.

דאָס קינד האָט זיך לייכט געכאַוועט, אַריינגערענגט אין הויז
פרייד און אַנגעפילט די שטובן מיט איר קינדישן געלעכטער און
פּלאַפּלען. כמעט איידער מען האָט זיך אומגעקוקט, איז שוין ראַצע
טעמערל געזעסן אויף אַ בענקעלע; צו צען חדשים האָט זי אַג־
געהויבן גיין; און כמעט תמיד האָט זי אין אירע פּוכקע הענטע־
לעך געהאַלטן אַ שטיקעלע ברויט, עס געגריזשעט מיט אירע פּאַר
ציינדעלעך, און איין געפאַלדעוועט הענטעלע אירס, איז געווען
אַרומגענומען מיט אַ רויט סטענגעלע — אַ סגולה קעגן אַ בייז
אויג.

ווען ראַצע טעמערל איז אַלט געוואָרן עלף חדשים, האָט זי
צוגעקראָגן אַ ברודערל. די קימפעטאַרן האָט געוויינט פּאַר גרויס
פרייד און זי האָט געדאַנקט און געלויבט דעם אויבערשטן, וואָס
זי איז ווידער זוכה געווען צו ברענגען אַ קדיש אויף דער וועלט.
אַבער ווען ראַצע טעמערל איז שוין באַלד אַלט געווען אַ יאָר, איז
זי פּלוצעם פּאַרשלאָפט געוואָרן, איז אַריינגעפאַלן אין גרויס היץ
און איז געווען חרוב. מען האָט צו איר גערופּן די בעסטע דאָקט־
טוירים, אַבער זיי האָבן גלייך געזאָגט, אַז דאָס קינד איז פּאַרביי,
אַז זי קאָן נישט בלייבן לעבן, און פּונקט צום יאָר, האָט ראַצע
טעמערל פּאַרשלאָסן אירע ליכטיקע, בלאַע אייגעלעך.

דאָס רחבותדיקע הויז פון קרושניצער שוחט האָט זיך אַ וואַקל
געטאַן. די גאַצע, פּאַרצווייגטע משפּחה, מיטן זיידן בראש, האָבן
אין דעם צווייטן קינדס טויט, וואָס איה, אַזוי ווי דאָס ערשטע,

אָוועק פון דער וועלט פונקט צום יאָר, דערזען עפעס אַ צייכן פון אויבן, אַז איבער דעם קרושניצער שוחטס הויז הענגט עפעס אַ פינצטערע קללה. די מומע שפרהלע האָט באַשאַסן אָוועקצופאַרן צום ראַדאַשיצער רבין. זי איז שוין פון לאַנג געווען אַ חסידה. ווען זי איז געווען אין עפעס אַ צרה און זי האָט זיך אַליין נישט געקאַנט קיין עצה געבן, פלעגט זי גלייך אָוועקפאַרן צום ראַדאַשיצער רבין און איז פון דאַרטן אַהיימגעקומען אַ געלייטערטע.

אויך דאָס מאָל איז די מומע שפרהלע אַהינגעפאַרן פול מיט בטחון. דאָך איז איר דאָס האַרץ געווען זייער שווער. זי האָט דאָס מאָל דערלאַנגט דעם רבינס גבאי אַ גרעסערן פּדיון ווי אַלע מאָל, און זי האָט אויפגעהויבן די אויגן צום הימל און שטיף גע- זאָגט אַ תפילה:

— אַלמעכטיקער באַשאַפער פון אַלע הימלען! כלוּז דו און דער הייליקער רבי קאַן מיר העלפן!

ווי נאָר די מומע שפרהלע איז אַריין אין רבינס שטיבל, האָט זי זיך שטאַרק צעוויינט. מיט אַ קור פול מיט צער, האָט זי פאַרן רבין אויסדערציילט ווי עס האַלטן זיך נישט ביי איר טאַכטער די קינדער; ווי פונקט צום יאָר גייען זיי אויס ווי די ליכט.

דער ראַדאַשיצער רבי האָט געהאַטן זיין קאַפּ אונטערגע- שפאַרט מיט ביידע הענט. פון אונטער זיינע געדיכטע, ווייסע ברעמען האָבן זיינע אויגנדעקלעך זיך געהויבן אַראַפּ און אַרויף. ער האָט אָוועקגעלייגט זיין רויטע פאַטשיילע אויפן אַפענעם ספר. לאַנג געגלעט די ווייסע באַרד. פון זיין געל, פאַרמעט פנים האָבן אַרויסגעשיינט אַ פאַר צערפולע אויגן, וואָס האָבן ערגעץ גע- קוקט אין ווייטן רוים. ער האָט זיך נישט אויסגעדרייט, נאָר אַזוי קוקנדיק אין איין פונקט האָט ער מיטאַמאָל שטיל אַ פרעג גע- טאַן:

— קרושניצער שוחטס ווייב! האָט איר ערגעץ עמעצן וואָס טראַגט אויף אייך אַ שנאה? האָט איר זיך חלילה קעגן עמעצן פאַרזינדיקט? מצער געווען אַ מענטשן?

— הייליקער רבי, מיר זיינען דאָך נישט מער ווי זינדיקע מענטשן — האָט די מומע געווישט אירע אויגן — מיין הויז איז,

ברוך-השם, אַ הויז פון צדקה און תורה; מיר זיינען אויך מקיים
די מצווה פון העלפן חתונה מאַכן אַרעמע כלות...
— אפשר אַמאָל אָפגעלאָזט אַ שידוך? מבייש געווען אַ
יתום?

— היידיקער רבי, מיר האַלטן אין אונדזער הויז די יתומה
גענענדל ווי אַן אייגן קינד...
דער רבי האָט ביז אַ קלאַפּ געטאָן אין טיש און מיט אַ שטרענג
קול אַ זאָג געטאָן:

— איך וויל מער נישט הערן! קרושניצער שוחטס ווייב, גייט
אַהיים און טראַכט, דערמאָנט זיך, און מאַרגן באַגינען קומט ווי-
דער דאָ אַהער!

די מומע שפרהלע איז אַרויס פון רבינס חדר אַ צעמישטע;
וואָס אַזוינס האָט זי זיך דאָ צו דערמאָנען?!... און צו וואָס
הייסט איר דער רבי צוריקקומען מאַרגן אינדערפרי?!... דער
רבי ווייסט דאָך וואויל אַז זי וואוינט ווייט פון דאַנען, אַזש אין
נאַוואַראַדאַמסק. די נסיעה איז אַ ווייטע. ווי אַזוי קאָן זי זיין
מאַרגן באַלד אינדערפרי אין רבינס הויף?!... זי האָט אויפגע-
הויבן דעם קאַפּ צום הימל, געזען זוי אַ רויטע זון איז שוין האַלב
פאַרגאַנגען אין מערב. באַלד וועט צופאַלן די נאַכט. זי איז דאָ
איינע אַליין אין אַ פרעמדער שטאָט. וואָס זאָל זי איצטער
טאָן?!...

ווי זי איז אַזוי געשטאַנען אין אירע זאַרגן, איז פּלוצעם לעבן
איר אויסגעוואַקסן אַן אַרעמאַן מיט אַן אויסגעשטרעקטער האַנט.
זי האָט פון קעשענע אַרויסגענומען אַ זעקסער און אַריינגעלייגט
דעם אַרעמאַן אין האַנט אַריין. דער ייד האָט געקוקט אויף דער
מטבע מיט גרויס חידוש און געפרעגט:

— אַ פרעמדע, האָ?

— יאָ.

— איר דאַרפט אפשר אַן אכסניה?

די מומע שפרהלע האָט אַ פאַרוואַנדערטע אַ שאַקל געטאָן
מיטן קאַפּ אויף יאָ און זיך געכאַפט אַז דאָס איז אייגנטלעך איר

אינציקער אויסוועג, דא איבערנעכטיקן אין אן אכסניה און טראכטן,
אפשר וועט זי זיך פאָרט אין עפעס דערמאָנען...

זי האָט זיך געלאָזן פירן פון דעם אַרעמאָן, און אַזוי גייענדיק
געטראַכט, זיך געגריבלט אין איר זיכרון, אפשר האָט זי זיך טאַקע
אַמאָל קעגן עמעצן פאַרזינדיקט?... —

אַט איז שאַיע ניסעלעס אכסניה! — האָט איר דער אַרעמאָן
אַנגעוויזן.

שפרהלע האָט זיך אויסגעדרייט, געזען אַ ווייס, געבויט הייזל
מיט אַ סך פענצטער, אַ גרויסע, אַפענע טיר. זי האָט דעם אַרעמאָן
געגעבן נאָך אַ מטבע, באַדאַנקט פאַר זיין טירחה און איז אַריין אין
דער אכסניה.

שאַיע ניסעלע האָט זי געפרעגט צי זי וויל עפעס עסן, האָט
זי זיך ערשט געכאַפט אַז זי האָט נאָך היינטיקן טאַג קאָ' ביסן
ברויט אין מויל נישט געהאַט. האָט זי באַשטעלט עפעס איבער-
זוכאַפן; זיך געוואָשן; געמאַכט פרום אַ ברכה און עפעס איבער-
געביסן.

עס איז צוגעפאַלן די נאַכט. די באַלעבאַסטע, די ניסעלאָוע —
ווי מען האָט זי גערופן — האָט איר אַנגעוויזן איר שטיבל, אַ קליין
אַקערל, מיט אַ האַלצערנער בעט, באַדעקט מיט אַ גרויסער פע-
רענע און אַ גרויסן שטויס קישנס. אויף אַ קליין טישעלע איז גע-
שטאַנען אַ פאַרצעליענע שיסל מיט אַ קרוג וואַסער, אויף צו וואַשן
זיך, אויף אַפּצוגיסן די נעגל.

שפרהלע האָט געלייענט קריאת-שמע; אויסגעדרייט דאָס פיי-
צעלע נאַפּט-פּעמפעלע וואָס די ניסעלאָוע האָט געהאַט אַנגעצונדן
און זיך געלייגט שלאָפן.

זי האָט פאַרמאַכט די אויגן, אַבער זי איז געלעגן וואָך. זי
האַט כסדר געזוכט זיך צו דערמאָנען, אפשר איז זי פאַרט אַמאָל
באַגאַנגען קעגן עמעצן עפעס אַ זינד, אַן עוולה... אין דער
פינצטערניש פון דער נאַכט, האָבן פאַר איר גענומען אויפטויכן
שוין לאַנג-פאַרגעסענע געשטאַלטן פון מענטשן, פון ווייטע און
נאָענטע קרובים און פריינט. זי האָט אַרויסגערופן די טויטע פון
די קברים און די לעבעדיקע פון די ווייטסטע ווינקלען. שוין לאַנג-

פארגעסענע געשעענישן האָבן זיך פאַר אירע אויגן גענומען פאַ-
נאָדער־וויקלען, ווי פון אַ קאַלערל דער פאַדעם.

עס איז שוין לאַנג געווען נאָך האַלבער נאַכט. דאָס שטעטל
איז געווען פאַרזונקען אין אַ טיפן שדאַף. אַבער שפּרהלע איז נאָך
אַרץ געלעגן אין בעט, צווישן וואָך און דרימל. אירע אויגנדעק-
לעך האָבן זיך איר געשלאָסן, נאָך באַלד האָט זי זיי מיט געוואָרד
אויפגעריסן און מיט פּרישע כוחות געזוכט אויפצולעבן לאַנג־פאַר-
געסענע זכּרונות.

מיטאַמאָל האָט עפעס אויפגעבליצט אין איר האַלב־פאַרשלאַפּע-
נעם מוח. זי האָט זיך האַסטיק אויפגעזעצט, אָפּגעדעקט די פּערענע
ווי צום לויפן ערגעץ, אַבער זי איז געבליבן זיצן אויפן ברעג פון
בעט, מיט אַראַפּגעלאָזענע נאַקעטע פיס, און האָט אַ דערשראַקענע
אויסגערופן:

— אוי! די באַבע ראַצע טעמערל, ע"ה!... רבּונו־של-
עולם! — האָט זי געבראַכן די הענט — ווי אַזוי האָבן מיר דאָס
ביז איצטער פאַרזען?!

און אין דער פינצטערניש פון דער נאַכט, האָט פאַר דער מומע
שפּרהלע אויפגעטויכט די געשטאַלט פון דער עלטער־באַבע, ראַצע
טעמערל, נאָך וועמען איר אַקערשט פאַרשטאַרבן אייניקל האָט גע-
הייסן. יאָ, יאָ, זי דערמאַנט זיך גענוי: ווען איר טאַכטער,
טשיפעלע, איז קוים אַלט געווען ניין יאָר, איז שוין די
באַבע ראַצע טעמערל, איר מאַמעס מאַמע, געווען אַ זקנה אין די
טיפע אַכציקער... זי זעט איצט קלאַר איר געשטאַלט: איר
באַבע, ראַצע טעמערל, איז שוין לאַנגע יאָרן געווען אַן אלמנה
און האָט געוואוינט ביי איר טאַכטער. זי איז געווען זייער אַ פרומע,
פונקט ווי אַ מאַנספּערשוין, פלעגט זי דאַוונען דריי מאָל אַ טאָג
און זיך שאַקלען ביי שמונה־עשרה. דורך די וואַכעדיקע טעג, האָט
זי געטראָגן אַ ווייס, ליינוונטן טיכל אויפן קאַפּ, נאָר אין די שבתים
און ימים־טובים האָט זי אָנגעטאַן די קאַפּקע מיטן טשיפּיק, אַ
גידעריקע, אַ דאַרע, איז זי געווען, מיט אַ פלינקן גאַנג, האָט זיך
זייער ליב געהאַט צו פּוצן און אַלעמען צו זאָגן דעות און געבן
עצות. זי האָט געהאַט גרויס הנאה פון גיין אויף שמחות און לוויות.

זי האט זיך אליין גענייט אירע תכריכים און פלעגט זיי אפט אָנ-
מעסטן. זי איז גאָר אָפט געפאָרן קיין זאָויערטשע, צו אירע על-
טערן און שוועסטער און ברידער אויף קבר-אַבות. ווי נאָר זי
פלעגט, אין די וואַכעדיקע טעג, אָנטאָן די שבתדיקע קאַפקע מיט
דער טאַפטענער שובע, האָבן שוין אַלע געוואוסט אַז זי פאָרט קיין
זאָויערטשע.

ווען ראַצע טעמערל איז שוין געווען קרוב צו ניינציק, פלעגט
זי אָפט פאָרגעסן וואָס זי וויל זאָגן און אָפט פאָרבלאָנדזשען דעם
וועג. די קינדער פלעגן איר ניט לאָזן גיין אליין און דאָס האָט
איר שטאַרק פאָרדראָסן.

דאָס לעצטע מאָל, ווען ראַצע טעמערל האָט זיך אויסגעסטראַיעט
אין די שבתדיקע בגדים און מען האָט זי נישט געלאָזן פאָרן, האָט
זי אַ קלאַפ געטאָן אין טיש און געשריגן:

— מישטן ענק נישט! איך פאָר צו מיין גרויסער משפחה
אויפן בית-עולם, זיי וואַרטן דאָרטן אויף מיר! ...

און עס האָט גאָרנישט געהאַלפן, זי איז געפאָרן. די איינציקע
טרייסט איז געווען, וואָס זי האָט אין זאָויערטשע געהאַט אַ קרובה,
ביי וועלכער זי פלעגט איינשטיין.

ווען ראַצע טעמערל איז צוריקגעקומען פון יענער נסיעה, האָט
זי גאָר פלוצעם געלאָזן וויסן, אַז זי האָט אַ שידוך געטאָן מיט
טשיפעלען: דער חתן — האָט זי דערציילט — איז אַלט צוועלף
יאָר, אינגאַנצן מיט דריי יאָר עלטער ווי די כלה, ער לערנט אין
ישיבה, עסט טעג, און שמת פאָר אַן עילוי. זי האָט אים טאַקע
באַגעגנט ביי איר קרובה, דבורה גיטל די גלעזערקע, וואו ער עסט
אַ טאָג, און יענע האָט איר דערציילט, אַז ער איז געבען אַ קיילעכ-
דיקער יתום. און אַזוי ווי דאָס יינגל, שמואל הערש הייסט ער,
איז איר זייער וואויל געפעלן געוואָרן, האָט זי מיט אים, אין עדות
פון דבורה גיטלען, געשלאָסן דעם שידוך, און ... זאל זיין אין אַ
מולדיקער שעה! ...

די באַבע און די מומע האָבן זיך אויף דער עלטער-באַבען
שטאַרק צעשריגן:

— סטייטש?! וואו איז דאָס געהערט געוואָרן?! האָסט ביי

קינעם נישט אנגעפרעגט! ווי טוט מען עפעס אפ אזא זאך?! ...
ס'מידל איז דאך ערשט קוים ניין יאר אַלט?! ...!

אין פעטער יואלס הויז איז געוואָרן אַ גרויסער טומל. אַבער
דער פעטער האָט אַלעמען איינגעשטילט און זיך געווענדט צו ראַצע
טעמערלען:

— באַבעשי, זאָגט מיר נאָר: האָט איר געגעבן אייער וואָרט?
געשריבן תנאים? געבראַכן טעלער?

אַבער ראַצע טעמערל איז פון דעם גרויסן געטומל און גע-
שרייען געוואָרן צעמישט. זי האָט געקוקט אין ווייטן רוים. און
די טיפע קנייטשן אויף איר פאַרמעטענעם פנים זיינען געוואָרן
איינגעשניטן נאָך טיפער ווען דער פעטער האָט איר געשטעלט
אַזעלכע האַרבע קשיות. עפעס אַזוי פיל נפשות האָבן זיך אַנגע-
זעצט אויף איר און מען וויל זי פאַרטיליקן... אַזוי נעפלדיק
ווייט פון איר זיינען אַדע און זייערע קולות זיינען דאָך אַזוי
נאָענט! ... וואָס האָט מען צו איר?! ... אַ וואויל יינגעלע, אַזא
טייער יינגעלע, דער שמואל הערש... אַ גאָלדן קינד... אַ יתום
נעבעך... איי, ווי גוט! זי שפילט זיך מיט אים, ווי אַמאָל מיט
איר יאַנקעלען...

— איך בין מיט אים געריטן אויף אַ קאַרוסעלע — האָט זי
געמורמלט — ער איז אַראַפגעפאַלן פון פערדל... נעבעך זיך צע-
קלאַפט — האָט זי אַרויפגערוקט די שפאַקולן, זיך געווישט די אויגן
און ווייטער געפלאַנטערט מיט דער צונג — שפעטער זיינען מיר
ביידע אַרויף אויבן — האָט זי אַנגעוויזן אויפן הימל — עס וועט
זיין מזל טוב! ... גיטך מער, כ'בעט ענק, אַ גלעזל אַרץ-ישראל-
וויין מיט אַ שטיק צוקער-לעקאָד! ...!

אַלע זיינען געבליבן זיצן און פאַרגאַפטע געקוקט אויף ראַצע
טעמערלען, און דער פעטער יואל האָט אַ מאַך געטאַן מיט דער
האַנט און געזאָגט:

— נעבעך, עובר-בטל! וויסט שוין גאַרנישט וואָס זי רעדט
אַדער טוט.

גלייך נאָך דעם, איז די עלטער-באַבע שטאַרק פאַרשלאַפט גע-
וואָרן. זי איז אַריינגעפאַלן אין אַ מין הינערפלעט. זי האָט שוין

מער נישט צוריקגעקראגן איר גראָדן שכל, און מיט אַ וואָך שפע-
טער איז זי געשטאַרבן.

די מעשה מיטן שידוך, האָבן אַלע קורץ דערנאָך פאַרגעסן.
נאָר ערשט איצט, אַז דער רבי האָט איר געזאָגט אַז זי מוז זיך
דערמאַנען, האָט די מומע שפרהלע אויפגעגראָבן אין איר זיכרון
אַט די שוין פון לאַנג פאַרגעסענע מעשה און זי האָט איצטער
קלאָר באַנומען די ערנסטקייט פון דעם ענין.

ווי נאָר עס האָט גענומען גרויען אויף טאַג, איז די מומע
שפרהלע אַראָפּ פון בעט. זי האָט די הענט אָפגעגאַסן מיטן נעגל-
וואַסער, זיך אַרומגעוואָשן, געזאָגט מודה-אַני, אָפגעדאַונט, און איז
אַריין אין דער אכסניה. דאָרטן זיינען שוין געווען פאַרזאַמלט אַ סך
יידן, סוחרים, חסידים, און אויך עטלעכע ווייבער, וואָס זיינען באַ-
גינען אָנגעקומען צום רבין.

שפרהלע האָט קוים אין זיך אַריינגענייט אַ פאַר לעפל מילכ-
דיקע גריץ. די זעמל מיט דער ציקאַריע האָט זי שוין נישט געקאַנט
פאַרנעמען. זי איז אין גרויס געאַייל אַוועק צום רבינס הויף.

ווי נאָר זי אין אַריין אין רבינס חדר, האָט זי אויסגעבראַכן אין
אַ גרויס געווייך, און דעם רבין דערציילט אַלץ וואָס זי האָט זיך
דורך די נאַכט דערמאַנט.

דער ראַדאַשיצער רבי האָט זי אויסגעהערט, געשאַקלט מיטן
קאַפּ, געקנייטשט דעם הויכן שטערן, און מיטאַמאַץ האָט ער שטרענג
אַ זאַג געטאַן:

— קרושניצער שוחטס ווייב, תיכף-ומיד זאָל מען פאַרן קיין
זאַויערטשע; אויפזוכן דעם פאַרשעמטן שמואל הערשן; אויב ער
גייט אין צעריסענע מלבושים, זאָל מען אים דאַזן נייען נייע; אויב
ער איז חלילה אַן אַרעמאַן אין גרויס נויט, זאָל מען אים געבן
געלט; מען זאָל אים ברענגען צום נאַוואַראַדאַמסקער רב, און
דאָרט זאָל ער אונטערשרייבען אַ מחילה!... אַבער, למען-השם,
אים נישט אַוועקלאָזן, ביז דאָס קינד וועט אַלט ווערן אַ יאָר!...
— איך פאַרשטיי נישט, רבי, — האָט די מומע שפרהלע אין
גרויס שרעק איבערגעפרעגט — ווי וועלן מיר אים איצט גע-
פינען?!... אַ קליין יינגל געווען, אין אַ פרעמדער שטאָט?!

— פרעגט נישט, אשה, טוט וואָס מען הייסט אייך און הקדוש-
ברוך־הוא וועט העלפן!

מער האָט שוין די מומע שפרהלע נישט געפרעגט, און זי האָט
אין גרויס פחד אַוועקגעשפּאַנט צו דער בויד, וואָס האָט זי געדאַרפט
פירן אַהיים. ווען זי האָט זיך אויפגעזעצט אויף דער פּור, האָט
זי מיטאַמאַל דערפילט אַ גליקזעליקייט און אַ גרויסן בטחון אין
דעם וואָס זעבט אייביק.

די פּערדלעך האָבן געטאַפּטשעט אין טיפע בלאַטעס. דער
וואָגן האָט זיך געטרייסלט און זיך פאַרבייגעטראָגן איבער אָפּגע-
שניטענע פּעלדער; עס זיינען פאַרבייגעלאָפּן פּויערישע כאַטקעס
מיט שטיווענע דעכער; אַ האַרבסטיקער ווינט האָט געשמיסן איי-
בער שפרהלעס פנים.

שפרהלע האָט איינגעדערעמלט. לעבן איר האָט זיך אַוועקגע-
זעצט ראַצע טעמערל. זי איז געווען אַנגעטאַן אין אירע תּכריכים.
און אויף זיי האָט זי געטראָגן די שוואַרצע, טאַפּטענע שובע.

— באַבעשי — האָט שפרהלע מיט שרעק געפרעגט — ווי
קומסט דו דאָ אַהער?! דו ביסט דאָך טויט?!...!

— בלויז דער זינדקער גוף שטאַרבט — האָט געענטפּערט
ראַצע טעמערל — די נשמה זעבט אייביק, זעט אַדוּ און ווייסט
אַלץ. איר קאַן נישט איינרווען אין קבר. זאַסט תּיכף פּאַלגן דעם
רבינס עצה. איר וויל האָבן מנוחה!...

שפרהלע האָט זיך אויפגעכאַפט, ברייט צעעפנט די אויגן,
אַבער זי האָט קיינעם נישט געזען, האָט זי זיך צעשריגן, גע-
רופן:

— באַבע! ...! באַבעשי! ...!!!

און זי האָט באַגריפּן, אַז דאָס איז געווען אַ חלום.

אין קרושניצער שוחטס הויז, האָט זיך פאַרזאַמלט די גאַנצע
משפּחה. די מומע שפרהלע האָט דערציילט אַדוּ, ווי אַזוי עס איז
צוגעגאַנגען ביים ראַדאַשיצער רבין, און וואָס דער רבי האָט איר
געהייסן טאָן, און עס איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז גלייך אויף צו-
מאַרגנס, זאָלן די מומע שפרהלע מיט דער באַבע חוה אַוועקפאַרן

קיינ זאוויערטשע, און אויפזוכן טשיפעלעס געוועזענעם חתן, שמואל הערשן.

די באַבע מיט דער מומען זיינען אָנגעקומען קיינ זאוויערטשע צווישן טאָג און נאַכט. זיי האָבן שוין פון לאַנג געוואוסט, אָ דער קרובהס מאַן איז שוין אויפן עולם-האמת. דאָ זיינען זיי געוואָר געוואָרן, אָז אויך זי, די קרובה גופא, לעבט אויך שוין נישט מער. זי האָט אָבער איבערגעלאָזן איר איינציקע טאָכטער, אָן עקרה, בריינדעלע. זי איז שוין געווען אָן אַלטע יידענע, קרוב צו זיבעציק, זי האָט אָבער גענוי געוואוסט וועגן אַלץ וואָס עס קומט פאַר ביי איר אין שטעטל. דער עיקר איז זי געווען גוט באַהאַונט וועלכעס ווייבל עס טראַגט; אין וויפלטן חודש זי איז; און ווען זי ריכט זיך אין קימפעט. ווי נאָר אַ ווייבל אויף די צייט פלעגט קריגן ווייען, איז בריינדעלע געווען די ערשטע צו לויפן נאָך דער הייבאַם און זי איז טאַקע געוואָרן דער אַקוואַרקעס רעכ-טע האַנט, און גלייך ווי דאָס קינד איז נאָר געקומען אויף דער וועלט, איז זי געלאָפן איטלעכן אָנזאָגן די בשורה, צי ס'איז אַ יינגל אָדער אַ מיידל. זי האָט אויך געוואוסט אַלץ וואָס עס קומט פאַר אין דער גאַנצער, פאַרצווייגטער משפחה פון נאָענט און פון ווייט, און עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אָז זי געדענקט גוט דעם פאַרשוויגענעם שידוך.

פון דער בריינדעלען, האָבן די באַבע און די מומע אויסגע-פונען: אָז דער שמואל הערש פלעגט אָפט קומען מיט טענות אין זייער שטוב אַריין; און אָז איר מוטער, וואָס איז געלעגן אין בעט אַ פאַראַזירטע, פלעגט אים ענטפערן מיט איר צעקרומטן מויל עפעס, וואָס קיינער האָט נישט פאַרשטאַנען וואָס זי זאָגט; אָז דערנאָך האָט ער מיט איין מאָל אויפגעהערט צו קומען, און זיי זיינען געוואָר געוואָרן, אָז ער האָט חתונה געהאַט מיט עפעס אָן אַרעם, שוואַך מיידל, און אָז ווי נאָר דאָס יונגע ווייבל איז פאַר-גאַנגען אין טראַגן, איז זי קראַנק געוואָרן, און נאָך איידער זי איז געוואָרן אויף די צייט, איז זי געשטאַרבן, און פון דעמאָלט אָן, איז ער עפעס ערגעץ פאַרפאלן געוואָרן, ווי אין וואַסער אַריין. די מומע אָן די באַבע האָבן, אויסהערנדיק די מעשה, זיך

געווישט די אויגן. די מומע שפרהלע האָט פאַרבראַכן די הענט
און פאַרצווייפלט אויסגערופן:

— וויי און ווינד איז אונדז! בריינדעלע, וואָס טוט מען?! ...
וואו גייט מען אים זוכן? ...

— אויב מיר זאָלן אים חלילה נישט געפינען, זיינען מיר דאָך
אומגליקלעך! — האָט די באַבע צוגעגעבן.

בריינדעלע האָט זיך פאַרטראַכט. אויף איר באַס, געפאַלדע-
וועט פנים האָבן זיך טיפער געקאַרבט די קנייטשן. די גראַע, וואָ-
סערדיקע אייגעלעך האָבן זיך האַלב פאַרמאַכט. זי האָט אַזוי אַ
וויילע געשוויגן. די באַבע מיט דער מומע האָבן איר נישט גע-
וואַלט איבערשלאָגן איר טראַכטן, אפשר וועט זיך בריינדעלע פאַרט
עפעס דערמאַנען וואָס וועט פירן צו אַ שטיקל שליאַך, און דער
אויבערשטער וועט העלפן און מען וועט אים געפינען.

בריינדעלע האָט געפליסטערט:

— יאָ, יאָ, איך דערמאַן זיך ... ער פלעגט לערנען מיט קינד-
דער ... נאָכן ווייבס טויט איז ער נעמס געוואָרן ... מיט יאַרן
שפעטער האָט ער זיך ווידער באַוויזן אין זאָויערטשע, אַן אָפגע-
ריסענער, אַ פאַרוואַרלאַזטער, און איצט זעט מען אים שוין נישט
מער ... עמעצער האָט געזאָגט, אַז ער וואוינט הינטער דער שטאַט,
אין הקדש ...

נאָך דעם זעלבן פאַרנאַכט, האָט די מומע שפרהלע געדונגען אַ
פור און מיט דער באַבען און דער קרובהס טאַכטער, בריינדל, איז
מען אַוועקגעפאַרן צום הקדש.

אַנגעקומען אין הקדש, זיינען זיי צווישן טאַג און נאַכט. דער
עיפוש, דער געשטאַנק, האָט געריסן די נאַזלעכער און געוועקט
אַן איבל.

אין הקדש איז געווען פינצטערלעך. אַ קליין ליכט האָט גע-
וואָרפן אַ שוואַכן שיין אויף די בערג מיט שטרוי און שמאַטעס,
וואָס האָבן, דורכן אַריינקומען פון די דריי ווייבער, זיך גענומען
געלאָסן באַוועגן. עס האָבן אויפגעטויכט קעפ, הענט, אַ שטיל
מורמלען האָט זיך געטראָגן פון איין בערגל צום צווייטן, און דער-

מאָנט אָ דאָס זיינען נישט קיין בערג מיט מיסט, נאָר לעבעדיקע מענטשן.

— גוטע מענטשן! — האָט די מומע שפרה'ע אויסגערופן — ווייזט מיר אָן, וואו איז דאָ ערגעץ שמואל הערש!
עטלעכע שטימען מיטאַמאָל האָבן געענטפערט און אָנגעוויזן אויף אַ באַרג שטרוי, אויף וועלכן עס איז געלעגן אַ שווערע מאַסע.

די באַבע האָט מיטגעבראַכט אַן הבדלה־ליכטל, האָט זי עס אָנגעצונדן, און די דריי ווייבער האָבן זיך געלאָזן גיין צום אַב־געוויזענעם אָרט.

בריינדעלע האָט אַ זאָג געטאָן:

— שמואל הערש, שטיי אויף, דיין מחותנת'טע איז געקומען ביי דיר בעטן מחילה!

שמואל הערש האָט זיך נישט גערירט פון אָרט.

האָט די מומע שפרה'ע זיך אָנגערופן:

— שמואל הערש, זייט וויסן, אָ דער ראַדאָשיצער רבי האָט באַפוילן אַז איר זאָלט געבן מיין טשיפעלען אַ מחילה. עס האָלטן זיך ביי איר נישט קיין קינדער, רחמנא־לצלן. פונקט צום יאָר גייען זיי פון דער וועלט. מיר בעטן אייך אַז איר זאָלט אונדז מוחל זיין די גרויסע זינד וואָס איז קעגן אייך באַגאַנגען געוואָרן... מיר וועלן אייך געבן געלט און נייע מלבושים...

און זי האָט זיך ביטער צעוויינט און מער נישט געקאָנט

רעדן.

דער פאַרשטיינערטער באַרג, ווי אַ קבר, האָט זיך אַ ריר גע־טאָן. שמואל הערש האָט זיך האַסטיק אויפגעזעצט. אין שיין פון שוואַכן פלעמל פון ליכטל האָט אויפגעטויכט אַ גרויסער, צעשוי־בערטער קאַפּ, אַ שוואַרצע, צעקנייטשטע באַרד, אַ פאַר געדיכט־פאַרוואַקסענע ברעמען, וואָס האָבן אין איין ליניע זיך געצויגן אי־בער ביידע אויגן, צוויי שוואַרצע, פייערדיקע אויגן האָבן זיך איינ־געשניטן אין דער מומע שפרה'לעס פנים און ער האָט עקשנותדיק געשוויגן.

— שמואל הערש! — האָט די באַבע זיך צו אים געווענדט מיט

א געבראכן קול — פון הקדש וועלן מיר דיך אַרויסנעמען. וואָס
דו וועסט נאָר וועלן וועסטו קריגן. ענטפער אויף אונדזער בקשה.
אַ לאַנגן וועג זיינען מיר געפאַרן. צוויי שוואַכע, זינדיקע ווייבער
זיינען מיר. ווי קאַנסטו עפעס אַזוי צווען דעם צער פון אַ מאַמען
און שווייגן?! ... זאָג מיר כאַטש, שמואַז הערש, די באַבע, ראַצע
טעמעראַל, געדענקסטו? ...

— כ'געדענק.

— און דעם שידוך מיט טשיפעלען געדענקסטו?

— איך האָב דאָס קיינמאַל נישט פאַרגעסן.

— דו וועסט מיט אונדז תיכף פאַרן קיין נאַוואַראַדאַמסק —

האַט די באַבע נישט אָפגעלאָזן — פון הקדש וועלן מיר דיך אַרויס-
נעמען. וועסט איינשטיין אין מיין הויז. ווי פאַר אַן אייגענעם זון
וועלן מיר פאַר דיר זאָרגן אַז עס זאָל דיר חלילה גאַרנישט פעדן.
דו וועסט אַבער מוזן גיין צום רב אונטערשרייבן אַ מחילה, אַז דו
ביסט אונדזער טשיפעלען מוחל דעם אָפגעלאָזטן שידוך.

שמואל הערש האָט נישט געענטפערט.

— דער ראַדאַשיצער רבי האָט באַפוילן! — וואָס די מומע

שפרה'ע אויפגעהויבן איר קול.

שמואל הערש האָט זיך געלאָסן אויפגעשטעלט. מען האָט
דערזען אַ הויך-געוואוקסיקן מאַנספאַרשוין, מיט ברייטע פלייצעס,
אין אַ שרעקלעכן הילוך: זיינע בגדים זיינען געווען צעריסן; פון
אַ צעפליקט, ברודיק העמד האָט אַרויסגעקוקט נאַקעט, באַוואַקסן
לייב; די פיס, אין לאַפטשעס און אַרומגעבונדן מיט שמאַטעס. ער
האַט אויפגעהויבן אַ קלומעקע און געענטפערט:

— איך וועל פאַרן.

— לאַז דאָס איבער — האָט געזאָגט די מומע שפרה'ע — וועסט

קריגן נייע זאַכן.

שמואל הערש האָט אַראַפגעלאָזן דאָס פעקע, און מיטאַמאַל
האַבן זיך פון די בערגלעך שטרוי אַ הויב געטאַן שאַטנדיקע גע-
שטאַטן, און האָבן מיט אַ געבריל זיך גענומען רייסן איבער דעם
קלומעקל שמאַטעס, און ווען די מומע שפרה'ע, די באַבע חוה,
בריינדעלע און שמואל הערש זיינען שוין געווען אויפגעזעסן אויף

דער פור, האָבן זיך פון הקדש נאָך אַלץ געטראָגן משונהדיקע קולות, וואָס זיינען געווען ענלעך צו אַ געברום פון צערייצטע חיות.

נאָך האַלבער נאַכט, פּונקט ווען דער זיידע האָט אָפּגעריכט הצות, האָט אין שטוב אַריינגעשפּאַנט דער פרעמדער. — דאָס איז שמואל הערש, טשיפעלעס געוועזענער חתן — האָט די באַבע געזאָגט — מען האָט אים נעבעך געפונען אין זאָויערטשער הקדש.

— צו וואָס אַ סך רעדן! — האָט דער זיידע יתנו געזאָגט צו דער באַבע, און צו דעם אורח האָט ער אויסגעשטרעקט אַ גע-רינצלטע האַנט מיט ציטערדיקע פינגער — שלום עדיכם אַ ייד! זאָר דער רבונר-ש-עולם העלפּן, אַז פון היינט אָן זאָל מען שוין מער נישט וויסן פון קיין צער! — און ער האָט זיך געווענדט צו דער באַבען — חוה, גיב דעם גאַסט עפעס צו עסן.

אין דער זעלבער צייט, איז די מומע שפרהלע, אַ צעלויכטענע, אַריין אין איר הויז, וואו עס איז נאָך געהאַנגען דער שטילער צער און אַנגעפילט אַלעמען מיט טרויער.

טשיפעלע איז געלעגן אין בעט און אַרויסגעוויזן קנאַפּן ווילן צום דעבן. איר מאַן, שלמהלע, האָט דורך די נעכט נישט גע-קאַנט שלאָפּן, איז ער כסדר געזעסן ביי דער אָפּענער גמרא און געלערנט.

ווי נאָר די מומע שפרהלע האָט אַנגעזאָגט די גוטע בשורה, אַז מען האָט געפונען טשיפעלעס געוועזענעם חתן, אַז ער איז שוין דאָ און שטייט איין ביי אירע טאַטע-מאַמע אין הויז, איז אין שטוב געוואָרן אַ גרויסע אויפֿגעבונג: גענענדל, די דינסט, האָט אַנגעצונדן דעם בלייך-לאַמפּ; צוגעצייגט האַלץ צום האַלב-פאַר-לאַשענעם אויוון; צוגעשטעלט אַ פולן טשייניק וואָסער אויף טיי.

טשיפעלע האָט זיך אויפגעזעצט אין בעט. זי האָט צום ערשטן מאָל נאָכן אומגריק אַרויסגעוויזן אין עפעס אינטערעס און געוואָלט וויסן אַלע איינצעלהייטן.

די מומע שפרהלע האָט דערציילט אַלץ גענוי, ווי אַזוי עס

איז צוגעגאנגען פון דער מינוט ווען זי איז ארויסגעפארן פון שטאָט און אָנגעקומען קיין זאָויערטשע, ביז זי און איר מוטער האָבן שמואל הערשן געבראַכט אַהער, קיין נאַוואַראַדאַמסק.

באַלד אויף צומאַרגנס, האָט דער זידע געפירט שמואל הערשן אין מרחץ אַרײַן. מען האָט אים אויסגעקליידט פון קאַפּ ביז די פיס. און ווען די מומע האָט אים איצטער אָנגעקוקט, האָט זי געגאַפט, נישט געגלויבט אירע אייגענע אויגן, ווי אַ מענטש קאָן זיך אַזוי פאַרענדערן. פול מיט חידוש, האָט זי דערציילט איר טאַכטער:

— עס איז גאַרנישט צום גלייבן, אַז דאָס איז דער אייגענער מענטש! איך זאָג דיר, טשיפעלע, אַז ער קוקט אויס, קאָננינעהאַרע, ווי אַ מלך. עס רוט אויף אים פשוט די שכינה!
— איך וואָלט אים טאַקע געוואָלט זען — האָט טשיפעלע גע- זאָגט.

— דו וועסט אים זען, טאַכטער, מערצעשעם פרייטיק-צו- נאַכטס. איך האָב אים פאַרבעטן אויף שבת — און זי האָט פאַר איר טאַכטער פאַרטרויט איר אויסרעכענונג — איך בין אויסן, אַז עס זאָל ווערן אַ שידוך מיט גענענדלען. מיר וועלן פאַרדינען אַ טאַפלטע מצווה: אי די עֶטערע מיידל, די יתומה נעבעך, וועט געהאַלפן ווערן, און אי מיר וועלן זיך דאָדורך, מיט השם־יתברכס הילף, אויסקויפן פאַר דער עוולה וואָס מיר זיינען קעגן אים באַגאַנגען...

דאָס צוגרייטן דעם שבת לכבוד דעם גאַסט, האָט גענענדל געטאָן מיט אַ באַזונדערן פאַרזיכט און שטילן ציטער: זי האָט געפּוצט די זיבערנע לייכטער; געשייערט די טעפּ; געריבן מיט אַ באַרשט און זייף די פּאָדלאָגע, ביז די ברעטער זיינען געוואָרן ווייס; זי האָט באַציטנס, נאָך דאָנערשטיק ביינאַכט, כשר־געמאַכט דאָס פלייש מיט די הינער; צום מערן־צימעס האָט זי צוגעטאָן מער פעטס און צוקער ווי אַדעמאַל; זי האָט זיך אויסגעצוואָגן דעם קאַפּ מיט נאַפט, און פרייטיק פאַרנאַכט, האָט זי אָנגעטאָן איר שבתדיק, ציצן קליידל און די נייע, געזע שייך וואָס די מומע האָט איר געקויפט און וועלכע האָבן געסקריפעט ביי יעדן טראָט. די

קלעצלעך פון די שיד זיינען געווען הויכע, און האָבן גענענדלס
נידעריקע, דיקלעכע פיגור געמאַכט אַביסל העכער. זי האָט אין
אירע שוואַרצע, פאַרדייגטע צעפּ אַריינגעפלאַכטן אַ רויטע סטענגע.
טשיפעלע האָט צום ערשטן מאל, זינט אַ לאַנגער צייט, אַ שמייכל
געטאַן, ווען זי האָט אַ קוק געטאַן אויף דער אויסגעפּוצטער
גענענדל.

אַז דער פעטער יואל מיטן איידעם זיינען יענעם פרייטיק-צו-
נאַכטס אַהיימגעקומען פון דאַוונען און מיטגעבראַכט דעם פרעמדן
מאַנספאַרשוין, האָט איבערן גאַנצן הויז אַ ווייע געטאַן מיט יום-
טובדיקייט.

ווען דער פעטער יואל האָט אַנגעוויזן שמואל הערשן זיין
בענקל, וואו ער זאל זיך זעצן צום טיש, איז פון איר חדר אַרייני-
געקומען טשיפעלע. צום ערשטן מאל, זינט איר קינד איז גע-
שטאַרבן, איז זי ווידער געווען אַנגעטאַן אין איר שבתדיק, גרין,
זיידן קלייד מיט די שפיצן.

— דאָס איז מיין טאַכטער טשיפעלע! — האָט די מומע
געזאָגט.

שמואל הערש האָט זיך אויסגעדרייט. זיינע פייערדיקע אויגן
האָבן זיך מיטאַמאל ברייט אויפגעריסן. ער האָט אויסגעזען פול
מיט חידוש אויף דעם שיינעם געשטאַלט פון זיין געוועזענער כלה.
ער האָט אַ צעטומלטער אַרויסגעשטאַמלט:
— גוט שבת, טשיפעלע! ...

אַ מאַטע רויטקייט האָט זיך צעגאַסן איבער דער יונגער פרויס
פנים. זי האָט אַ פאַרגאַפטע געקוקט אויף דעם פרעמדן און שטיף
געענטפערט:

— גוט שבת, שמואל הערש!

פון דעמאָרט אָן, איז שמואל הערש יעדן פרייטיק-צו-נאַכטס
געווען דער אורח אין פעטער יואלס הויז. ער איז שוין אין דער
משפחה געוואָרן פאַררעכנט כמעט ווי אַן אייגענער. עס האָט זיך
אויך אַרויסגעוויזן, אַז ער איז אַ ייד אַ למדן און אַ פלייסיקער
לערנער. דער זיידע פלעגט שעהען לאַנג אַפּויצן מיט אים ביי אַן

אָפּענער גמרא, און אָפּט האָבן זיי זיך פּאַרטיפּט אין אַ וויכוח און זיך שטאַרק געאַמפּערט.

עס זיינען געלאָפּן די חדשים, און יעדעס מאל וואָס מען האָט שמואל הערשן דערמאָנט אַז מען דאַרף אַריינגיין צום רב אונטער-שרייבן די מחילה, האָט ער תמיד געגעבן דעם זעלבן ענטפּער:

— ביז דאָס קינד וועט אַלט ווערן אַ יאָר איז נאָך ווייט, טאָ וואָס איז די איילעניש?...

איין מאל האָט פּאַסירט אַז די באַבע איז שלאָף געוואָרן, איז טשיפעלע געקומען געוואָר ווערן וואָס זי מאַכט. ווי נאָר שמואל הערש האָט פון זיין אַלקערל דערהערט איר קול, איז ער אַריין אין דער באַבעס שטוב. ער איז געבליבן שטיין אין דער טיר און האָט ווי אַ פּאַרגליווערטער געקוקט אויף טשיפעלען. זיינע גרוי-סע, שוואַרצע אויגן האָבן זיך ווי דורך אַ פייכטן נעפל איינגע-גראַבן אין דער יונגער פרויס פנים.

טשיפעלע האָט אים אָנגעקוקט, אַ וויילע געשוויגן, און מיט-אַמאל, ווי זי וואַלט זיך פאַר עפעס דערשראַקן, האָט זי גיך אַ זאָ געטאַן:

— אַ גוטן טאַג, באַבע!

און האָט מיט גיכע טריט פאַרלאָזן דאָס הויז.

האָט מען אַמאל מיט שמואל הערשן פאַרפירט אַ שמועס וועגן אַ שידוך מיט גענענדלעך, האָט ער גאַננישט געוואַלט דערפון הערן.

און גענענדל פלעגט אויף אים קוקן מיט פאַרליבטע אויגן. זי האָט זיך כסדר געקרייזלט די האַר; געשמירט די שיד אַז זיי זאָלן גלאַנצן; זי פלעגט מיט אַ באַזונדערער פאַרזיכטיקייט קאָכן די בעסטע מאכלים און שמואל הערשן צוטראַגן די גרעסטע פאַרציעס, אַבער שמואל הערש האָט דאָס אַלץ גאַרנישט געזען.

דאָס קינד, אברהם מענדעלע, איז געוואַקסן אַ לייטישם, אַ גע-ראַטנס. צו ניין חדשים איז ער שוין אַרומגעקראַכן און פאַרהילכט די שטובן מיט זיין קינדישן פלוידעריי און געלעכטער.

די מומע און די באַבע זיינען אַלץ מער צוגעשטאַנען צו שמואל

הערשן, אז ער זאל אריינגיין צום רב און געבן די מחילה, אבער ער האט יעדעס מאל געהאט אן אנדערן תירוץ.

ווען דאס קינד איז אלט געווארן צען חדשים, האט טשיפעלע געלאזן וויסן איר מאמען אז זי איז פארגאנגען אין טראגן. איז דעמאלט די מומע אוועק צו דער באבען. זי האט זיך אַ וויילע געסודעט מיט איר און מיט דעם זיידן. און גלייך זיינען זיי אריין צו שמואל הערשן אין חדר וואו ער איז געזעסן און געדערנט און פארגאנגט פון אים, אז ער זאל תיכף־ומיד מיט זיי אריינגיין צום רב, און איין מאל פאר אלע מאל אונטערשרייבן די מחילה.

שמואל הערש האט זיי אויסגעהערט, און נאך אַ לענגערן שוויגן האט ער זיי געלאזן וויסן:

— טשיפעלע איז מיין זיווג... איך וועל קיינמאל די מחילה נישט אונטערשרייבן, ווייל טשיפעלע איז מיין באשערטע!...

די מומע שפרהלע האט אויסגעבראכן מיט אַ גרויס געוויין און זי האט געפרעגט אַ פארצווייפלטע:

— ס'טייטש, שמואל הערש?! וואו איז דאס געהערט געווארן!?

טשיפעלע איז דאך אן אשת־איש, אַ צעבראכענע, ציטערדיקע מאמע!... דערבארעם דין, פארשעם אונדז נישט!... ווי קאן דאס גאר געמאלט זיין!...

— וועט זי זיך גטן! זי איז מיין זיווג מן־השמים! — איז שמואל הערש געבליבן איינגעשפארט.

דער זיידע, וואס האט אליין אויסגעהערט און די גאנצע צייט געשוויגן, האט פלוצעם אַ זאג געטאן:

— שמואל הערש, זיי וויסן, אז דאס וויבל איז מעוברת, און די ווערטער וואס דו לאזט פאלן זיינען אַ זינד קעגן איר און קעגן גאט ברוד־הוא!...

שמואל הערש האט אַ צאפל געטאן. זיין קאפ איז אַרונטער־געזונקען. ער איז געבליבן זיצן אן איינגעקורטשעטער און פאר־שטיינערט געשוויגן.

און דער זיידע האט ווייטער גערעדט:

— דו ביסט איצטער ביי אונדז פאררעכנט ווי אן אייגענער זון. פאר דעם צער און בזיון וואס מען האט דיר פארשאפט, בעטן

מיר דיך אָז דו זאָלסט אונדז מוחל זיין. וואָס איז נעבעך די אָרע-
מע טשיפעלע שולדיק? ... וואָס זיינען שולדיק אירע כשרע קינד-
דער? ... שמואל הערש! ווי אָן אייגענעם זון וועלן מיר דיך,
אם ירצה השם, חתונה מאַכן מיט דער כשרער בתולה גענענדל. מיר
וועלן דיר געבן אַ שיינעם נדן, עפענען דיר אַ שפּיז-קראַם, וועסט
ווערן אַ באַלעבאָס און מיט השם-יתברכס הילף האָבן פרנסה. נאָר
זיי אונדז נישט מבזה! ...

די לעצטע ווערטער האָט דער זיידע אַרויסגערעדט מיט אַ
געשפּאַלטן קול און פאַרשטיקטע טרערן.

און שמואל הערש האָט געמורמלט:

— ר' יוחנן, לאַזט ... איך מוז נאָך טראַכטן ... עפעס באַ-
נעם איך נישט קלאַר ... מאַרגן, מ'עט דערלעבן, וועל איך, בלי-
נדר, געבן תשובה.

די מומע שפרהלע איז אַהיימגעגאַנגען אַ דערשלאַגענע. דער
זיידע האָט איר אַנגעזאָגט, אַז זי זאָל דערוויילע אין דער היים גאַר-
נישט זאָגן.

יענע נאַכט, איז שמואל הערש נישט געשלאָפן. מיט שטילע
טריט האָט ער אַרומגעשלייכט פון איין שטוב אין דער אַנדערער.
פון צייט צו צייט איז ער געבליבן שטיין, צוגעהאַטן זיך מיט
ביידע הענט זיינע שלייפן, אַ פאַרקלערטער געפירט זיינע פינגער
איבערן שטערן, און באלד ווידער גענומען שפּאַנען.

דער זיידע האָט אים נישט געשטערט. געלאָזן אים שפּאַנען,
טראַכטן, און גאַרנישט איבערגעפרעגט.

שמואל הערש האָט געזען ווי ר' יוחנן פאַרמאַכט דאָס ספר,
לייענט קריאת-שמע, טוט זיך אויס און לייגט זיך אַ שווייגנדיקער
שלאָפן. אָבער צו אים אַליין איז קיין שלאָף נישט געקומען. ער
האַט זיך אַוועקגעזעצט ביים פענצטער, געקוקט אין דער שוואַרצער
נאַכט אַריין און גערויכערט די ליולקע. דאָנג איז ער אַזוי געזעסן
אַ פאַרטיפטער אין זיינע רעיונות. אויפגעוועקט פון זיינע מחשבות
האַט אים אַ קריי פון אַ האָן. ער האָט אויפגעהויבן די אויגן צום
הימל, און געזען ווי עס נעמט שוין בלויען אויף טאָג, אַ קעלט

האָט דורכגענומען זיין לייב. ער האָט זיך געדאַסן אויפגעשטעלט.
איז צוגעגאַנגען צום זיידנס בעט, און שטיל געפרעגט:

— ר' יוחנן, איר שלאָפט? ...

— ניין, איך בין וואָך.

— ר' יוחנן, איך וועל טאָן אייער ווילן. מיר קאַנען נאָך
היינט אַריינגיין צום רב. איך וועל אונטערשרייבן די מחילה און
טאָן אַלץ וואָס איר הייסט מיר. ...

אויס רבי

מיין צווייטע היים איז געווען די מומע היהס און דעם פעטער יצחקס הויז. דווקא אין דער איבערגעפאקטער שטוב מיט דרייצן קינדערלעך האָט זיך אין מיר דערוועקט אַ שטאַרקער אָפעטיט צום עסן. און אַז מיין מומע האָט איינמאַל געזען ווי מיין מאַמע יאָגט זיך נאָך מיר מיט אַ שטיקל ווייסע חלה מיט פוטער און אַן איי אין דער האַנט און איך אַנטלויף דערפון, ווי דאָס וואָלט געווען סם, האָט די מומע דערציילט, אַז ביי איר אין הויז שלאָג איך מיך אי-בער אַ שטיקל שוואַרץ ראַזאַווע ברויט צוגלייך מיט אַלע קינד-דער.

נאָך אַט דער אַנטדעקונג, האָט מיך שוין מיין מאַמע געלאָזט גיין פריי צו דער מומען און דאָרט אויך נעכטיקן. אָפט בין איך אַהיים געקומען בלויז אויף שבת.

ס'הויז איז געווען צוזאַמען מיטן געוועלב, אַ בשמים-קראָם. אָפּגעטיילט, איז געווען אַ גרויסע שטוב, וואָס האָט געגאַלטן אי פאַר דער קיך און סיי פאַר דער „סאלע“; אָפּגעצוימט מיט אַ פּויר-הענגל, זיינען געשטאַנען דער מומעס און פעטערס צוויי הילצערנע בעטן, הויך פאַרבעט מיט אַ שטויס קישנס, און אין מיטן האָט זיך אַלעמאַל געפונען אַ וויגל פונעם יונגסטן קינד.

ביי דער זייט איז געווען אַ לאַנגע, פינצטערע שטוב אַן פענצ-טער, מיט אַ רייע בעטן פאַר די קינדער. און ביינאַכט, ווען די מומע פלעגט איבערציילן אירע קינדער: נישט איינס... נישט צוויי... נישט זעקס... נישט אַכט... נישט צוועלף... און אַז זי פלעגט אויסציילן מיט אַ קינד מער, האָט זי שוין פאַרשטאַנען אַז דאָס בין איך.

אין הויז האָט שטענדיק געטומלט ווי אויף אַ יריד. קינדער און דערוואַקסענע, די משפּחה, כלהס און חתנים, מחותנים, תּנאים, אַ

ברית, און איבער דעם אַלעם, אַ פריילעכער טומל פון קינדער; אַ ריח פון געקעכץ; אַ פולער אויוון מיט טעפ; אַ כסדרדיקער זידן פון טשייניק.

די עלטסטע טאָכטער, יענטל, איז שוין געווען אַן אויסגעגעבענע און געהאַט אַ יינגלע, וואָס איז געווען מיט אַ חודש עלטער פון איר אייגן ברודערל. מאַמע און טאָכטער האָבן זיך אָפט אַרויסגעהאַפּלן מיט אַנזייגן איינער דער אַנדערערס קינדער.

די מומע איז געווען פון מיטעלער וואוקס, מיט אַ פעסטלעכער פיגור און אַ פאַר וואַרעמע, ברוינע, שמייכלנדיקע אויגן. די טאָכטער יענטל איז געווען ווי צוויי טראַפּנס וואַסער געראַטן אין דער מאַמע, בלויז אַביסל העכער און דינער.

די מומע חיה איז געווען די איינקויפּערין און פּלעגט אָפט פאַרן אין גרויסע שטעט איינהאַנדלען סחורה. זי איז שוין אין איין וועגס צוגעפאַרן צום רבין און ווי אַ גוטע חסידה זיך געקלאַמערט צום רבינס עצות; זי פּלעגט אויך אָפּטרעטן אין קאַרלסבאַד, זיך צו טובלען אין די מינעראַלן און זאַלץ-וואַסערן און הנאה האָבן פון די קאַרלסבאַד-בעדער.

איר גרויסער חלום איז געווען אויסצוכאַווען כאַטש איינעם פון אירע זיין פאַר אַ רב. זי האָט דערפאַר געשיקט אירע קינדער אין די בעסטע חדרים, שפּעטער אין ישיבות, נאָר אַזוי שנעל ווי זיי זיינען אויסגעוואַקסן פון די קינדישע קליידער, זיינען זיי זיך צע-לאָפּן אין פאַרשיידענע וועגן: איין זון האָט זיך געחברט מיט סאַ-ציאַליסטן און גערעדט פון דער רעוואָלוציע; דער צווייטער איז אַוועק צו אַ זייגער-מאַכער זיך לערנען אַ מלאכה. האָט זי געלייגט גרויס האַפענונג אויפן מיטלסטן זון, שמחה בונעם, וועלכער האָט גע-האַט אַ גוט קעפל, איז תמיד געווען פאַרזונקען אין לערנען און זיך איינגעהערט אין טאַטע-מאַמעס רייד.

נאָר גאַר פּלוצעם האָט דער צען-יאַריקער בחור פאַררוקט די פּאהלעך הינטער די אויערן; פאַרשטעקט דעם ארבע-כנפות אונטער די הויזן; פאַרקאַטשעט די לאַנגע פּאַלעס פונעם יופּעצל; איז אַוועק אַ צעיאַכמערטער שפּילן פּילקע מיט גאַסן יינגלעך און אַהיימגעקומען און געזונגען גויאישע לידלעך.

האָט די מומע זיך צעוויינט און געזען אַז אויך דער חלום איז צערונגען געוואָרן, און אַז קיין גרויסער צדיק וועט שוין פון אים נישט ווערן. און פלעגט זי אַנטרעפן אַ רבין, פלעגן אירע ליפן שטיל שעפטשן אַ תפילה, אַז זי זאָל זוכה זיין צו דערציען אַזאַ צדיק ווי ער איז.

ווען ס'יינגסטע קינד איז געבוירן געוואָרן, איז מיט אַ טאָג שפעטער נפטר געוואָרן איר פאָטער. האָט די קימפעטאַרין שטאַרק געוויינט אויפן טויט פון איר טאָטן, דעם גרויסן תלמיד-חכם, און זיך געטרייסט וואָס דער אויבערשטער האָט איר געשענקט אַ יינגל, און געזען איז דעם אַ צייכן פון אויבן. מען האָט דעם קינד אַ נאָמען געגעבן יוחנן, נאָך זיין זיידן, און די מומע חיה איז געווען זיכער, אַז דער וואָס טראָגט דעם נאָמען פון דעם גוטן יידן, וועט אויס-וואַקסן אַ הייליקער צדיק, אַ גרויסער רבי.

זי האָט מיט גרויס ליבשאַפט און באַזונדערער פאַרויכט גע-כאַוועט דאָס קינד. זי האָט אים קיינמאָל נישט גערופן ביים נאָמען יוחנן, נאָר "מיין צדיק", "מיין רבי'לע" און די גאַנצע משפּחה האָט דעם קליינעם יוחנן גערופן מיטן צונאָמען "ס'רבי'לע". און איז זי ערגעץ אוועקגעפאַרן, האָט זי אַנגעזאָגט, אַז מען זאָל צו אים נישט צולאָזן קיין שום אַם. זי וויל נישט קיין געמישטע מילך, בלויז די טאַכטער האָט אים געמעגט זייגן.

און טאַמער האָט ער אַ ניס אַדער אַ גענעץ געטאָן, האָט אים זיין מאַמע גלייך אָפגעשפּראַכן אַן עין-הרע, אויסגעלעקט אים די אייגעלעך און אויסגעשפיגן דריי מאָל... אויפן העלדול האָט ער געטראָגן אַ רויט בענדל מיט אַ טאַרבעלע, אין וועלכן עס איז גע-לעגן אַ וועלפיש ציינדל, אַ סגולה קעגן אַ בייז אויג...

און יוחנן איז זיך געלעגן אין וויגל מיט הייליקע קמיעות צו-קאַפּנס און געסמאַטשקעט די פינגערלעך און געמאַכט געוואָלדן, אַ פּרעסער, אַ שרייער, וואָס מען האָט אים כסדר געמוזט פאַרשטאַפּן ס'מויל אויב נישט מיט דער ברוסט, איז מיט אַ נאַס שמאַטקעלע מיט אַן איינגעוויקלט שטיקל צוקער... אין גאַנצן געראַטן אין זיין פאַ-טער, וועלכער האָט שטאַרק געהאַלטן פון דער אַכילה, פונקט דער

היפך פון זיין זיידן, וואָס איז געווען דאָר און איינגעצויגן, האָט מער געפאַסט ווי געגעסן.

איך בין געווען שטאַרק צוגעבונדן צום קינד וואָס האָט גע- טראָגן דעם ווירדיקן נאָמען פון מיין זיידן, האָב איך אים געוויגט געהוידעט און געזונגען „ראָזשינקעלעך מיט מאַנדלען“.

ווען ס'רביע איז אַלט געוואָרן אַכט חדשים, איז די מומע חיה אַוועקגעפאַרן אויף אַ לענגערע רייזע. ווי געוויינלעך, פלעגט מען דאָס קינד טראָגן אַנזייגן צו יענטלען.

זי האָט דאָס געטאָן אַביסל פאַרשטעלט פון איר מאָן בנימין, וועלכער האָט געקוקט קרום אויף דעם גאַנצן ענין. ביי אים איז דאָס אויסגעקומען, ווי מען רייסט אַוועק דעם טייערסטן און איינ- איינציקן ביסן פון זיין שוואַך קינדס מויל...

בנימין איז געווען אַ סוחר און געהאַנדלט מיט פלאַקס און קאַרן און איז אַלעמאַל אַרומגעגאַנגען מיט אַ בליישיפט הינטערן אויער און געחשבונט, און דער חשבון אַז אַן אייגענער ברודער זאָל אויס- זייגן די מילך ביי דער שוועסטער און דאָס צונעמען ביים פעטער, האָט ביי אים נישט געשטימט.

איז אַנגעגאַנגען צווישן מאָן און ווייב אַ שטענדיקע מחלוקה און זי האָט דערפאַר געזוכט זיך אויסצובאַהאַלטן מיט דעם גישט געווינטשן „זויגער“, וועלכן זי האָט ליב געהאַט. פלעגט יענטל זיך שטיל אַריינשלייכן אין הויז פון אירע עלטערן, זיך אַוועקזעצן אויפן וויגל, אַרויסנעמען די ברוסט וועלכער דער קליינער יוחנן האָט זשענדע אַ כאַפּ געטאָן און געזויגן, און געלאָפן גיך צוריק אַהיים צו איר אייגן קינד. נאָר פאַר יוחנן מיט די רויטע פּוכקע בע- קעלעך איז אַזאַ מין זייגן, ווייזט אויס, נישט געווען גענוג, ווייל זייער אָפט נאָך זיין שוועסטערס אַנזייגן פלעגט ער זיך צעוויינען, עפעס אַזוי ווי ער וואַלט געפאַדערט נאָך, און פלעגט מיט קולות אַפּשטופן דאָס נאַסע שמאַטקעלע מיטן איינגעוויקלטן שטיקל צו- קער.

עס זיינען שוין געווען אַוועק פיר טעג און די מומע חיה איז נאָך אַלץ געווען אונטערוועגנס. ווען ס'האָט גענומען גרויען אויף

טאג, פלעגט יוחנן ביים ערשטן קריי פון האָן זיך אויפכאַפן מיט באַנומענע קולות און געפאָדערט דאָס זייניקע.

האַט די עלטערע טאכטער, איידל, גענומען וועקן די יינגערע קינדער, אַז זיי זאָלן אויפשטיין און טראָגן ס'קינד צו יענטלען, אָבער קיינער האָט זיך צו אירע רייד, געבעטן און געשרייען נישט צוגעהערט. זיי האָבן נישט געוואַלט אַרויסקריכן פון אונטער דער וואַרעמער פּערענע. פון דער לאַנגער פינצטערער שלאָף־שטוב האָט זיך פונקט ווי פריער געטראָגן אַ רעגלעמעסיקער כראָפּ, אַ פּיפּעריי און בלאָזן ווי פון אַן אַרקעסטער.

פלעג איך דעמאָלט אַרויסקריכן פון בעט, זיך שנעל אַנטאָן, און אַ נישט געוואַשענע זיך אַרומוויקלען מיט אַ גרויסער פאַטשיילע, מיט דעם שרייעדיקן יוחנן, מאַכן אַ קניפּ פון הינטן און זיך לאָזן מיטן קינד צו יענטלען.

ס'איז געווען אין אַנפאַנג זומער. אַ נייער טאָג איז געבוירן געוואָרן. אויפן קלאָרן, בלויען הימל איז הויך אויפגעגאַנגען די זון, געוואָרפן זשמעניעס מיט גאַלדיקע שטראַלן אויף די ווייס־גע־קאַלעכטע און איינגעהויקערטע הייזלעך, וועלכע האָבן נאָך געהאַט פאַרמאַכטע לאַדנס, און די געוועלבער זיינען נאָך געווען פאַרשלאָסן אויף פּרענט און אייזן.

מיינע לייכטע, קינדישע טריט האָבן אָפּגעהילכט איבער די ברוקירטע שטייגער. דער איינגענורעטער יוחנן האָט זיך לייכט געהוידעט אַרום מיין שמאַלער טאַליע און אויפגעהערט צו שרייען. אַן אַלטער ייד מיט אַ גרויער באַרד האָט מיט טלית און תפילין געאַיילט אין בית־מדרש. פון ערגעץ איז אַנגעפאַרן אַ פּויער מיט אַ וואָגן אויפּס. וויאָ! וויאָ! — האָט געקנאַלט זיין בייטש, מיט וועלכער ער האָט אונטערגעטריבן דאָס אויסגעדאַרטע פּערדל, וואָס האָט קוים געשלעפט די שווערע משא.

מיין שוועסטער־קינד יענטל האָט געוואוינט אַ שטיק וועגס פון טאַטע־מאַמעס הויז. איך בין געגאַנגען דורך דער שול־גאַס מיטן פּשעדבערזשער וועג, וואָס האָט געפירט צו איר הויז און אויך צום בית־עולם.

שוין דער פּערטער טאָג ווי איך טראָג ס'קינד צום זייגן און

יעדעס מאָל באַגעגנט מיך בנימין מיט פינצטערע בליקן, וואָס זיינען גרייט איינצושלינגען מיך מיטן רבילע צוזאַמען... .

איז מיר שווער פון טראַגן ס'קינד און נאָך שווערער ווערט מיר ווען בנימין שטעלט אויף מיר זיינע שפּיזיקע אויגן וואָס שטעכן מיך ווי שפּילקעס. איך קום צו צום נידעריקן, געקאַלכטן הייזל, דאָס מאָל פּריער ווי אַלע טאַג. די לאַדנס זיינען נאָך פּאַרמאַכט, איך טו אַ לייכטן קלאַפּ, קיינער ענטפּערט נישט, ס'איז שטיל, ווייזט אויס אַז אַלע שלאָפּן נאָך. קלאַפּ איך שטאַרקער, עס עפּנט זיך פּאַמעלעך אַ האַלבער לאַדן, מיט אַ קליינעם לופּטשיק. בנימין שטעקט אַרויס אַ באַפעדערטן קאַפּ, מיט נאָך האַלב פּאַרמאַכטע אויגן און פּרעגט שטיל און בייז:

— וואָס ווילסטו?!

— יענטל זאָל אים אַנזייגן, — ווייז איך אויפן קינד און קאָן נישט פּאַרשטיין די קלאַץ־קשיה.

— גיי אַוועק! — זאַגט ער באַפעלעריש, — זי איז קראַנק און אויסגעמוטשעט, ז'איז געווען וואָך אַ גאַנצע נאַכט און איז ערשט איינגעשלאָפּן! — און ער טוט אַ פּאַרמאַך דעם לופּטשיק מיטן לאַדן און פּאַרשווינדט.

בלייב איך שטיין אַ פּאַרצווייפּלטע מיטן קינד אין דרויסן, נאָר באַלד כאַפּ איך מיך און קלאַפּ שטאַרקער אין לאַדן און שריי מיט עקשנות:

— עפּנט! עפּנט! ס'קינד איז הונגעריק!

ס'איז שטיל. נישטאָ קיין ענטפּער.

— האָב רחמנות אויף דיין ברודערל, — בעט איך רחמים פּאַר יוחנן, וועמענס וויינען הילכט אַפּ אינעם שטילן דרעמלדיקן געסל.

דער לאַדן מיטן לופּטשיק טוען זיך ראַפּטעם אַז עפּן, בנימין שטעקט אַרויס אַ דערצאַרנטן קאַפּ, שטעלט אויף מיר אַן אַ פּאַר פייערדיקע אויגן, ווי שאַרפע מעסערלעך, און זייט אַרויס צווישן די ציין:

— טראַג דיך אַפּ, אויב דו ווילסט נישט, אַז איך זאָל דיך אַפּגיסן מיט אַ פּאַמעניצע וואַסער!... איך וואַרן דיך! — רוקט

ער ארויס א האנט און פאכעט מיטן ווייז-פינגער, טוט א קלאפ מיטן לופטשיק און פארשווינדט ווידער.

איך בלייב שטיין צעטומלט, ס'קינד וויינט און איך ווייס נישט וואס צו טאן. נאך א וויילע נאכטראכטן, באשליס איך זיך נישט אוטנערצוגעבן! איך וועל נישט אהיימטראגן א הונגערדיק קינד. איך שאר מיך פאמעלעך צו צום פאדערהויז און בין שוין גרייט צו קלאפן איר טיר. נאך דא באווייזט זיך בנימין אין די בלויע גאטקעס, אין האנט טראגט ער דאס פאמעשאף. אינסטינקטיוו שפרינג איך אפ.

— דו זעסט? — ווייזט ער אויף דער וויאדערע, — אויב דו טראגסט דיך נישט גלייך אפ, גיס איך דאס אויס אויף דיר צו-זאמען מיטן רבילע!...

און ער טוט א הויב דאס פאמעשאף אין דער לופטן, גרייט צו גיסן...

איך פארשטעל ס'קינד מיט ביידע הענט און א דערשראקענע הייב איך אן שטעלן גיכע טריט. איך דערווייטער מיך פון בנימינען און ער שרייט מיר נאך:

— זוך דיר אויס א גוטע קו אדער א געזונטע גויע!...

איך לויף. ס'וויינענדיקע קינד הוידעט זיך און ווערט אנט-שוויגן. אפגעלאפן א שטיקל וועג, בלייב איך שטיין. יוחנן הייבט דאס מאל אן איינגעשפארט צו וויינען. מיין וויגן און הוידען און זינגען העלפט מער נישט. איך בין אויפן וועג אהיים, מיט א הונג-געריק קינד און טראכט, אז אויב ער זאל נישט קריגן זיין עסן, קאן ער חלילה שטארבן. ווער ווייסט, ווען די מומע וועט אהיימקומען? וואס זאל איך טאן?! איך בין שטארק פארצווייפלט. איך גיי ווייטער. דאס שטעטל הייבט זיך אן אויסטשוכען פון נאכטיקן דרעמל. די בלומען-בייטן צעפענען זייערע קנאספן. פרישער טוי, ווי טראפנס מילך, קייקלען זיך פון די גרינע בלעטער. די מאמע ערד פאיעט אן אירע קינדער. נאך יוחנן האט היינט נישט קיין מאמען און איך טראג אים א הונגערדיקן אהיים.

וואו נישט וואו גייט א יידענע מיט ווארעם געבעקס און פרי-

שע מילך. יידן לויפן פון דאווענען. פון די געוועלבער ווערט אראפ-
גענומען פּרענט און אייזן.

פון ביילע דער נייטערקעס געוועלבל טראַגט איר מאָן, חיים
משה ביילקעס, אַרויס קאַלירטע שירצן און פאַרביקע, פויערשע
קליידער פון ביליקן קרעטאַן, וואָס ביילקע נייט אַליין אויף, און ער
צעהענגט זיי אויף דער טיר.

קיילע, די זאַגערין, קאַטשעט פון איר געוועלבל אַרויס אַ רונדן
פאַס איינגעזויערטע אוגערקעס, ווי אַ שילד פון אירע איינגעזאַל-
צענע סחורות. און יידישע, פאַרזאַרגטע פּנימער נעמען אַרויסקוקן די
אויגן אויף אַ קונה, וואָס וועט מאַכן דעם ערשטן „פאַטשאַנטעק“.

איך קום צו צום הויז, גיי אַריין אין הויף און זע פון ווייטנס
די געשטופלטע מאַנקע. זי זיצט ביים שוועל פון איר פאַטערס
שטיבל, דעם סטרוזש פון הויז, און זייגט איר קינד, וואָס קיינער
ווייס נישט ווער זיין טאַטע איז, און אַלע אין שטעטל רופן איר
„מאַנקע מיטן ממזר“. די געשטופלטע מאַנקע איז אַ הויכע, געזונטע
שיקסע מיט העל-בלאַנדע, פלאַקסיקע האַר, אַ קורצע נאַז און אַ גע-
שטופלט פנים, קליינע, בלויע, פאַרזשמורעטע אייגעלעך, וואָס לאַכן
גנביש אַרויס פון אונטער ווייסלעכע געדיכטע ברעמען.

זי זיצט מיט אַ צעשפיליעטער בלוזקע, פון וועלכע עס מיניען
אַרויס צוויי ווייסע, פולע בריסטן, עס רינגט פון זיי די מילך, ווי פון
איבערפולטע אייטערס ביי אַ קו.

איר קינד, וועמען זי רופט יאַנעק, אין גאַנצן געראַטן אין דער
מאַמען, ליגט אויף איר שויס אַ געזעטיקטער, שפילט זיך מיט אַ
פיסל, דרייט אַוועק ס/מויל פון דער ברוסט, וואָס די מאַמע שטופט
אים נאָך אַלץ אין מויל אַריין. און דאָ טוט מיר אַ שלאַג אין קאַפּ
בנימינס ווערטער: „זוך דיר אויס אַ געזונטע גויע“... פּלוצעם
פאַלט מיר איין אַ געדאַנק, איך גיי צו נעענטער און זאַג:

— מאַנקא, האָב רחמנות און זייג אָן אַ הונגעריק קינד! —
און ווייז אָן אויף יוחנן.

— גיי דיר צו אַלדע שוואַרץ יאָר מיט דעם קליינעם „זשידעק“
צוזאַמען! — זאַגט זי נאַכלעסיק אַרויס און וויל פאַרשפילעווען איר
בלוזקע.

— מאַנקע, — בעט איך, — ס'איז דאָך אַ רחמנות אויפן קינד!
זיין מוטער איז ערגעץ אַוועקגעפאַרן, ער האָט שוין לאַנג נישט גע-
זויגן, ער וועט אויסגיין פון הונגער! ער וועט זיכער שטאַרבן!...
יוחנן קוקט זשעדנע אויף די פולע בריסטן און לאָזט פלוצעם
אַרויס אַ געוולאַד.

ווערט די געשטופלטע מאַנקע ווייכער, ס'מאַמע האַרץ טוט זיך
אַ ריר, און זי זאָגט:

— נו כאַפט אייך ביידן די כאַלערע!... גיב אים אַהער דעם
„זשידעקל“, עס פעלט מיר נישט קיין מילך!...
זי לייגט אים צו צו דער ברוסט און ס'קינד נעמט ציען מיט
אַזאַ אימפעט, אַז די גויע צעלאַכט זיך אַזש, צלמט זיך איבער און
שרייט אויס:

— אַ לאַבאַגאַ, וואָס פאַר אַ פרעסער!...
אַן אַנגעזעטיקטן, מיט רויטע, פאַרשמירטע בעקלעך, טראַג
איך יוחנן' מיט גרויס נצחון צוריק אַריין אין שטוב. לייג אים אַוועק
אין וויגל, אַ צופרידענער שלאַפט ער באַלד איין.
איך לויף צו צו דער גרויסער טאַכטער, איידל, און דערצייל
מיט אַ גדולה פון דער אַוואַנטורע, וואָס איך מיטן קינד האָבן היינט
אַדורכגעמאַכט.

איידל ווערט בלייך פון גרויס אויפרעגונג, פאַרברעכט מיט די
הענט און רופט פאַרצווייפלט אויס:

— וואָס האַסטו געטאַן?!...
אַ דערשראָקענע קוק איך איר אָן, וויל עפעס זאָגן. נאָר אין
דער מינוט לויפט אַריין דער פעטער יצחק, וועלכער האָט דורך דער
דינער וואַנט אַליץ געהערט.
ער פלאַצט אַרויס:

— אַרויס זאָלסטו מיר גיין, פון מיין שטוב! דיינ פנים זאָל זיך
מיר דאָ נישט ווייזן! אַרויס!
ער האָט אַן עפן געטאַן די טיר און מיך אַרויסגעיאָגט פון
הויז און מיר נאַכגעשריגן:

— „פאַשאַל וואָן! געגאַנגען זאָל ווערן!
אַהיים בין איך געגאַנגען מיט אַ געוויין, און נישט געקאַנט קלאַר

באנעמען וואָס פאַר „אַ שרעקלעכע זאַך“ איך האָב דאָ אָפּגעטאַן.
נאָר אַז עפעס איז נישט ריכטיק, האָט זיך מוטנע גענומען פּלאַנטערן
אין מיין ניין-יאָריקן מח.

מיט צוויי טעג שפעטער, ווען די מומע איז געקומען צופאַרן,
בין איך אַ פאַרוויינטע געשטאַנען אונטער איר פענצטער, און נישט
געוואָגט אַריינצוגיין אין שטוב.

זי האָט מיך דערזען און איז אַרויסגעקומען, און אַ טרויעריקע
מיט אַ געבראַכן קול געוואָגט:

— דו וויסט כאַטש, וואָס דו האָסט אָפּגעטאַן?

— ניין, — האָב איך געצויגן מיט דער פלייצע, — איך ווייס

נישט.

— דו האָסט מיר טריף געמאַכט ס'קינד! אויס רבי!

און זי האָט זיך יאָמערדיק צעוויינט.

דער טייד דארף אַ מענטש

יעדן חודש אלול, איז מיין מאַמע געפאַרן אויף קבר-אבות פון אירע עלטערן קיין פּשעווער, און אין איין וועג האָט זי זיך שוין געזען מיט איר איינציק פאַרבלעבענער שוועסטער, דבורהלע מיט איר מאַן און קינדער, און ווי פאַר אַ הייליקן חוב, האָט זי אויך געהאַלטן דאָס קומען געוואָר ווערן ווי אַזוי עס כאַוועט זיך ריווטשע די יתומה. ריווטשע איז געווען די טאַכטער פון דער דינסט שפּרינצע-מאַטל, וואָס האָט געדינט ביי צוויי דורות. צוערשט ביים זיידן מיט דער באַבען, און ווען זיי זיינען אַוועק אויף דער אמתער וועלט, איז שוין שפּרינצע-מאַטל געווען אַן אלמנה מיט אַ מיידעלע פון דריי יאָר, איז זי, צוזאַמען מיטן קינד, איבערגע-גאַנגען צו מיין מומע דבורהלען, וואָס איז שוין דעמאַלט געווען אַ חתונה-געהאַטע און אין גרויס נגידות.

אַכט יאָר האָט זי אָפּגעדינט ביי מיין מומען, און פּלוצעם איז שפּרינצע-מאַטל קראַנק געוואָרן, און נאָך איידער דער רופּא איז געקומען איז זי אויסגעגאַנגען. זי האָט בלויז באַוויזן צוצורופּן צום בעט די מומע דבורהלען, און זי געבעטן, אַז זי זאָל איר צוואַנגן, אַז זי וועט דערציען איר יתומה ווי אַן אייגן קינד. מיין מומע האָט דאָס איר צוגעזאַגט, און גלייך האָט יענע פאַרשלאָסן די אויגן אויף אייביק. אַזוי איז ריווטשע צו עלף יאָר געבליבן אַ קיילעכדיקע יתומה אין רשות פון מיין מומען.

די גאַנצע ווירטשאַפט האָט געפירט די מומע דבורהלען, איר מאַן, ישראל טענענבוים, איז געווען אַ גרויסער וואַלד-סוחר, גע-האַנדלט מיט האַלץ און האָט זיך ווייניק געמישט אין שטוב זאַכן. די באַלעבאַטישקייט איז געווען אין זיין ווייבס רשות.

די מומע דבורהלען איז געווען אַ הויכע, אַ דיקלעכע, מיט אַ פולן בוזעם; דאָס ברויך-האַריקע שייטל איז געווען פאַרקעמט אין

א הויכן פאמפאדור און האָט אויסגעקוקט כמעט ווי אייגענע האָר. ס'פנים בלייך, נאָר אין די באַקן איז אַלעמאַל געווען אַ ראַזעווע פאַרב. די נאָז פלעגט זיך ביי איר פאַרציען אויף אַרויף, ווען אירע נאָזלעכער האָבן עפּעס דערשמעקט וואָס איר איז נישט געווען גע- פעלן. אויגן האָט זי געהאַט גרויסע, ברוינע, און ווען זי האָט באַ- טראַכט אַ מענטש, האָט זיך דאָס לינקע אויג ביי איר פאַרמאַכט און דאָס רעכטע האָט שפּיזיק דורכגענומען דעם פרעמדן.

זי האָט געפירט די באַלעבאַטישקייט מיט גרויס פינקטלעכקייט. נעמאַסטן און געוואויגן אויף אַן אייגענער וואָג אַלץ וואָס די דינסטן האָבן איר געבראַכט פון געוועלב אַדער מאַרק. זי האָט געטיילט גדבות און אַלץ פאַרשריבן אין אַ ביכעלע, וועמען און וויפיל, אַפילו ווען די נדבה איז געווען אַזוי קליין ווי אַ קאַפּיקע. געקליידט איז זי שטענדיק געווען לויטן לעצטן פאַסאָן פון וואַרשע. זי האָט באַ- זונדערס ליב געהאַט צו טראַגן קליידער מיט אַ סך קרוזשעוועס און שפיצן. אויף איר טאַליע איז אַלעמאַל געהאַנגען אַ קייטעלע מיט אַ בינט שליסעלעך, וואָס דורך זיי האָט נאָר זי אַליין געהאַט דעם צוטריט צו אַלע שופּלאַדן, פון די ברייאַנטן און טייערע פּערל, ביז די פּערל-גרויפן און בעבלעך.

די קינדער און די דינסטן האָבן געציטערט פאַר איר בליק. רבורהלע ר' ישראל טענענבוים, ווי מ'פלעגט זי רופן, האָט רע- גירט איבער איר קעניגרייך מיט אַ שטאַרקער האַנט, און האָט אַלעמאַל אויסגעפירט וואָס זי האָט געוואָלט.

מיין מוטער איז געווען פונקט דער היפּוך פון איר שוועסטער. אַ דינע, פון מיטעלן וואוקס, אַ שטילע און אַ געהאַרכזאַמע און אַ נאַכגעביקע. נישט קוקנדיק אויף דעם גרויסן אונטערשיד צווישן די צוויי שוועסטער, האָבן זיי זיך שטאַרק ליב געהאַט.

זיין זינען געווען צוויי ציטערדיקע און אויסגעבעטענע קינדער ביי טאַטע-מאַמע. פון עלף זינען בלויז די צוויי, דבורהלע און ריוועלע געבליבן. ביז דרייצן יאָר, זינען זיי געווען געקליידט אין ווייסן, אַ סגולה פאַר לאַנג לעבן. ריוועלע האָט חתונה געהאַט פאַר אַ נאָוואַראַדאַמסקער חסיד, זיך באַזעצט אין נאָוואַראַדאַמסק און פלעגט ביי יעדער געלעגנהייט פאַרן אַהיים קיין פּשעדבערוזש. אַלץ

וואס איר עלטערע שוועסטער דבורהלע האָט געטאָן, איז ביי ריוועלען געווען רעכט, נאָר איבער ריווטשען איז אָפט געקומען צו אָן איי-בעררייד. מיין מאַמע האָט געוואָלט אָז מ'זאָל איר לערנען שרייבן, אָבער די מומע דבורהלע האָט געזאָגט, אָז פאַר אַ מיידל, אַ יתומה, איז גענוג אַז זי וועט קענען דאווענען.

אַ גאַנץ יאָר האָב איך מיט גרויס שפּאַנונג געוואַרט אויפן חודש אלול, ווען מיין מאַמע פלעגט מיך מיטנעמען קיין פּשעדיבערוש. פאַר מיר איז דאָס געווען אַן אמתער יום-טוב. קודם דאָס פאַרן מיטן בויד; דאָס באַרימען זיך פאַר מייען חברטעס; און דער-הויפט, דאָס זיין אין אַן אַנדער שטעטל; זיך זען מיט דער מומען, דעם פעטער און די קינדער, האָט אַרויסגערופן ביי מיר אַ סך פרייד. און אַמשטאַרקסטן האָט מיך געצויגן צו ריווטשען וואָס פלעגט מיר דערציילן וואונדערלעכע מעשות פון פרינצן מיט פרינצעסינס; אַמאָל פון שדים, פיפערנאַטערס און דיבוקים. זי האָט מיר אויך פריצייטיק אַנטדעקט וויבערישע סודות, וואָס זיינען פאַר מיר גע-בליבן נעפּלדיק און נישט קלאַר.

יענעם חודש אלול, ווען איך בין מיט מיין מאַמען, אין באַ-גלייטונג פון פּראָדל דער דינסט, געגאַנגען צו דער פּור, האָב איך אַזש אונטערגעשפרונגען פון גרויס גדולה. ס'איז געווען אַ וואַרע-מער פרימאַרגן, פון אַ קלאַרן, בלאַען הימל האָט זיך גאַלדיק צע-לויכטן די זון. די אָפענע בויד איז שוין געווען אַן אַנגעלאַדענע מיט יידן און ווייבער. בערל דוואַשעס, דער פּורמאַן, האָט געהייסן דעם עולם זיך צוזאַמענרוקן און מאַכן פּלאַץ, און איך מיט מיין מאַמען האָבן זיך אַריינגעקוועטשט צווישן צוויי ווייבער. דער בעל-עגלה האָט אַ צי געטאָן די לייצעס, אַ געשריי געטאָן וויאָ צו די פּערדלעך, און באַלד האָט די אָפענע בויד זיך גענומען וויגן, שאַק-לען און קרעכצן. די פּאַדקאָוועס פון די פּערד האָבן געקנאַקט אויף די ברוקירטע שטיינער; נאָוואַראַדאַמסק, מיט איר מאַרק, קראַמען און הייזער, האָבן אַנגעהויבן פאַרשווינדן פון אויג, און נאַכדעם ווי מיר זיינען פאַרבייגעפאַרן דאָס הייליקע אָרט האָבן די פּערד אַנגעהויבן טרעטן שטילער אויף דער ווייכער ערד; אַמאָל אין טיפע בלאַטעס; אַמאָל אויף אַ טרוקענעם שאַסי; אָפט האָט זיך

א הויב געטאָן אַ וואַלקן שטויב און איינגעהילט די בויד מיט מענטשן. גרינע וועלדער, מיט ווילדע גראַזן און מיט בלויע און געלע בלי- מעלעך און ווייס-געקאַלכטע שטיינער האָבן פאַרבייגעמיניעט פאַר די אויגן.

אויפן וועג האָט מיר מיין מאַמע דערציילט, אַז דער פעטער ישראל מיט דער עלטסטער טאָכטער חנהלע, וואָס האָט געקראָגן אַ חתן פון גרויסן יחוס, זיינען איצט אין וואַרשע; זיי קויפן דאַרטן איין דעם אויסשטייער; און דאָס וואַרט מען טאַקע אויף מיין מאַ- מעס קומען, אַפצושמועסן דעם גענויען טאַג פון דער חתונה.

ווען די זון האָט אָנגעהויבן שטאַרק צו ברענען, האָט דער בעל-עגלה אַפגעשטעלט דעם פערד און וואָגן; אַרויפגעצויגן די לייונט אויף די רייפן; אָנגעפאַיעט די פערד און געפאַרן ווייטער. די דאַרע פערדלעך האָבן שווער געפרייכט, געשוויצט, און שוין נישט געלאָפן מיט דעם פריערדיקן אימפעט. בערל דוואַשעס האָט געקנאַקט מיט דער בייטש; געשריגן; געשאַלטן און גערופן די פערדלעך: „פוילע שקאַפעס“, „איינגעדאַרטע דרענגער“. פאַר מיר האָט זיך די רייזע געצויגן לאַנג. איך האָב שוין וואָס גיכער געוואַלט זיין אין פשעדבערוש. כ'האַב אַלע וויילע געפרעגט דער מאַמען ווי ווייט ס'איז נאָך. ענדלעך האָבן מיר דערזען דעם שפיץ פון קלויס- טער. עס האָט זיך גענומען אויסשיילן דאָס שטעטעלע, וואָס האָט פּונווייטנס אויסגעקוקט ווי אַ קינדער-לאַנד מיט קליינע, פּיצעלעך הייזעלעך אין בונטע פאַרבן, וואָס איז געווען אַרומגערינגלט פון איין זייט מיט אַ טייך, פון דער צווייטער האָבן זיך געצויגן גרינע לאַנקעס.

באַלד זיינען מיר אַריינגעפאַרן אין פאַרשטעטל ווידאמע. הילכיק האָבן אַפגעקלאַפט די פערדישע טריט אויף דער לאַנגער שפאַציר- בריק. אַט איז שוין דער מאַרק. די בויד איז געבליבן שטיין לעבן גדליה פאַרפעלס אכסניה. עס האָט זיך אַרומגעשטעלט אַ נייגעריקער עולם, אַרומגערינגלט די פאַסאָזשירן, אַ סך זיינען געקומען באַגע- גענען משפּחה, פריינד; אַנדערע אָבער, זיינען געקומען גלאַט קוקן. און אַט איז אונדז אַנטקעגנגעקומען ריווטשע מיטן צוויילינג, שיינדעלע און לאהלע און דער עלטסטער זון, אביגדור. מיר, די

קלענערע קינדער, האָבן זיך מיט גרויס געפילדער געלאָזט לויפן
צו דער איינציק געמויערטער קאמעניצע מיטן באַלקאן, וואָס האָט
באַלאַנגט צו מיין פעטער ישראל.

מיט אַ פּאָר שעה שפעטער, זיינען אויך געקומען צופאָרן דער
פעטער מיט דער טאָכטער פון וואַרשע, מיט דער איינגעקויפטער
וויפראָווע. און באַלד האָט מען אין גאַנצן שטעטל געוואוסט, אַז ביי
ישראל טענענבוימען שמועסט מען היינט אַפּ אַ זמן-חתונה. ס'האָבן
טאַקע באַלד אָנגעהויבן אַנקומען מענטשן: משפּחה, שכנים, פריינד,
אויך שניידערקעס און נייטאַרינס האָבן זיך געיאָוועט. די מומע
דבורהלע האָט באַשטעלט צוויי שניידערקעס וואָס זאָלן זיצן אין אַ
באַזונדערער שטוב און נייען פּאָר דער כלה דעם אויסשטייער. אין
הויז האָט געראַיעט מיט מענטשן, ווי אויף אַ יאָר-מאַרק.

אויפן איינגעמויערטן, ציגעלנעם איוון וואָס האָט געהאַט פון
אויבן אַ קופּערן דעכל, און איז געווען באַהאַנגען מיט קופּערנע פּאַנען
אין אייזערנע טעפּ, האָבן זיך כסדר געקאַכט אַלערליי מאַכלים.
גאַלדע, די קעכין, האָט זיך געפּאַרעט אַרום די פולע טעפּ. ריווטשע
האָט איר צוגעהאַפּן. דער ריח פון די געבראַטענע גענדזלעך און
צוגעריישטע ציבעלעס האָבן גערייצט דעם אַפעטיט, די נאָזלעכער.

איך האָב מיט גרויס באַוואונדערונג געקוקט אויף ריווטשען,
וואָס האָט זיך אין דעם יאָר וואָס איך האָב זי נישט געזען אַ סך
געביטן. די אַכצן-יאָריקן יתומה איז עפעס שענער און רייפער גע-
וואָרן. איר הויכע, דינע פיגור איז פולער געוואָרן; די שוואַרץ-
בלויע האָר וואָס פלעגן אַרונטערפאַלן אין צוויי לאַנגע צעפּ, זיינען
געווען פאַרנומען אויף איר קאָפּ ווי אַ האַלבע לבנה; אירע בלויע
שטיפּערישע אויגן זיינען געוואָרן ערנסטער און פאַרטראַכט. אַפט
האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז זי זעט גאַרנישט וואָס עס טוט זיך אַרום
איר און הערט נישט דעם גאַנצן טומל. זי פלעגט אַ שטילע, אַ
פאַרטראַכטע שוועבן, ווי אַ ניטדאַיאַקע, נאָר אירע הענט האָבן זיך
מעכאַניש באַוואויגן און געטאַן די שטוב-אַרבעט.

ווען זי האָט יענעם אָונט געגרייט דעם טיש צום נאַכטעסן, האָט
מיין מאַמע אַ פּאָר מאָל געפרוּבירט מיט איר פאַרפירן אַ שמועס.

אָבער ריווטשע האָט בלויו געענטפערט מיט אַ "יא" אָדער "ניין",
אָדער גאָר אַ שאַקל מיטן קאַפּ, האָט מיין מאַמע אַ זאָג געטאָן:
— איך ווייס נישט וואָס ס'איז מיטן מיידל! זי איז עפעס צע-
חוּט.

באַלד נאָך וועטשערע, זיינען אָנגעקומען די מחותנים פון
שכנותדיקן דאָרף, וואו זיי האָבן פאַרמאָגט אַן אייגענע אימעניע,
און ביי פול געדעקטע טישן איז אָפּגעשמועסט געוואָרן דער טאָג
פון דער חתונה. שפעטער האָט די זיבעצן-יאַריקע כלה, אַ צע-
פּלאַמטע פון גליק, גענומען אויספאַקן פון פאַרשידענע טשעמאַדאַנעס
די זאָכן וואָס זי מיטן פּאָטער האָבן איינגעהאַנדלט אין וואַרשע, און
עס האָט גענומען מיניען מיט ווייסן אַטלעס, שוואַרצע זייד, טאַפּטן,
פון רויט, גרין און בלאַע קאָלירן; אויסלענדישע, וואַלענע שטאַפּן;
זאָגראַניטשנע שפיצן און טול; אויסגענייטע האַנטעכער און טיש-
טעכער; ווייסע לינוונט אויף ציכן און זילבער-אין-גאָלד-געהאַפטענע
שפיצן. זי האָט אויך איינגעקויפט זיידנציג, פאַר איר מוטער אויף אַ
חתונה קלייד; פאַר אַלע קינדער פאַרשידענע שטאַפּן אויף מלבושים;
פאַר מיין מוטער האָט זי געבראַכט אַ קלייד, און סחורה אויף אַ
שוואַרצער, זיידענער שובע; פאַר מיר, אַ ראָזעווע טולן קלייד מיט
אַ זיידן אונטערקליידל. די כלה האָט דערביי אויסגערעכנט די גרוי-
סע מעלות פון די סחורות און אַלע זיינען דערביי געשטאַנען, באַ-
טראַכט די זאָכן און אַרויסגעזאָגט, איטלעכער זיין מבינות. מיטאַמאָל
האָט זיך די כלה ווי אַן עפעס דערמאָנט, און איז מיט דרייבנע
טריטעלעך צוגעגאַנגען צו אַ קליינער וואַליזקע; פון דאָרטן אַרויס-
גענומען אַ דין פעקעלע; נאָר איידער זי האָט דאָס אויפגעפאַקט,
האָט זי זיך עפעס שטיל געסודעט מיט דער מומע דבורהלע. יענע
האָט צוגענומען דאָס פעקעלע פון אירע הענט, האָט עס אויפגע-
פאַקט, און גענומען באַטראַכטן די פשוטע, ציצענע שטאַף, דערביי
האָט זיך דאָס לינקע אויג ביי איר געשלאָסן און דאָס רעכטע האָט
טיף דורכגעדרונגען די צוויי באַזונדערע שטיקלעך קרעטאַן. מיט
אַמאָל האָט זיך דאָס לינקע אויג געעפנט, און ביידע אויגן האָבן זיך
צופרידן צעשמייכלט. זי האָט אַן הסכמהדיקן שאַקל געטאָן מיטן
קאַפּ אויף איר טאַכטערס גוסט און אויסגערופן:

— גאלדע, ריווטשע! ווי זענט עץ ערגיץ?? קומץ אריין, מיין
חנהלע האָט ענק געברענגט טייערע מתנות פון וואַרשע...
די קעכין מיט דער יתומה זיינען אַריינגעקומען. די מומע
דבורהלע האָט זיי דערלאָנגט די שטיקלעך געבלימלטע סחורה און
דערביי האָט זי געזאָגט:

— דאָס איז פאַר ענק אויף קליידער צו מיין חנהלעס חתונה.
מיין טאָכטער פאַרגעסט נישט חלילה אָן קיינעם.

— שיינעם דאָנק באַלעבאָסטעלעכן, און זאָל גאָט געבן, אַז
חנהלע זאָל זיך עלטערן מיט איר זיווג ביז הונדערט און צוואַנציק
יאָר — האָט איר גאלדע צוגעוואונטשן. זי האָט אינגאָנצן געשטראַלט
פון פרייד, און זיך נישט געקאָנט זאָט אַנקוקן אויף די קוויטן פון
דעם גרינעם צייג. נאָר ריווטשע, ווען זי האָט געקראָגן דאָס שטיקל
סחורה אויפן קלייד, האָט אויסגעקוקט אַנטוישט. זי האָט עפעס
אָן אומצופרידענעם שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ, אַ ברום אַרויס געטאָן
אַ שיינעם דאָנק" און זיך גלייך געלאָזט גיין צוריק אין קיך.

שפעט אין דער נאַכט, ווען אַלע זיינען שוין געשלאָפן, זיינען
נאָך די צוויי שוועסטער געווען וואַך און זיך דורכגעשמועסט וועגן
פאַרשידענע זאַכן. איך האָב געהאַלטן די אויערן אָנגעשפיצט און
געהערט ווי מיין מאַמע האָט פּלוצעם אַ פּרעג געטאָן:

— זאָג מיר, דבורהלע, וואָס איז דאָס געוואָרן מיט ריווטשען?
עפעס איז זי גאָר אָן אַנדערע ווי זי איז געווען מיט אַ יאָר צו-
ריק... שוין צייט צו טראַכטן וועגן אַ תּכלית פאַר דער יתומה.
מ'דאַרף זען איר חתונה צו מאַכן מיט עפעס אַ לייטישן יונג-
מאַן.

— אדרבה, זע, — האָט די מומע געזאָגט מיט כּעס. — זיי וויסן,
מיין שוועסטער, אַז מען האָט איר גערעדט גענוג לייטישע שידוכים,
און זי האָט נישט געוואַלט.

— וואָס פאַר אַ שידוכים? — האָט די מאַמע געוואַלט וויסן.
— שמואל הערש דעם וואַסער טרעגערס זון, כּתריאלקע וואָס
איז אַ טייערער שטריק-מאַכער, און משה סטאַלער, דער רייפּערקעס
זון, דו ווייסט, דער עלטסטער, וואָס שטאַמעלט אַביסל, אַ שטילער
בחור און אַ טייערער פאַרדינער.

— די שידוכים געפעלן מיר נישט. עס קומט איר אַ בע-
סערער חתן — האָט מיין מוטער מיט פּאָדראָס געזאָגט.
— איך באַהאַנדל זי ווי אַן אייגן קינד! אָבער פּאַרגעס נישט
אַז זי איז אַ קיילעכדיקע יתומה, און בלאָזן בלאָזט זי זיך ווי זי
וואַלט געווען דעם ווילנער גאונס אַן אייניקל אָדער ראַטשילדס אַ
טאַכטער!

— באשר וואָס? און אַז אַ יתומה קומט איר שוין אַבי ווער?
זי איז אַ טייער, כשר קינד און שוין ווי אַלע וועלטן — האָט מיין
מאַמע געטענהט.

— איך וועל דיר זאָגן דעם אמת — האָט איר די מומע איי-
בערגעשלאַגן די רייד. מען רעדט דאָ אין שטאָט, אַז זי פירט אַ
ליבע. תחילת האָב איך דאָס נישט געוואַלט גלייבן, אָבער איצט
ווייס איך אַז דאָס איז אמת, און אַז ס'איז אַרויסגעוואָרפן אונדזער
רעדן איר די טייערסטע שידוכים, אַז אַן אַנדערער ליגט איר גאָר
אין זינען. ס'וועט איר שוין קיינער נישט געפעלן, איין גאָט ווייסט
וואָס פון דער מויד וועט ווערן...

— גיי שוין גיי, דו רעדסט נאָך לשוון-הרע. מאַלע וואָס בייזע
צינגער רעדן.

— איך ווייס דאָך אַפילו מיט וועמען, האָט זיך די מומע גע-
האַלטן פעסט. טאַקע פון דיין שטעטל. עפעס אַ שוסטער-יונג. ער
פלעגט קומען צופאַרן אַהער אויף יעדן שבת און זיי פלעגן גיין
שפּאַצירן אויף דער בריק ביז אין דער טיפער נאַכט אַריין. מ'האַט
זיי געזען אַזש אַזוי ווייט, ווי אין ווידאַמע.

ביידע שוועסטערן האָבן נאָך לאַנג גערעדט, אָבער וואָס אַמאָל
שטילער. מיינע אַנגעשפיצטע אויערן און אויפגעריסענע אויגן האָבן
זיך מיד געשלאָסן, דער שלאָף האָט גובר געווען איבער מיין ניין-
געריקייט וואָס עס רעדן די „גרויסע“; די אויגן האָבן זיך פאַר-
מאַכט און איך בין פאַרזונקען אין אַ טיפן שלאָף.

איין טאָג האָט מיך ריווטשע מיטגענומען צום טייך. זי איז
געגאַנגען וואַשן גרעט. ס'איז געווען אין אַ זוניקן פרימאַרגן. אַ
קליין-שטעטלדיקע שטילקייט האָט געהויערט אויף די הייזלעך און
גערטנדלעך אַרום. קאַזעס האָבן זיך געפאַשעט אין זייטיקע, גראַ-

זיקע געסלעך. לאַדנס האָבן זיך צעעפנט. פשעדבערוזש האָט אויפֿ-
געוואַכט פונעם נאַכטיקן שלאָף. ביים טייך זיינען שוין געווען אַ
סך ווייבער און מיידלעך וואָס האָבן געוואַשן וועש. ריווטשע האָט
זיך אָפגעזונדערט פון די מענטשן אַרום; זי האָט געפונען אַ זייטיקן,
גרויסן שטיין, האָט זי זיך דאָרטן אַוועקגעזעצט; אויסגעטאַן די שיד;
פאַרשאַרט איר גרין קליידל ביז איבער די קני; נאַקעטע, ראַזעווע,
געטאַקטע פיס האָבן אָפירגעקוקט פון אונטער אַ ציכטיק ווייסער
האַלקע; זי האָט איינגעטונקט די וועש, געריבן מיט זייף; זי האָט
די גרעט אַוועקגעלייגט אויפן שטיין און געקלאַפט מיט אַ קיאַנקע,
דערביי האָט זי געזונגען אַ טרויעריק לידל. איר קלאַרע שטימע
האַט זיך צעטראָגן איבער די גרינע לאַנקעס אַרום, האָט אָפגע-
הילכט ווי אַ ווידערקול, און עס האָט זיך געדאַכט, אַז עס זינגט
מיט איר מיט אַ נישט־זעבאַרער כאַר:

די יאַרן ציען
די יאַרן פליען
פון אונדזער ליבע נעמט אַן עק
פון אונדזער ליבע נעמט אַן עק
פון אונדזער שענסטער
בעסטער ליבע.
גייען גייסטו פון מיר אַוועק.

אויפן וועג אַהיים, האָט ריווטשע מיך פלוצעם אַ פּרעג גע-
טאַן:

— שרהלע, דו קאַנסט שרייבן אַ בריוו?
— וואָס פאַר אַ בריוו? — האָב איך געפרעגט.
— אַ ליבעס־בריוו, צו אַ חתן.
— ניין, אַזאַ בריוו קאַן איך נישט שרייבן.
— פאַרוואָס?
— ווייל איך ווייס נישט ווי אַזוי מ'הויבט אַן... אין דער היים
וואַלט איך אפשר געקאַנט, ווייל מיר האָבן ביי אונדז אַ בריוו-
שטעלער. מיט אַ בריוונשטעלער קאַן מען אַלץ...

— דאָ אין הויז איז אויך פאַראַן אַ בריוונשטעלער. איך ווייס וואו די באַלעבאָסטע באַהאַלט אים און וועל שוין זען אים צו קריגן ווען קיינער וועט נישט זען... און מיטן בריוונשטעלער וועסטו קאַנען? — האָט ריווטשע געוואָלט וויסן.

— יאָ, איך וועל קאַנען.

— דו מוזט מיר אָבער צוזאָגן, אָז דו וועסט קיינעם נישט דער־

ציילן פון דעם בריוו.

— איך זאָג צו.

— שווער ביי דיין טאַטע־מאַמע.

— גיין, דאָס טאָר מען נישט.

— שווער, אָז אויב דו זאָגסט אויס, זאָלסטו נישט דערלעבן ביז

סוכות.

— אויב איך זאָג אויס, זאָל איך נישט דערלעבן ביז סוכות. —

האָב איך נאָכגעזאָגט.

מיר זיינען ביידע אַהיימגעגאַנגען שטאַרק צעטראָגן, און מיט גרויס אומגעדולד געוואָרט אויף דער פּאַסיקער צייט, ווען קיינער וועט נישט זיין אין הויז. און אָט אין אַ שיינעם נאָכמיטאָג, די מאַמע מיט דער שוועסטער זיינען אַוועק אויפן הייליקן אָרט; די כלה צו אירע חברטאָרינס; די קינדער האָבן זיך געשפּילט אין גאַס; די קעכין איז געווען אין קיך און געפּליקט הינער; ריווטשע איז געווען אין דער סאַלע און געפּוצט די זילבערנע קאַנדעלאָברע; האָט זי אויפּגעהערט צו פּוצן; געטאָן צו מיר אַ ווינק אָז איך זאָל וואַרטן; איז צו צו דער ברייטער, געשניצטער ספּריס־שאַנק, גע־זוכט, און אַרויסגעשלעפט פּון אַ ווינקל אַרויס אַ קליין ספּרל, און געזאָגט:

— אָט איז דער בריוונשטעלער. געפּין דאָרטן ווי אַווי מען

הויבט אָן צו שרייבן צו אַ חתן... דאָס איבעריקע וועל איך דיר שוין זאָגן.

איך האָב נאָך אַ לאַנגן זוכן געפונען: „צו אַ ברויטיגאַם“.

איך האָב אַנגעהויבן שרייבן דעם בריוו:

„מיין האַכגעשעצטער ברויטיגאַם! ערשטנס קוממע איך איהנען

צו מעלדן דאָס איך פינדע זיך גאַט צו דאַנקען ביים בעסטן

געזונט, געבע גאָט דאָס נעמליכע פון איהנען צו הערן אימער און
עוויג. — — —

איך האָב איבערגעלייענט פאַר ריווטשען וואָס איך האָב גע-
שריבן און געפרעגט וואָס איך זאָל ווייטער שרייבן. זי האָט גע-
האַלטן אין פּוצן די זילבערנע לעפל, גאַפל, מעסער. האָט זי דאָס
אַוועקגעלייגט אין אַ זייט, זיך צוגערוקט נאָענט צו מיר און שטיל
געזאָגט:

— שרייב אים, אַז ער האָט מיך אומגליקלעך געמאַכט; ער
האַט מיך געקוילעט אָן אַ מעסער: ער האָט מיר געשוואָרן ביי מיין
טויטער מאַמען און איך האָב אים געגלויבט... און פאַרוואָס האָט
ער אויפגעהערט צו קומען פונקט ווען איך מוז אים זען. די חדשים
לויפן און עס קאָן ווערן צו שפּעט...

זי האָט אַלץ גערעדט שטילער, מיט אַ געדעמפט קול. אירע
גרויסע, בלויע אויגן זיינען געווען פאַרלאָפן מיט טרערן און זי
האַט ווייטער דיקטירט:

— שרייב אים, אויב ער קומט נישט גלייך און וועט נישט מיט
מיר שטעלן אַ חופּה, וואָרף איך מיך אַריין אין טייך... יאָ דער
טייך ציט מיך — האָט זי פאַרטראַכט אַרויסגעכליפּעט און טרערן
זיינען געפאַלן אויף אירע באַקן — אָבער איך האָלט מיך אָפּ. מיין
טויטע מאַמע וועט זיך אָננעמען פאַר מיר... אויב ער וועט נישט
גלייך קומען צופאַרן, איז אַ סוף צו מיין לעבן. איך וועל מיך דער-
טרינקען...

איך האָב אַ דערשראָקענע אַוועקגעלייגט די פעדער און גע-
פרעגט:

— אָבער פאַרוואָס ווילסטו זיך דערטרינקען?...

— וויל עס האָט מיך געטראָפן אַ בראַך... אַ גרויס אומ-
גליק, אַ מיידעלע וואָס איז נאָך נישט אַלט קיין פּולע עלף יאָר
טאָר נאָך נישט וויסן אַלץ... שרייב, אפשר וועט דער אויבערשטער
העלפן, און דער בריוו וועט ווייך מאַכן זיין האַרץ און וועט אים
צוריקברענגען צו מיר... שרייב.

דערהערנדיק אַז מיין בריוו-שרייבן קאָן אים ברענגען און אַלץ
וועט גוט ווערן, האָב איך מיט גרויס ערנסטקייט אַריינגעשריבן אַלץ

וואָס זי האָט מיר געהייסן און מיינע טרערן האָבן אַראָפּגעקאַפּעט אויפן ווייסן פּאַפּיר. איך האָב דעם בריוו אַריינגעלייגט אין אַ קאַנ-ווערט, פּאַרקלעפּט, און מיר זיינען ביידע גלייך אַוועקגעגאַנגען צו גדליה יאַפּצאַק, דעם לייוועראַנט, און אים אַוועקגעגעבן דאָס גע-היימע בריוול. ריווטשע האָט אים געגעבן אַ זעקסער, און אים אַנגעזאַגט, אַז דאָס בריוול מוז ער גלייך אָפּגעבן אין האַנט פון איציק שוסטער, און ווען יענער האָט קלאָר נישט געוואוסט ווער דאָס איז, האָט ריווטשע שטיל צוגעגעבן „איציקל פּאַצעט“. דעמאָלט האָט גדליה יאַפּצאַקס, רויט, פון ווינט צעאַקערטע פנים זיך צעשמייכלט און ער האָט אַן אויסגעצויגענעם פייף געטאַן, וואָס האָט געקאַנט מיינען: — אַט דער פּויגל גאַר?! נאָר געזאַגט האָט ער:

— יא, איך קען אים גוט, זאָרג זיך נישט ריווטשע, איך וועל אים דעם בריוו אָפּגעבן נאָך היינטיקע נאַכט, גלייך ווי איך קום אין שטאָט אַריין וועט ער וויסן פון דיין שרייבעכץ.

שפּעט אין דער אייגענער נאַכט, ווען דאָס גאַנצע הויז-געזינד איז שוין געשלאָפּן, זיינען נאָך די מומע דבורהלע, מיין מאַמע און דאָס כלה-מיידל געווען וואָך. חנהלע האָט דערציילט די וואונדער פון דער גרויסער שטאָט וואַרשע. איך האָב יענע נאַכט בשום-אופן נישט געוואָלט גיין שלאָפּן, נאָר זיין וואָך און הערן וואָס עס רעדן די גרויסע.

חנהלע האָט דערציילט, אַז וואַרשע איז אַ זינדיקע שטאָט; אַז עס טרעפן דאָרטן אַזעלכע זאַכן וואָס עס איז שווער צו גלייבן. די יונגעלייט און מיידלעך זיינען זייער פאַרשאַרט; די צוקערניעס זיי-נען פול מיט יידישע פאַרלעך אום שבת; די זינד איז גרויס און עס פּאַסירן אַ סך אומגליקן; יעדעס יאָר ווערן דערטרונקען אַ פּאַר מענטשן אין דער ווייסל, וואָס איז גרויס ווי אַ ים. ווען זי איז געווען, האָט מען פון דער ווייסל אַרויסגעצויגן אַ יונג, יידיש מיידל, וואָס האָט זיך דערטרונקען איבער אַן אומגליקלעכער ליבע. דאָס וואַסער, האָט זי פרום צוגעגעבן, פּאָדערט קרבנות און די זינדיקע צאָלן...

— אמת ווי גאָלד, — האָט די מומע דבורהלע געזאַגט. — אַט זעט מען באַשיינפערלעך, אַז ווען אַ שטאָט זינדיקט נישט, גיט נישט

קהל קיין קרבן. פשע־דבר־זש איה, געלויבט דער אויבערשטער, אן
אָפּגע־היט כשר שטעטל. אָט איז שוין אַוועק אַ גאַנץ יאָר און דער
טייך איז רואיק, קיינער האָט זיך חלילה נישט דערטרונקען...
— מ'וועט זיך נאָך דערטרינקען! — האָבן זיך עפעס קעגן מיין
ווילן אַרויסגעגליטשט די ווערטער פון מיין מויל.

ס'איז מיטאַמאָל געוואָרן זייער שטיל, אַלעמענס אויגן זיינען
געווען אָנגעשטעלט אויף מיר, און מיטאַמאָל האָט גענומען האָגלען
אויף מיר מיט פראַגעס:

— וואָס רעדסטו?

— ווער?

— וואָס?

— וואָס פאַלט דיר עפעס איין?...

— ווער און וואו וועט מען זיך טרינקען?!

— דאָ אין דעם היגן טייך, — האָב איך ווי אין אַ טשאַד גע-

זאָגט. — זיי האָבן ווידער מיך אָנגעהויבן אויספרעגן, אָבער איך
האָב מער נישט געענטפערט.

— ווייס איך דאָרטן וואָס אַ קינד פלאַפלט! — האָט מיין מאַמע

אָוועקגעמאַכט מיינע רייד מיט דער האַנט. — מיין שרהלע מיט אירע
אויסגעטראַכטע מעשות... זי קאָן דיר אויסטראַכטן זאַכן, נישט
געשטויגן, נישט געפלויגן, — און גלייך האָט מיין מאַמע מיר באַ-

פוילן — גיי זיך לייגן שלאָפן.

און זייער שמועס איז אַריבערגעגאַנגען אויף עפעס אַנדערש.

יענע נאַכט, ווען מיין מוטער האָט זיך צוגעלייגט צו מיר אין

בעט, האָט זי מיך גענומען אויספרעגן. אין אָנהויב האָב איך גע-
לייקנט, געזאָגט אַז איך ווייס גאַרנישט, אַז עס האָבן זיך ביי מיר
אַרויסגעכאַפט נאַרישע ווערטער... ס'איז עפעס בע־מע, איך ווייס
נישט פון וואָס צו זאָגן...

אָבער מיין מאַמע, וועלכע האָט געהאַט אַן אויסערגעוויינלעכן

חוש צו דערשמעקן זאַכן, האָט שוין נישט אָפּגעלאָזט און אַלץ מיט
מיר איינגעטעהנט, אַז אַ מאַמען מוז מען אַלץ דערציילן.

— מאַמעשי, — האָב איך שטיל אַ פּרעג געטאַן, — מעג מען

אויסזאָגן, אויב מען האָט געשוואוירן צו האַלטן אַ סוד?

מיין מאמע האָט אַ וויילע געשוויגן און דערנאָך זייער שטייל
געזאָגט :

— ניין, מען טאָר נישט. אָבער ווען אַ מענטשנס לעבן שטייט
אין קאָן, איז גאָט מוחל די זינד, און אַמאָל ווערט גאָר פון דער
זינד אַ מצוה.

— איך האָב געשוואוירן...

— דערצייל, שרהלע. פאַר אַ מאַמען מעג מען דערציילן. איך
נעם אויף זיך די זינד.

דעמאָלט האָב איך איר אַלץ דערציילט וואָס איך האָב געוואוסט
וועגן ריווטשען, פון דעם בריוו צו איציקל פאַצעט, און ווי שטאַרק
זי האָט געוויינט און געזאָגט אַז זי וועט זיך וואַרפן אין טייך
אַריין...

— איצט וועט מען פרובירן ראַטעווען דאָס אומגליקלעכע מיידל
פון דער גרויסער בושה, און דו שרהלע וועסט זיך האָבן פאַר-
דינט אַ מצוה. — האָט מיין מאַמע געזאָגט אַז איבערגענומענע.

אויף מאַרגן גאַנץ פרי, באַלד נאָכן אַנבייסן, האָט מיין מאַמע
צוגערופן ריווטשען צום טיש, און איר געזאָגט אַז זי זאָל מיט איר
מיטגיין, זי גייט איר קויפן אַ פאַר געלע שיק, ווייל זי האָט גע-
הערט אַז זי גאַרט זייער נאָך געלע שיק.

ווען זי זיינען מיט אַ צוויי שעה שפעטער צוריקגעקומען, האָט
ריווטשע געהאַט אַ פאַר אויסגעוויינטע, רויטע אויגן, און אַ פאַר
נייע, געלע שיק. אויף מיר האָט זי געקוקט מיט פאַרוואורף, דאָך
איז איר גאַנצע האַלטונג געווען אַ רואיקערע. צום ערשטן מאל
זינט איך בין דאָרטן געווען, האָב איך געזען ווי זי איז אַריין אין
קיך, זיך אַנגעגאַסן אַ שיסל מיט קרופניק און געגעסן מיט אַפּע-
טיט.

אַ גאַנצן טאָג, האָט מיין מאַמע זיך געהאַלטן אין איין סודען
מיט דער מומע דבורהלע, און ווען דער פעטער ישראל איז געקור-
מען פון שול, פון מנחה-ומעריב, זיינען זיי אַריין אין זיין באַזונדערן
חדר, פאַרמאַכט די טיר, און פון דאָרטן האָט זיך געטראָגן אַ הייסער
וויכוח, איך האָב צוגעלייגט אַן אויער צו דער טיר און אויפגע-
כאַפט די ווערטער „ריווטשע“ און „דער שוסטער-יונג“.

זיי זיינען שפעטער אַרויסגעקומען צעפלאַמטע, און די מומע
דבורהלע האָט געלאָזט וויסן, אַז זי פאַרט מיט אונדז קיין נאַוואָ-
ראַדאַמסק:

— אַ וועלט איז נישט הפקר! — האָט זי אַ צאַרנדיקע געלאָזט
פאַלן אירע ווערטער. — אַ שיינ פנים וועל איך האָבן ביי מענטשן! ...
אין מיין שטוב טאָר אַזוינס נישט פאַסירן! ... ס'וועט זיין אַ חתונה,
ווען אַפילו מ'וועט אים דאַרפן ברענגען געשמידט אין קייטן! אוי
אַ מויד, אַ מויד! ... ווי אַ הערינג וואָלט איך זי צעריסן! ... —
האָט די מומע נישט געקאַנט איינהאַלטן איר כעס.
מיין מאַמע האָט איר אַ שלעפּ געטאַן פאַר דער האַנט און זיי זיינען
ביידע אַרויס אויפן באַלקאָן, און מיר האָבן זיי אַנגעזאַגט אַז איך
זאָל זיי נישט נאַכגיין ...

**

איציק איז געווען דער זון פון שוואַרצן וואָלף גולן, דעם לאַ-
טוטניק, וואָס האָט זיך פאַרנומען מיט לאַטען שיד; פאַרריכטן פאַ-
דעשוועס און לייגן קלעצלעך. גערופן האָט מען אים «שוואַרצער
וואָלף» ווייל ער איז געווען ברוינהויטיק ווי אַ ציגיינער, און דער
נאַמען «גולן» האָט זיך גענומען פון זיינע צאַרנדיקע אויסברוכן
וואָס פלעגן אַנוואַרפן אַן אימה אויפן גאַנצן שטעטל. אַ בעל-מלאכה
איז ער געווען אַ צרהדיקער און אַ פוילער. ער פלעגט ליב האָבן
מיטלויפן מיט דער פאַזשאַרנער קאַמאַנדע און העלפן לעשן אַלע
שריפות. ווען איציק איז אַלט געוואָרן צען יאָר, האָט אים זיין
פאַטער אַנגעהויבן לערנען זיין פאַך, און ס'האָט זיך גלייך אַרויס-
געוויזן אַז איציק וואַקסט אַ גוטער בעל-מלאכה און זיין פאַטער
פלעגט זיך באַרימען, אַז איציקל וואַקסט אַ וואַזשנער שוסטער.
צו ניינצן יאָר האָט איציקל שוין געפירט ביי זיין פאַטער אַ
גאַנצן וואַרשטאַט; ס'האָבן שוין געאַרבעט ביי אים דריי געזעלן;
און מ'האָט שוין דאַרטן אויסגעאַרבעט גאַנצע שיד אויף באַשטע-
לונגען פאַר די שענסטע בעלי-בתים פון שטעטל.
איציק פאַצעט איז אויסגעוואַקסן אַ שיינער, הויכער יונג מיט
ברייטע פלייצעס. דער צונאַמען «פאַצעט» האָט זיך גענומען פון
זיין כסדרדיקן פּוּצן זיך. ער איז געווען אַ קורץ געקליידטער, מיט

הויכע, לאַקירטע שטיוועלעך; געהאַט אַ ברויך־הויטיק פנים; אונ־
טער דער שאַרפער נאַז האָבן געגלאַנצט אַ פאַר שוואַרצע וואַנצעלעך;
אויגן האָט ער געהאַט שוואַרצע, גרויסע, וואָס האָבן געשרפעט און גע־
ברענט ווען זיי האָבן זיך אַנגעטראָפֿן מיט די בליקן פון די פאַרבענק־
טע מיידלעך; אַ היטל האָט ער געטראָגן מיט אַ גלאַנציקן דאַשיק,
וואָס איז געווען פאַררוקט אויף דער רעכטער זייט; די לינקע זייט
האַט געוויון שוואַרצע, קוטשער־אָווע האַר; אַן אויסגעצאַצקעטע לאַק
האַט זיך ממזריש געוואָרפֿן אויפֿן שטערן, ווען זיין פעסטע פיגור
האַט געשפּאַנט איבערן נייעס־וועג, דעם נאַוואַראַדאַמסקער שפּאַ־
ציר־וועג, האָט מען פון ווי ווייט שוין געוואוסט אַז דאָס איז
„איציקל פּאַצעט“, ווייל זיינע שטיוועלעך האָבן כסדר געסקריפּעט
און אַנגעזאָגט אַז ער גייט, און באַלד האָבן זיך פון אַלע זייטן גע־
יאָוועט די שענסטע דינסט־מיידלעך פון שטעטל, זיי האָבן מיט פאַר־
ליבטע אויגן געקוקט אויף איציקן און זיך דורכגעוואָרפֿן מיט צוויי־
דייטיקע ווערטלעך. ס'האַבן אויך נישט געפּעלט קיין נייטאַרינס,
שניידערקעס און זאַקנמאַכערינס, וואָס זיינען נישט געבליבן אינ־
גאַנצן גלייכגילטיק צו איציקלס שוואַרצע אויגן און צו זיין שוין
זינגען און פייפֿן. ער האָט אויך געשמט פאַר אַ גוטן טענצער, און
איז אָפט געווען אויף שטאַטישע חתונות. ליבעס האָט ער געפירט
אַ סך, אָט מיט דער, אָט מיט יענער. נישט איין דינסט האָט גע־
ריסן די האַר ביי אַ צווייטער, איבערן פאַרדאַכט אַז יענע וואָרפט
אייגעלעך צו איר איציקן...

איין מאָל, ווען ריווטשע איז געקומען צופאַרן קיין נאַוואַראַדאַמסק,
צו אונדז אויף שבת, איז זי שבת נאַכמיטאַג געגאַנגען שפּאַצירן אויפֿן
„נייעס־וועג“, ס'האַט פאַרביימאַרשירט איציקל פּאַצעט און האָט
דערזען דאָס פרעמדע מיידל, ער איז אַ וויילע געבליבן שטיין אַ פאַר־
גאַפטער, נאָר באַלד האָט ער זיך געכאַפט און איז איר נאַכגעגאַנגען
פּוסטריט. ער האָט געוואַלט שליסן באַקאַנטשאַפט מיט דער פרעמד־
דער שיינהייט, אָבער ריווטשע האָט זיך געהאַלטן פאַרריסן, שטאַלץ,
האַט אויף אַלע זיינע זיסע רייד אַפילו מיט קיין איין וואָרט נישט
געענטפּערט, און איז געגאַנגען אַהיים. איז ער איר אַלץ נאַכגע־
גאַנגען, און איז שפּעטער אַריין צו אונדז אין שטוב; זיך לייטיש

פארגעשטעלט: ער האט זיך גרויס-שטאטיש פארנייגט; און נאך-
 דעם ווי מיין מאמע האט צוגעשטימט, איז ערשט ריווטשע מיט אים
 אוועק אויף א שפאציר. פון דעמאלט אן האט זיך גענומען וועבן
 א ליבע. פאר לאנגע חדשים איז איציקל פאצעט געפארן קיין
 פשעדבערוזש כמעט אויף יעדן שבת זיך זען מיט זיין ריווטשען.
 אבער זייער ראמאן האבן זיי געהאלטן בסוד. זיי פלעגן גיין שפא-
 צירן ווייט הינטערן שטאט; געטראפן זיך אין פארווארפענע ווינ-
 קעלעך; ביז איין מאל האט איציקל פאצעט אינגאנצן אויפגעהערט
 צו קומען אויף די זעאונגען מיט ריווטשען. אין נאָוואַראַדאָמסק האט
 מען פלוצעם גענומען רעדן, און איציק פאצעט פירט א נייע ליבע
 מיט דער שיינער זאשע די היטן-פּוּצערן.

**

גלייך נאך אונדזער צוריקקומען פון פשעדבערוזש, האבן די
 מאמע און די מומע דבורהלע זיך דורכגעשמועסט מיטן טאטן וועגן
 דעם ענין ריווטשע, און נאך א לאנגן וויכוח, איז באשלאסן גע-
 ווארן אז באלד זאל מען שיקן נאך וואָלף גולן מיט זיין זון איציק.
 שבת-צו-נאַכט, נאך הבדלה, האבן זיך צו אונדז אין הויז אַרייַן-
 געלאזט טאטע און זון. וואָלף גולן האט גלייך געוואלט וויסן צו
 וואס מ'האט אים גערופן. מיין טאטע און די מומע דבורהלע האבן
 פארגעלייגט זייערע טענות וועגן דער עלנדער און אומגליקלעכער
 יתומה ריווטשע, און פארלאנגט אז עס זאל גלייך געשטעלט ווערן
 א חופה.

איציקל פאצעט איז געווארן בלייך. וואָלף גולן האט עפעס נישט
 קלאָר באַנומען מיין טאַטנס רייד און אַ פּרעג געטאַן:
 — נו וואס איז די איילעניש ר' מרדכי יוסף? וואס איז דאס
 א פייער? ס'ברענט? וועט מען שיקן נאך דער פאָזשאַרנע-קאַ-
 מאַנדע! ... געהערט אַ מעשה? אַ חתונה אין מיצקעדרינען!
 מיין פאָטערס רואיקע האַלטונג האט זיך מיטאַמאַל געביטן.
 ער האט זיך צוגעבויגן צום שוואַרצן וואָלף, און מיט אַ שטילן כעס
 עפעס איינגערוימט אים אין אויער.
 — אזוי גאָר! האט זיך וואָלף גולן אַנגעצונדן. און זיינע
 שוואַרצע אויגן האבן מוראדיק געפינקלט.

— זאג נאָר דו סמאַרקאַטש איינער. — האָט ער זיך געווענדט צו זיין זון. — איך וויל וויסן צי דו האָסט די אַרעמע יתומה פאַר-פירט. יאָ צי ניין?

איציקל פאַצעט איז מיטאַמאַל געוואָרן אַן איבערגעביטענער. דער וואוילער יונג איז מיטאַמאַל געוואָרן איינגעקאַרטשעט און בלייך. די קאַלירן אויף זיין פנים האָבן זיך כסדר געביטן. ער האָט אַרויס-געשטאַמלט:

— ניין, ניין, אַ ליגן... געזען, יאָ... אָבער נאָענט?!... ניין. אָבער איצט... כ'מיי... אָבער גאַרנישט...

די מומע דבורהלע האָט זיך צעצונדן. אַ קלאַפּ געטאָן מיטן פויסט אין טיש און זיך הויך צעשריגן. מיין טאַטע האָט איבער-געשלאָגן איר שרייען. ער האָט זיך געווענדט צו איציקל און מיט אַ פעסט קול געזאָגט:

— אויב דו לייקנסט אַז דו האָסט מיט איר מזנה געווען, וועל איך דיך רופן צו אַ דינ-תורה און ביי ספר-תורה און שוואַרצע ליכט וועסטו מוזן שווערן אַז דו האָסט נישט פאַרפירט די כשרע יידישע בתולה ריווטשע.

פּלוצעם האָט וואַלף גולן אַנגעכאַפט זיין זון ביי דער מאַר-נאַרקע, אים אַ הויב געטאָן אין דער לופטן, ווי ער וואַלט געווען אַ פּיצל יינגעלע, אים אַ זעץ אַראַפּ געטאָן צו דער ערד מיט אַזא אימפעט, אַז דער גאַנצער טיש האָט זיך אַ שאַקל געטאַן, אויסגע-גאַסן די טיי און צעבראַכן אַ פאַר גלעזער וואָס זיינען געווען אויף אים אַנגעשטעלט, און ער האָט מיט אַ קול פון אַ לייב אַרויסגע-רעוועט:

— דו האָסט געהערט? שוואַרצע ליכט!... ספר תורה! כשרע יתומה!... זאָג ממזר, פעמפיק איינער, יאָ צי ניין? טאַמער וועסטו אויך איצט לייקענען, לאַז איך דיר אַרויס די קישקעס דורך דער נאָז!...

איציקל פאַצעט האָט אין גרויס ציטערניש אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ אויף יאָ.

— וועסטו ביי מיר קראַפירן און גלייך שטעלן אַ חופּה! — האָט זיין פאָטער אים באַפוילן. — איך בין טאַקע אַ גראַבער יונג.

אבער אָן ערלעכער ייד בין איך! איך וויל נישט אָן מ'זאל מיך ברענען און בראַטן אויף יענער וועלט!... אַ כשרע יתומה איז נישט הפקר פעטרושקע ביי יידן!...

— איך האָב נישט קיין געלט — האָט איציקל ענדלעך אַרויס-געשיפעט. — ווען איך קריג אַ מיידל מיט נדן, וואָלט איך מיר איינ-געריכט אַ וואַרשטאַט און געקאַנט האָבן פּרנסה פאַר ווייב און קינד.

— האָב קיין דאגות נישט — האָט אים מיין טאַטע געזאָגט — ס'וועט זיין נדן! איך און ישראל טענענבוים וועלן דיר איינריכטן אַ וואַרשטאַט.

דעמאָלט האָט זיך אַריינגעמישט דעם חתנס פאַטער און ער האָט זיך גענומען דינגען וועגן נדן. איציקל פאַצעט האָט דווקא גע-וואָלט וואוינען אין פּשעדבערוש. איז באַשלאָסן געוואָרן, אָן גלייך נאָך דער חופּה קריגט ער פיר הונדערט רובל, און מיט דעם געלט וועט ער זיך דאַרפן איינקויפן מכשירים און מעבל און אָנהויבן פירן אַ באַלעבאַטיש לעבן.

מיין מאַמע האָט געשטעלט לעקעך מיט בראַנפן און צוגע-וואונטשן דעם מחותן מיטן חתן אָן ס'זאל זיין אין אַ מזלדיקער שעה. פראדל, די דינסט, האָט דערלאָנגט צום טיש אַ געבראַטן גענדזל, מיט אַ פרישן קרופניק און ס'איז געפראָוועט געוואָרן די מלוה-מלכה. ס'איז אַריינגעקומען די באַבע נאָך אין שבתדיקן טשעפיק, געהערט וועגן וואָס ס'איז דאָ אַזאַ שמחה, האָט זי גלייך געבעטן אַ גלעזל בראַנפן. מיטן גלעזל אין האַנט האָט זי דעם חתן געוואונטשן אַלדאָס גוטס. איציקל פאַצעט האָט אַ סך געטרונקען; אויסגעהערט די גוטע ווינטשעוואַניעס; נאָר אויסגעקוקט האָט ער צו זיין ווייט פונעם גאַנצן טומל און ער האָט כסדר אַריינגעגאַסן אין זיך דעם ווייסן אַקעוויט.

**

מיט דריי וואַכן שפעטער, איז אַ פול-געלאַדענע בויד מיט געסט געפאַרן קיין פּשעדבערוש צו ריווטשעס חתונה. אַ חויץ דעם חתן מיט זיינע טאַטע-מאַמע, זיינען אויך מיטגעפאַרן פעטערס און מומעס פון חתנס צד און אויך אַ פאַר פריינט און שוסטער-געזעלן פון

מחותנס ווארשטאט. פון דער כלהס צד זיינען מיטגעפארן בלויז מיינע
טאטע-מאמע און איך.

איבערן שמאלן וועג, צווישן גרין-צעבלטע פעלדער, האט מיט
פריילעכקייט זיך פארבייגעטראגן די פולע בויד מיט פארשוניגען
וועמענס געזאנג האט אפגעהילכט איבער די ברייטע גרינע לאַגן-
קעס אַרום, אויף וועלכע עס האבן זיך געפאשעט פערד, קי און
ציגן. אפט האט אַ קו אויפגעהויבן אַ צעשראָקענעם קאָפּ און פאָר-
וואונדערט נאָכגעקוקט דער רוישיקער בויד מיט מענטשן. דער
הויפט-זינגער איז געווען דער מחותן וואָלף גולן, און חברה האָט
אים אונטערגעהאַלפּן. צומיינסטן האָט ער געזונגען רוסישע מאַרשן,
וואָס ער האָט נאָך געדענקט פון דער צייט ווען ער האָט געדינט
ביי פּאַניען. וואָלף האָט מיט גרויס שטאַלץ דערציילט, אַז ער האָט
געדינט אין דער קאוואַלעריע און איז געווען איינער פון די בעסטע
רייטער. אפט האָט ער אַריינגעשטעלט צוויי פינגער אין מויל, און
מיט אַ ברייט-אויפגעריסענער מאַרדע האָט ער אויסגעפיפט אַ
פריילעכן סאַלדאַטסקן ניגון, און אַלע האָבן צוגעקלאַפט מיט די
פיס צום טאַקט.

איציקל פאַצעט אָבער איז געזעסן אַ בייזער, אַן אַנגעכמורע-
טער, און האָט אויסגעקוקט ווי דער גאַנצער טומל אַרום אים אינ-
טערעסירט אים ווי דער פאַראַיאַריקער שניי. זיין מוטער, די גראַבע
בריינע, האָט אים אַלעמאַל אַ שטורכע געטאַן מיטן עלנבויגן און גע-
מאַנט:

— איציקל, זינג עפעס. זינג דאָס ליד פון קשינעווער פאַג-
ראָם, אָדער דאָס ליד פון דער שיינער אַמאַליע מיטן גויאישן
גראַף.

— זינג אַליין — האָט ער אַן אַנגעכמורעטער אַרויסגעבור-
טשעט.

— אַה! מ'זעט שוין פּשעדבערוזש! — האָט אימעצער פון די
מחותנים אויסגערופן מיט גדולה.

מיט אַ טאָג שפּעטער, איז געפראָוועט געוואָרן אַ שטילע חתונה
ביי מיין פעטער און מומען אין הויז. בלויז צוויי קלעזמאַרים זיינען
געווען: איינער האָט געגרימפּלט אויף אַ פידל און דער אַנדערער

האָט געפויקט אין אַ פויק. די כלה האָט דורכאויס פאַרלאַנגט,
אַז מ'זאָל מיטברענגען מאַטקע מאַרשעליק פון נאַוואַראַדאַמסק, וואָס
האָט אַזוי שייַן באַזונגען אַ כלה, אָבער זי האָט זיך געמוזט באַ-
נוגענען מיטן פּשעדיבערזשער בּדחן, גדליה שטאַמלער.
דער בּדחן האָט אויסגעזונגען:

כלה לעבן, כלה לעבן,
וויין מיט ביטערע טרערן;
דו ביסט דאָך נעבעך אַ יתומה,
בעט גאָט אַז דיין זיווג זאָל,
חלילה, ניט צעשטערט ווערן!...

עס האָט אויסגעבראַכן צווישן די ווייבער אַ גרויס געוויי. נאָר
באַלד נאָכן באַזינגען, האָט אַ קנאַק געטאַן דער באַראַבאַן, און
גדליה שטאַמלער האָט שטאַמעלדיק אויסגערוּפּן אַז מ'זאָל פירן די
חתן-כלה צו דער חופּה. פּלוצעם איז פון אַ זייטיקן חדר אַרייַנגע-
לאָפּן די מומע דבורהלע, זי האָט אויסגעקוקט צעפּלאַמט, און גע-
הייסן אָביסל צוואַוואַרטן מיטן שטעלן די חופּה.

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער חתן איז זייער אַן איינגע-
שפּאַרטער, און וויל נישט נעמען בלוז אַ האַלבן נדן און די אַנ-
דערע העלפט אויף אַ וועקסל. די מומע דבורהלע האָט זיך אַרייַב-
געמישט און דוקא געוואַלט אויסצאָלן די איבעריקע צוויי הונדערט
רובל ערשט נאָך דער חתונה. נאָך לאַנגע טענות האָט מען דעם
חתן געגעבן די גאַנצע פיר הונדערט רובל אין מזומן געלט און
ערשט דעמאָלט האָט מען געפירט חתן-כלה צו דער חופּה, און
איציקל מיט ריווטשען זיינען געוואָרן מאַן און ווייב כּדת משה
וישראל. די קאַפּעלע האָט אויפגעשפּילט אַ פּריילעכס, ווייבער האָבן
זיך צעקושט און געוויינט, געשנייצט די נעז.

ביי ווייס-געדעקטע טישן איז געפּראַוועט געוואָרן דאָס חתונה-
מאַלצייט. נאָכן עסן איז געפּאַלן דרשה-געשאַנק: — אַ פּאַר זילבערנע
לייכטער; אַ מערוזער מיט אַ שטייסל; אַ בעקן; צוויי אייזערנע
טעפּ; אַ זייגער מיט אַראַפּגעהאַנגענע וואַגעס, וואָס אַז ער האָט
זיך צעקלונגען, איז פון אַ טירל אַרויסגעפּלויגן אַ פייגעלע און

אַרויסגעזונגען קוקו; אַ וואַדערע; אַ ריב־אייזן; אַ פּאַטאַגראַפֿיע אין
אַ ראַם פֿון ווילנער גאָז און נאָך און נאָך זאַכן.

אויף צומאַרגנס, זיינען זיך אַלע מחותנים צעפאַרן אַהיים. איי-
ציקל מיט זיין יונג ווייבל זיינען געבליבן דערווייל וואוינען ביי
מיין מומען אויפן בוידעמשיטבל, ביז זיי וועלן געפינען די פּאַ-
סיקע דירה און זיך איינווירטשאַפֿטן.

ריווטשען איז גאַרנישט געווען צו דערקענען. זי האָט איב-
גאַנצן געשטראַלט פֿון גליק און געקוקט אויף איר מאַן מיט פאַר-
ליבטע אויגן. זי האָט עפעס ווי קיינעם אַרום זיך נישט געזען נאָר
בלויז אים, איר איציקלען. זי איז אים נאָכגעגאַנגען פּוסטריט און
אים געקאַרמעט מיט די טייערסטע מאכלים וואָס זי מיט פּראַדלען
האַבן געקאַכט ספּעציעל פאַר אים. דערווייל האָט דאָס יונגע פאַרל
געזוכט אַ דירה, וואָס זאָל זיין פּאַסיק אי פאַר אַ וואוינונג אי פאַר
אַ וואַרשאַטאַט. אָבער וואָס פאַר אַ דירה איציקל האָט געזען, איז אים
נישט געווען געפעלן. ענדלעך האָט ער געזען אַ ניי הויז, וואָס האָט
זיך געהאַלטן אין בויען, און מ'האַט געדאַרפט וואַרטן דריי וואָכן
ביז עס וועט פאַרטיק ווערן. דאָרטן האָט ער געוואַלט וואוינען.
האַט ריווטשע צוגעשטימט און ס'איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז אי-
ציקל פּאַצעט זאָל פאַרן קיין וואַרשע איינקויפֿן אַלע מכשירים, וואָס
ער דאַרף צו זיין מלאכה און די מעבל און זאַכן וואָס אַ יונג פאַר-
פּאַלק דאַרף האָבן צו דער ווירטשאַפֿט. ריווטשע האָט געוואַלט מיט-
פאַרן, אָבער ער האָט געזאָגט, אַז אין אירע אומשטענדן איז בעסער
אַז זי זאָל פאַרבלייבן אינדערהיים. ריווטשע מיט איציקל פּאַצעט
האַבן זיך געזעגנט. זי איז געשטאַנען לעבן דער פּור און נישט
געקאַנט איינהאַלטן די טרערן. אָבער דער יונגער באַלעבעסל האָט
איר פאַרזיכערט, אַז ער וועט זיך צואיילן און זיין צוריק אין צוויי,
דריי טעג אַרום, אפשר וועט ער באַווייזן איינקויפֿן אַלץ פּריער,
קומט ער גלייך אַהיים.

**
*

די צוויי טעג זיינען אַוועק, ס'זיינען אַוועק דריי טעג, אַ וואָך,
אָבער איציקל איז נאָך אַלץ נישט געקומען צוריק. אַלע טאַג איז
ריווטשע געלאָפֿן אַפּוואַרטן די בויד מיט פּאַסאַזשירן. מיט ברייט

צעפנטע אויגן און א קלאפעדיק הארץ געזוכט „אירן“ צווישן די פארשווינען, אבער איציקל איז נישט געווען.

צוויי וואָכן זיינען שוין פארפליגן און ריווטשע האָט פון איר מאַן גאַרנישט געהערט. איר פנים איז געוואָרן בלייכער, די פיגור פולער. זי האָט אויפגעהערט עסן. עס האָבן זיך פאַרשפרייט פאַר-שידענע קלאַנגען, און איינמאַל איז אַנגעקומען די נייעס פון נאַ-וואַראַדאַמסק, אַז מיט צוויי וואָכן צוריק איז אויך פאַרשוואונדן זאַשע די היטן-פּוצערן. איצט האָט מען שוין געוואוסט אויף זי-כער, אַז איציקל מיט זאַשען האָבן זיך אין דאַנציג אַרויפגעזעצט אויף אַ שיף און זיינען אַוועק קיין אַמעריקע.

נאָך דעם זעלבן אויפדערנאַכט, איז ריווטשע פאַרשוואונדן פון הויז. אין שטעטל האָט זיך פאַרשפרייט אַ קלאַנג, אַז מ'האַט זי איינע אַליין געזען זיך אַרומדרייען ביים טייך. די מומע דבורהלע מיטן פעטער און דאָס גאַנצע הויזגעזינד און אַ גאַנצע מחנה וויי-בער, יידן, יונגען און מיידלעך האָבן זיך אַוועקגעלאָזט צום וואַ-סער. אַ שוואַרצע נאַכט האָט זיך אויסגעשפרייט איבערן שטעטל. אַ בלייענער, וואַלקנדיקער הימל האָט אַנגעזאָגט אויף רעגן. אַ שטאַר-קער ווינט האָט אויפגעפראַלט טירן און געריסן די לאַדנס. מיט לאַמטערנעס אין די הענט, האָט אַ גרויסער עולם זיך געלאָזט גיין צום טייך. זיי האָבן גערופן ריווטשעס נאַמען; געזוכט און געניש-טערט; אַבער עס האָבן בלויז אַפגעענטפערט די ברויזיקע כוואַליעס, וואָס דער שטאַרקער ווינט האָט געהויבן אין דער לופטן און גע-וואַרפן מיט ווייסן שוים. ס'האַט אַנגעפאַנגען גיסן אַ רעגן, דורכ-גענעצט די מחנה. די מוראדיקע דונערן און בליצן האָבן אַהיימ-געיאָגט די מענטשן אין זייערע היימען, מ'האַט פאַרמאַכט טיר און לאַדן און זיך געלייגט שלאָפן.

אין ישראל טענענבוימס הויז, זיינען בלויז געשלאָפן די קליינע קינדער. די גרויסע זיינען געווען וואַך. מ'האַט געזופט הייסע טיי און פרובירט טרעפן וואָס ס'האַט פאַסירט מיט ריווטשען. אַלע וויילע האָט אימיצער אַרויסגעזאָגט אַ מיינונג:

— אפשר איז זי אַוועק צופוס קיין נאַוואַראַדאַמסק? — האָט די מומע געזאָגט.

— ס'איז נישט אויסגעשלאסן — האָט דער פעטער פרובירט טרייסטן — אַז ריווטשע איז מיט אַ ספעציעלער פּור געפאַרן קיין וואַרשע.

אַבער יעדער איינער פונעם הויזגעזינד האָט מיט מורא און שפּאַנונג דערוואַרט דעם פּרימאַרגן.

דורך דער נאַכט האָט דער שטורעם זיך איינגעשטילט. ווען ס'האָט גענומען גרויען אויף טאַג, האָבן ערשט דעמאָלט אַלע אין ישראל טענענבויםס הויז זיך צוגעלייגט כאַפּן אַ דרעמל.

אויף מאַרגן גאַנץ פּרי, איז דאָס שטעטל אויפגעוועקט געוואָרן פון סטאש מעטניקס, דעם פישערס בשורה. ער פלעגט יעדן פאַרטאַג גיין אויף פישפּאַנג, האָט ער אַנגעקלאַפט אין די פאַרמאַכטע לאַדנס און געלאָזט וויסן, אַז ער האָט פּונווייטנס געזען ווי די כּוואַליעס וואַרפן אַרויס אַ מענטש, איז ער צוגעגאַנגען און דערקענט די פּאַננע ריווטשע. — — — — —

באַלד איז לעבן וואַסער אַנגעלאַפּן כּמעט ס'גאַנצע שטעטל מענטשן. ווייבער האָבן געוויינט, געבראַכן די הענט און געזאָגט אַז דער טייך האָט געפּאַדערט זיינס. ער דאַרף יעדעס יאָר אַ מענטש, און מסתּמא איז געווען ריווטשעס גורל צו זיין דאָס יאָר דער קרבּן.

און מיצי איז איינגעשלאפן...

א גאנצן טאג האט זיך באשעלע געפארעט אין קיך, איז א צעיאכמערטע געלאפן פון טאפ צום טעלעפאן, גערופן דעם ברודער, די שוועסטער און פארבעטן פריינד צו דער מאמעס פינף-און-זיבעציק-אריקן געבורטסטאג.

זי האט געקאכט, געבאקן און איז געווען ביז און צעטראגן, וואס גראד זי, די ארעמע שוועסטער, דארף האלטן די מאמע ביי זיך. זי וואלט איר שוין לאנג אפגעשיקט צו דער עלטערער שוועסטער, די גרויסע פריצטע מיט די מינק-מאנטלען און רייכער היים, ווען נישט די וואגיקע „טשעקס“ וואס זי שיקט איר... און דער ברודער, דער דאקטאר, מיט דער גויאישער ווייב אן קינדער, מיט דער פאראדנער, גרויסער היים, מיט הינט, קעץ און פייגל, דינער און דינסטן, מיינען אויך, אז זיי מאכן איר גליקלעך מיט די פארדאלאר א וואך וואס מ'ווארפט איר צו. זאל נאר איר מאן צוריק-קריגן די שטעלע וואס ער האט מיט צוויי יאר צוריק פארלוירן דערמאלט, — האט באשעלע געטראכט, — וועט זי שוין וויסן וואס זי האט צו טאן...

די אלטע קריינע האט זיך געפלאנטערט און געדרייט פון איין שטוב אין דער צווייטער, געוואלט מיט עפעס העלפן און נישט געוואוסט מיט וואס, איז זי אריין אין קיך און א זאג געטאן:

— באשעלע, לאז מיר אפבאקן אביסל היימישע מאן-קיכעלעך.

— אוודאי, וואדען! איך דארף דאס נויטיק האבן. ווער וועט עסן דיינע היימישע מאן-קיכעלעך? ...

— איציקל פלעגט זיי שטארק ליב האבן. פלעגט זיי שלעפן פון אויוון אפילו ווען ער האט שוין שטודירט אויף דאקטאר.

— איצט איז ער שוין אויסגעשטודירט און עסט נישט קיין מאָן־קיכלעך...
— וועל איך מאַכן אַ לאַקשן קוגל — האָט זיך קריינע גע- בעטן.
— מאַמע, גיי אַרויס פון קיך! — האָט באַשעלע באַפעלעריש אַ זאָג געטאָן.

איז די מאַמע אַרויס, געשטאַנען אַ מינוט פאַרלוירן, נאָר באַלד האָט זי אַ כאַפּ געטאָן אַ שמאַטע און גענומען אַפּשטויבן דאָס מעבל און אויסווישן די גלעזעלעך. די שמאַטע האָט זיך אַ גליטש געטאָן פון אירע הענט, ס'איז אַראַפּגעפאַלן אַ גלעזל און האָט זיך מיט אַ בראַג צעבראַכן.

באַשעלע איז אַריין פון קיך און אַ דערצאַרנטע געשריגן:
— אַהאָ, זי רוימט שוין ווידער! ווער בעט דיך, אַז דו זאָלסט מיר העלפן? איך קאָן מיר מיין שטעטל אַליין באַשטיין. דו מאַכסט מיר אַן שאַדן און טאַפּלטע אַרבעט!

איז די אַלטע אַוועק אין איר איבערגעפאַקטן, פּיצעלע שטי- בעלע, וואָס האָט אויך געדינט פאַר אַן עקסטער־אַלקער פאַר אַלטע מלבושים, אַפּגעניצטע כלים און אויף אַוועקצושטעלן עפעס פון האַנט. זי האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפן וויג־שול, דאָס איינציקע שטיקל מעבל וואָס זי האָט מיטגעבראַכט פון איר אַמאָליקער באַ- לעבאַטישקייט, און געטראַכט, אַז זי וועט צוואוואַרטן ביז איר טאַכ- טערס כעס וועט איבערגיין. אויף איר יינגסטער טאַכטער איז זי קיינמאָל נישט געווען ביי. זי האָט זיך געפילט שולדיק קעגן איר, געהאַט עגמת־נפש וואָס זי האָט איר באַעוולהט, ווייל די גאַנצע צען טויזנט דאָלאַר וואָס זי האָט איינקאַסירט נאָך איר מאַנס טויט, האָט זי פאַרשווענדט אויף די עלטערע צוויי קינדער, געלאָזט זיי בילדן, געמאַכט זיי פאַר לייט, און פאַר איר יינגסטער איז שוין גאַרנישט געבליבן, האָט באַשעלע חתונה געהאַט מיט אַן אַרעמען אַרבעטער און פּלאַגט זיך דאָס גאַנצע לעבן מיט מאָן און קינדער.

אין אַונט זיינען געקומען די קינדער: די רייכע טאַכטער מיטן מאָן האָבן זיך צעקושט מיט דער מאַמען און איר געבראַכט מתנות.

א שוואַרץ, זיידן קלייד און דער טאַכטערס אַן אָפּגעטראָגענעם פֿי-
טער-מאַנטל. דער זון, דער דאַקטאָר, מיט זיין ווייב, האָבן דער
מאַמען געבראַכט אַ פאַר גאַלדענע אוירינגלעך מיט אַ שפּילקע.
ס'האַט איר נאָר פאַרדראָסן וואָס די שנור, עליזאַבעט, האָט מיט-
געבראַכט אַ הונט. קריינע האָט נישט ליב געהאַט קיין הינט. די
שנור האָט דאָס געוואוסט און האָט זיך פאַרענטפּערט, געזאָגט, אַן
דאָס הינטל, מיצי, דערגייט איר די יאַרן; טשעפעט זיך צום קעצל;
בילט אויף אירע אייגענע הינטישע קינדער; האַווקעט אויף די
פייגעלעך און מאַכט אַן שאַדן אין הויז; וויל גאָר קיינמאַל נישט
שלאָפּן. מען טאָר איר אין הויז נישט איבערלאָזן. זי וועט גאָר
די קליפּה אַוועקגעבן דעם היצעל, אָדער איבערלאָזן אין גאַס אויף
הפּקר.

ס'האַט קריינען אויך פאַרדראָסן, וואָס די טאַכטער האָט נישט
געבראַכט אירע קינדער, נאָך וועלכע זי האָט שטאַרק געבענקט.

— פאַרוואָס האָסטו מיר נישט געבראַכט מיינע אייניקלעך? —
האַט זי שטיל און פאַרבענקט געמאַנט ביי דער טאַכטער.

— די קלענערע קינדער גייען פרי שלאָפּן, און די עלטערע
האַבן אַנדערע אינטערעסן, מאַמע. זיי האָבן דיך אָבער אַלע גע-
לאָזט גריסן...

עס האָבן געהאַלטן אין איין קומען געסט, מענטשן, וועלכע
קריינע האָט גאָר נישט געקענט. מ'האַט זיך אויסגעזעצט ביי אַ
לאַנגן טיש, וואָס איז געווען אַנגעשטעלט מיט כלערליי געטראָנקען
און פאַרשיידענע עסנוואַרג, און אַ קיילעכדיקער קוכן, אַנגעשטעלט
מיט אַ סך קליינע ליכטעלעך.

די פרעמדע מענטשן, צוזאַמען מיט אירע קינדער, האָבן אָפּגע-
זונגען אין איר כבוד וועגן אַ "העפּפי בוירטדעי" און געוואונטשן
דער אַלטער געזונט און אַ לאַנג לעבן. קריינע האָט זיך געפּילט
יום-טובדיק און גערירט פון די ברענענדיקע ליכטעלעך און פון
אַזויפיל מענטשן, קיין עין-הרע, וועלכע זיינען צוזאַמען מיט אירע
קינדער געקומען איר אָפּגעבן כבוד. מען האָט געגעסן, געטרונקען,
גערעדט, געליאַרעמט, דערציילט וויצן, און אין מיטן טומל האָט זיך

דאָס הינטל, מיצי, געפלאַנטערט אונטערן טיש. אימעצער האָט עס אַנגעטראָטן אויפן פיסל, עס האָט זיך יאָמערדיק צעבילט.

עליזאַבעט האָט ביז געשריגן אויפן הינטל, פאַרוואָס דאָס קריכט נאָר דאָרטן וואו עס זיינען דאָ מענטשן, און עס געסטראַשעט אינגאַנצן איבערצולאָזן אין גאַס. מיצין באַפוילן זיך אַפצוטראַגן אין קיך און דאָרטן וואָרטן ביז זיי וועלן אַהיימגיין.

אַפגעגעסן, האָבן קריינע מיט איר טאַכטער גיך אַראָפגערוימט פונעם טיש, אויפגעלייגט גרינע טאָולען און אַוועקגעשטעלט אַ פאַר אַש־טעלערלעך. עליזאַבעט האָט געבראַכט צוויי נייע דעקלעך קאָרטן, און באַלד האָט זיך צעפלאַמט דער קאָרטן־שפיל.

נאָכן עסן האָט זיך קריינע ערשט געקליבן אַ שמועס טאָן מיט די קינדער. געוואַלט זיי זאָגן, אָ עס וואָלט אפשר בעסער געווען, ווען זי זאָל זיין דאָרטן, וואו עס געפינט זיך איר אַלטע חברטאָרין חיה־רהל. האָט זי זיך אָבער דערמאַנט אָז זי האָט אַמאָל געלאָזט פאַלן אַ וואָרט וועגן מושב־זקנים, איז איר זון געוואָרן אַנגעצונדן פון כעס און איר געזאָגט: אַ שיינעם פנים וואָלט ער געהאַט ביי מענטשן, ווען ער לאָזט זיין מאַמען וואוינען אין אַן אַנשטאַלט; מ'וואָלט דאָך אויף אים מיט די פינגער געטיילט אין די גאַסן... און קריינע האָט געטראַכט, אָז זי קאָן טאַקע נישט פאַראיבל האָבן אויף איר זון, וואָס ער דערלאָזט נישט דערצו. קיין עין־הרע אָזא גרויסע פראַקטיק, עס פאַסט נישט... עס איז איר אָבער דאָ אומהיימלעך, אַזוי אומעטיק. זי וועט פונדעסטוועגן פרוּבירן אַ רעד טאָן.

קריינע איז אַריין אין עס־צימער, וואו אַלע זיינען געזעסן אַרום טיש, פאַרטיפט אין קאָרטן־שפיל. אַזויפיל מענטשן, קיין עין־הרע, — האָט קריינע געטראַכט — מען דאַרף זיי מכבד זיין. זי האָט אַריינגעברענגט טעלערלעך מיט כיבוד, צעשטעלט זיי לעבן די שפילער און געזאָגט:

— ראָזשינקעס מיט מאַנדלען, עסט געזונטערהייט.

— מאַמע, פּליז! — האָט באַשעלע אַ געשריי געטאָן דענער־ווירט און די עלטסטע טאַכטער האָט איר צוגעוואָרפן אַ בייזן בליק. עס האָט ביי איר צוגענומען דעם מוט צו רעדן מיטן זון. זי האָט

געהערט אומפארשטענדלעכע רייד, אויסרופן, וואָס זי האָט בשום־
אופן נישט געקאָנט באַנעמען.

— איך האָב — האָט אויסגעשריגן אַ רויט־האַריק, צעפלאַמט
ווייבל — דריי „עיסעס“!

— און איך האָב אַ „פול האַוז“ — האָט אַ באַברילטער מאַן
מודיע געווען געלאָסן.

— און איך, איך! — האָט געשריגן איר עלטסטע טאָכטער
ספּאַזמאַטיש — האָב „פיר קווינס“! — און זי האָט צוגעשאַרט מיט
גרויס טריאומף אַ פּאַק מיט פּאַפּיר־געלט און זילבער צו זיך,
און אַלע האָבן געקוקט אויף איר מיט קנאה.

קריינע האָט זיך געדרייט אַריין און אַרויס. זי מוז היינט רעדן
מיטן זון — ער פאַרשטייט איר בעסער. באַלד וועט זיך דאָס שפּיל
ענדיקן, זיי וועלן פאַרן אַהיים, חדשים וועלן אַוועקגיין און זי וועט
נישט זען אירע קינדער.

קריינע האָט געזען פּולע אַש־טעלערלעך, האָט זי זיי אַראַפּגע־
נומען פון טיש, זיי אויסגערייניקט און זיי צוריקגעשטעלט. איר
עלטסטע טאָכטער האָט אויסגעזען ביז און צעטראַגן. די פּולע
זשמעניעס מיט זילבער און פּאַפּיר־געלט, וועלכע זיינען נישט לאַנג
געווען הויך אָנגעלייגט לעבן איר, זיינען מער נישט געווען. זי
האָט שוין אַרויסגעשלעפט פּריש געלט פון בייטל. קריינע איז צו־
געגאַנגען צו איר זון, זיך אָנגענומען מיט מוט און געזאָגט:

— איך האָב געוואַלט מיט דיר רעדן.

ער האָט איר אָבער גאַרנישט באַמערקט און נישט געענט־
פערט.

קריינע האָט געזען ווי איר זון איז אינגאַנצן אַריינגעטאָן אין די
קאַרטן. עפעס דריקט ער און קוועטשט די קאַרטן אַזוי ווי זי
אַמאָל, אין דער אַלטער היים, האָט געקוועטשט ראַזשינקעס־וויין
אויף שבת. ביז ער דריקט אַרויס איין קאַרט פון דער צווייטער
דויערט אָן אייביקייט. האָט זי אים אַ טאַרע געטאָן ביים אַרבל.

— איציקל!

— וואָס איז, מאַמע?

— איך האָב געוואַלט מיר דיר עפעס רעדן.

— נישט איצט! זעסט דאך, אָז איך בין „ביזוי“!
— אויב נישט איצט — האָט זי אַרויסגערעדט פאַרלאָרן —
ווייס איך נישט ווען.

אַבער ער האָט זי שוין נישט געהערט. ער האָט געוואָרפן מיט
געלט, ווי עס וואָלט געווען קאַנפעטי. איך „רעיו“, און איך „רעיו“
איבער! וואָס איז דאָס פאַר אַ רייד? — האָט קריינע געטראַכט.
מיטאַמאָל האָט זיך איר זון אויפגעשטעלט, אַרויפגעלייגט זיינע
הענט אויף דעם געלט. און נאָך איידער ער האָט געוויזן די קאַרטן,
האָט ער זיגרייך צוגעשאַרט דאָס געלט צו זיך.
— איין מינוט, דאַקטאָר, — האָט אויסגעשריגן דער באַבריל-
טער מאַן — איך האָב אַ „פול האַוו“.

— דאָסמאָל איז עס בלאַטע! — האָט דער דאַקטאָר אַ זיכערער
אַפגעענטפערט — איך האָב אַ „ראַיאַל פלאַש“! — און ער האָט
אויסגעלייגט זיינע קאַרטן מיט צופרידנקייט אויפן טיש, ווי ער
לייגט-אויס אַ פאַציענט, נאָך אַ געלונגענער אַפּעראַציע.

עס איז געוואָרן אַזאַ טומל, אָז קריינע האָט זיך אַזש דער-
שראַקן. מען האָט באַקוקט די קאַרטן, צי עס איז ריכטיק, מ'האָט
געשריגן, געליאַרעמט, און קריינע האָט נישט געקאָנט פאַרשטיין,
צי דאָרף מען דאָס זיין אַזוי געלערנט ווי איר זון, און ענדיקן אַן
אוביווערסיטעט, צי איז עס בלויו אַ מזל-זאַך צו געווינען אַזויפיל
געלט? ... מיטאַמאָל האָט ער זיך אַ דריי אויס געטאָן, דערזען די
מאַמע און געזאַגט:

— דו ביסט נאָך אַלץ דאָ?! אַ פרוי אין דיינע יאָרן האָט שוין
איצט געדאַרפט שלאָפן!

קריינע האָט אים געוואָלט דערציילן, אָז זי דאָרף גאַרנישט קיין
סך שלאָף; זי איז וואָך ביון גרויען טאַג; אדרבה, זי האָט ליב צו
פאַרברענגען; צו זיין מיט מענטשן. אַבער דער זון איז שוין ווי-
דער געווען אויסגעדרייט און פאַרטיפט אין שפיל, זי איז נאָך
אַביסל געשטאַנען אַרום טיש. קיינער האָט איר נישט באַמערקט.
האָט זי זיך מיטאַמאָל דערפילט אַליין, כאַטש זי איז געווען צווישן
אַ פולער שטוב מיט פריילעכע מענטשן, אַ נאַגענדיקע בענקשאַפט
האָט גענומען דריקן איר האַרץ. האָט זי זיך שטיל אַרויסגעשאַרט,

אריינגעגאנגען אין איר קליין שטיבעלע, פארמאכט די טיר הינטער זיך, און פארבליבן, ווי אלעמאל, אליין מיט זיך. א קליין עלעקטריש לעמפל, מיט א גרינעם אבאזשור האט געווארפן אן אומעטיקן שיין און שאטנס אויף די ווענט, וואס האבן אויסגעקנוילט גראטעסקע פיגורן פון די אנגעהאנגענע מלבושים. דאס האט אנגעווארפן א מורא אויף קריינען. זי האט אנגעצונדן נאך א לעמפל און זיך אוועקגעזעצט אויפן וויג-שטול. מיטאמאל, האט קריינע דערהערט א קוויטש פון דעם הינטל.

קריינע האט זיך דערשראקן און אויסגעשריגן א צעטומלטע:

— אפטרדשעס, אפודשעס! אפו!...

מיצי איז אפערגעקראכן פון אונטערן בענקל און צעהאווקעט זיך עפעס אזוי שטיל און וויינענדיק, ווי להבדיל, א קליין קינד. דאס האט קריינען אביסל בארואיקט, און זי האט שוין איינגעהאלטענער און מילדער, געשריגן:

— אפוטש!... אפו!...

נאך מיצי האט אויף איר געקוקט מיט אזעלכע פארטרערטע און בעטנדיקע אויגן, אז קריינען האט אזש פארקלעמט ביים הארצן. אליין נישט באגרייפנדיק וואס זי טוט, האט זי אויסגעשטרעקט די האנט און א גלעט געטאן דאס הינטל.

— נעבעך אליין. א צער-בעלי-חיים — האט זי געשעפטשעט —

ס'איז א רחמנות.

מיצי האט זיך אויפגעשטעלט אויף די צוויי פאדערשטע פיסלעך, איר א לעק געטאן אין האנט, און געלייגט זיין הינטיש קעפל אויף איר קני. קריינע האט דערפילט מיטאמאל ווי א לעבעדיק נפש קוקט אויף איר מיט גרויס ליבשאפט און ווארעמט איר אלטע שויס. האט זי זיך אויפגעהויבן, אריין אין קיך און געברענגט פון דארט א טעלערל מילך, דאס אוועקגעשטעלט לעבן הינטל און שטיל גע-שעפטשעט:

— ס'איז דאך אויך גאטס באשעפעניש, א לעבעדיק נפש. נא.

נא, מיצי טרינק אביסעלע מילך.

דאס הינטל האט געטרונקען מיט גרויס הנאה, אויסגעלעקט

שנעל דאָס טעלערל. קריינעס געקנייטשט פנים און די בלויע, וואָ-
סערדיקע אויגן האָבן זיך נחתדיק צעשמייכלט:

— ביסט נעבעך געווען דאָרשטיק, מען קוקט זיך נישט אום
אויף דיר, ביסט נעבעך אַליין ווי אַ הונט ... אוי, אַליין, אַזוי ווי
איך ...

— באוה ... באוה ... באוה — האָט דאָס הינטל שטיל גע-
בילט און געקוקט אויף איר אונטערטעניק, און קריינען האָט זיך
אויסגעוויזן, אַז מיצי איז מסכים מיט אירע רייד. האָט זי זיך ווי-
דער אַוועקגעזעצט אויפן וויג-שטול און געקוקט מיט רחמנות אויפן
הינטל.

אומגעריכטערהייט איז מיצי אַ שפּרינג אַרויף געטאָן אויף איר
שוים, זיך אין איר איינגענאַרעט. און קריינען איז מיטאַמאָל געוואָרן
היימלעכער. די פריערדיקע מורא איז אינגאַנצן פאַרשוואונדן. זי
האָט דערפילט עפעס אַ נאַענטקייט צו דעם שטומען באַשעפעניש,
האָט זי פאַמעלעך געגלעט די ווייס-געפלעקטע, סאַמעטענע פעל
פונעם הינטל, אַנגעהויבן וויגן דעם שטול, ווי אַמאָל אירע קינדער
אין וויגל, און געזאָגט ווייך:

— שלאָף, מיצעניו, שלאָף.

דאָס הינטל האָט געקוקט אויף איר, דורך האַלב-פאַרטערטע
אויגן, מיט הינטישער איבערגעגעבנקייט און געטאָן אַ ציטער.
— ס'איז דיר נעבעך קאַלט! איך וועל דיר אויסשטריקן אַ
יאַקעלע. — און זי האָט מיצין איינגעדעקט מיט איר פאַרטעך, גע-
טוליעט אים שטאַרקער צו זיך, און אַנגעהויבן שטיל צו זינגען:

אַ-ל-ל-ל ל-ל-ל ל-ל-ל.

שלאָף-זשע, שלאָף, מיצעניו,

אַ-ל-ל-ל ל-ל-ל ל-ל-ל ...

— משוגע, מיינע שונאים! — האָט זי פּלוצעם אַ זאָג געטאָן
אינמיטן זינגען, — ווילן דיך גאָר אַרויסוואַרפן אויפן גאַס! אַ וועלט
איז נישט הפקר. איך וועל נישט לאָזן! ... מען וועט נישט
וואַרפן!

— שלאָף־זשע, שלאָף־זשע, מיצעניו, וועסט מיך אָבער מוזן
פאלגן... אַ-אַ-לו-לו...
דאָס הינטל האָט שלעפּפּעריק, און מיט גרויס הנאה, אַ לעק גע
טאָן קריינעס האַנט.
— וועסט זיין מיט מיר, מיצעניו.
אַ-לו-לו-לו, לו-לו-לו,
שאַ-שאַ-שאַ-שאַ...
אַט אַזוי, פאַרמאָך די אויגעלעך,
שאַ-שאַ-שאַ, לו-לו-לו...
און מיצי איז איינגעשלאָפּן.

דער גאלדענער פויגל

צווישן די אַנגעזעענסטע „קאסטאַמערס“ און שטענדיקע אַרײַנ-
גייער אין קאַבאַרעט „דער גאלדענער פויגל“ פאַרנעמט וואָלף גוויאַזדע
דעם אויבנאָן.

דער קאַבאַרעט געפינט זיך אין אַ געדיכט-באַזעצטער ייִדישער
געגנט אין ניו־יאָרק. אַרום ריווינגטאָן סטריט, אין אַן אַלט, אַפֿ-
געבליאַקעוועט טענעמענט־הויז. אַ פאַר געדרייטע שטיגן פירן צום
קעלער פון נאַכט־קלוב, וואָס מ'רופט „דער גאלדענער פויגל“. זעלטן
אַבער רופט מען דעם קאַבאַרעט מיטן געקרוינטן נאַמען. אַממערסטן
זאָגט מען:

— לאָמיר גיין צו דער „שוואַרצער דזשעני“!

דזשעני, די באַלעבאַסטע פונעם קאַבאַרעט, איז אַ ברייטע, על-
טערע יידענע, מיט אַ הויכער אויסגעצאַצקעטער פריזור און אַ
שטאַרק־געשמיקט פנים. איר טונקעלע, געקנייטשטע הויט איז העל
געפודערט, די האָר זיינען געפאַרבט אויף רויט. פון דער הויכער
פריזור בליאַסקען אַרויס קעמעלעך מיט פאַלשע דימענטן.
שווער צו זאָגן פאַרוואָס מען רופט זי די „שוואַרצע דזשעני“.
דער נאַמען איז איר מסתמא פאַרבליבן פון די יונגע יאָרן, ווען די
האַר זיינען נאָך ביי איר געווען שוואַרץ און די טונקעלע הויט
גלאַט.

איר מויל עפנט זי אַפט צום שמייכלען. אירע פאַלשע ציין האַלטן
אין איין בליאַסקען אינעם אַנגערויכערטן קעלער. דעם לאַקריין-
זיסן שמייכל טראָגט זי אַלע מאָל אַנטקעגן וואָלף גוויאַזדען, וועלכער
קומט צו זיין געליבטער, דער זינגעריין, סאַניאַ סאַסאָוואַיאַ.

וואָלף קומט קיינמאָל נישט אַליין, נאָר מיט חברה וואוילע
יונגען, אמתע יאַטן. מען האַלט זיך אונטער מיט די זינגערינס.

טענצערניס און מוזיקאנטן, וועלכע שפילן פאר זיי וואס זיי פאר-
לאנגען: „די יידישע מאמע“, „שיין ווי די לבנה“, א קאמאריני-
סקאציא“, „הוליע קבצן“, און דערפאר צאלן זיי. ווארפן מיט דא-
לארן.

דער צאלער פארן עסן און טרינקען איז אלע מאל „וואולפי“,
ווי זיינע פריינט רופן אים, ער האט ליב צו ווייזן, אז ער איז א
„ספארט“.

וואלף גוויאזדע איז א הויכער יונג מיט ברייטע פלייצעס, געלע
האר און געלע אויגן, הארטע גרויסע הענט מיט מאזאליעס, שפורן
פון אמאליקן האק און יאטקע-קלאץ.

ער איז שוין אבער לאנג ארויס פון דעם גראשנדיקן „בוטשער
שאפ“ און איז געווארן א הענדלער פון שאף און קעלבער. וואגא-
נענווייז צעשיקט ער זיי איבער אמעריקע. אט דער האנדל האט
אים געבראכט א סך געלט, אבער וואלף גוויאזדע געדענקט נאך
גוט יענע יארן פון פונט פלייש און א האלב פונט לעבער, ווי ער
פלעגט זיך אויפעסן די גאל ביי די ווייבער, וועלכע האבן זיך גע-
דונגען פאר א בעסער חלק און ער האט זיי נאך געמוזט צולייגן
א שטיקל מילך, א שטיקל לונג און ביינער.

איצט טרייבט וואלף גוויאזדע א גרויסן קאסטבארן אויטאמא-
ביל, עסט, טרינקט אין די רייכסטע קאבארעטן, שפילט אין פערד-
לעך און שפילט ליבעס.

כמעט יעדע נאכט קומט ער אין „גאלדענעם פויגל“ צו סאניאן
דער זינגערין, חוץ שבת.

שבת — זאגט ער — איז דער טאג און פרייטאג-צו-נאכטס די
נאכט, וואס באלאנגען צו זיין ווייב און קינדער.

לעצטנס זיינען שוין אוועק עטלעכע נעכט, און וואלף מיט זיינע
חברים האבן זיך נישט געוויזן. דזשעני איז שטארק באזארגט, אבער
ניט סאניא, די זינגערין, וועלכע זינגט רוסישע און יידישע סענטי-
מענטאלע לידער.

דער טונקעלער וויין-קעלער, „דער גאלדענער פויגל“, איז גע-
פאקט. די טישלעך, אויף וועלכע עס ברענען ליכטלעך, זיינען בא-

זעצט מיט מענער און פרויען, וועלכע זיינען שטארק באשעפטיקט מיט גאָפּל, מעסער. מען שניידט די געבראַטענע סטייקס, פון וועלכע עס רינט נאָך דאָס בלוט. מען עסט מיט גרויס הנאה, מען פאַר-טרינקט מיט וויין און בראַנפן. די קאַפעליע שפּילט „אַ פּריילעכט“, פאַליבטע הייסע ווערטער, וואָס ווערן אַרויסגערעדט, ווערן פאַר-טויבט פונעם סאַקסאַפּאָן מיט דער פּויק.

אַ גרופּע עלטערע מענער מיט גרויע האָר און געקנייטשטע פּנימער טענהן זיך אויס מיטן „סיגאַרעטן-מיידל“, וועלכע שטייט לעבן זייער טישל. פון איר שלאַנקן, נאַקעטן אַרעם הענגט אַראָפּ אַ לאַנגער באַנד מיט אַ קעסטעלע פאַפּיראַסן. איינער פון די מענער נעמט ביי איר אַ פּעקעלע פאַפּיראַסן, גיט איר אַ געלט-פאַפּירל אַ וויל נישט קיין רעשט. שטופּט זי דאָס פאַפּירל אַריין טיף אין ב זעם, זאָגט אַ דאַנק און ער גיט איר אַ גלעט אין די היפּטן.

אַ יונג מיט אַ גרינעם צילינדער, אין אַ געשטרייפּטן אָנצייג, לאָזט וויסן, אַז באַלד פאַנגט זיך אָן די „שאַו“. עס ווערט פינצטעווען לעך. די לופּט איז געדיכט. דער רוישיקער עולם שטילט זיך ביים לעכווייזן איין.

דער יונג מיטן גרינעם צילינדער פאַרנויגט זיך, זאָגט וויצן און שטעלט פאַר אַן אַקראַבאַטישע טענצערין, וואָס ברעכט זיך אין דרייען, מאַכט פון זיך אַ קנויל, מישט צוזאַמען הענט מיט פּיס. פון איר קערפּער ווערט אַ פּעקל. פונעם פּעקל שטעקט אַרויס אַ קאַפּ. שווער צו זאָגן וואו עס באַלאַנגט אַ האַנט און וואו אַ פּוס, און ביי יעדן מאָל, וואָס די אַקראַבאַטישע טענצערין טוט ערגעץ אַ שיק אַוועק אַ פּוס, וואָס וואַקסט אויס לעבן אַן אויער, טוט אַ קנאַק די פּויק.

דזשעני שטייט אַ פאַרזאָרגטע לעבן סאָניאַן און פּרעגט איר, צי האָט זי נישט געהערט פון „וואַלפּי“, ווי זי רופּט אים, וואָרעם די דאַלאַרן, וואָס קומען אַרויס פון וואַלף גוויאַזדעס קעשענעס. דעקן אַ גרויסן טייל פון אירע הוצאות.

— אַ שטיק גאַלד איז ער דאָך — קלאַגט דזשעני — אַז דו ווייסט דאָך גאַרנישט וואָס דו פאַרמאַגסט. און דו וואַרפּסט גאַר איי-געלעך אויפן נייעם קלעזמער, וואָס האָט זיך איינגערעדט, אַז ער

איז א גרויסער קינסטלער. א גרויסער קבצן — אָט וואָס ער איז!
— איך בעט דײך, דזשעני, זאָג מיר נישט קיין מוסר, ס'פאסט
דיר נישט צו דייע געפארבטע האָר!
— איך רעד צו דיר ווי אַן אייגענע מאמע צו אַ טאָכטער.
— מוחל! ...

דער יונג אינעם גרינעם צילינדער שטעלט פאַר „די גרעסטע
און איין און איינציקע זינגערין פון אַלע צייטן“, סאַניאַ סאַסאָוואַיאַ.
סאַניאַ פאַרנייגט זיך מיט גרויס ווירדע. איר שלאַנקע פיגור
וויגט זיך צום טאַקט פון דער מוזיק. אירע שוואַרצע האָר און
ברוינע אויגן בייטן דעם קאַליר לויט די פאַרבן פונעם „ספאַט לאַיט“,
וואָס פאַלט אויף איר. אַנגעטאַן איז זי אין אַ לאַנג געבלימלט צי-
גייער קלייד מיט אַ סך פאַלדן, און קאַלירטע קרעלן מיט גרויסע
גאַלדענע אווירינגלעך און בראַסלעטן. צום ערשטן זינגט זי רוסישע
לידער: „בובליטשקי“, „אַטשי טשאַרניע“, „סערדצע“. דער עולם
וויל נאָך. זי זינגט יידיש: „איך וועל בענקען נאָך דיר“.

דער פידל־שפילער גייט איר נאָך מיטן פידעלע און ער סמאַ-
לעט מיט זיינע שוואַרצע אויגן, און כישופט אַרויס אַזעלכע וויינענ-
דיקע טענער, און ביידע וואַרפן זיי אַזעלכע פאַרבענקטע בליקן
איינער אויפן אַנדערן, אַזוי ווי זיי וואַלטן פאַרגעסן אַלין אַרום. און
ווען סאַניאַ סאַסאָוואַיאַ זינגט „דו ביזט מיין גליק“, קוקט זי מישאַן,
דעם פידל־שפילער, גלייך אין די אויגן אַריין, און יענער פאַרמאַכט
גאַר די אויגן און שפילט ווי אין אַ טראַנס.

מיט אַ מאַל עפנט זיך די טיר און וואַלף גוואַזדע מיט זיינע
חברים לאָזן זיך אַריין.
די שוואַרצע דזשעני לויפט זיי אַנטקעגן מיט אויסגעשטרעקטע
הענט:

— וואַלפי, טאַטעלע, וואו ביזטו געווען אַזאַ לאַנגע צייט? איך
האַב דאָך שוין נישט געוואוסט וואָס איבערצוקלערן... געמיינט
חלילה, אַז...
ער לאַזט איר נישט ענדיקן:

— זאַל זי געהרגעט ווערן, דער אויסוואורף! — ווייזט ער אַן
אויף סאַניאַן און אַ שטאַרקער ריח פון בראַנפן זעצט פון זיין מויל.

— שאַ שאַ, וואָלפּי, — לייגט דזשעני אַרויף איר האַנט אויף זיין מויל, — רעדסט נאַרישקייטן! — דערביי נעמט זי אים אונטערן אַרעם און פירט אים צו צו זיין שטענדיקן, זייטיקן טישל. ער זעצט זיך אַוועק מיט די חברים און זייעט אַרויס צווישן די ציין:

— אַ קרענק אויף איר! ...

— פּע! וואָס זיינען דאָס פאַר אַ רייד?! — מוסרט אים דזשעני.

— איבער איר — ווייזט ער אָן אויף דער זינגערין — האָב

איך היינט פאַרלאָרן צוויי טויזנט דאָלאַר!

— צוויי טויזנט דאָלאַר? ווי אַזוי?! — וויל דזשעני וויסן און

מאַכט דערביי אַ שטאַרק פאַרוואונדערטע מינע, און טראַכט: הלוואי

וואָלט ער דאָס געלט בעסער ביי איר איבערגעלאָזט ...

— ווי אַזוי? אין פּערדלעך! איך האָב דען געוואוסט וואָס

איך שפּיל? כ'האָב געוועט ווי אַ בלינדער אויף איין פּגל נאָכן

צווייטן!

— וואָלפּי, „דאָל“, איך פאַרשטיי דיך נישט ... נעם מיר נישט

אַרויס ס'האַרץ — בעט זיך דזשעני — דו ווייסט דאָך וואָס פאַר

אַ פּריינד איך בין דיר ... דערצייל מיר: וואָס קוועטשט דיך?

ער וואַרפט אַ בליק אויף זיינע פּריינד, וועלכע קוקן אויף אים

מיט גרויס סימפּאַטיע און זאָגט:

— שוין די דריטע נאַכט אַז איך רוף איר נאָך צוויי אַזייגער,

און זי איז נישטאָ אין דער היים! קלינג און קלינג ... אַ גאַנצע

נאַכט קלינג איך ... די וואַנט ענטפּערט? אַזוי ענטפּערט זי ...

נישטאָ אַ גאַנצע נאַכט, נישטאָ אין דער היים ... פאַרשטייסט?

— אַ, דאָס גאָר? — זאָגט דזשעני — זי קומט דאָך אַהיים

זייער שפּעט.

— ווי שפּעט? צוויי. דריי איז דאָך שוין ביי דיר פאַרמאַכט

די „קבייפּע“! ...

— מאַלע וואָס אַ מענטש ... — זוכט נאָך אַלץ דזשעני אַ תירוץ

און ווייסט אַליין נישט וואָס זי זאָל זאָגן אַזוינס, וואָס זאָל אים באַ-

רואיקן — מסתמא האָט זי געשפּילט אין קאַרטן — כאַפט זיך דזשעני

אַן ווי אַ טרינקענדיקער אָן אַ שטרוי.

— זאל זי אזוי לעבן! דערלאנג סקאטש און סאָדאָ — גיט ער
אַ געשריי צום קעלנער.

וואָלף מיט זיינע חברים נעמען איין טרונק און נאָך אַ טרונק.
מיט אַ מאָל דערהערט ער זיין באַליבט לידל: זיין סאָניאַ זינגט „איך
וועל וואַרטן אויף דיר“ און קוקט מיט פאַרנעפלטע אויגן צום פידל-
שפילער ...

וואָווע באַמערקט עס, גיט ער אַ צי אַרונטער ס'גלעזל בראַנפן
און רעוועט אַרויס:

— אַי, זאל איר קומען אַ פונק אויף איר לונג, אז עס זאל איר
אַנבראַטן די לעבער! — און פאַרטרינקט מיט נאָך אַ גלעזל.

ער זעט איר שוין אַביסל נעפלדיק, און הערט די שטימע „איך
וועל וואַרטן אויף דיר מיין גאַנצן לעבן“. די ווערטער פלעגט זי
אים אַרריינינגען אין אויער, נאָר אים אַליין ... אפילו ווען זי
פלעגט זינגען דאָס ליד פאַר אַלעמען האָט זי אזוי געקוקט אויף
אים, אז ער האָט געוואוסט, אז דאָס ליד, פונקט ווי זי, באַלאַנגט
בלויז צו אים. איצט קוקן אירע „קוקערלעך“ צום פידל-שפילער ...
איז אים שוין איצט קלאָר וואו זי איז געווען ... און אים, וואָלף
גוויאָודען, זאל זי מאַכן צום נאָר?! ... און פאַר וועמען האָט זי אים
אויסגעביטן? פאַר אַן אַרעמען קלעזמער! ... ס'לעבן זיינס וואַלט
ער דאָך איר אַוועקגעגעבן.

— פאַרשטיי מיך, נאָטע, ווענדט ער זיך צו איינעם פון
זיינע חברים, אַ באַלעבאָס פון אַ „פיש-מאַרקעט“, און נעמט אים אָן
פאַרן לאַץ — פאַרשטיי, אַ הויז האָב איך איר געוואַלט קויפן,
אַ גאַלדענעם בראַסלעט איר געגעבן, דיאַמאַנטן, אַ פינגערל, אַלץ
וואָס זי האָט נאָר געוואַלט ... נאָטע, איך זאל אזוי דערלעבן צו
פירן מיין טאַכטער צו דער חופּה, ווי זי האָב איך ליב געהאַט אויף
אַן אמת! ... געווען איר געטריי! ...

„איך וועל וואַרטן אויף דיר“ — טראָגט זיך סאָניאַס געזאַנג.

— הער אויף! הער אויף! איך קאָן דאָס מער נישט הערן! —
רעוועט וואָווע אַרויס ווי אַ נישט-דערקוילעטער אַקס. ער גיט זיך
האַסטיק אַ שטעל אויף, גרייט צו אַנטלויפן, נאָר באַלד זעצט ער זיך

צוריק אוועק, ווי אן אַנגעפאַטשטער, אן אַפגענאַרטער, און צעוויינט זיך, טרערן רינען אים פון די אויגן.

חברה וואוילע יונגען קוקן אויף אים מיט גרויס רחמנות.
מיט אַ מאַל טוט ער זיך האַסטיק אַ הויב פון בענקל, גיט אַ זעץ אין טיש מיט אַזאַ אימפעט, אַז אַלע דערשרעקן זיך.

— קומט, לאַמיר אוועקגיין פון דאַנען! — שרייט ער מיט אַ גערייצט קול. — איך וויל איר טריפהן פנים נישט אַנקוקען! ... קומט! ...

דזשעני לויפט צו, זעצט אים אוועק מיט געוואַלד. אויך סאַניאַ האַט אים דערזען, ענדיקט זי שנעל איר זינגען און קומט צו צו זיין טישל:

— העלאַ, וואַלפי דאַרלינג! — באַגריסט אים סאַניאַ און פרעגט: — וואו ביסטו געווען די גאַנצע צייט? ...!

— וואו איך בין געווען די גאַנצע צייט?! — שפרינגט ער אויף, ווי אימעצער וואַלט אים געשטאַכן — וואו ביזטו געווען? — וואָס הייסט?! ... ביי דער אַרבעט!

— איך מיינ, פון נאָך צוויי ביינאַכט אָן ביז זיבן אין דער פרי? ...!

— אַ ... ביי דער מאַמען. זי איז קראַנק. איך בין געלאַפן גלייך פון דער אַרבעט אַהין.

— גיי איך שוין צו דיין מאַמען טאַקע פרעגן.
— וואָס דאַרפסטו איבערשרעקן מיין מאַמען מיט אַזעלכע ווילדע פראַגעס?

— גיב אַהער דעם אַדרעס, זאָג איך דיר!

— איך וויל נישט!

— דו וועסט יאָ!

— איך וויל נישט!

און סאַניאַ אַ צעפלאַמטע פון כעס, אַנטלויפט פון טיש.
— נו, דו זעסט דאָך, אַז דער ליגן ליגט פון אויבן־אויף — רופט זיך אָן זיין פריינד וועקסי.

— אפשר האַט זי גאַרנישט קיין מאַמען? — גיט אַ וואַרף אַריין

אָן אַנדערער פון דער חברה יאָטן און גיט דערביי אַ וואונק מיטן לינקן אויג.

— הערט אויף! — שרייט אויס וואָלף אַ צערייצטער — וואָרעם איך האָק אייך אונטער אַ זייט!

— איר זעט דען נישט — זאָגט שטיל נאָטע צו זיינע פריינד — איר זענט בלינד? דער מאַן „סאָפּערט“, ס'איז דאָך אַ רחמנות. ער איז נעבעך פאַרליבט, נישט פאַר אונדז געדאַכט, ביז צום שטאַרבן. וואָס־זשע מיינט איר, ס'איז אַ געלעכטער? ... פון אַ ליבע קאָן מען אויסגיין און שטאַרבן... נעמט איר נאָך און רייצט זיך מיט אים?! ...

ווערן חברה וואוילע יונגען זייער ערנסט און סענטימענטאַל ווייך. עס ווערט שטיל ביים טישל, און נאָטע באַשטעלט פאַר גוויאָדען עסן. וואָלף זיצט און קוקט מיט נאָסע אויגן צו סאַניאַן.

דזשעני רוקט צו אַ בענקל און זעצט זיך לעבן וואָלפן און רעדט צו אים שטיל אויפן אויער:

— איך האָב פאַר דיר אַ מיידל, אַ צאַצקע, אַ מלאך, אַ נייע טענצעריין, טרעט היינט אויף צום צווייטן מאָל, טאַנצט מיט שלייערן, אַמאָל מיט אַ פעכער... אַמאָל מיט זייפן־בלאָזן... דער סולטאַן פון עגיפטן איז געווען שטערבלעך פאַרליבט אין איר. אין דיין לעבן האָסטו אַזוינס נישט געזען... טאַנצט אויף די שפיץ־פינגער און קלינגט מיט די גלעקלעך...

זי האָט אַ וואונק געטאַן צום יונג מיטן גרינעם צילינדער, און יענער האָט גלייך פאַרגעשטעלט די „עגיפטישע טענצעריין, די איין־און־איינציקע, די געטלעכע סטוראַ האַקאָוואָוואַ, וואָס קומט דירעקט פונעם קעניגלעכן פאַלאַץ“.

ס'איז געוואָרן פינצטער. בלויז אַ רויטלעכער שיין ווי פון אַ פאַרגייענדיקער זון האָט באַלויכטן די טענצעריין, אַ שלאַנק מיידל, מיט לאַנגע פיס, בלאַנדע האָר און גרויסע בלויע אויגן, אין זיבן ווייסע שלייערן איינגעוויקלט. וואָלף איז געזעסן און געקוקט מיט גרויס אינטערעס, געזען, ווי דורך אַ נעפל, ווי די טענצעריין האָט געטאַנצט, געקאַרטשעט און געדרייט זיך ווי אַ שלאַנג, געוואָרפן פון זיך די שלייערן און נאָך אַלץ געבליבן אַ פאַרשלייערטע.

— עפעס גאָר ווי אַ מלאך — טראַכט ער, און אַ ראַמאַנטיש גע-
פיל צעיאַכמערט זיך מיטאַמאָל אין זיין האַרצן. זיין פאַנטאַזיע צע-
שפילט זיך:

ער זעט, ווי ער נעמט זי אַוועק פון רוישיקן ניו-יאָרק, ערגעץ
ווייט, ביים ים, לעבן וואַלד, וואו ער האָט זיין „ליבעס נעסט“... אין
סאַמעט און אין זייד פּוצט ער זי אויס. אין אַ ליכטיקן ביינאַכט,
ביים שיין פון דער לבנה טאַנצט זי פאַר אים אין די זיבן ווייסע
שלייערן. די שלייערן שווינגן זיך איינציקווייז אַראָפּ פון איר לייב,
און זיי בלייבן ליגן ווי ווייסע וואַלקענדלעך צעשפרייט איבערן גראַז.
דער לייכטער ווינט בלאָזט און בלעזט די צעוואַרפענע ווייסע
שלייערן און דורך די שאַטנדיקע ביימער קוקן אַרויס, אַפּגעריסענע
שטיקלעך וואַלקענדלעך פון אַ בלויען נאַכטיקן הימל. דער זיבעטער
שלייער פאַלט, און ס'גייט אַ בלענד אַ ווייסער, נאַקעטער, שלאַנקער
קערפער. עפעס אַזוי ווי אַ סטאַטוע וואַלט לעבעדיק געוואָרן. דע-
מאָלט פאַלט ער, וואָווע, צו צו דער טענצעריין און רופט איר: „מלאכל,
גענדזשל... קראַסאַוויצאַ... שיין ווי די לבנה“.

אַזעלכע ראַמאַנטישע געדאַנקען האָט וואָווע געהאַט ביז דער
קעלנער האָט צוגעטראָגן אַ געבראַטענעם סטייק מיט ציבעלעס,
און דער ריח האָט אים אַ ריס געטאָן אין די נאַזלעכער און אים
אויפגעוועקט פון זיין ראַמאַנטישן חלום. ער האָט זיך גייציק צוגע-
כאַפט צום טעלער מיט פלייש און אַ געשריי געטאָן צום קעלנער:

— אַ זויערע אוגערקע, פלייז!

ער האָט געגעסן מיט גרויס אַפעטיט, נאָר אַ שטאַרק הירזשען,
אַ געבראַזג פון טעלער און אַ קלאַפן פון הענט האָבן אים אויפ-
געוועקט.

דאָס האָט דער עולם אַזוי געליאַרעמט און דורכאויס פאַרלאַנגט,
אַז די טענצעריין זאָל אַרונטערוואַרפן דעם זיבעטן שלייער. האָט
וואָווע זיך צעפלאַמט און ער האָט אַ געשריי געטאָן:

— אַ מכה אייך!

דערזעענדיק די שוואַרצע דזשעני, האָט ער באַפוילן:

— שיק זי מיר גלייך אַהער!

די טענצערין האָט זיך גענייגט, געוואָרפן לופט-קושן און איז פאַרשוואונדן הינטער אַ געבלימלט פאַרהענגל.

מיט צען מינוט שפעטער, האָט דזשעני זי צוגעפירט צו וואָועס טיש. אַנגעטאָן איז זי געווען אין אַ שוואַרץ קלייד מיט גאַלדענע און זילבערנע סטענגעס באַפּוצט, מיט לאַנגע אַרבל, און אַ שטאַרק אויס-געדעקאַלטירטע פּלייצע. פון פאַרנט איז דאָס קלייד געווען שטאַרק אויסגעשניטן, און ווען זי האָט זיך אַוועקגעזעצט און אַביסל איינגע-בויגן, האָט וואָוע דערזען צוויי ווייסע רונדע בריסטן, וועלכע האָבן אים אַ בלענד געטאָן אין די אויגן און צוגעזאַגט פאַרגעניגן.
— שאַמפּאַניער פאַר דער לעידי! — האָט וואָוע באַפוילן.
— סקאַטש און סאַדאַ — האָט די לעידי אינגאַריט וואָועס באַפעל.

דער קעלנער האָט צוגעטראָגן די גלעזלעך. די טענצערין האָט אירס אַ צי-אַרונטער געגעבן מיט איין זופ, און גלייך געבעטן נאָך איינס.

וואָוע האָט זיך צוגערוקט צו איר, און זי אַרומגעמענדיק מיט איין האַנט, געפרעגט:

— זאָג מיר, מלאכל מיינס, קומסט טאַקע פון סולטאַנס פאַלאַץ?
— ערשט לעצטע וואָך געקומען מיט דער שיף — האָט סטוראַ האַקאַוואָואַ געענטפערט און אַ פאַרבענקטע געקוקט אויפן גלעזל.
וואָוע האָט עס באַמערקט און געגעבן אַ געשריי:

— העי, וועיטער, אַ גאַנצע פּלאַש!
חברה בלאַטע יונגען האָבן זיך איבערגעוואונקען און וואָוע האָט שוין פאַרלייגט די צווייטע האַנט און געהאַלטן די טענצערין ביי דער טאַליע. דערביי האָט ער געקוקט מיט אַ ווינקל פון אויג צו זיין סאַניאַן און געכאַפט איר בליק, האָט עס אים געוואַלדיק הנאה געטאָן: „זע און קראַפּיר“... ער האָט אַרויסגעכאַפט אַ פאַק מיט פאַפּיר-געלט, עס אַ וואָרף געטאָן סטוראַן און געזאַגט:
— נעם טייערער מלאכל, ס'איז פאַר דיר!

זי האָט אויסגעזען אַביסל צעטומלט, האָט ער דאָס געלט דער טענצערין געשטופט אין דער האַנט:
— נאָ, נעם, ס'איז פאַר דיין געטלעכן טאַנצן.

זי איז אָבער נאָך אַלץ געווען פאַרוואונדערט. נאָר באַלד האָט זי אַ כאַפּ געטאַן דאָס געלט, אַריינגעשטופט עס אין בוועם און אויס-געשטעלט ס'פנים צום קושן...

האַט זיך וואָלף גוויאָודע געכאַפט צום קושן מיט דעם זעלבן אַפּעטיט ווי אַ וויילע פריער צום סטייק, געקושט, געקושט און געקושט... דער ערשטער קוש איז געווען אין פנים, דער צווייטער אין די ליפן, נאָר אַז יענע איז געווען אַזוי נאָכגעביק, האָט וואָודע פאַרגעסן וואו ער איז אין דער וועלט און זיך אַזוי צעלאָזט, אַז חברה אַרום האָבן געקוקט און געגאַפט...

אויפגעוועקט פון דער פייערדיקער אומאַרמונג האָט אים סאַניאַ, וועלכע האָט פון דערווייטנס דערזען ווי איר „וואָלפּי“ לאָזט זיך וואוילגיין מיט דער נייער טענצעריין און ווי יענער וואָרפט מיט געלט און קושן, ווי מיט קאַנפעטי. ס'האַט איר אַ מיש געטאַן אין קאַפּ און ווי אַ „בול“ (אַקס) וואָס דערזעט רויט, האָבן פייערדיקע פאַסן פון קנאה געטאַנצט פאַר אירע אויגן. זי איז מיט דער כיטרעקייט פון אַ צערייצטן פוקס צו צו זייער טישל און מיט געביילטע פויסטן גע-שריגן:

— הער, דו ברוקלינער הור! גיי דיר צוריק אין קאַניאַ-אילאַנ-דער צירק צו די פאַרזעענישן וואו דו באַלאַנגסט. האַ-האַ-האַ-האַ! — האָט זי היסטעריש געקוויטשעט, סטוראַ האַקאַוואָוּ פון סולטאַנס האַרעם?!... גאַלדענע גלעקל פון בילי-באַרגס בורלעסק!... איך געדענק דיר גוט, גוירדעלע, ווי דו האָסט דאַרטן געטאַנצט די הור-טשי-קוטשי פאַר שיכורים און באַמס און אַרונטערגעוואָרפן פון זיך די פייגן-בלעטער!...

יענע האָט אויף דעם געענטפערט מיט אַ פלאַמיקן פאַטש און באַלד האָבן זיך ביידע געריסן פאַר די האַר.

אוי, גוט! — האָט די שוואַרצע דזשעני געטראַכט און ס'האַט איר הנאה געטאַן, וואָס זי האָט איר אַפגעשפילט די חתונה, און זאָל זי נאָר נישט מיינען אַז זי איז די איינציקע „קראַסאַוויצע“ וואָס קאַן פירן וואָלפּן אין באַד אַריין. עס זיינען, געלויבט דעם אויבערשטן, דאָ נאָך אַזעלכע צאַצקעס.

אַז וואָלף גוויאָודע האָט געזען ווי זיין סאַניאַ שלאַגט זיך אי-

בער אים, האָט ער מיט אַ מאָל דערפילט ווי אַ גרויסע פרייד צע-
כוואַליעט זיך אין זיין אינגעווייד, און זיינע גאַר נישט זויערע
מחשבות וועגן סאַניאַן האָבן זיך פאַררוקט אין אַ ווינקל און זיין מוט-
נער מח האָט קלאַר פאַרשטאַנען, אַז אויב זי שלאָגט זיך איבער אים,
איז אַ סימן אַז זי איז נאָך אַלץ אין אים פאַרליבט.
צו פאַרטומלען די געשרייען פון די צוויי קאַנקורענטקעס, האָט
דער אַרקעסטער, אויפן וואונק פון דזשענין, שטאַרקער געליאַרעמט
און די פויק האָט געקנאַקט, פאַרטויבט צו ווערן.
אַפגעשטעלט דאָס געשלעג האָט די באַלעבאַסטע, די שוואַרצע
דזשעני.

פיר פאַרטאַג. אין נאַכט-לאַקאַל „דער גאַלדענער פויגל“ איז
שוין געווען לאַנג ליידיק, די באַזוכער און די אַנגעשטעלטע זיינען
זיך צעגאַנגען אַהיים. בלויז דער אַלטער גוי, דזשימי, האָט געקערט,
גערייניקט און געגענעצט.

דזשעני, וואָווע און סאַניאַ זיינען נאָך אַלץ געזעסן ביי דעם
אייגענעם טישל און עס איז אַנגעגאַנגען אַ היציקער וויכוח.
וואַלף גוויאַזדע האָט זיך געשוואוירן אַז די נייע טענצערין ליגט
אים אַפילו נישט אין דער לינקער פּיאַטע און ליבן ליבט ער בלויז
איר, סאַניען. ער האָט איר נאָר געוואַלט ווייזן, אַז ער קאָן נאָך,
גאָט צו דאַנקען, געפעלן ווערן שיינע פרויען און סאַניאַ האָט גע-
שריגן, אַז ער האָט איר פאַרצאַפט דאָס בלוט, איר צום נאָר געמאַכט
פאַר אַלעמען אין די אויגן און אַז זי גלויבט אים נישט! ...
דזשעני האָט געמאַכט אַ פּשרה, אַז ער זאָל איר קויפן אַ די-
מענטנע שפּילקע, טאַקע באַלד מאַרגן אינדערפרי.
איבער די פאַרשלאָפענע ניו-יאָרקער גאַסן האָט זיך געגליטשט
וואַלף גוויאַזדעס לוקסוספולער אויטאָמאָביל. פון די אַפענע פענצ-
טערלעך האָט זיך געטראָגן סאַניאַס זינגענדיק קול:

„איך וועל בענקען נאָך דיר
מיין גאַנצן לעבן;
בלויז צוזאַמען מיט דיר
ויל איך אין די הימלען שוועבן.“

אַנטיִישונג

עמאָ האָט אַ נערוועזע געשפּאַנט פון איין שטוב אין דער צוויי־טער. זי האָט מיט אַנגעשפיצטע אויערן זיך איינגעהערט צום מינדסטן שאַרד פון טיר. זי האָט אַלע ווילע געוואָרפן אומרואיקע בליקן אויף איר האַנט־זייגערל: — צען מינוט צו זעקס. בדויז נאָך צען מינוט און ער וועט דאָ זיין, איר געליבטער. אָבער פאַרוואָס איז זי היינט אַזוי צעטראָגן? שפּרינגט אויף ביים מינדסטן שאַרד?! ...

נח, היינט איז אַנדערש, — האָט עמאָ געפרוּאווט פאַרענט־פערן איר אינערלעכן ציטער, וואָס האָט געגרעניצט מיט עפעס אַן אומבאַוואוסטער מורא, אַ פאַרגעפיל, אַז עס רוקט זיך אָן אַ שטורעם, וואָס קאָן ברענגען אַ חורבן אין איר שטילן ראַמאַנטישן לעבן מיט אַלעקס בערמאַן, אַ ליבע וואָס ציט זיך שוין באַדד דריי יאָר צייט.

ער איז אַ פאַרנומענער מענטש, איר אַלעקס, זיינע געשעפטן האַלטן אים געשמידט פון פרימאַרגן ביז שפעט אין אָונט, האָט אים עמאָ געפרוּאווט פאַרענטפערן. בדויז ווען עס הויבן זיך אָן די גרויסע היצן, פאַרלאָזט ער די געשעפטן און פאַרברענגט די שבתים און זונטיקס אויסערן שטאָט. היינט דאַרף זיך פאַר איר אַנהויבן אַ ניי לעבן, וואָס, ווי אַלעקס האָט פאַר איר אויסגעמאַלט, וועט זיך אָן אמתער גן־עדן...

צוויי־דריי מעת־לעת אין די בערג פון יעדער זומער־וואָך, וועט איר פאַרגיטיקן פאַר אַ סך האַרץ־ווייטיק, וואָס ער פלעגט איר פאַרשאַפן מיט זיין אייביקן פאַרהאַוועט זיין אין געשעפט.

עמאָ איז צוגעגאַנגען צו די וואַליוועס, וואָס זיינען געשטאַנען איינגעפאַקט, נאָכאַמאָל אַ קוק געטאָן צי אַרץ איז אין אַרדענונג,

אויפגעפנט, צוגעמאכט, א קוק געטאן אויפן זייגערל — זעקס!
אט באַד קומט ער!...

זי האָט אָנגעטאָן דעם הוט, אָנגעהאַנגען אויף זיך איר קורץ,
גריין מאַנטעלע, אַ קוק געטאָן אין שפיגל און געבליבן שטאַרק
צופרידן מיט איר אויסזען. עמאָ האָט געעפנט דאָס פענצטער,
אַרויסגעקוקט אין גאַס, צי פאַרט ער נישט אָן מיט זיין אויטאָ-
מאַביי.

זי האָט אים אָבער נישט געזען. זי האָט נאָכגעקוקט יעדן
אויטאָמאָביל וואָס איז פאַרבייגעפאַרן איר פענצטער, אַלץ פרעמ-
דע...

איר נערוועזיטעט איז געשטיגן. זי האָט געפונען אַ טרייסט
אין דעם, וואָס ער קומט אַלעמאָל שפעט, קיינמאָל נישט צו דער
צוגעזאָגטער צייט...

עמאָ קאָן נישט פאַרטראָגן די רכילות וואָס מענטשן טראָגן
איר צו, אַז אַלעקס איז נישט פון יענעם מין מאָן וואָס האַלט זיך
צו לאַנג מיט אַ פרוי...

מענטשן זיינען שלעכט און פאַרגינען נישט קיין גליק.
מיט איר איז אַנדערש. זי וועט דאָך נישט גיין אויסדער-
ציילן אירע פריינט, ווי שטאַרק און אמתדיק ליב ער האָט זי;
ווי אייפערזיכטיק ער איז אויף אירע פאַרערער; ווי ער גאַרט
זי צו זען; און ווען ער האָט נאָר אַ פרייע שעה פאַרברענגט ער
מיט איר...

מינוטן האָבן זיך געצויגן ווי שעהען, דער זייגער האָט געווירן
אַכצן מינוט נאָך זעקס. עמאָן איז באַפאַלן אַ שרעק: צי האָט
חלילה עפעס נישט פאַסירט?!... אָן אומגליק געטראָפן?!...
פלוצעם האָט זיך דער טעלעפאָן צעקלונגען. זי איז אויפגע-
שפרונגען און מיט ציטערדיקע הענט אויפגעהויבן ס'טרייבל. ס'איז
געווען אַלעקס. זיין קול האָט געקלונגען פרעמד און ווייט. ער האָט
געלאָזט וויסן: ער קאָן נישט האַלטן די צוגעזאָגטע באַגעגעניש,
עס טוט אים זייער לייד, אָבער ער מוז אָט גלייך אַוועקפאַרן וועגן
געשעפט...

עמאָ האָט געפילט ווי דער באַדן גליטשט זיך איר אַרויס פון

אונטער אירע פיס; די שטוב וואקלט זיך; עפעס אזוי ווי זי וואלט געפאָרן אויפן ים און דער שטורעם וואַרפט מיט דער שיף. אָן איבל איז איר באַפֿאַלן. זי האָט צונויפגענומען אירע לעצטע כוחות און פעסט געזאָגט:

— אויב דו האָסט מיך באמת לֵיב, קאָנען דיר קיין שום גע-
שעפטן נישט אָפהאַלטן פון אַוועקפֿאַרן מיט מיר, ווי דו האָסט
עס פּלאַנירט פון לאַנגע חדשים. אויב דו קומסט נישט גלייך אַהער,
וועל איך דיר קיינמאַל אין מיין לעבן מער נישט זען! ...
ער האָט אינגאַרירט די לעצטע ווערטער און טרוקן געזאָגט:
— איך וועל צו דיר קלינגען קומענדיקע וואָך, ווען איך וועל
צוריק קומען.

ער האָט גלייך אויפגעהאַנגען דאָס טרייבל, עפעס ווי ער וואָלט
מורא געהאַט צו הערן אירע ווייטערדיקע רייד...
עמאָ איז געבליבן זיצן און מיט שטאַרע אויגן געקוקט אין
רוים:

וואו קאָן ער איצט פֿאַרן וועגן געשעפט? ס'איז פּרייטיק.
ביז מאָנטיק זיינען דאָך אַלע געשעפטן געשלאָסן?! ... זי האָט זיך
מיטאַמאָל גענומען דערמאַנען אין זיינע מאַדנע האַנדלונגען די
לעצטע וואָכן; זיין צערודערטקייט; זיין איבערהיפּן אַוונטן. ער
איז פּלוצעם געוואָרן שטאַרק „ביזי“...

איר ווייבערשער חוש האָט איר אונטערגעזאָגט, אָן דאָ האָט
זיך אַריינגעמישט אַן אַנדערע פּרוי. און אפשר הויבט זיך אָן פֿאַר
אים אַ נייע ליבע? יא, דאָס איז עס! זי האָט געוואוסט אָן אַלע
תירוצים ווערן בטל ווען מען האָט באמת ליב אַ מענטשן, וואָס
מער זי האָט געטראַכט, אַלץ פינצטערער זיינען געוואָרן אירע זע-
אונגען. מיטאַמאָל האָט זיך דערהערט אַ שטימע. זי האָט אַ
ציטער געטאָן און זיך געכאַפט אָן דאָס רעדט די טעלעפֿאָן-אַפּע-
רייטאַרין. יענע וויל וויסן וואָס ס'איז געשען מיטן טרייבל...
זי האָט שנעל אויפגעהאַנגען, אַוועקגערוקט דעם טעלעפֿאָן פון זיך
און זיך שטאַרק צעוויינט...

זי האָט איינגעגראָבן דעם קאַפּ אין קישן און איז אזוי געלעגן,
ביז איך דרויסן איז געוואָרן פינצטער...

עמא האָט זיך אויפגעזעצט. געפילט זיך פוסט און אויסגעליידיקט. די אַרומיקע שטילקייט האָט איר געשראַקן. זי האָט געוואוסט אַז זי וועט די נאַכט נישט קאָנען שלאָפן. זי איז צוגעגאַנגען צום פענצטער. אין דרויסן איז געהאַנגען אַ בלויער, נאַכטיקער הימל, באַשאַטן מיט קליינע און גרויסע שטערן, אַ פולע לבנה האָט גע- לויכטן און נאָך שווערער געמאַכט איר געמיט. זי האָט ווידער גענומען זען בילדער, וואָס האָבן ווי מיט מעסערס געשניטן איר לייב.

איר אַלעקס איז איצט מיט אַ צווייטער, זיי זיינען שוין ערגעץ אין די בערג, ער שעפטשעט צו יענער עפעס אַזעלכע כישופדיקע ווערטער, און די אַנדערע פילט זיך הייסן אַטעם... זי האָט זיך פלוצעם אַ ריט-געטאַן פון פענצטער:

ניין! זי וועט מער נישט טראַכטן. זי טאָר נישט! אויב זי וויל ניט ווערן גערירט פון זינען... און אפשר איז ער טאַקע גע- פאַרן וועגן געשעפט?...

— כאַ-כאַ-כאַ — האָט עפעס אַ בייזער טייוו איר אַריינגעלאַכט אין אויער — די אמתע געשעפטן!...

זי איז צוגעגאַנגען צו דער וואַנט לעבן טיר, אַ דריק געטאַן דאָס עדעקטרישע קנעפל, די שטוב איז פאַרפלייצט געוואָרן מיט ליכט, פון וועלכן זי האָט פאַרזשמורעט אירע פאַרוויינטע אויגן. זי איז פאַרבייגעגאַנגען דעם שפיגל און געבליבן שטיין. זי האָט געזען ווי אירע גרויסע, שוואַרצע אויגן זיינען פאַרוויינט און רויט. די באַקן פייכט פון נישט אויסגעטריקנטע טרערן. זי האָט מעכאַ- ניש געפודערט איר פנים, איר שלאַנקע פיגור האָט זיך מיד גע- בויגן. זי האָט געפילט אַ שוואַכקייט אין די פיס און געשפאַנט איבערן הויז מיט אַפגעזאַטע טריט.

מיטאַמאַל האָט זי אַ כאַפ-געטאַן איר בייטל, פאַרשלאָסן די טיר און איז אַרויס אין גאַס.

עמא האָט געוואַנדערט איבער די ניו-יאָרקער גאַסן אַן אַ ציל און אַן באַגער. זי האָט געהאַט דאָס געפיל ווי די ריכטיקע עמא איז פלוצעם געשטאַרבן און דאָ גייט בלויז איר שאַטן. מיטאַמאַל האָט זי זיך דערזען לעבן דער קאַפע וואו עס קומען זיך צוזאַמען

קינסטדער. עמא אליין האט שטודירט זינגען און געהאט דארטן א סך באקאנטע. אפשר געפינט זיך דארט איר פריינדין, מארטא? ... זי האט דערפילט א גרויס באדערפעניש צו רעדן מיט אן אינטימן מענטשן.

עמא איז אריין, געבליבן שטיין ביי דער טיר, זיך ארומגעקוקט, ווייניק באקאנטע. גראד זיינען דארט געווען א סך פרעמדע מענטשן. זי האט באמערקט ביי א טישל זיצט לעאן פארבער, איר געזאנגט-לערער, זועכער איז אמאל געווען א באוואוסטער זינגער. גראד אים ווארט זי היינט נישט געוואלט זען. זי איז נישט געשטימט אויסצוהערן זיינע קאמפלימענטן. ווייזט-אויס, אז זי קאן נישט פארשטיין קיין מענער, האט זי א טראכט געטאן מיט גאל, אט דער לעאן פארבער האט א פרעכטיק-שיינע פרוי, איז אין איר פאר-ליבט, און דאך זוכט ער אלעמאל א זייטיקע ליבע. ... און פונקט אין דער מינוט, ווען עמא האט געמאכט א טריט צום אוועקגיין, האט ער זי באמערקט, זיך אויפגעשטעלט, איז צוגעלאפן צו איר, און א דערפרייטער אויסגערופן:

— א, עמא, טייערע! נאך גאט אליין האט אייך היינט אהער געשיקט. קומט, איך בעט אייך, זעצט זיך לעבן מיר, — האט ער אנגעוויזן אויף א בענקל לעבן זיין טישל. — עס איז מיר היינט אומעטיק ביז צום שטארבן...

עמא האט אים פלינק אפגעמאסטן מיט איר בליק און גע-זאגט:

— מיר אויך...

זי האט זיך נאך א וויילע געוואקלט, א נישט-זיכערע זיך אוועקגעזעצט און שטיל געזאגט:

— מיסטער פארבער, איך בין היינט אבסארוט נישט אויפגע-לייגט אויסצוהערן קיין קאמפלימענטן מיט זיסע רייד... — און איך בין היינט זייער ווייט פון רעדן נארישקייטן...

עמא האט אנגעשטעלט אויף אים א פארוואנדערטן בליק און באמערקט, אז ער זעט אויס שלעכט, אויסגעדארט. טיפע טונקעלע פאסן זיינען געווען אויסגעלייגט אונטער זיינע אויגן. דער מענטש האט אויסגעקוקט ווי ער ליידט, און דאס האט עמאן שטארק גע-

וואונדערט. לעאָן פאַרבער, דער „דאָן זשוואַן“, ווי זיינע פריינט
האַבן אים גערופן. האָט נישט געהערט צו יענעם טיפּ מאָן וואָס קאָן
ליידן...

— איר ווילט אפשר באַשטעלן עפעס עסן?

— ניין, אַ דאַנק. איך בין נישט הונגעריק.

— און איך האָב שוין נישט געגעסן עטלעכע טעג. איך לעב

בלויז אויף דעם, — האָט ער אָנגעוויזן אויפן גלעזל בראַנפן וואָס
איז געשטאַנען לעבן אים.

— איך קאָן אייך נישט פאַרשטיין, מענער!...

— און איר, פרויען, זענט אינגאַנצן אין אַרדענונג? — האָט

ער גאַליק געפרעגט.

זי האָט אים פאַרוואונדערט אָנגעקוקט און נישט געקאָנט פאַר-
שטיין זיינע מאַדנע רייד. אפשר הערט זי נישט ריכטיק און באַ-
נעמט נישט קלאַר? זי איז דאָך אַזוי פאַרנומען מיט זיך, זי איז
געווען ווי פאַרטשאַדעט און האָט כסדר געהערט עפעס אַ שטימע
פון אַ מעפיסטאָ איר אַריינשושקען אין אויער: „אַלעקס איז איצט
מיט אַן אַנדערער...“

— נו, באַשטעלט דאָך עפעס. אפשר אַ טרונק, אַ געבראַטנס?

זי האָט אַ לייכטן שאַקל-געטאָן מיטן קאַפּ אויף „ניין“.

— וואָס-זשע ווילט איר פאַרט, עמאָ?

— שטאַרבן!...

לעאָן פאַרבער האָט אַ לאַנגן, אויסגעצויגענעם פייף-געטאָן און

געזאָגט:

— אויב אַזוי, איז אַ „מאַרטיני“ אויפן ריכטיקן פלאַץ! העי,

וועיטער! ברענגט צוויי מאַרטינים!

ער האָט מיטאַמאָל באַמערקט ווי אירע אויגן זיינען אָנגעפילט

מיט טרערן, האָט ער זיך צוגעבויגן און שטיל געפרעגט:

— אַנטוישט אין אייער גרויסער ליבע?...

— אַנטוישט, צעבראַכן, נישט איבערצוטראַגן, — האָט זי גע-

ענטפערט מיט אַ צעשפאַלטן קול.

ער האָט אַ שמייכל-געטאָן און געזאָגט:

— איר זייט יונג און שיין. אייערע צרות וועלן זיך שנעל פאַר-

היילן, מיינע אבער נישט... וואָס עס זאל נישט האָבן פּאַסירט מיט אייך, קאָן מען דאָס נישט פאַרגלייכן מיט דעם גיהנום, אין וועלכן איך בראַט זיך איצט...

דער קעלנער האָט צוגעבראַכט צוויי גלעזלעך בראַנפן. פאַר- בער האָט אַ כאַפּ-געטאָן דאָס גלעזל און מיט איין לאַנגן זופּ אויס- געטרונקען דאָס ביסל משקה. אויך עמאַ האָט אַ זופּ-געטאָן פון דעם ביטערן טראַפן. זי האָט פאַרקרימט דאָס פנים, דערפילט ווי עס האָט אַ בריי-געטאָן אין די געדערים. זי האָט פיינט געהאַט די שאַרפע געטראַנקען, נאָר אויב דאָס העלפט פאַרגעסן, וועט זי טרינקען...

— לאַמיר אַוועקגיין פון דאָנען, עס הויבט מיך פון אַרט. מיר וועלן גיין אויף אַ שפּאַציר, זיך בלאַנקען איבער די גאַסן. האָ? וואָס זאָגט איר, עמאַ?...

— מיר איז אַרץ איינס — האָט זי אַ רעזיגנירטע געענט- פערט.

זיי זיינען געגאַנגען איבער די ניו-יאָרקער גאַסן און געשוויגן, יעדער פאַרטאָן מיט זיינע פינצטערע מחשבות. פון ערגעץ האָט אַ שטאַטזייגער אויסגעקלונגען צוועדף. זיי האָבן זיך פאַרקירעוועט צו דער פינפטער עוועניו.

די רייכע, רושיקע גאַס איז איצט געווען שטיל און ליידיק. עס האָבן אָפּגעהילכט זייערע לאַנגזאַמע טריט. דעאָן פאַרבער האָט עפעס ווי אינגאַנצן פאַרגעסן, אַז לעבן אים שפּאַנט די יונגע, שיינע עמאַ צו וועלכער ער האָט זיך שוין אַ סך מאָל דערקלערט אין ליבע. מיטאַמאָל איז ער שטיין געבליבן לעבן אַ מאַדערנער גרויסער געביידע און געזאָגט:

— אַט דאָ וואוּן איך, אויבן, אויפן פערטן גאַרן.

עמאַ האָט פאַרריסן דעם קאַפּ, געקוקט אַרויף און גאַרנישט געזען. די פענצטער, אויף וועלכע ער האָט אָנגעוויזן, זיינען געווען פינצטער. ער האָט אַ שווייגנדיקער אַוועקגעשפּאַנט ווייטער. עמאַ איז אים נאַכגעגאַנגען. מיטאַמאָל איז ער שטיין געבליבן און אַ פרעג-געטאָן:

— איר וויסט גענוי ווער עס איז יענע פרוי וואס פארנעמט
איצט אייער אָרט?
— ניין! נאָר וואָס איז מיר דער אונטערשייד ווער? איך האָב
א פאַרדאַכט ...

ער האָט אַ שטיין לאַך-געטאַן:
— פון אַ פאַרדאַכט ביז וויסן איז אַ היפשער מהלך ...
— איך בין זיכער ווי עס איז איצט נאָכט אויף דער וועלט ...
— נישט אַזוי זיכער ווי איך ...
— ווי איר?! — האָט זי אים אָנגעקוקט און נישט פאַרשטאַ-
נען.

זיי האָבן שפּאַצירט הינדאָן-צוריק און עמאָ האָט באַמערקט
ווי ער דרייט זיך אַדעמאַל אַרום זיין הויז און וואַרפט כסדר בליקן
צום פערטן גאַרן, וואו ס'איז נאָך אַזוי געווען פינצטער. פּלוצעם
איז ער שטיין-געבליבן, אָנגעכאַפט פעסט עמאַס אַרעם און מיט אַ
פיינלעכער, שטילער שטימע געזאָגט:

— אויבן געפינט זיך איצט מיין ווייב מיט איר געליבטן! ...
עמאָ האָט אים צעמישט אָנגעקוקט.
— איך ... איך פאַרשטיי נישט, איך קאָן עס נישט באַנע-
מען ...

— קיינער וועט דאָס נישט פאַרשטיין, אָבער אַזוי איז עס! ...
זי האָט זיך פּלוצעם פאַרליבט. — האָט ער גערעדט שנעל און אַפּ-
געהאַקט, — געוואָלט פון מיר אַוועקגיין. איך האָב מיטאַמאַל דער-
פּיט ווי שטאַרק ליב איך האָב זי און געוואוסט, אַז אַן איר האָט
מיין לעבן אַבסאַלוט קיין זין ... פירן לייכטע ליבעס איז געווען
גוט, ווען מיין פרוי איז געווען מיט מיר. איצט וויל איך גאַרנישט.
ווער האָט זיך געקאַנט פאַרשטעלן, אַז מיין שטילע, צאַרטע רחלע
וועט זיך פאַרליבן אין אַ צווייטן? ... איך בין אָבער זיכער, אַז
די נאַרשע ליבע וועט זיך שנעל אויסברענען און עס וועט דערפון
גאַרנישט ווערן, פונקט ווי עס איז גאַרנישט געוואָרן פון מיינע
ליבעס ... זי האָט געוואָלט אַוועק מיט יענעם. דאָס האָב איך נישט
דערלאָזט. כ'וויל נישט דערלאָזן צו קיין צווייטע געלעכטער ...

קינער טאר נישט וויסן וואס עס קומט-פאר אין מיין פאמיליען-
לעבן. דער שטורעם וועט אריבער...

ער האט בערוועז געצופט דעם לאץ פון זיין מאנטל און אלע
וויילע געווארפן אומרואיקע בליקן צו זיינע פענצטער: — זי צאלט
מיר איצט אפ פאר מייע אוואנטורעס. נישטא קיין מציאות, מען
באצאלט פאר אץ...

ער האט גערעדט מיט א פארשטיקט קול און כסדר גערויכערט.
אט האט ער זיך אפגעשטעלט און אט האט ער גענומען שפאנען
מיט שנעלע טריט, ווי א וואנזניקער, אהין און צוריק. פון ערגעץ
האט א זיגער אויסגעקלאפט דריי. ער האט אלע ווילדע געווישט
מיטן וויסן טיכל דעם שווייס וואס איז גערונען פון זיין פנים.

פלוצעם האט א ראדעווע ליכט אויפגעשיינט אויפן פערטן
גארן... פארבער איז שטיין-געבליבן. ער האט אויסגעשטרעקט
זיין האנט און געזאגט מיט א געדעמפט קול און אפגעהאקטע ווער-
טער:

— איר מוזט מיר צוואגען, אן אלץ וואס איך האב איך היינט
דערציילט מוז בלייבן אן אייביקער סוד...

זי האט אנגענומען זיין קאלטע האנט, ווארעם געדריקט און
אים צוגעזאגט.

עמא איז געבליבן שטיין און געזען ווי ער פארשווינדט מיט
שנעלע טריט אין דער טונקעלער געביידע. זי האט נאכאמאל א
קוק געטאן צו די העל-באליכטענע פענצטער און מיטאמאל דער-
פילט זוי עס איז איר עפעס געווארן גרינגער, איר געמיט לייכ-
טער... זי האט קלאר נישט געוואוסט פארוואס זי פילט אזוי,
אבער די שווערע שטימונג און גרויסער צער, וואס האט איר גע-
פאנצערט דעם גאנצן אונט, האט אפגעלאזט. די פריערדיקע איי-
פערזוכט איז געווארן שוואך און נעפלדיק. זי האט זיך דערפילט
געלייטערט און זי האט מיט לייכטע טריט זיך געלאזן גיין צו דער
סאבוויי...

זי האט געפונען א פובליקום

דריי זיינען מיר געווען: זינא, דאָראַ און איך. געוואוינט האָבן מיר צוזאַמען, און יעדע פון אונדז האָט זיך געשניטן אויף „עפעס“: זינא אויף אַ זינגערין; מיר האָבן צוגעזעצט צו איר נאָמען טעטראַ און ס'איז געוואָרן טעטראַזיני — אַ נאָמען נאָך דער גרויסער דייוואַ אָפּערע זינגערין. דאָראַ, וועלכע האָט געחלומט צו ווערן אַ באַרימטע אַקטריסע, האָט אויך געלערנט מאַדערנע טענץ און איז געווען אַ גרויסע פאַרערערין פון איזאַדאָראַ דאַנקען, האָבן מיר צו דאָראַ צו־געזעצט איזאַ און דאָראַן געקרוינט מיטן נאָמען איזאַדאָראַ; מיר, וואָס האָבן ביז שפּעט אין דער נאַכט פאַרבראַכט מיט טינט און פעדער און פאַנטאַזירט צו ווערן אַ שרייבערין, האָבן מיינע פריינד־דינס אויך נישט פאַרזען. פון מיינ נאָמען סאַראַ, איז געוואָרן סאַנד, נאָך דער באַרימטער שריפטשטעלערין זשאַרזש סאַנד...

אין הויז, וואו מיר האָבן אַלע דריי געוואוינט, איז אַלעמאַל געווען טומלדיק, ווי אויף אַ יאַריד. טעטראַזיני האָט געזונגען, גע־חורט, געפרוואווט די שטימע; איזאַדאָראַ פלעגט אַרומגיין מיט אַ ביכל אין האַנט און דעקלאַמירן, אָדער לערנען עפעס אַ ראַלע, און אַפט האָט זי זיך גאַר אַוועקגעלאָזט אין אַ טאַנץ, זיך געבויגן, גע־בראַכן און געמאַכט פאַרשידענע פיגורן; דער טעלעפאָן פלעגט כסדר קלינגען; זייער אַפט האָט געקלונגען דאָס גלעקל פון טיר; אַמאַל פלעגן אַנקומען בלומען, אַמאַל אַ טעלעגראַמע, אַפט פעקלעך קליידער, שייך און שמאַכטעס, וואָס איזאַדאָראַ פלעגט ליב האָבן איינצוהאַנדלען און דאָס שפּעטער צוריקטראַגן. איבער דעם אַלעמען פלעגן זיך טראַגן אויפברויזענדע קולות, קריגערייען און באַלד פריי־לעכע געלעכטערס. די גרעסטע צרות פלעגן אַרויסקומען איבערן טעלעפאָן. יעדע פון אונדז האָט אַלעמאַל דערוואַרט זייער אַ וויכטיקן רוף פון אַ פריינד, אַ פאַרערער, און יעדע פון די דריי פלעגט קאַנען

אריינשמועסן אין טרייבל אריין אריבער א האלבע שעה צייט. דער-
ביי פלעגן די צווייטע און דריטע שטיין ווי אויף הייסע קוילן און
שרייען:

— נו, מאך שוין א סוף! ווי לאנג איז דער שיעור צו רעדן
אידיאטישע רייד?!

אויך די כאראקטערן פון די פריינדינס זיינען געווען גאנץ פאר-
שידן: איזאדארא איז געווען ווי א לייבלעכע שוועסטער, אן איבער-
געגעבענע, א געטרייע, אבער זייער א צעטראגענע, און א נערוועזע.
זי האט קיינמאל נישט געדענקט וואו זי לייגט אוועק א זאך; פלעגט
אפט טעלעפאניש צעדרייען אונדזערע ראנדעוואוס; און אז מ'פלעגט
איר פארשטעלן א נייעם מענטשן, האט זי מיט יענעם זייער פריינט-
לעך געשמועסט, ווי מיט אן אלטן באקאנטן און מיט א מאל זיך גע-
כאפט אז דאס איז אן אומבאקאנטער, האט זי אים אויסגעשטרעקט
די האנט און א זאג געטאן: האלא! און געוואלט וויסן ווער ער
איז.

טעטראזיני איז געווען זייער א ראמאנטישע. אירע ברוינע האר-
און שווארצע פייערדיקע אויגן האבן געפאסט צו איר הייסן טעמ-
פעראמענט. זי איז געווען אין אן אייביקן פלאנטער פון ליבעס.
זי פלעגט זיך שנעל אנצינדן און נאך שנעלער אויסלעשן. מיר פלעגן
מיט א באהאלטענעם חזק און אפט מיט אפענער איראניע אויס-
הערן אירע ליבע-אואנטורעס וועלכע זי פלעגט אזוי גערן דער-
ציילן מיט גרויס פאטאס און באגייסטערונג. עס האט אויך גע-
טראפן, אז זי פלעגט ווערן אנטוישט און וויינען מיט ביטערע
טרערן. אבער מיר האבן שוין געוואוסט פון פריערדיקער דער-
פארונג, אז עס וועט נישט נעמען לאנג און זי וועט פונקט אזוי ליידן
פון א נייער ליבע און די אלטע וועט שוין זיין אפגעשפילט און
פארגעסן...

איך בין געווען די וואס האט אלעמאל געמאכט שלום צווישן
דער זינגערין און דער אקטריסע. די צוויי האבן נישט געקאנט הייזן
צוזאמען. דאך האט א טיפע ליבע און אן אויפריכטיקע פריינט-
שאפט אונדז געבונדן.

טעטראזיני איז שוין געווען אויפן וועג צו א קאריערע. זי

פלעגט אפט אויפטרעטן אלס סאלא-זינגערין אויף קאנצערטן; זי האט שוין עטלעכע מאל געזונגען אויף די ראדיא און גרויסע אונ-טערנעמונגען פאר ארגאניזאציעס און געקראגן באצאלט פאר איר זינגען. אבער איר גרויסער חלום איז געווען די אפערע, און דאס גאנצע געלט וואס זי פלעגט פארדינען איז אוועק אויף ווייטערדיקן שטודירן.

איזאדארא האט שוין אויך געהאט פארוכט דעם טעם פון אפ-לאדיסמענטן אלס אקטריסע, אבער אירע דערפאלגן האט זי באקומען אין אמאטארישע טעאטערס און געחלומט האט זי פון בראדוועי, דעם גרויסן, ווייסן וועג, און פון דער וועלט-בינע, פון גרויסע ראָלן, און דער עיקר האט זי געוואלט שפילן אין שעקספיר רעפערטואר.

דאס לעבן איז פאר אונדז געפלאָסן בריוויק. יעדע האט גע-לעבט מיט אירע פאנטאזיעס און קינסטלערישע אמביציעס.

איך פלעג זיצן אין אַ ווינקל פון שטוב, ביי מיין שרייב-טיש, זיין אינאנצן אריינגעטאָן אין אַ דערציילונג וואָס איך האָב גע-שריבן, פלוצעם האָט זיך צו מיר דערטראָגן איזאדאָראַס קלאַרע שטימע, וואָס האָט ווי אַ גלאַק אָפגעקלונגען איבער דער שטוב, און מיך אַוועקגעטראָגן אין אַ ווייטער, פרעמדער וועלט. איר הויכע פיגור, מיטן בלאַנדן קאָפּ, האָט זי מאַיעסטעטיש פאַרריסן אויף אַרויף, געשפאַנט אַהין און צוריק. איזאדאָראַ האָט שטודירט האַמלעט. מיט אירע קורץ-געשוירענע, בלאַנדע האָר, ווי ביי אַ יינגל, איר הויכער דינער געשטאַלט און פאַרחלומטע, בלויזע אויגן, האָט זי באמת אויסגעקוקט ווי דער נאַבעלער פרינץ פון דענעמאַרק. איך האָב אַוועקגעלייגט די פעדער און זיך איינגעהערט:

„זיין, אָדער נישט זיין?

דאָס איז די פראַגע.

זי איז נאַבעלער צו לייַדן גייסטיק

פון שיקזאַלס פּייל און בויגן —

און קעמפנדיק מאַכן אַ סוף צו זיי

זי שטאַרבן, זי שלאָפן און נישט מער

און אַזוי שלאָפנדיק, ענדיקן דעם האַרצווייטיק

און די טויזנטער קרענק צו וועלכע מיר זיינען אויסגעזעצט.
יא, דאָס צו דערגרייכן איז גרויס גליק!!!”

איך פלעג איר נאך אזא מאַנאַלאָג שטאַרק אַפּלאַדירן, זי האָט
זיך פאַרנייגט מיט גרויס ווירדע און געפּרעגט שטיפּעריש:
— נו, וואָס, דזשאַרדזש סאַנד? מאַכסט חוזק פון מיר?
— גיין אינאָדאַראַ, דו האָסט דאָס פּינטעלע און מיט דיין טאַ-
לאַנט וועסטו ווייט אַוועק. אָבער איך בעט דיך, לאַז מיך שרייבן,
איך מוז האָבן אַבסאַלוטע שטילקייט. נאָך אַ האַלבע שעה און איך
ענדיק.

— אָבער טאַנצן מעג איך דאָך?
— יא, דאָס קאַנסטו טאַן, אָבער שטיל.

איך האָב מיך צוריק אַוועקגעזעצט ביים שרייב־טיש, און מיט
אַמאַל דערהערט פון צווייטן צימער טעטראַזיניס הויכע שטימע, דאָ-
רע־מי־פּאַ־סאַל־לאַ־סי־דאָ־רע. נאָך אַ פאַר מינוט פון די איבונגען,
האַט זי גענומען אויסזינגען גאַנצע אַריעס פון אָפּערעס. אינאָדאַראַ
האַט זיך דערווייל צעלאָזט מיט איר טאַנצן, טופּען מיט די פיס און
שפּרינגען. איך פלעג מיך דעמאָלט בעטן אַז זיי זאלן אויפהערן און
מיך לאָזן שרייבן, נאָר זיי זיינען שוין געווען אַזוי אַריינגעטאַן אין
זייער שטודירן, אַז מיינע רייד זיינען געפאַלן אויף טויבע אויערן.
פלעג איך אַנטלויפן מיט די אָנגעשריבענע בלעטלעך, מיט טינט
און פעדער אין קיך אַריין און פאַרמאַכן די טיר. האָט אינאָדאַראַ
שוין אָבער מער נישט געטאַנצט נאָר ווידער אָפּגעשפּילט אַ דראַ-
מאַטישע סצענע; טעטראַזיני האָט געזונגען אויף די הויכע צע. די
וואַטע וואָס איך האָב כסדר געשטופּט אין די אויערן האָט נישט
געהאַלפן. די בליציקע געדאַנקען וואָס זיינען מיך פריער באַפאַלן
זיינען פאַרשוואונדן. האָב איך געהאַלטן אין איין בעטן אַז זיי זאלן
אויף אַ וויילע פאַרשטומט ווערן, און אַז ס'האַט נישט געהאַלפן, האָב
איך, אַן אָנגעלאָדענע מיט כעס, אַ כאַפּ געטאַן דעם בלומענטאַפּ,
און אים אַ וואַרף געטאַן. דער טאַפּ האָט זיך צעבראַכן. די ערד
איז געווען אויסגעשאַטן אויפן דיוואַן, פון דעם טראַך האָבן זיך
ביידע אויפגעכאַפט און זיינען געווען גרייט מיך צו ממיתן. אונדזערע

געוואָלדן האָבן זיך דערטראָגן אין גאָס. נאָך די שטורמישע קריי-
גערייען, איז ווידער שטיל געוואָרן, און שלום איז געשלאָסן גע-
וואָרן.

איזאָדאָראַ האָט מיט דער צייט געקראָגן אַ ראַלע אין אַ פּיעסע
אויף בראָדוועי, זי איז געווען איבערגליקלעך. איר קלאָפּן אין די
טירן פון אַגענטן און פּראָדיוסערס — האָט זי מיט נצחון געזאָגט —
האָט געבראַכט רעזולטאַטן. אמת איר ראַלע איז באַשטאַנען בלויז
פון עטלעכע ווערטער, דאָך איז זי געווען זיכער, אַז די טירן וואָס
פירן צו אַן אַקטריסעס דערפאַלג, האָבן זיך ענדלעך געעפּנט און
רעזשיסאָרן וואָס זוכן אַלעמאַל נייע טאַלאַנטן האָבן איר דאָך דער-
זען.

די פּיעסע איז אַבער נישט געגאַנגען מער ווי דריי מאָל, און
איזאָדאָראַ האָט נאָך מיט מער איינגעשפּאַרטקייט און גלויבן אין
זיך, געקלאָפּט אין אַלע בינע-טירן. ווי נאָר זי האָט זיך דערוואוסט
אַז מ'פירט אויף אַ נייע פּיעסע, איז זי גלייך געלאָפּן אַהין.
אין מאָל איז איזאָדאָראַ אַריינגעקומען אַ צעפּלאַמטע, זי האָט
אַן עפּן געטאָן איר בייטל, און מיט ציטערדיקע הענט פון דאָרטן
אַרויסגענומען אַ פאַר אַנגעשריבענע בלעטלעך און אויסגעשריגן:
— אַ ראַלע! ענדלעך די לאַנג-דערוואָרטעטע, אויסגעחלומטע
ראַלע! מיינ קאַריערע הויבט זיך אָן!

— וואָס פאַר אַ ראַלע? האָבן מיר נייגערדיק געפרעגט.
— דזשעסיקא אין שיילאַק. כ'האַב שוין געלייענט די ראַלע און
בין שטאַרק געפּעלן, אין עטלעכע טעג פאַנגען זיך אָן די פּראָבעס. —
האָט זי פיבעריש גערעדט. — ס'קומט צופאַרן דער באַרימטער
רעזשיסאָר פון ענגלאַנד, סער אַרטור רוי, דערווייל גרייט מיינ
פריינד, דער יונגער רעזשיסער גאַוואַן, פאַר אים צו די טרופּע.

איזאָדאָראַ האָט דורך די טעג און נעכט שטודירט די ראַלע.
מיר האָבן איר נישט געשטערט, נאָר פאַרקערט, מיר זיינען געגאַנג-
גען אויף די שפיץ פינגער, אַפּט אינגאַנצן אַוועק פון הויז כדי איר
נישט צו שטערן. איך און טעטראַזיני האָבן שוין גענומען קוקן אויף
איר ווי אויף דער גרויסער, צוקונפטיקער אַקטריסע. מיר זיינען
אויסגעשטאַנען אַלע אירע קאַפּריזן און פאַרטיידיקט איר יעדן נער-

וועזן אויסברוך. מיר האָבן גוט פאַרשטאַנען פּונדאָנען איר אָנגע-
שטרענגטקייט האָט זיך גענומען: אַט באַלד דאָרף זי אָנהייבן די
פּראָבעס מיטן רעזשיסאָר, פּון וועלכן זי האָט געהערט, אָז ער איז
זייער שטרענג און קאַפּריזונע, דאָך איז זי געווען זיכער, אָז איר
שטערן גייט אויף און מיט איר גרויסער ראַלע קומט אויך איר גרוי-
סע געלעגנהייט. זי איז געווען זיכער, אָז איר חלום ווערט פאַר-
ווירקלעכט, און אָז איר לעבן אַלס קינסטלערין הייבט זיך אָן.

ענדלעך איז אָנגעקומען דער טאָג פּון דער ערשטער פּראָבע.
איזאָדאָראַ האָט שוין געקאַנט די גאַנצע ראַלע פּון אויסנווייניק, מיר
האָבן איר צוגעוואונטשן גליק. זי איז אַ שטאַלצע, מיט זיכערע טריט
אָועק אין טעאַטער.

מיט אַ פאַר שעה שפּעטער, איז זי צוריקגעקומען. בלויז איין
קוק אויף איר, האָט אונדז דערציילט אָז זי וועט די ראַלע נישט
שפּילן. זי האָט קוים געשלעפט די פּיס. איר הויכע פיגור האָט
זיך נאָכגעביק געבויגן, עפעס אַזוי ווי עמיצער וואָלט איר נאָר וואָס
דערלאַנגט שטאַרקע קלעפּ און זי וואָלט זיך נאָך נישט געווען בכוּח
אויסצוגלייכן. זי האָט אַ מידע זיך אַראָפּגעלאָזט אויף אַ בענקל.
פּון אירע אויגן האָט אַרויסגעקוקט צער. אירע ליפּן זיינען געווען
פעסט פאַרמאַכט. זי האָט געקוקט שטאַר אויף איין פּונקט. זי האָט
עפעס ווי גאַרנישט געזען, און נישט געהערט אונדזערע רייז.
טעטראַזיני האָט איר דערלאַנגט קאָווע. איך האָב איר צוגע-
טראָגן קוכן. זי האָט זיך דערצו נישט צוגערירט. די זינגערין האָט
מער נישט אויסגעהאַלטן און אויסגערופּן:

— אום גאַטעס ווילן, איזאָדאָראַ, וואָס איז דאָרטן געשען?
זי האָט זיך אַ טרייסל געטאָן. זיך אויפגעכאַפט ווי פּון אַ טיפּן
שלאָף, און שטיל געזאָגט:

— מיין ראַלע שפּילט אָן אַנדערע... דער רעזשיסאָר האָט יע-
נער מיטגעבראַכט פּון לאַנדאָן. זי איז שוין אַ געשפּילטע אין דער
ראַלע... מיטאַמאַל האָט זי זיך אַ כאַפּ געטאָן, אַריינגעלאָפּן אין
שלאָפּציימער, פאַרהאַקט די טיר און פּון דאָרט האָט זיך געטראָגן
אַ פאַרשטיקט געוויין.

אַ שטיקל צייט איז איזאָדאָראַ געווען איינגעשלאָסן אין זיך.

נישט געגעסן, איז אין ערגעץ נישט געגאנגען און האָט צו אונדו
נישט געוואָלט רעדן. זי איז כסדר געלעגן אין בעט און געלעבט
אויף שוואַרצע קאווע און פּאַפּיראַסן. אַ שוואַכע, ווי נאָך אַ שווערער
קרענק, איז זי אויפגעשטאַנען, זיך פאַרפּוצט און צום ערשטן מאַל
זיך ווידער געלאָזט אויף בראָדוועי. איזאָדאַראַ האָט נאָך מיט מער
עקשנות גענומען קלאָפּן אין די טירן פון אַגענטן און „קעסטינג
דיירעקטאָרס“, זי האָט כסדר געקראָגן צוזאַגן אויף „עפעס“. זי האָט
געלעבט אין אַ מיין פיבער פון דערוואַרטונג, אַז ענדלעך, ענדלעך,
וועט זי דאָך קריגן איר לאַנג־אויסגעחלומטע ראַלע, וועט זיך דער־
שלאָגן צו אַן אַרט אויף דער בינע...

און פּונקט צו דער זעלבער צייט, האָט גענומען אויפשטייגן סעט־
ראַזיניס שטערן. זי האָט איין מאַל געזונגען אויף אַ קאַנצערט, וואו
עס זיינען געווען פאַרבעטן קריטיקער, זיי האָבן וועגן איר זייער
גינסטיק געשריבן, זי איז אַהיימגעקומען מיט אַ צייטונג אין האַנט,
מיט גרויס פּרייד געוויזן איר בילד, און פאַר אונדו געלייענט די
באַשרייבונג וואו מ'זאָגט איר פאַרויס גאַר אַ גרויסע קאַריערע. זי
האָט זיך אַזש צעטאַנצט פאַר פּרייד.

אויך איך האָב געהאַט צוגעגרייט אַ סורפּריז: איך האָב אַרויס־
גענומען אַ צייטונג און זיי געוויזן ווי עס ווערט דאָרט אַנגעזאָגט אַז
גאַר אין קורצן הויבט זיך אַן דרוקן אַ נאָוועלע פון אַ נייער שרייב־
בערין און מיט גרויסע אותיות איז געווען געדרוקט מיין נאָמען.

זינאַ האָט אַוועקגעשטעלט אויפן טיש אַ פּלאַש שאַמפּאַניער,
וואָס זי האָט פון ערגעץ געבראַכט, אַנגעגאַסן דריי גלעזלעך און מיר
האַבן געטרונקען פאַר אונדער ווייטערדיקן דערפאַלג. איזאָדאַראַ
האָט געשמייכלט, אונדו צוגעוואונטשן און געזאָגט:

— דערווייל טרינקען מיר פאַר אייער ביידנס דערפאַלג — מיין
נער דאָרף ערשט קומען... נו דערלאַנגט נאָך אַ גלעזל — האָט
זי געבעטן.

מיר האָבן געהאַלטן אין איין אַנפילן די גלעזלעך, זאָל זיין
פּריילעך... געענדיקט האָט זיך די הולאַנקע מיט אַ קריג, און עס
איז באַשלאָסן געוואָרן, כדי ווייטער אַנצוהאַלטן אונדער טיפע פּריינד־

שאפט. מוזן מיר וואוינען באזונדער. דאָס וועט אונדז געבן צייט און רן צו שטודירן און נישט ווערן געשטערט.

מיט אַ פאַר וואָסן שפעטער, האָט שוין יעדע פון אונדז געהאַט אַן אייגענע שטוב, אַ רואיק ווינקל. דאָס האָט אָבער נישט געמיי- נערט אונדזער פריינדשאפט, נאָר פאַרקערט, מיר האָבן שטאַרק גע- בענקט, אַ חוץ וואָס מיר האָבן כסדר געקלונגען איינער צו דער אַנדערער, האָבן מיר זיך אויך אָפט געזען; און אַלעמאַל האָט עפעס מיט אונדז פאַסירט, און ס'איז געווען פון וואָס צו שמועסן.

זינאָ האָט אָפט געמאַכט רייזעס אין אַרומיקע שטעט. איר נאָ- מען האָט זיך אַלץ אָפטער געלאָזט הערן. איך בין געווען שטאַרק פאַרנומען מיט צוגרייטן אַ בוך צום דרוק, אין איינאַרדענען מיין נייע היים. איזאָדאַראַ האָט נאָך אַלץ געזוכט זיך צו דערשלאָגן צום גרויסן טעאַטער, געקלאַפט אין די טירן, וואָס זיינען פאַרשלאָסן אויף זיבן שלעסער פאַר אַ יונגער, אומבאַקאַנטער אַקטריסע.

זי פלעגט אונדז אויפמערקזאַם אויסהערן. געווען פאַראינטער- רעסירט מער אין דער קינסטלערישער זייט פון אונדזער לעבן. צו אונדזער פרייוואַטן לעבן האָט זי נישט אַרויסגעוויזן קיין שום אינ- טערעס. זי האָט אויסגעקוקט צו זיין צופרידן מיט די ברעקלעך און שטיקלעך דערפאַלגן, וואָס זיינען געקומען אין אונדזערע וועגן. זי פלעגט אָפט שטיל זאָגן:

— אויך איך מוז „עפעס“ ווערן. איך וועל ווערן!

איין מאַל, שפעט ביינאַכט, איך בין געווען פאַרוונקען אין טיפן שלאָף, האָט מיך אויפגעוועקט דאָס קלינגען פון טעלעפאָן. אין דער פינצטער, מיט האַלב-פאַרמאַכטע אויגן, האָב איך אָפגעזוכט ס'טרייבל און געפרעגט ביז:

וואָס איז? ווער רעדט עס?

— ס'איז טעטראַזיני.

זי איז געווען היסטעריש, צעטראַגן, עפעס געשריגן, געוויינט; איך האָב נישט געכאַפט דעם מיין פון אירע ווערטער. אַהאָ — איז מיר איינגעפאַלן, ס'מוז האָבן צו טאָן מיט עפעס אַ דראַמאַטישן עפיי- זאָד פון אירער אַ ליבע... —

— איבער דעם, — האָב איך אויסגעשריגן ביז, — וועקסטו

מיך אין מיטן נאכט !! האסט נישט געקאנט ווארטן מיטן צעבראכענעם
ראמאן ביז מארגן?!...!

— וואס איז דאס מיט דיר? ביזט טויב? דו הערסט נישט?
ס'איז דאך איזאדארא, אונדזער דארא! — — —
— וואס דארא?

איך בין אין איין רגע געווארן אינגאנצן וואך, און מיטאמאל
האב איך באנומען אויסטערלישע ווערטער, שרעקלעכע רייד:
— איזאדארא איז קראנק... פלוצעם גייסטיק קראנק געווארן;
זי געפינט זיך אין אן אפשטאלט; זי האט זיך דאס נאר וואס דער-
וואוסט...

איך האב שוין מער נישט געהערט. א ספאזמאטיש שלוכצן
האט זיך ארויסגעריסן פון מיין האלדז. א מוראדיק געוויין האט
זיך געטראגן איבער דער פינצטערער שטוב. אויך די שטימע אויף
יענער זייט איז אנטשוויגן געווארן. זינא, ווייזט אויס, האט מיך
געוואלט לאזן זיך גוט אויסוויינען... מיטאמאל האט ווידער דאס
טויטע טרייבל באקומען לשון:

— זאל זיין גענוג, סארא! עס איז נאך דא גוטע האפענונג
פאר איר. זי געפינט זיך אין א פריוואטן סאנאטאריום, אין לאנג
איילענד... קום גאנץ פרי אריבער צו מיר, און מיר וועלן ביידע
ארויספארן זי זען און געוואויר ווערן גענוי ווי עס האלט מיטן
אומגליק.

און זי האט אויפגעהאנגען דאס טרייבל, דער טעלעפאן איז
געווארן פארשטומט.

איך האב מיך צוריק געלייגט אין בעט, נאר דער שלאף איז
נישט געקומען. שוידערלעכע בילדער האבן זיך געמאלט פאר מייע
אויגן. כ'האב א צי געטאן דאס קייטעלע פון לאמפ, עס איז גע-
ווארן ליכטיק, ס'איז געווען איינס אזויגער. איך האב זיך געדרייט
אין אגסטן אויף מיין געלעגער. די שעהן האבן זיך געצויגן גע-
לאסן, ווי נודנע טעג. דער זייגער האט שוין געוויזן דריי. איך האב
געפילט ווי איך אליין גיי אראפ פון זינען. איך האב ראפטאם א
שפרינג ארויס געטאן פון בעט; זיך אנגעטון און געלאזט זיך גיין
צו טעטראזיניס הויז.

זי איז נישט געווען איבערראשט פון מיין שפעטן וויזיט. אויך זי האָט נישט געקאָנט שלאָפן. אַ גאַנצע נאַכט זיינען מיר געווען וואָך און געהאַלטן אין איין שפעקולירן און געזוכט צו טרעפן, פונ- וואָנען האָט זיך גענומען צו דער קלוגער און איידעלער איזאדאָראַן מיטן גראַדן שכל, אַ פּלוצעמדיקער איבערברוך אין אירע קלאַרע געדאַנקען? ... מיר האָבן געפונען טרייסט, אַז דאָס מוז זיין אַ מין צייטווייליקער נערוון־צוזאַמענברוך, וואָס וועט אַריבערגיין און זי וועט ווידער ווערן געזונט.

גאַנץ פרי, האָבן מיר אָנגעקלונגען צו אונדזערן אַ פריינד, אַ באַקאַנטן דאָקטאָר. יענער, פונקט ווי מיר, איז געוואָרן דערשיטערט פון דער טרויעריקער נייעס. ער האָט גלייך פאַרלאָזן זיין אָפּיס, און מיר זיינען, זאַלבעדריט, אַוועקגעפאַרן צום סאַנאַטאָריום, וואו עס האָט זיך געפונען אונדזער פריינדין, איזאדאָראַן.

מיר זיינען אָבער געבליבן זייער אַנטוישט, ווען מ'האַט אונדז געלאָזט וויסן אַז מיר קאָנען זי נישט זען. זי איז געווען ערשט נאָך אַ „שאַק“־באַהאַנדלונג. בלויז אונדזער פריינד, דער דאָקטאָר, איז צוגעלאָזן געוואָרן. דאָס האָט אונדז אַביסל באַרויאַקט: וועלן מיר פון אים וויסן ווי עס האַלט מיט איזאדאָראַן.

אויפן וועג אַהיים, האָט דער דאָקטאָר אונדז דערציילט אַז דאָס מיידל איז זייער קראַנק. זי האָט אים נישט דערקענט. אָבער דאָס טרעפט אָפט נאָך די „שאַקס“. דאָך — האָט ער געזאָגט — איז דאָ אַ גרויסע האַפענונג אַז זי וועט געזונט ווערן. בלויז די צייט וועט ווייזן ווי לאַנג עס וועט נעמען אַז זי זאָל ווידער זיין נאַרמאַל.

נאָך פיר חדשים זיין אין אַ פּריוואַטן סאַנאַטאָריום, איז זי גע- קומען צוריק אַהיים און ס'האַט אויסגעזען, אַז זי איז די זעלבע איזאדאָראַן ווי אַמאַל. זי האָט ווידעראַמאַל באַנייט איר טעטיקייט אין טעאַטער, און האָט צום גליק געקראָגן אַ ראַלע אויף בראַדוועי, אין איינעם פון די גרויסע טעאַטערס. די ראַלע איז באַשטאַנען נישט מער ווי פון פיר ווערטער, דאָך איז זי געווען צופרידן וואָס טע- אַטער־אַגענטן וועלן איר זען אויף דער בינע און איר חלום צו ווערן „עפעס“ האָט ווידער אויסגעקוקט זיך צו דערנענטערן.

די פיעסע האָט מען געשפילט בלויז איין וואָך, און איזאָדאָראַ איז ווידער געבליבן אָן אינטערעס און אָן אַרבעט. זינאַ איז אָפט אַרומגעפאַרן און מיר האָבן זי זעלטן געזען. איך איך בין נישט איינגעזעסן אויף איין אָרט. דורך דער צייט איז איזאָדאָראַ ווידער קראַנק געוואָרן. אירע שוועסטער און ברידער האָבן איר ווידערמאָל געשיקט אין אַ פריי-וואַטן סאַנאַטאָריום, וואו זי איז אָפגעווען אַ שטיקל צייט, און ווידער איז זי אַהיימגעקומען, ווי עס האָט אויסגעקוקט, אָן אויסגעהיילטע. אָבער לאַנג האָט דאָס נישט אָנגעהאַלטן. זי פלעגט אַריינפאַלן אין אַ מעלאַנכאָליע, און אָפט איז זי אַריבערגעגאַנגען צו ווילדע אַנ-פאַלן פון משוגעת. זי איז ווידער שטאַרק קראַנק געוואָרן. דאָס מאָל האָט די משפּחה איר אַריינגעגעבן אין אַ שטאַטישן אָנשטאַל. איך האָב זי אין משך פון דער צייט געזען אין פאַרשידענע שטי-מונגען, אַט אינדערהיים און אַט אין שפיטאַל. זי האָט אָבער אַלע-מאַל, צו מיין גרויס פאַרוואונדערונג, גערעדט נאַרמאַל, געלאַסן, זי האָט נאָר צופיל מאָל איבערגעזאָרט די זעלבע ווערטער: „איך מוז עפעס ווערן!“

זעקס יאָר זיינען אַוועק, און איזאָדאָראַ איז שוין פאַרבליבן אין שטאַטישן שפיטאַל פאַר גייסטיק-קראַנקע. איך בין די לעצטע צוויי יאָר געווען פאַררייזט. איך האָב אָבער די גאַנצע צייט געשריבן בריוו אי צו איזאָדאָראַ, אי צו טעטראַזינין, די ערשטע האָט קיינמאַל נישט געענטפערט, די צווייטע פריינדין יאָ. די זינגערין האָט מיר געשריבן, מיט אַלע איינצעלהייטן, ווי גוט איר גייט. זי איז געווען פול מיט פלענער פאַר דער צוקונפט. איזאָדאָראַן האָט זי זעלטן דער-מאַנט. און אויב זי האָט אַמאַל געשריבן וועגן איר, איז דאָס גע-ווען אין אַ רעזיגנירטן טאָן, ווי מען רעדט פון אַ פאַרפאַלענעם מענטשן...

אין אַ סוף זומער, בין איך צוריקגעקומען קיין ניו-יאָרק, און בין גלייך געפאַרן זען מיין קראַנקע פריינדין, איזאָדאָראַן. איך בין צו-געפאַרן צום אָנשטאַל, וואָס האָט זיך געפונען ווייט פון ניו-יאָרק. דער צוג האָט געפירט אַ סך וואָס זיינען געקומען זען זייערע נאָענטע און פריינד. די באָן איז שטיין געבליבן, אַראַפגעלאָזט אירע פאַסאַ-

זשירן. דער וועכטער האָט מיר אָנגעוויזן אַ הויכע, ווייסע געביידע, וואָס האָט פּונווייטנס אויסגעקוקט ווי אַ שלאָס. — דאָרטן האָט זיך געפונען מיין פּריינדין, איזאָדאָראַ. דער אַנשטאַלט איז געווען אַרומגע-רינגלט מיט הויכע בערג, גרויסע סאַסנעס און קאַשטאַן ביימער. איי-בער אַ גראַזיקן טעפּיך האָבן זיך געשפּרייט פאַרביקע בלימעלעך; „אינדיאַנער-זומער“ האָט דאָ געכישופּט מיט זיינע געל-ברוינע און רויטלעכע בלעטער; פון אַ קלאַרן הימל האָט די זון געוואָרפּן גאַל-דענע שטראַלן און פּריילעך געמאַכט מיין שווער געמיט.

אַ קראַנקן-שוועסטער, אין ווייסן, האָט זיך שטיל געשלייכט צווישן די ביימער און דערמאַנט אַז מ'געפינט זיך אין אַ שפיטאַל.

איך בין צוגעקומען נעענטער צו דער געביידע, און מיטאַמאָל האָב איך דערזען ווי די הויכע פענצטער זיינען אַרומגערינגלט מיט אייזערנע גראַטעס. פון דאָרטן האָבן זיך געטראָגן משונהדיקע קולות. איך האָב אויפגעצייטערט, און קלאַר באַנומען וואו איך געפין זיך.

איך בין אַ נערוועזע און מיט אַ שטאַרק-קלאַפּנדיק האַרץ אַריין אין שפיטאַל. אַ קראַנקן-שוועסטער האָט מיר אָנגעוויזן וואו עס גיי פּינט זיך איזאָדאָראַ קויפּמאַן. דאָס איז געווען אַ גרויסער ליידיקער זאַל, מיט ליידיקע ווענט, בלויז אַ צאַל בענקלעך האָבן זיך דאָרט געפונען, וואָס זיינען געווען באַזעצט מיט פּאַציענטן פון פאַרשידענעם אויסזען און עלטער, געמישטע ראַסן, פון שוואַרץ און ווייס. יעדער פון זיי האָט אויסגעקוקט צו לעבן אין אַ באַזונדערער וועלט. אַ פאַר האָבן כּסדר געשפּאַנט גיך, אַנדערע זיינען געזעסן אויפן דיל מיט באַרוועסע פּיס; איינע האָט שנעל געשפּאַנט מיט אַ געעפּנטן שירעם און דערביי געטרייסלט ס'קלייד ווי פון אַ רעגן.

אַן אַפענע טיר האָט געפּירט צו אַ ברייטן באַלקאַן, וואָס איז געווען פאַרגראַטעוועט מיט אייזערנע שטייגן. איך האָב געזוכט איי-זאָדאָראַ, און איר אין ערגעץ נישט געזען. איך בין אַרויס אויפן באַלקאַן, זי איז געשטאַנען אין אַ ווינקל. איך הויכע, דינע פיגור איז עפעס העכער און דינער געוואָרן; זי האָט געקוקט מיט שטאַרע אויגן אין רוים; איך בין צוגעגאַנגען נאָענט, אויסגערופן איר נאָ-מען; זי האָט זיך ניט באַוועגט און מיך ווי נישט געהערט. אירע

אויפגעריסענע אויגן האבן פארגלייזט געקוקט. זי האט אויסגעזען
צו זיין פארטראגן אין עפעס א ווייטער, מיסטישער וועלט.
— דאָראַ! איזאָדאָראַ! — האָב איך איר אַ טרייסל געטאָן ביים
אַרבל.

זי האָט זיך דערשראַקן אומגעקוקט און מיך דערזען.

— אַ, דו? ... ווי קומסטו אָהער?

— איך בין געקומען דיך זען, און געוואויר ווערן ווי דו פילסט
זיך אין געזונט!

— ווי וואָלטט דו זיך געפילט אין אַ משוגעים הויז? — האָט זי
אַנשטאַט אַן ענטפער מיר געשטעלט די מאַדנע פראַגע. — נו זעץ
זיך — האָט זי העפליך אָנגעוויזן אויף אַ בענקל און דערצייל מיר
וואָס הערט זיך עפעס אויף דער פריי, און ווי גייט עס מיט די
קלאַרע מענטשן. וואָס מאַכט די פרימאָדאָנאַ? זי זינגט שוין אין דער
אַפערע, צי אין אַ וויין-קעלער? — האָט זי געהאַלט מיט שטעכיקע
פראַגן, און נישט געוואַרט אויף קיין ענטפער. — נו און וואָס מאַכט
עפעס אונדזער גרויסע און באַרימטע דוזאַרדזש סאַנד? ... האָסט
שוין אפשר אָנגעשריבן דאָס גרויסע, באַרימטע ווערק? ... צי דו
האַלטט אין מיטן? — האָט זי אַלץ געוואַרפן מיט ווערטער ווי מיט
שווערע שטיינער. דערביי איז איר סאַרקאַסטיש שמייכעלע נישט
אַראָפּ פון אירע ליפן.

— נו איך האָב מיך שוין אויך צו „עפעס“ דערשלאָגן. וועסט

באַלד זען...

זי האָט זיך מיט אַ מאָל געלאָזט גיין צום גרויסן צימער, און
געבליבן שטיין אינמיטן זאַל, אַ פאַטש געטאָן מיט די הענט, ווי אַ
צייכן פאַר די מענטשן אַרום. באַלד איז זי אַרומגערינגלט געוואָרן
פון די קראַנקע, און ס'האַבן זיך גענומען טראַגן אויסרופן:
— געשווינד קומט אָהער! איזאָדאָראַ טרעט אויף! ...

איזאָדאָראַ האָט אָפּגעוואַרט אַ פאַר מינוט, ביז אַלע האָבן זיך
אַרומגעשטעלט אַרום איר. זי האָט אָנגעוויזן פלאַץ פאַר מיר; גע-
מאַכט אַ לאַנגע פּוּזע; פאַרגלעט אירע האַר אויף אַרויף און זיך
מאַיעסטעטיש פאַרנייגט און אָנגעהויבן מיט אַ קלאַרער דיקציע.

שטיל, אָבער וואָס אַ מאָל האָט איר זאָפטיקע שטימע געקלונגען זי-
כערער און פעסטער :

זיין אָדער נישט זיין?

דאָס איז די פראַגע?

זי האָט אָפגעשפילט דעם גאַנצן מאָנאַלאָג פון האַמלעט; גע-
קראַגן אַ שטורמישע אַוואַציע, ס'וויינען געפאַלן כסדרדיקע אויס-
רופן:

— איזאָדאַראַ טאַנץ!

— דעם שלאַנגן טאַנץ!

— ניין, דעם הינטישן טאַנץ...

— דעם שוואַנען-טאַנץ!

זי האָט אַ וואונק געטאַן צו איינע פון די פאַציענטקעס, און יענע
האַט איר דערלאַנגט אַ ווייס ליילעך. איזאָדאַראַ האָט אַרומגעוויקלט
אַ האַלב ליילעך אַרום איר פיגור, די צווייטע העלפט האָט זי גראַציעז
פאַרוואַרפן אויף דער לינקער זייט, זי האָט אַראַפגעוואַרפן די לאַטשן
פון די פיס, פאַרריסן דעם קאַפּ אין דער הויך און אַ פאַטש געטאַן
מיט די הענט, ווי אַ צייכן אַז זי הויבט אָן. און באַלד האָבן אירע
דינע, באַרוועסע פיס זיך אַ לאַז געטאַן איבערן גלאַנציקן דיל. זי
האַט געשוועבט ווי אַ שמעטערלינג איבערן זאַל און קוים באַרירט
די פאַדלאַגע. זי איז ווי אַ פויגל אַרומגעפלויגן הויך, הויך, אונט-
טער די הימלען. אַט האָט איר לאַנגער האַלדז אַראַפגענידערט, איר
פיגור האָט זיך געבויגן צו דער ערד, און באַלד האָט זי ווידער
אויפגעוואַכט און איז ווידער אַוועקגעפלויגן ווייט, ווייט, אין רוים. —
איזאָדאַראַ האָט געטאַנצט דעם „שוואַנען-טאַנץ“...

איך האָב מיך פאַרריקט אין אַ ווינקל און שטיל געוויינט. זי
האַט מיך פלוצעם באַמערקט און איז צוגעלאַפן:

— דו וויינסט? פאַרוואָס? אַהאָ, אייפערזיכטיק... דו פאַר-
גינסט מיר נישט קיין ביסל פרייד. איר האָט מיר קיינמאַל גאַר-
נישט פאַרגונען!... בלוזי דו און טעטראַזיני, די זינגערין און די
שרייבערין... דו און זי... זי און דו... איך האָב גאַרנישט עק-
זיסטירט... איך וויל אויך „עפעס“ ווערן! און איך בין געוואָרן!
אַז מ'האַט טאַלאַנט און אויסדויער ווערט מען עפעס. איך האָב מיר

דערווארבן אַ טייער, געטריי פובליקום... וואָס איז מיר דער חילוק
וואו איך שפיל און טאַנץ? ... ווי האָט געזאָגט שעקספיר: די וועלט
איז אַ בינע און די מענטשן זיינען אַקטיאָרן. מיין בינע איז דאָ...
האַסט דאָך געזען ווי ליב מיין פובליקום האָט מיך... זיי בענקען
נאָך מיין קינסטלעריש וואָרט... זיי דאָ וועלן מיך נישט אויס-
בייטן אויף קיין שום אַנדערער אַקטריסע... וויש אָפּ די טרערן,
און הער מיך אויף מקנא צו זיין... קאַנסט מיר נישט פאַרגי-
נען?, האָ?, ווער האָט נאָך דיר געשיקט? ... גיי! — האָט זי באַ-
פעלעריש אויסגעשריגן — איך וויל דיר מער נישט זען! דו מיט
דער זינגערין וועלן מיין פובליקום פון מיר נישט אַוועקנעמען...
זי האָט אויף מיר די גאַנצע צייט געקוקט מיט גרויס נצחון.
און פלוצעם האָט זי מיך געלאָזט שטיין און זיך ווידער אַוועקגע-
לאָזט אין אַ ווילדן טאַנץ.

מיסטער דזשאָן

אין שאַפּ איז טונקל. אינדרויסן איז אַ ליכטיקער טאָג און עס וואַרעמט די זון, אָבער די הויכע מויערן פאַרשטעלן די פענצטער און לאָזן נישט צו קיין שטראַל.

עס ברענען די עלעקטרישע לעמפלעך, עס רוישן און זשומען די מאַשינען. איבערן שאַפּ טראָגט זיך אַ טוכלער ריח פון נאַפט און אייל. אַ דין וואַלקענדל פאַרע קנולט זיך פון די פּרעס-מאַ-שינען און וויקלט זיך איבער די געבויגענע קעפּ פון די אָפּ-רעיטאַרס.

עס איז אַ געיעג פון מענטש און מאַשין. די שטיק-אַרבעטער זיינען אַזוי אַרײַנגעטאַן אין יאָגן און איבעריאָגן איינער דעם צווייטן, אַז זיי זעען גאַרנישט אַ חוץ דאָס אייל-קענדל, וואָס זיי כאַפּן אַלע וויילע און גיסן דערפון דעם אייל אין אַלע לעכלעך. מען ציט אָפּט איין דעם רימען פון דעם גרויסן ראַד און אויך פון דעם קליינעם רעדל אַרום די מאַשין ביז צום פּלאַצן. די מאַשין פון די שטרויענע קאָפּעליושן נעמט דעמאָלט רוישן און קנאַקן מיט אַ מוראדיקן אימפעט. אָפּט וויברירט דאָס שטעפּן מיט אַזאַ פּלינקייט, אַז דער אָפּערעיטאָר הויבט זיך אָן אַפּצורוקן צוזאַמען מיטן בענקל פון די מאַשין, ביז דער אַרבעטער כאַפּט זיך, אַז ער איז צורווייט פאַרטראָגן און רוקט צוריק דאָס בענקל צו די מאַשין. דערביי רעכנט ער אויס וויפּיל דאָלער דער היינטיקער טאָג וועט אים אַרײַנ-ברענגען.

קעפּ טוען זיך אַ הויב, ווען אַן אַרבעטער ברענגט אַ פּריש פּעקל שטרוי מיט אַ נייעם פּאַסאַן. ביי אַ סך צעברענט זיך דעמאָלט אַ צאָרנדיק פייערל אין די אויגן און זיי ווייזט זיך אויס, אַז אַט דער אַרבעטער קריגט די בעסט-באַצאָלטע אַרבעט און די גרינגסטע פּאַסאַנען.

די קנאה פּרעסט, די מידקייט מאַטערט און נאָגט אויס דעם

מאָרד פון די ביינער. עס הערט נישט אויף די מורא, אָז אַט באַלד
ענדיקט זיך דער סעזאָן און עס איז אויס מיט די פאַרדינסטן.
פּלוצעם, אָן אַ פאַרוואַס, ווערט גאָר קאַליע די מאַשין, האַלט
אין איין איבעררייסן דעם פּאַדעם, לויפט נישט מער, נאָר קריכט און
לאָזט איבער לעכלעך קוים מיט דעם אויג צו דערנאַפּן, אָבער
שליאַמקע גאַרילע, דער פאַרמאַן, וועט עס שוין געפינען.
פון צווישן די געבויגענע קעפּ איבער די מאַשינען, הויבט זיך
מיטאַמאַל אויף דער גרייז-גרויער קאַפּ פון מיסטער דזשאָן. ער
טוט זיך אַ שטעל אויף, די רונדע פלייצע גלייכט זיך אויס, די
אויסגעלאַשענע, בלויז-וואַסערדיקע אויגן טוען זיך וואויל-יונגעריש
אַ צינד-אַן און ער טוט אַ זאַג:
— קינדערלעך, אפשר וועט איר נאָך דעריאָגן ראַקעפעלערן.
איך האָב מורא אַז איך וועל שוין דאָס נישט באַווייזן. גיי איך
מיר אַרויס פאַרוויכערן אַ פאַפּיראַסל, און מאַכט איר די מיליאַ-
נען!...

חברה טוט אַ שנעלן לאַך און אימיצער שרייט אים נאָך:
— ר' דזשאָן, ברענגט מיר מיט, זייט מוחל, אַ גלאָז וואַסער!
— און מיר אַ נאָדל! — שרייט אַ צווייטער, און באַלד גראָבן
זיי ווידער איין די קעפּ אין די מאַשינען.
מיסטער דזשאָן קוקט אויס אַ זקן. קיינער ווייסט נישט גענוי
ווי אַלט ער איז. ער זאָגט נישט אויס און הייסט אַלעמען טרעפּן.
דאָס איז נישט לייכט, ווייל דזשאָס אויסזען בייט זיך לויט די
שעהען פון טאַג.

ווען ער קומט אינדערפרי צו דער אַרבעט, איז זיין פיגור
גלייך, די בלויע וואַסערדיקע אויגן זיינען אויסגערוט, די טיפע
קנייטשן אַביסל אויסגעגלעט. אַנגעטאַן איז ער אַלעמאַל ציכטיק.
נאָך אַ יום-טוב אָדער נאָך אַן אויסגערוטן זונטיק שטעקט ביי אים
אַ ווייס בלימל אין לאַץ. דער קאַפעליוש איז וואויל-יונגעריש פאַר-
רוקט אויף אַ זייט און דאָס גיט אים צו אַ יינגערן אויסזען. ער
טוט פאַרזיכטיק אויס דעם מאַנטל און שטעלט אַריין דאָס בלימל אין
אַ טעפעלע וואַסער לעבן זיך. ער גיט אַלעמען אָפּ אַ ברייטן גוט-
מאַרגן, זעצט זיך אַוועק געמיטלעך ביי די מאַשין. דעמאַלט קוקט
ער אויס ווי אַ מאַן אין די פריע זיבעציקער יאָרן. ער הויבט אַן

צו שטעפן, אָבער ער יאָגט זיך נישט ווי די אַנדערע אָפּערעיטערס. אַלעמאַל שטעלט זיך די מאַשין אָפּ. דאָ באַמערקט ער אַן איבעריק שטיקל שטרוי און דאָ אַ שמאַטקעלע, ער וואַרפט עס אַוועק. ער רייניקט דאָס טישל, ווי עס וואַלט געווען אַ שטיקל מעבל פון זיין הויז. ער איז אַלעמאַל פון די ערשטע צו קומען אין שאַפּ און דער לעצטער אַוועקצוגיין. מיט דעם גאַנג פון די שעהען ווערט ער אַלץ מער געבויגן. זיין גרויער קאַפּ שאַקלט זיך כסדר ווי אויף יאָ. די הענט ציטערן, דאָס ראַזע פנים ווערט בלייכער, די קישעלעך אונטער די אויגן — בולטער. ווען ער הויבט זיך אויף שפעט אין אַוונט פון די מאַשין, נאָך די איבערשטונדן, איז ער אינגאַנצן אַן איינגעבויענער, קוים וואָס ער שלעפט די פיס. דעמאַלט קוקט עס אויס ווי אַ זקן אין די אַכציקער. ווען מען פרעגט אים: „מיסטער דזשאָו, פאַרוואָס אַרבעט איר אַזוי שווער?“ ענטפערט ער, אַז ער האָט אין דער היים אַ יונג ווייב מיט אַ טאַכטער אויסצוהאַלטן. „פאַר אַ שיין יונג ווייבל“, זאָגט ער מיט אַ שמייכל, „לוינט זיך צו האַרעווען“.

מיטאַג צייט, ווען עס ווערן אויף אַ פאַר שעה פאַרשטומט די מאַשינען, עפנט מיסטער דזשאָו זיין בלעכן קעסטעלע, שפרייט אויס אַ ווייסע סערוועטקע און לייגט-אויס זיין לאַנטש, וואָס באַשטייט מערסטנס פון אַ סענדוויטש פון קעז אַדער אייער, און אַ פלעשל מילך, אַמאַל אויך אַ פרוכט. ער פאַרזיכערט אַלעמען, אַז דאָס איז טעם גן-עדן, ווייל זיין ווייבל האָט דאָס אַלץ צוגעגרייט פאַר אים מיט אירע אייגענע הענטלעך. איינמאַל האָט ער געבראַכט געפילטע פיש און זיך גערימט פאַר אַלעמען, אַז בלויז זיין ווייב קאָן קאַכן אַזוינע באַטעמטע פיש. די אַרבעטער שטעלן זיך אַרום דזשאָו און ער דערציילט זיי פון זיין וואַנדער-לעבן, ווי אַזוי ער איז אין די גאַר יונגע יאָרן געווען אַ באַקסער און מען האָט אים גערופן „דזשאָו דהי קילער“. שפעטער האָט ער זיך צוריקגעצויגן פון דער אַרענע און איז אויסגעווען אַ וועלט. אין אַנטווערפן האָט ער געהאַנדלט מי בריליאַנטן, געוואָרן רייך, זיך פאַרדרייט אין אַ ליבע מיט אַ פאַל-שער פרוי און אַלץ פאַרלוירן. אין קאַיראָ האָט ער געקויפט אַנטיקן און זיי שפעטער פאַרקויפט אין לאַנדאָן. ער איז צוריקגעקומען קיין

אמעריקע מיט א פארמעגן, אבער ער האט עס פארשפילט אויף וואל סטריט. ערשט אין די שפעטע יארן האט ער חתונה געהאט מיט דער טאכטער פון זיינער אן אמאליקער געליבטער, וואס האט ביים טויטן־בעט אים אנגעזאגט אכטונג צו געבן אויף איר טאכטער. דאס איז זי, זיין איצטיקע פרוי. ער איז גליקלעך, אבער אין פרנסה איז נישט געגאנגען און ער האט געמוזט אויף די עלטערע יארן זיך צוריקנעמען צו דעם פאך, וואס ער האט זיך אויסגעלערנט יינגל־וויי.

נאכדעם ווי ער האט אויסדערציילט וועגן זיינע וואנדערונגען און אוראנטורעס, נעמען חברה האַלען מיט ווערטלעך:
— נו, און צום סולטאן און זיין האַרעם האט איר זיך נישט אַריינגעכאַפּט? — טוט איינער אַ פרעג.

— מיסטער דזשאָן, איך ווייס פון אַ זיכערער קוועלע — רופט זיך אַן אַ צווייטער — אַז איר האַט געפירט אַ געהיימע ליבע מיט דער פּרינצעסין פאַטימאַ און ס'איז געקומען צו אַ סקאַנדאַל אין קעניגליכן הויף...

נאָך אַזאַ האַלען פון ווערטלעך פילט זיך דער אַלטער דזשאָן אַביסל שפּלדיק, דערנידעריקט. דער קאַפּ ווערט געבויגענער, די פלייצע — רונדער. נאָר באַלד כאַפּט ער זיך, גלייכט זיך אויס און זאָגט מיט אַ פעסטער שטימע אַז ער וועט זיי מער קיינמאַל נישט דערציילן פון זיין אינטערעסאַנטן לעבן. ער טוט אַ פּיל־באַטייטנדיקן שמיכל און גיט צו:

— לאַזט אייך וואוילגיין, קינדערלעך, איר פאַרט דאָך ערשט אויפן יאַריד, איך אַבער פאַר שוין צוריק פון יאַריד און וועל מיך שוין אַזוי לאַנג ווי איר נישט דאַרפן מוטשען.

*

**

סוף סעזאָן, ווען די אַרבעט ווערט שיטערער, נעמט זיך דער פאַרמאַן, שלאַמקע גאַרילע, אויסלאָזן צו די אַרבעטער דעם גאַנצן כּעס, וואָס האַט זיך אַנגעקליבן אין אים אין ברען פון סעזאָן. דאָס גרעסטע כּפּרה־הינדל איז ביי אים דזשאָן. שלאַמקע גאַרילע, ווי די אַרבעטער רופן אים הינטער די פלייצעס, איז טאַקע ענלעך צו אַ מאַלפּע: אַ קורצער, ברייטער שטערן, אַ פּלאַטשיקע נאָז

מיט גרויסע נאָלעכער און אַ באַוואַקסענער מיט האָר ביזן האַלדז, —
לויפט ער אַרום אויף די קורצע פיס פון מאַשין צו מאַשין. די קליי-
נע שוואַרצע אייגעלעך קוקן מיט האַס און פאַראַכטונג אויף די אַפע-
רעיטאָרס. ער בלייבט שטיין ביי דזשאָן, כאַפט אַרויס פון זיין קויש
אַ קאַפעליוש און נאָך איידער ער האָט אים ריכטיק אַנגעקוקט,
שרייט ער אויס:

— אַ העט איז דאָס? אַ נאַכט-טאַפּ! אַלץ רופט זיך היינט
אַפּערעיטאָר! אַ וויסטע קאַליקע ביסטו, אַן אַלטער נאַר. האַסט שוין
לאַנג געדאַרפט זיצן אין דער היים און נישט קאַליע-מאַכן קיין
גוטע שטריו!...

אין שאַפּ ווערט שטילער. אַלעמענס אויגן זיינען געווענדט צו
דזשאָן, וואָס זיצט אַן איינגעקאַרטשעטער. דער גאַנצער קערפּער
ציטערט. די ליפּן באַוועגן זיך. עפעס ענטפּערט ער. אָבער שלאַמקע
שרייט אַזוי הויך, אַז דזשאָס ווערטער ווערן פאַרלוירן.

*
**

אין איינעם אַ פרימאַרגן, ווען דזשאָן איז געקומען אין שאַפּ,
האַט אים דער פאַרמאַן מער נישט געוואַלט געבן קיין אַרבעט.
די אַפּערעיטאָרס זיינען ווי אַלעמאַל געזעסן איינגעגראַבן ביי
די מאַשינען און געשטעפט מיט גרויס אימפעט. בלויז דזשאָס מאַ-
שין האָט געשטומט. ער איז געזעסן ווי אַ קבצן אויף אַ רייכער
חתונה, וואָס וואַרט מען זאָל אים אויך צוטיילן זיין פאַרציע. עס
זיינען אַוועק אַ שעה, צוויי, דריי, נאַר דאָס „באַנדל“ איז נישט גע-
קומען. דזשאָס וואַסערדיקע אויגן זיינען געוואָרן וואַסערדיקער. ער
האַט אַ פאַרלוירענער געזען, ווי אַלעמענס מאַשינען יאָגן זיך ווי
די טייולאַנים נאַר נישט זיינע... אַלע טענות פון שאַפּ-טשערמאַן,
אַז דער אויפזעער מוז אים געבן אַרבעט, האָבן נישט געהאַלפּן.
שלאַמקע גאַרילע איז געבליבן איינגעשפּאַרט, געזאַגט, אַז ווען
אַפילו די אַלטע קאַליקע שטעלט זיך אויפן קאַפּ און טאַנצט די
רומבאַ איז ער מיט אים פאַרטיק. ער קריגט מער נישט קיין אַר-
בעט.

איז דעמאַלט מיסטער דזשאָן אַוועק צו דער יוניאָן זיך באַ-
קלאַגן.

צומאָרגנס איז ער צוריקגעקומען מיט אַ זיגערישן שמייכל:
ער האָט געלאָזט וויסן וואָס אַלע אין שאַפּ האָבן שוין געוואוסט
סיי-ווייסיי, אַז ער מוז באַקומען אַרבעט מיט אַלע אַרבעטער צו-
גלייך.

ער האָט באַקומען אַ „באַנדל“ מיט עפעס אַ משונהדיק שווערן
פּאַסאַן... ער האָט זיך מיט גרויס מי און צעטומלעניש גענומען
צו דעם נייעם פּאַסאַן. ער האָט זיך דערביי געהאַלטן אין איין קלאַנג,
אַז אַ גאַנצן סעזאָן האָט אים דער אויפזעער געגעבן גרינגע מאַ-
דעלן, און איצט... ער האָט געשטעפט, געמאַסטן, אויפגעטרענט.
אַ פּאַר אַפּערעיטאַרס, עקספּערטן, האָבן אים געוויזן, געלערנט...
ענדלעך האָט ער געכאַפט דעם שניט, אַפּגעווישט דעם שווייס, וואָס
איז אים כּסדר אַרויס אויפן שטערן, און גענייט פּאַרזיכטיק, לאַנג-
זאַם, מיט גרויס ערנסט. אַלע וויילע האָט ער געוויזן דאָס אויפ-
גענייטע אַ שכן, אַ שטעפּער. אַז יענער האָט געזאָגט אַז ס'איז גוט,
האָט ער אַ באַרואיקטער ווייטער גענייט.

נאָר פּלוצעם איז לעבן דזשאָוס מאַשין אויסגעוואַקסן שליאַמקע
גאַרילע, ער האָט מיט רוגז אַ כאַפּ-געטאַן אַ קאַפעליוש און
גלייך געפּסקנט, אַז די גאַנצע אַרבעט טויג אין דר'ערד. ער האָט
אַ כאַפּ געטאַן אַ צווייטן, געצויגן, געשלעפט, געמאַסטן און גע-
טענהט אַז ער וועט נאָך מוזן באַצאָלן פּאַר דער קאַליע-געמאַכטער
סחורה. דזשאָו האָט זיך פּאַרענטפּערט, אַז בלויז ביים אָנהויב האָט
ער אַביסל געבלאָנדזשעט, אָבער יענער האָט נישט געוואָלט הערן.
ער האָט אַ כאַפּ געטאַן צוויי קאַפעליושן, אַ צעפּלאַמטער צוגעלאַפּן
צום באַלעבאַס, אים געוויזן אַז זיי טויגן נישט און אויסגערופן מיט
נצחון, אַז אויב ער, שליאַמקע, שיקט אַוועק אַ קאַליקע, ווייסט ער
וואָס ער טוט...

אויף צומאָרגנס איז דזשאָו נישט געקומען צו דער אַרבעט.
עס איז אַוועק אַ טאַג, צוויי, דריי און ער האָט זיך אַלץ נישט גע-
וויזן.

אויפן פּערטן טאַג האָט אימצער טעלעפּאָנירט אין שאַפּ אַריין,
אַז דזשאָו איז פּלוצעם געשטאַרבן.

עס האט זיך גלייך געגרינדעט אַ קאָמיטעט, וואָס האָט צענויפֿ־
געזאַמלט געלט אויף בלומען. דער טשערמאַן פֿון שאַפּ האָט אויך
פֿאַרגעשלאָגן, אַז מען זאָל שאַפּן אַביסל געלט פֿאַר דער אַרעמער
אַלמנאַ. מיטאַג שעה האָט יעדער פֿון די אַרבעטער צוגעטראַגן אַ
דאָלאַר. אויך שליאַמקע גאַרילע האָט זיך געכאַפט צו דער קע־
שענע, פֿון דאָרט. אַרויסגעצויגן אַ פּאַפּירענע אַסיגנאַציע און מיט
גרויס אַנשטעל דאָס דערלאַנגט דעם שאַפֿ־טשערמאַן, אָבער יענער
האַט דאָס גלייך צוריקגעוויזן, געזאַגט:

— איר האָט שוין גענוג געטאַן פֿאַר אים. מ'דאַרף פֿון אייך
גאַרנישט! ...

אַ גרופּע אַרבעטער זיינען באַלד אַוועק, געקויפֿט אַ ווייסן קראַנץ
בלומען און געגאַנגען צו אים אַהיים.

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דאָס איז געווען אַ הויז פֿון
מעבלירטע צימערן. דזשאָ האָט דאָרט פֿאַרנומען אַ קליין שטיבעלע
אויפֿן דריטן גאַרן. אַלע צוויי טעג האָט אַ דינסט גערייניקט די
צימערן. דאָס לעצטע מאָל, ווען די דינסט איז דאָרט אַריין און
געזען אַז דזשאָ איז נאָך אין בעט, האָט זי געמיינט אַז ער שלאַפֿט
און זי איז שטיל אַרויס. ווען זי איז אָבער אויפֿן דריטן טאַג אַריין
און געזען אַז ער שלאַפֿט נאָך אַלץ, האָט זי זיך דערשראַקן, גערופן
די באַלעבאַסטע פֿון הויז. יענע האָט גלייך גערופן אַ דאָקטאָר.
דזשאָ איז געווען טויט ... די ווירטין פֿון הויז האָט אויך דער־
ציילט, אַז שוין פֿיר יאָר ווי דזשאָ וואוינט ביי איר. ער איז גע־
ווען אַ שטילער מענטש, אַן איינגעשלאָסענער אין זיך. זי האָט
קיינמאַל נישט באַמערקט אַז אימעצער זאָל קומען צו אים. אַן
עלנטער מענטש און אַזאַ גוטער! — האָט זי געזאַגט מיט באַ־
דויערן.

— וואו איז זיין ווייב?

— וואָס פֿאַר אַ ווייב? ... ער איז געווען אַ „בעטשלאָר“ אַלע

יאָרן ...

צווישן די אַרבעטער איז געוואָרן שטיל. מ'האַט זיך אַנגעקוקט,
געשוויגן. דזשאָ האָט נישט געאַרבעט פֿאַר קיין שיינ ווייבל, נאָר
פֿאַר דעם אייגענעם שטיקל ברויט און ... פֿאַר עפעס אַ חלום.

אויף דער עלטער

ציפע, אן איינגעבויעגענע, מיט אַ צעקנייטשט פנים און אויס-געלאָשענע אויגן, האָט זיך געשלעפט איבער דער שטוב און מיט מורא אַרויסגעקוקט דורכן פענצטער אויפן וואַלקנדיקן הימל וואָס האָט אָנגעזאָגט אויף רעגן. די וואַלקנס זיינען געוואָרן געדיכטער, אין הויז — טונקעלער. ס'איז געווען צווישן טאָג און נאַכט.

ציפע האָט געקוקט מיט אומרויאַקע אויגן צו דער טיר, אפשר קומט איר „אַלטער“... ער האָט שוין לאַנג געדאַרפט זיין אין דער היים. געוואָרן גאָר אַ הענדלער אויף די עלטערע יאָרן! צי דאַרף זי דאָס? — האָט ציפע געטראַכט מיט גאַל — זיי האָבן, גע-לויבט דעם אויבערשטן, אָפּגעשפּאַרט אויף דער עלטער; די קינדער העלפן אויך. וויל ער אָבער נישט זיצן „מיט פאַרלייטע הענט“; פאַרט ער יעדן טאָג „דאַון-טאַון“, קויפט אָפּ רעשטלעך סחורה, פאַר-קויפט דאָס גלייך פון האַנט און פאַרדינט דערביי אַ טאַלער, אַמאָל צוויי. ס'וואָלט איר ווערט געווען מער ווי צוויי טאַלער ווען ער זיצט מיט איר אין הויז, נאָר גיי טענה, אָו דער אַלטער אירער קאָן אין הויז נישט איינזיצן!

מיט אַ מאָל איז געוואָרן שטאַרק פינצטער. ציפע איז אַריין אין שלאָף-צימער, וואו אַ יאַרצייט-ליכטל האָט געברענט נאָכן שווער. פון צאַנקנדיקן פלעמל האָבן שאַטנס אַרומגעטאַנצט אויף די ווענט און האָבן נאָך שווערער געמאַכט ציפעס געמיט. האָט זי אָנגעצונדן די לאַמפּ מיטן רויטן אַבאַזשור. די שטוב האָט אויפגע-לויכטן מיט אַ ראָזעוון שיין, און האָט פאַריאַגט ציפעס אומעט און די מורא פאַר די דונערן און בליצן.

זי האָט זיך געזעצט אויפן וויג-שטול וואָס איז געשטאַנען צווישן די צוויי בעטן, דאָס איינציקע שטיקל מעבל וואָס איז איר פאַר-בליבן פון באַלד נאָך דער חתונה. איר בליק איז געפאַלן אויף דער

וואָנט אַנטקעגן, וואו עס הענגן, אין באַגילדטע ראַמען, צוויי גרויסע בילדער, פאַרגרעסערטע פון קליינע פאַטאָגראַפיעס — ער און זי.

ציפּע האָט אַראָפּגערוקט די ברילן איבער דער נאָז און מיטן לינקן אויג האַלב־צוגעמאַכט האָט זי געקוקט אויף די בילדער. אַלע מאָל ווען עס ווערט איר שטאַרק אומעטיק, האָט זי ליב אַזוי צו זיצן און קוקן אויף זייערע ביידנס פאַטאָגראַפיעס. זיי ברענגען איר צוריק זכרונות פון די מיידלשע יאָרן. די בילדער האָבן זיי — זי און איר מאַן — גענומען חתן־כלה־ווייז. אויפן בילד, רעכטס — ער. זיין האַלדז אַריינגעפרעסט אין אַ שטייף־ווייסן, גומענעם־קאַל־נער; אויפן קאָפּ אַ הויכע, קאַראַקולענע „שאַפקע“, פאַררוקט אַביסל אויף אַ זייט. ער שמייכלט מיט אַ פאַר ליכטיקע אויגן. אויפן צווייטן בילד — זי. איין באַק אירע, טונקל, די צווייטע — בלייך; די אויגן, צעשראַקן; די האַר, פאַרקעמט הויך, אין אַ פאַמפּאָדור. איר ברוסט האַלט זי אויסגעשטרעקט. אַנגעטאַן איז זי אין שוואַרצן, זיידענעם קלייד מיט די שפיצן, וואָס מען האָט איר געמאַכט צום אויסשטייער. אויפן בוזעם ביי איר הענגט אַ גאָלדן קייטעלע מיט אַ זייגערל, און ביי דער זייט איז צוגעשפּיליעט אַ בראַשקע. דאָס זיינען אַלץ געווען אירע כלה־מתנות.

דאָס בילד האָבן זיי נאָך גענומען אין דער היים.

באַלד נאָך דער חתונה זיינען זיי אַוועק קיין אַמעריקע.

ציפּע האָט אַראָפּגערוקט אירע שפּאַקולן נאָך נידעריקער, האָט אַנגעשטעלט איר בליק אויף דער צווייטער וואַנט, וואו עס הענגען בילדער פון אירע קינדער, טעכטער, זין און שניר, איידעמס און אייניקלעך. ציפּע האָט זיי באַטראַכט מיט גרויס הנאה. נאָר אַט האָט זיך איר בליק אָפּגעשטעלט אויף אַ יונגן סאַלדאַט. אַ פנים — בלוט און מילך. דאָס איז איר אייניקל, דזשאָו, אַ מאַרין. איר פנים איז געוואָרן פאַרצויגן מיט טרויער. די אונטערשטע ליפּ האָט געציִי־טערט און זי האָט געמורמלט פרום:

— רבוננו של עולם, איך בעט דיך דו זאָלסט אים אַהיימישיקן בשלום, אַ געזונטן אויף אַלע אברים, אָמן!

פלוצעם האָט אַ בליץ געטאַן. די שטוב האָט אויפגעלויכטן. און באַלד האָט זיך דערהערט אַ שטאַרקער קראַך פון אַ דונער.

ציפע איז אויפגעשפרונגען א דערשראקענע און איז גרייט גע-
ווען זיך ערגעץ צו באהאלטן, נאָר האָט נישט אויף דער מינוט גע-
וואוסט וואו.

ווען זי איז שוין אפילו געווען אַ כלה־מיידל, פלעגט זי אַרונ-
טערקריכן אונטערן בעט און זיך באהאלטן, און פלעגט דאָרטן
אַפליגן, ביז עס האָט אויפגעהערט צו דונערן און צו בליצן, און
עדהיום ציטערן ביי איר אירע הענט און פיס, ווען עס קומט אָן
אַ שטורעם.

וואָס האָט געקאָנט פאָסירן מיט איר שלמהן? איר גאַנץ ביי-
טער האַרץ וועט זי היינט צו אים אויסלאָזן... זי ווייסט שוין
אַבער פאָראויס וואָס ער וועט זאָגן: „באַגעגנט אַ מאַן... ער
האַט ליב צו שמועסן ווי אַ יידענע, האָט ציפע געטראַכט מיט אַ
געמישט געפיל פון ליבשאַפט און כעס צו איר אַלטן, די מורא פאַר
די דונערן און בליצן האָט איר אָפגעשוואַכט און איבערגעלאָזט אַ
מידע, אָן אויסגעשעפטע.

היינט האָט זי באַשלאָסן אים צו געבן אַ חלק, אָו ער וועט איר
האַבן צו געדענקען. איינמאַל פאַר אַלעמאַל — זי וויל נישט אָן
ער זאָל אַרומשאַרלאַטאַנעווען!... נאָר ס'איז אפשר איר אייגענע
שולד, ווייל זי זאָגט אים קיינמאַל גאַרנישט. ציפע האָט זיך דער-
מאַנט אין אירע יונגע יאָרן פון באַלד נאָך זייער חתונה: גענוג
גאַלעסעניש און האַרץ־ווייטיק האָט זי געהאַט פון זיינע פאַרשווינ-
דענישן און פוילע תירוצים. נאָר דאָס איז געווען אַמאַל. אַבער
איצט, ווען ער איז שוין, קיין עין־הרע, אַ ייד קרוב צו אַכציק, זאָל
ער נאָך זיין אַזאַ שאַלטיק און לויפן, און שמייען? זי איז יינגער
פון אים און האָט נישט קיין כוח צו שטיין אויף די פיס.

זי האָט דערהערט שלעפעדיקע טריט און דערקענט איר מאַנס
גאַנג. באַלד האָט זיך געעפנט די טיר און איר שלמה איז אַריין.
ער איז געווען אַ הויכער, אַבער אַ געבויגענער, מיטן נאָסן רעגן
שירעם אין האַנט. זיינע גרויע האַר זיינען געווען נאָס פון רעגן און
שווייס. ער האָט אַראָפגענומען די ברילן, וואָס זיינען אין שטוב
פאַרלאָפן געוואָרן מיט פאַרע און עס האָבן זיך באַוויזן די טיפע
קנייטשן מיט די טאַרבעלעך אונטער זיינע בלאַ-וואַסערדיקע אויגן.

— א רעגן אביסל! — האָט ער אַ וואָרף געטאָן אַ וואָרט.
— און וואו איז מען דאָס געווען אזוי שפעט אין אזא גאָס
רעגן? — האָט ציפּע אָן אויפגערעגטע געפרעגט.

— איך האָב באַגעגנט אַ מאַן.
— אַהאַ! אַ מאַן... אַלע מאַל באַגעגנט ער אַ מאַן! — האָט
זי זיך צעשריגן — וואַלסט בעסער געזעסן מיט דיין אַלטער אין
הויז און מיך נישט געלאָזט אַליין ווי אַ הונט, וואַלסטו אַ סך גליי-
כער געטאָן ווי זיך צו „באַגעגענען מיט אַ מאַן“.
— אָבער איך האַנדל דאָך — האָט ער פּרוּבירט זיך פאַר-
ענטפּערן.

— ווער דאָרף דיין האַנדל שמאַנדל? — איז זי אַריין מער
אין כעס. איר שטימע איז געוואָרן געשפּאַלטן פון די איינגעהאַל-
טענע טרערן, זי האָט זיך דערפילט מיט אַ מאַל שוואַך און וויי-
בעריש צעקראַכן, אָבער פּלוצעם האָט זי אַ פּלאַץ אַרויס געטאָן:
— ביסט אַ מערדער, אַ באַנדיט און אַ שאַרלאַטאַן! — און זי
איז אַנטלאָפן אין שלאַפּצימער.

שלמה איז געבליבן שטיין אַ צעטומלטער, און דערפילט ווי
עס שפילט זיך איבער אַ לאַנג-פאַרגעסענע סצענע, וואָס דערמאָנט
אים אין די יונגע יאָרן. אירע ביטערע רייד, אַז ער איז אַ באַנ-
דיט, אַ מערדער און אַ שאַרלאַטאַן, האָבן דערפרישט זיין האַרץ.
אויף זיין פנים האָט זיך צעשפּרייט אַ שטיפּערישער שמייכל, און
עס האָט זיך אים אויסגעוויזן אַז ער איז מיט אַ מאַל יונגער גע-
וואָרן...

אָבער די אַלטע זיינע קומט עפּעס נישט אַריין אין קיך. זי איז
ברוגז. האָט ער זיך אַליין גענומען עסן.

אָבער ווען ער האָט זיך געלייגט שלאָפן, האָט ער פּלוצעם
דערזען די נאַקעטע פלייצע פון זיין ווייב. ציפּע איז געלעגן אין
צווייטן בעט, אויסגעדרייט צו דער וואַנט. ער האָט נישט גע-
וואוסט צי זי שלאָפט, אָדער איז וואָך. איר האַלב-אַפּגעדעקטע
פלייצע האָט געוועקט אין אים אַ מאַדנעם זיסלעכן ציטער. זי איז

פלוצעם אויסגעוואַקסן פאַר אים ווייט און פרעמד, און אים האָט זיך אויסגעוויזן אַז זי האָט מורא פאַר אים. איך בין אַ באַנדיט, אַ מערדער, אַ שאַרלאַטאַן — האָט ער געטראַכט — און זי — אַ שוואַכע פרוי...

ער האָט מיט אַ מאָל דערפילט אַ שטאַרקן פאַרלאַנג זי אַרומ- צונעמען, איר קושן...

ער איז שטיל אַרויס פון זיין בעט, און געגאַנגען אויף די שפיץ פינגער צו זיין ווייב, זיך איבער איר אַריבערגעבויגן און דערזען אַז זי שלאָפט. די אויגן-דעקלעך אירע זיינען בלוי און איינגע- שטרומפן. זי קוקט אויס ווי אַ שוואַך הינדל. האָט ער זיך איבער איר אַריבערגעבויגן טיפער, געוואַלט איר אַ קוש טאַן, אָבער דאָ האָט ער דערזען ווי די שוואַרצע שאַטנס פונעם צאַנקענדיקן יאָר- צייט-ליכטל קנולן זיך אויף די ווענט, איז אים באַפאַלן אַ שרעק, און עס האָט זיך אים אויסגעוויזן אַז די טאַנצנדיקע שאַטנס אויף די ווענט לאַכן פון אים. האָט ער זיך צוריק אַריינגעשאַרט אין בעט, און מיט אַ ציטערדיקער האַנט האָט ער אַריבערגעצויגן די קאַלדרע איבערן קאַפּ...

צוויי פארליבטע

פארנאכט, ווען די זון פארגייט און עס נעמט צופאלן די נאכט, קאן מען זיי זען זיצן פאררוקט אין א ווינקל פון קראטאנא פארק, אלעמאל אויף דער זעלבער באַנק, אונטער א צעוואַקסענעם בוים. זיי קוקן זיך פארליבט אין די אויגן און האַלטן זיך ביי די הענט.

די צוויי קומען קיינמאל נישט צוזאַמען. אַממערסטן קומט זי די ערשטע, קאָן מען דעמאָלט זען ווי זי זוכט אים מיט צעשראַקענע אויגן, קוקט אויף יעדן אַנקומענדיקן פאַרל מיט בענקשאַפט, און ווען זי זעט אים גיין פון ווייטן, צעגיסט זיך אויף איר פנים אַ באַ- האַלטענע פרייד.

די צוויי פארליבטע זיינען קלמן שקלארטשיק, אַ גלאַט-ראַזיר- טער מאַן פון אַ יאָר זיבעציק, מיט אַ רויט, געקאַרבט פנים און אַ הויכער פיגור, וועלכער שפאַנט נאָך מיט קרעפטיקע טריט, און שאַשקע בעקער, אַ פרוי אין די זעכציקער יאָרן, פון נידעריקן וואוקס, מיט אַ ברייטלעכער פיגור, וואָס גייט מיט גרויס אַנשטרענגונג אויף די הויכע אַפצאַסן.

ווען שאַשקע דערזעט איר באַליבטע באַנק, טוט זי זיך האַסטיק אַ זעץ אוועק און אַטעמט אַפּ פרייער. ס'איז שוין נישט פאַר מיינע כוחות, טראַכט זי, צו טראַגן אַזעלכע שטאַלצן... ס'מאַכט מיך אַבער אויסקוקן ייגער און שענער. אוי, וואָס וואָלט איך נישט געטאָן אים צו געפעלן!...

היינט האָט זיך די מיסעס בעקער אויסגעפּוצט מיט מער זאַרג- פעלטיקייט ווי אַלע מאָל, ווייל היינט האָט זי באַשלאָסן צו האָבן מיט אים אַן „אַפענעם געשפרעך“: זאָל ער איר אויפהערן אַרומצופירן ביי דער נאַז מיט זיינע צוזאַגן און זיסע ריידעלעך... ער זאָל איר חלילה נישט אַפּשפּילן די זעלבע חתונה ווי אַמאָל אין דער היים!...

דעמאלט איז זי בלויז גיינצן יאָר אַלט געווען, און אַלע אין שטעטל האָבן שוין אויף זיי געקוקט ווי אויף חתן-כלה. אין הויז האָבן אירע טאָטע-מאַמע שוין געגרייט תנאים, און זלמן האָט כסדר גערעדט אַז ער וועט איר קויפן אַ גאָלדן קייטל מיט אַ זייגערל און אַ בריליאַנטן רינגל. אָבער פונקט אַ טאָג פאַר די תנאים, איז ער געקומען און גע-לאָזט וויסן אַז ער פאַרט קיין אַמעריקע. שאַשקעס וויינען און קלאָגן און אירע טאָטע-מאַמעס בעטן האָט נישט געהאַלפן. ער זעט נישט קיין תכלית אין אַ לאַנד וואָס איז אָנגעפיקעוועט מיט אַנטיסעמיטן — ער פאַרט. ער האָט איר, שאַשקען, געשוואוירן אייביקע ליבע און צוגעזאָגט נאָך איר צו שיקן, אַזוי שנעל ווי ער וועט אָנזאַמלען געלט אויף אַ שיפסקאַרטע.

בלויז איין בריוו האָט שאַשקע דערהאַלטן פון זלמען. ער האָט איר געשריבן אַז ער האָט פיינט אַמעריקע; אַז ער וועט זיך קיינ-מאָל נישט אַריינפאַסן אין אַזאַ משונהדיק לאַנד; ער גייט אויס פון בענקשאַפט נאָך איר און ער קומט צוריק אַהיים.

און מער האָט זי פון אים נישט געהערט.

אַזוי זיצט שאַשקע איינע אַליין אויף דער באַנק און טראַכט פון איר געמוטשעט לעבן וואָס זי האָט די אַלע יאָרן געפירט: ער איז אַוועק און מיטגענומען איר האַרץ, זי האָט אים קיינמאָל נישט אויפ-געהערט ליב צו האָבן. שפעטער מיט דריי יאָר איז זי אַליין געקומען קיין אַמעריקע, זיך באַזעצט אין ניו-יאָרק, און דורך לאַנדסלייט איז זי געוואויר געוואָרן אַז זלמן האָט דאָ חתונה געהאַט מיט אַן אַמעריקאַנער מיידל, און אַז ער איז זייער רייך. מיט אַ פאַר יאָר שפעטער האָט זי חתונה געהאַט מיט אַ שטילן בחור פון איר שאַפּ — אַן אָפּערעיטיאָר. פיר קינדער האָט זי אויף דער וועלט געבראַכט און איז געווען כסדר פאַרהאַוועט מיט דערציען די קינדער, מיט ווירטשאַפט. איר מאַן האָט דורך דער צייט גענומען אונטערקרענקען און דער דאָקטאָר האָט געזאָגט אַז ער טאָר מער נישט אַרבעטן אין אַ שאַפּ, האָבן זיי גע-עפנט אַ „גראַסערי“ (שפייז-קראַם). יעדע פרייע מינוט וואָס זי האָט געהאַט האָט זי אַרויסגעהאַלפן אין דער „גראַסערי“. די איינציקע צייט ווען שאַשקע האָט אַביסל אויסגערוט אירע מידע ביינער, איז

געווען ווען זי איז געלעגן אין קימפעט. זי איז געווען א געטריי ווייב, א גוטע מאמע, און כסדר פארהארעוועט.

און יארן זיינען געלאפן ווי טעג. אירע קינדער זיינען אונטער געוואקסן, געווארן מענטשן, זיי האבן זיך מער נישט גענויטיקט אין דער מאמעס אויפזיכט, זיינען זיי ווי פייגעלעך פון א נעסט זיך צע-פלויגן. שפעטער האבן זיי חתונה געהאט; שוין געהאט אייגענע קינדער; שאשקע איז געווארן א באבע; געהאט נחת; מענטשן זיינען איר מקנא געווען, זי פירט אזא רואיק לעבן, האט א גוטן שטילן מאן...

אזוי האט מען געמיינט... אבער אז שאשקע פלעגט בלייבן מיט זיך אליין, האט דעמאלט גענומען ציען און נאגן א נישט-באפרי-דיקטע בענקשאפט. זלמן איז דערשינען פאר אירע אויגן און זי פלעגט דעמאלט שטיל שעפטשען:

— קיינער האט נישט פארנומען דיין פלאץ ביי מיר אין הארצן.

די אלע יארן האט זי אים בלויז איין מאל באגעגנט. דאס איז געווען ביי א באנקעט פון זייער לאנדסמאנשאפט, צו וועלכער ער איז זעלטן ווען געקומען.

מען האט אים דארטן צוגעטיילט א סך כבוד, און ווען מען האט אויסגערופן זיין נאמען און אים געגעבן ס'ווארט, האט ער זיך אויפ-געשטעלט און געהאלטן א רעדע. אין מיטן רעדן האט ער זי דער-זען... אויף א מינוט האט ביי אים עפעס ווי אפגענומען ס'לשון. ער האט זיך אבער אנגענומען מיט כוח און שנעל פארענדיקט די רעדע.

ער האט זיך אוועקגעזעצט. א מינוט זיך געישובט, דערנאך זיך אויפגעהויבן און איז א בלייכער גלייך צוגעגאנגען צו איר טיש, געקוקט אויף איר צעמישט, געשטאנען א וויילע און געשוויגן, און דערנאך האט ער ארויסגעלאזט פון מויל בלויז איין ווארט:

— שאשקע!

און זי האט געענטפערט אויך בלויז איין ווארט:

— זלמן!

און ער איז צוריקגעגאנגען, זיך אוועקגעזעצט לעבן זיין פרוי. איר האט זיך אויסגעוויזן אז ער האט איר אזוי פיל דערציילט

מיט דעם איינעם וואָרט, פון זיין לעבן, און זיינע פריידן און לידן, און אז ער האָט איר געזאָגט אַפילו אז ער האָט איר נאָך אַלץ ליב... אז ער האָט איר גאָר קיינמאָל נישט אויפגעהערט ליב צו האָבן. דאָס האָט בלוזן דער שיקזאַל זיך אַריינגעמישט און זיי צעשיידט. פון דעמאָלט אָן האָט עפעס אויפגעזונגען אין איר נשמה. ס'טויטע האָרץ האָט ווידער אָנגעהויבן צו קלאָפן...

איר מאַן איז אַלץ מער פאַרשלאַפט געוואָרן, זיי האָבן געמוזט אויפגעבן די „גראַסעריי“. שאַשקע האָט כסדר געוואַכט איבער אים, אַפגעהיט און געפאַיעט מיט פאַרשידענע רפואות. ס'האָט שוין אָבער נישט געהאַלפן, ער איז אויסגעגאַנגען אויף אירע הענט און זי איז געבליבן אָן אלמנה. שאַשקע האָט אויפגעגעבן איר הויז און איז גע- בליבן וואוינען ביי איר יינגסטער טאָכטער, איז געווען אַרומגע- רינגלט מיט קינדער און אייניקלעך, און דאָך האָט זי זיך געפילט איינזאַם... ס'טוט איר שוין איצט שטאַרק באַנג וואָס זי האָט אויפ- געגעבן איר היים. יא, די קינדער זיינען גוט צו איר, אָבער זי איז מער נישט קיין באַלעבאַסטע מיט אָן אייגענער ווירטשאַפט. זי האַלט אין איין אַרומפאַרן פון איין קינד צום צווייטן, מ'רייסט זיך איבער איר — אָבער אַלע מאָל איז דאָס ווען זי דאַרף אויספילן אַ שליחות. אַט איז אָן אייניקל קראַנק, און באַלד גאָר ווערט שלאָף אַ טאָכטער. אַמאָל מוז דער זון מיט דער שוור גיין צו גאַסט און אויף קיינעם קאָנען זיי זיך נישט אַזוי פאַרלאָזן ווי אויף דער מאַמען.

און זי גייט שאַשקע מיטן קלומיקל אין האַנט; זי קומט ווי אַ גוטער שליח, ווייל ווער דען זאָל גיין אויב ניט אַ מאַמע? — טראַכט שאַשקע. — וואָס איר שרעקט, איז אַפט, ווען זי דערפילט אַז עס לאָזן זיך אויס די כוחות און זי וועט זיי מער נישט קאָנען באַדינען. ס'באַפאַלט איר אַ מורא אַז זי זאָל, חלילה, נישט פאַלן צו לאַסט אירע קינדער. שוין דאָס דריטע יאָר ווי זי וואַנדערט פון איין קינד צום צווייטן און פילט אַלע מאָל ווי זי וואַלט געווען אַ גאַסט אויף אַ ווייל.

איין מאָל, אין אַ רעגנדיקן אויפדערנאַכט איז דאָס געווען, ווען איר טאָכטער און איידעם זיינען אַוועק זען אַ „מאָווי“, איז זי, ווי אַלע מאָל, געבליבן אין הויז צו וואַכן איבער די קינדער. אין דרויסן

האָט געגאַסן אַ רעגן; די אייניקלעך זיינען שוין לאַנג געשלאָפֿן; איז זי געזעסן און געלייענט אַ צייטונג און זיך געקוויקט מיט אַ פּאַר־זעצונג פֿון אַ שפּאַנענדיקן ראַמאַן. פּלוצעם האָט אימעצער געקלאָפֿט אין טיר. זי האָט געפרעגט ווער עס איז דאָרט, און עפעס נישט געקראָגן קיין קלאָרן ענטפֿער. האָט זי נאַכאַמאַל איבערגעפרעגט און מורא געהאַט צו עפענען די טיר.

— עפנט, ס'איז אַ ייד! — האָט זי דערהערט אַ מענערשע שטימע.

האָט שאַשקע דעמאַלט אַ נישט־זיכערע געעפנט די טיר און איז אַ פאַרגאַפֿטע געבליבן שטיין, און נישט געקאַנט אויסרעדן קיין איין וואָרט. פאַר איר איז געשטאַנען זלמן.

ערשט ווען ער האָט איר געפרעגט צי זי וועט אים נישט פאַר־בעטן אין הויז אַריין, האָט זי זיך געכאַפֿט אַז ער שטייט נאָך אַלץ אין דער אָפענער טיר. דעמאַלט האָט זי אים פאַרבעטן.

ער האָט איר דערציילט, אַז עס איז ערשט זעקס וואָכן זינט זיין פרוי איז געשטאַרבן. ער האָט דורך לאַנדסלייט אויסגעפונען וואו זי וואוינט, ער ווייסט אַלץ וועגן איר. זיי האָבן לאַנג גערעדט. ער האָט איר אויסדערציילט אַלץ פֿון זיין לעבן, און כאַטש אויבן־אויף האָט אויסגעקוקט אַז ער איז אַ גליקלעכער מענטש, איז ער דאָס גאָר נישט געווען, נאָר ער האָט אַ לעבן־לאַנג געבענקט נאָך איר; בלויז אומשטענדן האָבן געפירט צו אַ חתונה מיט אַן אַנדערער.

— איצט — האָט ער איר געזאָגט, — אַז ער האָט זי ווידער באַ־געגנט, וועט ער זי מער נישט אַוועקלאָזן, און צום יאָר וועלן זיי חתונה האָבן. ווייזט אויס — האָט ער צוגעלייגט, — אַז מיר זיינען אַ זיווג מן השמים, אַ באַשערטע פאַר.

פֿון דעמאַלט אָן טרעפן זיי זיך אָפֿט. אַמאָל גייט מען אין אַ טעאַטער, אַמאָל זען אַ „מואווי“, נאָר אַממערסטן טרעפן זיי זיך אין פאַרק. אין הויז פאַרבעט זי אים נישט. די קינדער קוקן קרום, אָפֿט מיט אָפענעם חוזה אויפן שידוך. ערשט היינט האָט זי געהאַט אַן איבעררייד מיט איר טאָכטער, יענע האָט שטעכיק אַ זאָג גע־טאָן:

— מאַמע, וואָס פּוצסטו זיך אַזוי פאַר אים? ... איך האָב קיינ־

מאָל נישט געזען אָ דו זאָלסט האַלטן אין איין קוקן אין שפיגל פאַרן טאַטן. וואָס דענקסטו אָ דו ביזט צוריק געוואָרן אַ יונג מיידעלע? און וואָס האָט זי איר געקאַנט ענטפערן? זי איז דאָך טאַקע גע- רעכט. ביי די יאָרן אַזוי צו פּלאַטערן און ציטערן איבער אַ מאַנסביל, אַז אַלע אַרום איר קאַנען דאָס באַמערקן?!...

זיצט שאַשקע איצט אַן אָפּגעזונדערטע אויף דער באַנק, קוקט מיט פאַרבענקטע אויגן אויף די פאַרביי-שפּאַצירנדיקע פּאַרלעך. די באַשטימטע צייט איז שוין לאַנג אַריבער און איר זלמן ווייזט זיך נאָך אַלץ נישט.

שאַשקע דערמאַנט זיך מיט ווייטיק, אַז עפעס האָט ער לעצטנס אויפּגעהערט צו רעדן וועגן שטעלן אַ חופּה... זי זעט ווי די שפיץ-ביימער צינדן זיך אַן פּון אַ פאַרבייגייענדיקער, פּלאַמיק-רויטער זון; דער טאַג געזעגנט זיך אָפּ און גייט אַוועק אין זיין אייביקער רו; עס פּאַלט צו די נאַכט; אַרום הויערט מיט אַ נאַכטיקער שטיל-קייט. ס'באַפּאַלט איר אַ מוראַ, אַז ער וועט מער נישט קומען. אַ נאַנגנדיקע בענקשאַפט מאַטערט איר פּונקט ווי אַמאַל, אין די יונגע יאָרן, ווען זי פּלעגט אויף אים וואַרטן. שאַשקע הויבט אויף די אויגן און קוקט אַרויף צום נאַכטיקן, בלויען הימל, וואָס איז באַדעקט מיט שטערנדלעך און וואו אַ האַלבע זילבערנע לבנה שווימט הויך. פּלו-צעס נעמען פּון איר מויל פּאַלן ווערטער:

„רבּונו של עולם, וואָס ווילסטו פּון מיר? וואָס האָסטו זיך אַנגעזעצט אויף מיינע אַלטע יאָרן? האָסט גענומען אַן אַלטע, אויס-געמוטשעטע יידענע און איר געגעבן אַ יונג האַרץ. איך האָב מער נישט קיין כּוח זיך אַרומצוטראַגן מיט אַ שטורמיש האַרץ, וואָס צאַפּלט און פּלאַטערט פּון ליבע, ווי ביי אַ אַכצן-יאַריק מיידל... ס'איז נישט פאַר מיינע יאָרן!“

זי טוט זיך האַסטיק אַ שטעל אויף, דערפּילט אַ כּעס צו דעם וואָס פאַרשאַפט איר אַזוי פּיל ליידן. זי דערמאַנט זיך מיטאַמאַל אַן אַלט שפּריכוואַרט: אַז אַזוי ווי איינער איז צו זיבן איז ער צו זיבעציק...

— ער איז געווען נאָ גוד — זאָגט זי אַרויס הויך — און וועט פאַרבלייבן אַ נאָגודניק!...

און זי נעמט שפאנען מיט שנעלע טריט. זי דערפילט מיטאמאל
א שוואכקייט אין די פיס, זי ציטערט אינגאנצן. זעצט זי זיך צוריק
אויף דער באנק און פלאצט ארויס מיט א געוויין:
— אוי, וואס מאך איך מיד נאריש? ... ער האט דאך מיר
אליין דערציילט, אז עס שדכנט זיך צו אים א שיינ יונג ווייבל. איצט
איז ער זיכער ביי יענער ...

מיטאמאל דערפילט זי ווי אימצער טארעט איר ביים ארבל.
— פארגיב מיר, שאשקעלע, וואס איך האב דיך געלאזט אזוי
לאנג ווארטן.
שאשקע שפרינגט אויף, זי האט אים גאר נישט באמערקט. זי
ציטערט אינגאנצן פון אויפרעגונג.
— איך האב אבער געוואוסט אז דו וועסט ווארטן — זאגט זלמן
צופרידן.

— פון וואנען האסטו געוואוסט אז איך וועל ווארטן? איך האב
פארלוירן דעם שליסל פון הויז, און קאן נישט צוריק אריין, זיך
איך גלאט אזוי, איך ווארט נישט ...

— וואס ביסטו אזוי בייז? ווייסט וואו איך בין היינט גע-
ווען? — זוכט ער זיך צו פארענטפערן.
— ביי דער שיינער יונגער ווייבל! — טוט זי א פלאץ ארויס —

ווארעם ווער דען האט דיך געקאנט אוועקהאלטן דריי שעה?
— קדיש זאגן, נאך מיין גאטזעליקער פרוי.
שאשקע בלייבט זיצן געפלעפט און פילט זיך מיט א מאל שטארק

שולדיק פאר אירע זינדיקע מחשבות וועגן אים.
— ס'איז היינט געווארן א יאר, בייטאג האט מען געשטעלט די
מצבה, אין אונט זיינען זיך צוזאמענגעקומען די משפחה, האט מען
געזאונט, געזאגט קדיש.

— א אנטשולדיק מיר, זלמן, דריי שעה בין איך דא געזעסן,
געווארט און איבערגעקלערט, אז דער מוח האט זיך מיר שיער נישט
געשפאלטן.

— איך דארף זיך גאר אנטשולדיקן פאר דיר, איך האב דיר
דאס געדארפט זאגן פריער. נישט לאזן זיצן א פרוי אליין, ביינאכט
אין א פארק.

זיי בלייבן שטיל א וויילע. שאַשקען ווייזט זיך אויס, אַז מ'קאַן
הערן דאָס שטאַרקע קלאַפּן פון איר האַרץ. זי וויל עפעס זאָגן, נאָך
זי פילט זיך שוואַך און ווייבעריש צעקראַכן, און האָט מורא אַז זי וועט
זיך גאָר צעוויינען, שווייגט זי.

שאַשקע דערפילט ווי ער נעמט אַן איר האַנט, גלעט זי, מיט
אַ מאַל באַנעמט זי רייד, וואָס קלינגען ווי אַן עכאַ פון דער ווייטער
פאַרגאַנגענהייט.

— שאַשקעלע, פאַר מיר ביסטו נאָך אַלץ די זעלבע ליבע, האַר-
ציקע מיידל פון אַמאָל. דיינע גרויע האַר זיינען אין מיינע אויגן נאָך
אַלץ שוואַרץ, די קנייטשן אויף דיין שיינ פנים גיבן דיר צו חן. ניין,
שאַשקע, איך האָב דיך קיינמאָל נישט אויפגעהערט ליב צו האַבן,
און מיט דיר וועל איך פאַרענדיקן דאָס ביסל יאָרן וואָס זיינען מיר
פאַשערט צו לעבן. האָ? וואָס זאָגסטו? — — —

שאַשקע דריקט שטאַרקער זיין האַנט, און קאַן עפעס נישט גע-
פינען די ריכטיקע ווערטער צו ענטפערן. זי וויל הערן זיינע רייד,
וואָס גלעטן איר שווער געמיט. זי טוט שטיל אַ פרעג:

— ווען? זלמנשי?

— ווען דו ווילסט. מיר קאַנען חתונה האַבן אין אַ חודש אַרום,
אין אַ וואַך אַרום, אַפילו מאַרגן!

— זאַל זיין מאַרגן... — זאָגט שאַשקע שטיל.

זלמן צעלאַכט זיך, האָט, ווייזט אויס, גרויס הנאה פון שאַש-
קעס איילעניש.

— ווילסט גאַרנישט קיין כלה'מתנות? דימענטענע רינגען,
אוירינגלעך, אַ זייגערל?

— ניין, איך וויל גאַרנישט, בלויז דיך און אַ שטיקל היים.

— גוט, — זאָגט זלמן, — זאַל זיין אין אַ מזליקער שעה. מאַרגן

שטעלן מיר אַ חופּה. אַ היים וועסטו ביי מיר האַבן אַ שיינע.

פלוצעם טוט ער אַריין די האַנט אין קעשענע, נעמט פון דאָרטן

אַרויס אַ קליין פּודעלע און זאָגט:

— נאָ, ס'איז פאַר דיר אַ מתנה.

— אַז איך דאַרף דאָס נישט — בעט זיך שאַשקע.

— נעם, איך האָב דאָס דיר צוגעזאָגט נאָך אין דער היים און

איך האָב פיינט שולדיק צו בלייבן חובות... אַ חתן־בחור, אַ טאָג
פאַר דער חופּה, דאַרף זיך ריינוואַשן פון אַלע זיינע זינד.
שאַשקע עפנט ס'פּודעלע, זלמן צינדט־אָן אַ שוועבעלע, ס'טוט
אַ בליאַסק מיט אַ דימענטן פינגערל.
— אוי, זלמן! — זאָגט שאַשקע און צעוויינט זיך.
— נו, גענוג, שאַשקעלע.
ער גלעט איר גרויען קאַפּ. און ביידע זיצן צוגעטוליעט און
פאַנטאַזירן, לייגן אויס פלענער, מיט אַ יוגנטלעכן ברען, פאַר זייער
צוקונפט, פאַר זייערע עלטערע יאָרן.

טאמע און זון

„די שענטי“ איז געשטאנען אן איינגעהויקערטע, אן אפגע-
זונדערטע, און האט זיך אויסגעטיילט מיט איר חשכות פון די ארו-
מיקע, ווייס-באלעבאטישע הייזלעך. פון א צעבראכענעם לאַדן האט
ארויסגעקוקט א צעשפאלטן, געלעכערט פענצטער וואָס איז גע-
ווען פאַרשטאַפט מיט אַ שמאַטע. דער ווינט האָט געוואָרפן מיטן
אָפּגעריסענעם לאַדן אויף רעכטס און אויף לינקס און דערביי
אָרויסגעלאָזן אַ פאַרזשאַווערט כריפען.

דאָס הייזל, וואָס אַלע אין דעם זומער־שטעטל גריווענסוויל
רופן „די שענטי“, קוקט אויס ווי אַ סטראַשידלע וואָס סטראַשעט
אָוועק און היט אָפּ פון אַלדאָס ביז די שייַן־געבויטע און סטאַ-
טעטשנע הייזלעך אַרום. „די שענטי“ פאַרמאַגט אויך דערלעבן אַ
שטאַל מיט אַ פּערד. דאָס הייזל באַשטייט פון אַ גרויסער שטוב מיט
אַ קיך, וואו אַ שוואַרצער, אייזערנער אויוון ברענט אויף האַלץ און
קוילן. אין אַ ווינקל פון קיך פירן שטיגן צום קעלער, וואָס דינט
ווי אַ סקלאַד פאַר דער סחורה. טשאַרלי, דער באַלעבאַס, האַלט
דאָרטן קאַרטאָפּל און פאַרשידענע אַנדערע גרינסן. פון האַלב־אָפּע-
נעם קעלער טראַגט זיך אַ טוכלער ריח פון קרויט און צוגעפּוילט
אויפּס.

די גרויסע שטוב איז געווען אָנגעוואָרפן מיט שיד, הויזן און
שמאַטעס; אויפן דיל האָבן זיך געוואָלגערט שטיקלעך פון אויס-
גערויכערטע פאַפּיראַסן, אַש און שאַלעכץ פון צעקנאַקטע סעמעטש-
קעס; אויף אַ ברייט, אייזערן בעט מיט פאַרשמאַדערט בעטגעוואָנט
איז געשלאָפן מיט אַ הויכן כראַפּען בעני — דער זון; אויף אַן
אָפּגעריבענער סאָפּע, אַנטקעגן, איז געלעגן איינגענורעט טשאַרלי —
זיין טאַטע. ער איז געשלאָפן שטיל ווי אַ הינדל. אַ גרויער פאַס

ליכט האָט אַרײַנגעשפּאַרט דורכן אָפּגעריסענעם לאָדן. מיט אַ מאָל האָט זיך די צעפּליקטע קאַלדרע אַ הויב געטאַן פּון דער סאַפּקע, טשאַרלי האָט אויסגעשטרעקט אַ האַנט, אַ צי געטאַן אַ בענדל, און דאָס עלעקטרישע לעמפל האָט זיך אָנגעצונדן. טשאַרלי האָט אַ געשרײַ געטאַן צום זון:

— העי, בעני! שטיי אויף! גענוג שוין געפאַפּן!

דער יונג האָט נישט געענטפּערט. ער האָט ווייטער געכראָפּעט פּונקט ווי פּריער. טשאַרלי איז נאָך אַ וויילע געבליבן ליגן אונטער דער וואַרעמער קאַלדרע. אַ קאַלטע לאַנגווייליקייט איז געווען אויס־געשפּרייט איבער דער שטוב. מיט אַ מאָל האָט זיך אַ קליין קעפל, ווי אַ צעקנייטשט הייפּטל קרויט, אַ הויב אַרויס געטאַן פּון אונטער דער קאַלדרע און מיט אַ האַסטיקן שפּרונג איז טשאַרלי אַראָפּ פּון בעט. דאָס פּיצעלע מענטשעלע, מיטן קליינעם, דאַרן גופל, האָט גענומען אויף זיך אַרויפּציען די הויזן, אַ משונהדיק געשטרייפּט העמד, אַ קאַפּטן. ער האָט צוגעהאַלטן די הויזן און געזוכט עפּעס אונטער דער סאַפּקע:

— נו, בענעלע, וואַלצער, גרויסער פּאַרדינער, דו שטייסט אויף צי ניין? מ'דאַרף איינהייצן דעם אויוון און שפּאַנען ס'פּערד!
דער זון, אַ פּאַרשלאָפענער, האָט געענטפּערט מיט אַ געדעמפּט קול:

— שפּאַן אַליין!

און זיך איבערגעדרייט צו דער וואַנט.
— אַז דערהרגעט זאַלסטו ווערן! כ'האַב אָנגעקויפּט אַ פּולן קעלער מיט קאַרטאַפּליעס, בוראַקעס, אויפּס און פּאַרשיידענע וועדזשעטעבלס, קומט אַ פּראַסט, בין איך אומגליקלעך!
ער האָט געפונען אַ שטריקל, פּאַרבונדן אַרום די הויזן, צוגע־גאַנגען צום פענצטער, אַרויפּגעקוקט צום פּאַרוואַלקנען הימל און געשריגן פּאַרצווייפּלט:

— גוואַלד! כ'האַב מורא פאַרן היינטיקן וועטער! טאַמער שנייט, בין איך אַ געקוילעטער! דו שטייסט אויף צי ניין? — האָט ער גענומען טרייסלען זיין זון ביי די אַקסל.
בעני האָט אויפּגעהויבן זיין שוואַרצן, באַפּעדערטן קאַפּ, גע־

קוקט מיטן רעכטן, געזונטן אויג צו זיין פאטער און מיט דער האנט
אָנגעוויזן אויפן לינקן:

— אויב דו וועסט מיר געבן געלט אויף אַ גלעזערן אויג, שפּאַן
איך איין ס'פּערד.

— אַ גוטע קרענק וועל איך דיר געבן! שוין צוויי מאל געגעבן
איז גענוג! מער גיב איך נישט! איך ווייס וואו מיין געלט גייט!
פאַר נפּקות, פּערדלעך און רעסלינג-מעטשעס!!!

— ס'איז דען בלויז דיין געלט?! — האָט געצאָרנט דער יונג —
ווייניק דאָלאַרן האָב איך דיר אַוועקגעגעבן ווען איך האָב פאַר-
דינט!?

— אַ דיינע פאַרדינסטן און דיינע „טריידס“ (פּאַכן) שמען
איבער דער שטאַט! ווען דער בראַך וואָלט נישט געווען מיינער,
וואָלט איך אויך געלאַכט. אַז וויי צו אַזאַ געלעכטער! ... זאָג מיר
נאָר, תּכּשיט מיינער, וואָס פאַראַ „דזשאַב“ וואָלסטו איצטער גע-
וואָלט? ...

— איך וויל נישט דעם „דזשאַב“ פּון שלעפּן דיין שקאַפע מיט
די פאַרפּוילטע עפל! ... איך וויל נישט זיין קיין פּעדלער! איך
וויל זיין אַ מענטש פאַר זיך! קניפּ אויף דיין קניפּל, פּאַפּ, עפּן מיר
אויף אַ ביזנעס און איך וועל דיר ווייזן ווי אַזוי מען מאַכט געלט! ...
טשאַרלי האָט געטאָן עפעס אַזוינס ווי אַ לאַך און אַ וויין צו-
זאַמען:

— אַזוי, דו גייסט מיר ווייזן ווי אַזוי מען מאַכט געלט? ...
איז, זאָג מיר נאָר, וואָס פאַראַ ביזנעס ווילסטו?
— אַ פּול-רום (ביליאַרד).

— אַ, דאָס איז די ריכטיקע ביזנעס! און פאַרן ריכטיקן ביז-
נעסמאַן! ...

פּאַטער און זון האָבן זיך אָנגעקוקט פּול מיט שנאה. טשאַרלי
האַט אַ כאַפּ געטאָן זיין וואַטאָוע רעקל, אַ שפּיי געטאָן פּול מיט
פאַראַכטונג אין זיין זונס זייט און זיך געלאָזט גיין צום שטאַל.

טשאַרלי האָט אויף אינדערגיך איינגעשפּאַנט ס'פּערד צום
וואַגן, וואָס איז נאָך פּון דער נאַכט פּריער געווען באַלאַדן מיט
קאַרטאַפּל, אויפּס און גרינסן. ווען ער איז שוין געווען גרייט זיך

אָוועקצוועצן אויפן געזעס, האָט ער זיך אין עפעס דערמאָנט. ער האָט פֿאַרזיכטיק אַרויסגענומען פֿון דער הינטערשטער קעשענע אַ בייטעלע; אַרויסגעגראַבלט אַ דאַלער און אַביסל זילבערנע מטבעות, עס איינגעוויקלט אין אַ שטיקל פּאַפּיר און דאָס דורכגעשטופּט דורכן לאַך פֿון פענצטער. דערנאָך האָט ער פּלינק אַ שפרונג אַרויף געטאָן אויפֿן געזעס, אַ צי געטאָן די לייצן און אויסגערופן:

— האַרי אָפּ! וויאַ, שקאַפעלע, וויאַ!

איבערן פֿאַרשלאָפענעם געסל האָט אָפּגעהילכט אַ רעגלמעסיק קלאַפּן פֿון פּערדישע פּאַדקאָועס און אַ סקריפען פֿון פֿאַרזשאָווערטע רעדער. טשאַרלי האָט זיך איינגענורעט אין דער וואַטאָווער קורטקע און זיך געשאַקלט אויפֿן האַרטן געזעס. ער האָט זיך פֿאַרטופּט אין רעיונות: ווי די צייט פּליט?! שוין פּינף און דרייסיק יאָר זינט ער איז אָנגעקומען קיין ניו-יאָרק, איינער אַליין, פֿון אַ דאָרף לעבן אַ גרויסער שטאָט אין פּוילן. ער האָט זיך מיט יונגע כוחות צו-געכאַפּט צום שאַפּ. געוואָרן אַ פּרעסער ביי קליידער. געאַרבעט פֿון פּרי ביז אין דער שפּעטער נאַכט אַריין. ער האָט געהאַט איין גרויסן ציל: אָנזאַמלען גענוג געלט אויף אַריבערצוברענגען טאַטע-מאַמע און זיינע דריי שוועסטער. אָבער ווען עס האָט שוין געהאַלטן נאָענט צו זיין ציל, האָט ער אָנגעהויבן שטאַרק צו הוסטן, און אַ דאַקטער האָט פעסטגעשטעלט אַז עס איז שווינדזוכט. ער האָט גלייך פֿאַרלאָזן ניו-יאָרק. אָוועק אין אַ סאַניטאַריום, אין די בערג. ווען עס איז אים, נאָך דריי יאָר, בעסער געוואָרן, איז ער אַריינגעפאַרן אין דערנעבנדיקן דאָרף, זיך דאַרטן באַזעצט. אין משך פֿון עטלעכע יאָר איז דאָס דאָרף אויסגעוואַקסן צום איצטיקן שטעטעלע גריווענס-וויל. דאָ האָט ער אָנגעהויבן האַנדלען. געוואָרן אַ פּעדלער פֿון פּרוכט און גרינסן. דאָס האָט אים עפעס ווי דערמאָנט אין זיין אַמאָליקן דאָרף, אין פּוילן. דאָ האָט ער חתונה געהאַט. געעפנט אַ פּרוכט-קראַם. דאָס ווייב האָט אים אַביסל צוגעהאַלפּן אין האַנדל. דאָ איז אויך געבוירן געוואָרן זיין זון, בעני. אין אַ קורצער צייט אַרום אָבער, איז אים זיין ווייב געשטאַרבן. פֿון דעמאָלט אָן גייט אים מיט דער פּוטער אַראָפּ. ער האָט אויפּגעגעבן די קראַם. גענוג מען אַרומפאַרן איבער די דערפער מיט אַ פּערד און וואָגן, און אין

דער זעלבער צייט האָט ער זיך אויך געמוזט אָפגעבן מיטן דערציען בענין. אָבער, ווי עס ווייזט אויס, האָט ער אים נישט גוט אויפֿגעכאוועט. איין גאָט ווייס וואָס פון דעם יונג וועט ווערן. איבער אים האָט ער דאָך נישט חתונה געהאַט.

און טשאַרלי האָט זיך דערמאָנט אין די פאַרשיידענע וויבלעך וואָס ער האָט באַגעגנט אין משך פון די לאַנגע יאָרן. ער האָט קיינ־מאָל ערנסט נישט געטראַכט וועגן תכלית. אַריינגעמען אַ פּרעמדע יידענע, איר געבן עסן און אָנפאַרטרויען זיין האָב און גוטס, דאָס נישט! דערצו נאָך האָט ער, בשום אופן, נישט געוואָלט זיין איינ־צייק קינד געבן קיין שטיפּמאַמע. און אזוי זיינען געלאָפּן די יאָרן און ער איז געבליבן אַן אלמן. שוין דריי און צוואַנציק יאָר אַז ער האָדעוועט זיין בענין. געוואָלט אים דערציען קודם ווי אַ יידיש קינד, געשיקט אים צו אַ מלמד, נאָר דאָס לערנען איז אים נישט געקראַכן אין קאָפּ אַריין. אַ, ווען ער וואָלט געווען געוואָלט שטודירן, וואָלט ער אים דאָך געווען געמאַכט פאַר אַ דאַקטער. אַלע וואָלטן דאָך אים מקנא געווען. ער וואָלט חתונה געהאַט מיט אַ רייך מיידל. געהאַט קינדערלעך, ער וואָלט געווען אַ זיידע און געשעפּט נחת פון אייניק־לעך. אָבער אַז אַ קינד וויל נישט לערנען און כאַדעוועט זיך ממש אויף די גאַס, אָן אַ מאַמען, איז פאַרפאַלן, אַפילו אין שול האָט ער נישט געוואָלט גיין. מיט גוואָלד האָט מען אים געמוזט שלעפּן. ער האָט אים גענוג בוכצעס דערלאָנגט, נאָר עס האָט געהאַלפּן ווי אַ טויטן באַנקעס. נישט דאָס האָט געוואָלט לערנען און נישט דאָס וויל אַרבעטן, העלפּן אין פרנסה. וואָס איז שוין דער יונג אַלץ נישט גע־ווען: אַ פייערלעשער, אַ באַקסער, אַ ״רעסלער״, אַ ״לאַיף־גאַרד״, זומער, ווען עס קומט צופאַרן דער צירק, ווערט ער גאַר אַ ״באַר־קער״. ער טוט אָן אַ מונדיר ווי אַ נאַטשעלניק, האָלט אַ טרובע ביים מויל און רופט די פאַרבייגייער: ״קומט און זעט די וואונדער פון דער וועלט! אַ פרוי מיט אַ באַרד! אַ מאַן מיט צוויי קעפּ! אַ באַ־שעפעניש, האַלב מאַן און האַלב פרוי!״... פון צייט צו צייט פלעגט ער אַהיימברענגען אַ פאַר טאַלער, אים דאָס אוועקגעבן, אָבער שפעטער האָט ער ביי אים צוריקגענומען דריי מאָל אזוי פיל. עס טרעפּט אויך אַמאָל אַז בעני ווערט פּלוצעם גוט און נעמט אים אַרויס־

העלפן אין האַנדל: ער שפּאַנט ס'פּערד; לאַדנט אָן דעם וואָגן; פּאַרט איבער די דערפּער; און ער טויג זיך גראַד זייער גוט אויס צום מסחר. טשאַרלי ווייסט שוין דעמאָלט אַז בענעלע נויטיקט זיך אין געלט. באַלד ווי ער קריגט נאָר אַרויס פּון טאַטן די סומע געלט וואָס ער דאַרף, ווערט ער נעלם און אויס פּעדלער... דערצו איז ער נאָך אַ היץ-קאַפּ; חברט זיך מיט שלעכטע חברים; אַלע וויילע כאַפּט ער זיך שלאָגן; און אין איינעם אַזאַ געשלעג האָט ער פּאַר-לירן אָן אויג. פּון דעמאָלט אָן איז שוין פּון אים גאַרנישט מער אויסצוהאַלטן. ער שלעפּט כסדר פּון אים געלט און פּאַרשווינדט אויף גאַנצע נעכט, אַדער ער ליגט ווי אַ באַרג אויף זיין געלעגער גאַנצע טעג און רירט זיך נישט פּון אַרט... ער ווייס באמת שוין נישט וואָס פּאַר אָן עצה ער זאָל זיך מיט דעם יונג געבן. ווען ער וואָלט זיך אויסגעזוכט עפּעס אַ לייטיש מיידל, און וואָלט געוואָלט מיט איר חתונה האָבן, וואָלט ער אים געגעבן געלט אויף אַ גלעזערן אויג און וואָלט אים איינגעאַרדנט עפּעס אַ שטיקל ביזנעס. אַבער אַזוי ווי ער הולטייעוועט איצטער אַרום, וועט ער אים נישט געבן קיין איין פּעני. ער האָט טאַקע, געלויבט דעם אויבערשטן, אַפּגעשפּאַרט אַ פּיין פּאַרמעגן פּון זיין שווערער האַרעוואַניע, אַביסל טאַקע אויך פּון זיין זונס פּאַרדינסטן, אַבער ער האָט דאָס געלט אַזוי באַגראַבן, אַז זיין בענעלע וועט קיינמאַל נישט וויסן וואו. ער געטרויט נישט קיינעם. נישט זיין זון און אַפילו נישט די בענק. מען קאָן קיין מאָל נישט וויסן...

טשאַרלי האָט מיט אַ מאָל דערפּילט ווי עס איז אים געוואָרן נאָס אונטערן קאָלנער. ער האָט אויפּגעהויבן די אויגן און צו זיין גרויס פּאַרוואַונדערונג געזען ווי עס פּאַלט אַ שניי און פּאַרדעקט די ביימער, דעם אַספּאַלט, און ווייסט אַפּ די הייזלעך אַרום. ער האָט שוין איצטער וואויל פּאַרשטאַנען אַז קיין פּאַרדינסטן אין זיין סחורה וועט ער שוין היינט נישט האָבן. די אויסגעכאַליעטע באַלעבאַסטעס וואָס זיינען דאָ די קונהטעס זיינע, נעמען ביי אים אַרויס די נשמה. ווי נאָר עס פּאַלט צו דער ווינטער און די געסט צעפּאַרן זיך, דינגען זיי זיך ווי די היימישע קושענירקעס. ער וועט שוין ליבער צופּאַרן צו היימעלע דעם רעסטאַראַטאַר. אַבי נאָר אַ מציאה, וועט יענער

שוין ביי אים צונעמען דעם גאנצן וואגן סחורה און אראפ פון מארק.
— וויאָ, שקאָפעלע! — האָט ער גענומען אונטעריאָגן זיין
פערדל — וויאָ, האַרי אָפּ!

און מיט אַ מאָל איז גאָר טשאַרלין איינגעפאלן אַ געדאַנק אַז ער
דאַרף נעמען אַ באַלעבאַסטע אין הויז אַרײַן. גענוג זיך געפלאַגט
מיטן יונג. ער וויל נאָך אויך אַביסל לעבן אויף דער וועלט. אין
דער היים ביי אים איז איצטער קאַלט. דער יונג וועט אַוודאי אַפילו
נישט איינהייצן דעם אויוון. ס'גאַנצע לעבן זיינס איז עפעס אַוועק
אין ניוועץ. ער איז נאָך יונג — טראַכט טשאַרלי — נאָך ווייט פון
זעכציק. ער איז נאָך פול מיט כוח און דאַרף נאָך האָבן אַ ווייב.
ער האָט זיך דערמאַנט אין ראָזען, און אַ ברייטער שמייכל האָט זיך
צעלייגט איבער זיין ברוין, צעקאַרט פנים. יענע האָט אים עפעס
גאָר צעצונדן. אים אויפגעוועקט פון זיין הינערפלעט. מיט אַזאַ
ווי זי וואַלט ער געוואַלט אַפּלעבן די רעשט ביסל יאָרן...

*
*
*

די ראָזע האָט זיך באַוויזן נישט לאַנג צוריק אין שטעטל. זינט
זי איז געוואָרן די קעלנערין אין דער „קאַפּי־פאַט“, איז טשאַרלי
געוואָרן אַ שטענדיקער אַריינגייער אין דעם דאָזיקן רעסטאָראַן. זי
טראַגט אים אַלע מאָל אַנטקעגן אַ פריילעכן „העלאָו פאַפּ“. אַמאָל
רופט זי אים „זיסניקער“, „טייערינקער“, און עס ציט אים צו איר
ווי מיט אַ מאַגנעט.

טשאַרלי קומט קיין מאָל נישט אַהין מיט די לידיקע הענט.
אַמאָל ברענגט ער אַ שטיקל שמעקענדיקע זייף; אַמאָל אַ פלעשעלע
פערפיום, וואָס זי גיט באַלד אַן עפן אויף און אַ באַשפּרייז אירע
בלאָנדע האָר; אַמאָל ברענגט ער איר אַ פאַר נאַילאַך־נאַקן. יאָ,
טשאַרלי פאַרשטייט מיט וואָס מען קאָן נעמען אַזאַ שיינע און יונגע
מויד, ווי ראָזע.

אין מאָל האָט זי אים דערציילט, אַז זי איז געקומען אַהער פון
דער רוישיקער ניו־יאָרק; אַז זי האָט פיינט דעם גרויסשטאַטישן
טומל; אַז זי האָט דאַרטן אַ קראַנקע מאַמע; און אַז ווען עס וואַלט
זיך איר געמאַכט עפעס אַ לייטישער שידוך — מעג זיין אַן עלטערער

מענטש — נאָר ער זאל זיין פאַרמעגלעך און וועלן זיך אונטער-
נעמען צו שטיצן איר שוואַכע מוטער, וואָלט זי מיט אים חתונה
געהאַט. טשאַרלי האָט דעמאָלט אַ טראַכט געטאָן: אפשר? ... אויב
שוין יאָ חתונה האָבן, טאָ פאַרוואָס טאַקע נישט מיט אַ שיינער און
יונגער? זי וועט אים זיכער וועלן. בפרט נאָך אַז ער וועט איר אַ
זאָג טאָן: יאָ, איך נעם זיך אונטער אויך צו זאָרגן פאַר דיין
מאַמען ...

ער האָט דעמאָלט איינגעהאַנדלט פאַר זיך אַ נייעם אָנצוג און
אַ נייעם מאָנטל, און ער פלעגט זיך אָפט אויספּוצן צו גיין אין רעס-
טאָראַן.

איין מאָל, ווען ראָזע האָט טשאַרלין צוגעטראָגן דאָס טעפעלע
קאַווע, און ער האָט באַוואונדערט איר מיטלוואַקסיקע, פעסטע פיגור,
האַט זי צו אים אַ זאָג געטאָן:

— פאַפּ, מען זאָגט אַז דו האָסט ערגעץ באַגראָבן אַ גרויס
פאַרמעגן.

— פאַר דער ריכטיקער וועל איך דאָס אויפגראָבן. — האָט
טשאַרלי געענטפערט, און ראָזע האָט אים דעמאָלט געגעבן אַזאַ
שעלמישן פאַטש איבער דער פלייצע, אַז עס איז אים אַזש דורכ-
געלאָפן אַ הייסע כוואַליע איבערן גאַנצן קערפער.

**

איצטער, פאַרנדיק אין זיין וואָגן, איז טשאַרלין אויך אויפן גע-
דאַנק געקומען נעכע, די קעכין פון „מאָדזשעסטיק האַטעל“, וואָס
שדכנט זיך צו אים שוין זינט לאַנג יאָרן. יענע ווערט גרעבער פון
יאָר צו יאָר. פיס האָט זי ווי פעסער, און אַז ער גייט אַמאָל לעבן
איר, קוקט ער אויס ווי אַ קליין, גרין אונגערקעלע לעבן אַ גרויסן
אַרבוז. אַ גוטע קעכין איז נאָך נישט אַלץ ...

טשאַרלי האָט זיך אַ כאַפּ אויף געטאָן פון זיינע טראַכטענישן.
ער האָט געזען ווי ער איז, פונקט ווי זיין פערדל, איינגעהילט אין
אַ ווייסן פעלץ וואָס ברייט אים מיט קעלט; ווי עס איז אָנגעפאַלן
אַ הויכער שניי, קוים וואָס זיין שקאַפע שלעפט דעם שווערן וואָגן;
און אַז אַט איז ער שוין נישט ווייט פון היימעלע גושיק.

טשאַרלי איז צוגעפאָרן צום רעסטאָראַן. איז אַראָפּגעקראַכן פון וואָגן. דער באַלעבאָס האָט אים דערזען און איז אַרויסגעקומען. גוזשיקל האָט דערשמעקט אַז היינט וועט זיך טשאַרלי, דער „מייזער“, לאָזן מעלקן. טשאַרלי האָט ערשט איצטער דערשפּירט ווי אויסגע- פרוּירן ער איז. עס שטעכן אים די שפיץ פינגער. ער האָט גע- וואַלט שוין וואָס גיכער פטור ווערן פון דער סחורה און שוין זיין ביי ראָזען אין „קאַפּי-פּאַט“.

מען האָט זיך פונדעסטוועגן לאַנג געדונגען. סיי-ווי-סיי האָט גוזשיק אײַנגעהאַנדלט אַ גרויסע מציאה. טשאַרלי האָט געשאַלטן, אָבער ער האָט צוגענומען די דאָלאַרן.

ער האָט זיך אויפגעזעצט אויף דעם אָפּגעליידיקטן וואָגן. דאָס פּערדל האָט זיך איצטער לייכט געטראָגן איבערן שטעטל. טשאַרלי האָט אַ פּריילעכער געטראַכט, אַז היינט וועט ער האָבן אַן „ערנסטן געשפרעך“ מיט ראָזען...

ער האָט אָפּגעשטעלט די שקאַפּע, איז אַריין אין אַ געוועלב, האָט דאָרטן אײַנגעהאַנדלט אַ פּאַר בלישטשענדיקע אוירינגלעך און אַ קאַלירט שנירל קרעל, און אַ צופרידענער האָט ער זיך געלאָזן פאַרן צום „קאַפּי-פּאַט“.

אַז טשאַרלי איז אַריין אין רעסטאָראַן, האָט ער דערזען ווי ראָזע זיצט אין אַ ווינקל, ביי אַ טישל, מיט דעם פּריזירער יונג, סעמקע שפּיגל, מיט די שוואַרצע וואַנצעלעך. יענער האָט איר דערלאַנגט עפעס אַן אײַנגעפּאַקט פּעקעלע. ראָזע האָט דאָס זשעדנע אַ כאַפּ גע- טאָן, אים עפעס געטאָן אַזוינס ווי אַ קוש, און זיי האָבן זיך נאָך לאַנג געסודעט.

טשאַרלי איז געוואָרן שטאַרק צעטומלט. ער האָט זיך דערפּילט נאַריש און קליין. די רכילותן וואָס ער האָט ביז איצטער נישט גע- וואַלט גלויבן און איז געווען ביז אויף די ווייבער וואָס האָבן אים וועגן ראָזען אונטערגעטראָגן אַלדאָס ביז, האָבן ביי אים איצטער געפונען זייער תּיקון. ער האָט זיך אַליין איצטער געזידלט, זיך אַנגערופן אַלטער נאַר, בהמה, פּערד, און האָט אַן אַנטוישטער זיך אַרויסגעשאַרט פון רעסטאָראַן נאָך איידער עמעצער האָט אים באַ- מערקט, און איז אַ באַטריבטער געפּאַרן אַהיים...

דער ווינטער האָט זיך געשטעלט אַ שווערער, מיט גרויסע שנייען און זאָויערוכעס. טשאַרלי האָט געהאַנדלט בלויז אין די שנייע טעג. מיטן זון האָט ער זיך כסדר אַרומגעקריגט. צו ראָזען האָט אים נאָך אַלץ געצויגן. און כדי צו פאַרטייליקן דאָס נאַגנדיקע געפיל, האָט ער זיך ווידער גענומען זען מיט נעכע די קעכין. ער האָט מיט זיך אַליין גענומען איינטענהען, אַז אַזאַ נעכע וואָלט געווען פאַר אים דער ריכטיקער שידוך, אָבער זיין האַרץ איז געבליבן קאַלט. פאַר זיינע אויגן איז אים תמיד געשטאַנען די לאַכנדיקע, בלאַנדע ראָזע.

עס האָבן זיך דערוויילע צו טשאַרלין גענומען דערטראַגן קלאַנג-גען, אַז מען זעט אַלץ אָפטער זיין בענין אַרומגיין מיט ראָזען. אָבער ער האָט דאָס נישט געוואָלט גלייבן. וואָס זעט זי אין אים? אַ ליידיק-גייער, אַ גאַרנישט, אָן אַ פעני געלט און אָן אַן אויג... זי האָט דאָך אים בפירוש געהאַט געזאָגט אַז זי וויל אַ געזעצטן מענטש, מעג ער זיין אָן עלטערער, נאָר מיט געלט, און ער זאָל אויך וועלן אויסהאַלטן איר קראַנקע מאַמע?!... און אַז דער געדאַנק האָט אים אַלץ מער געפייניקט, האָט ער אַ פרעג געטאָן ביי זיין זון.

— מען האָט מיר דערציילט אַז דו גייסט אַרום מיט ראָזען?

— טאָר איך נישט? זי גייט מיט אַ סך אַנדערע אויך.

טשאַרלי האָט שוין מער נישט געפרעגט. פון דעם ענטפער האָט ער געדורגנען אַז צו קיין שידוך וועט עס נישט קומען.

מיט אַ מאָל אָבער, איז עפעס דער יונג נעלם געוואָרן. עס זיינען אַוועק דריי טעג און דריי נעכט און ער איז אַלץ נישט אַהיימגעקומען. ביז איצטער האָט נאָך דאָס קיינמאַל נישט געטראַפן. אַז ער פלעגט פאַרשווינדן אויף אַ נאַכט, איז ער באַטאָג געקומען אַהיים. איז טשאַרלי געוואָרן זייער אומרוזאיק. ער האָט ווידער גענומען גיין אין „קאַפּי-פאַט“, אָבער אויך ראָזע איז דאָרטן מער נישט געווען. און אַז ער האָט זיך אויף איר נאַכגעפרעגט, האָט קיינער נישט געוואוסט גענוי וואוהין זי איז ערגעץ אַוועק. שוין עטלעכע טעג אַז זי האָט געפעלט. איז ער דאָרטן געזעסן אין אַ ווינקל, ביי אַ טישל, און גע-זופט די שוואַרצע קאַווע.

מיט אַ מאָל איז אַריינגעקומען סעמקע שפּיגל. ער איז גלייך

צוגעגאנגען צו טשאַרלין, זיך אוועקגעזעצט לעבן אים און וואויל-
יונגעריש א זאָג געטאָן:

— העי, פאַפּ, עס קומט דאָך דיר אַ מזל-טוב! ... ווי געפעלט
דיר דער שידוך?

— וועלכער שידוך?!

— אַ, קאַם אַן, טשאַרלי, דו ווייסט טאַקע נישט?! וועל, וועל,
איך מיינ דיין בענין מיט ראָזען!

— גיי, דו ווייסט נישט וואָס דו רעדסט!

— איך ווייס שוין גאַר וואָס איך רעד. דו לאָז עס איבער צו
סעמקע שפיגל. שוין דריי מעת-לעת ווי זיי זיינען ערגעץ אַנט-
לאָפּן.

טשאַרלי האָט דערפילט ווי עס ווערט אים ענג אין דער קעל,
עס באַשלאָגט אים אַ היץ, האָט ער אַפּגערוקט דאָס טעפעלע קאָוע
און געזאָגט:

— גיי, דו פּלאַפּלסט נאַרישקייטן!

— נו, אַדרבה, וואו איז ער? גיי פרעג זיך נאָך אין זיינע „הענג
אָוטס“ און פּרואוּו געפין אים ... עס איז דאָך אַ פּיצעלע שטעטעלע.
אין צוואַנציק מינוט וועסטו וויסן ...

טשאַרלי האָט באַצאָלט און איז שנעל אַרויסגעלאָפּן פון רעס-
טאָראָן. ער האָט זיך געלאָזן מיט גרויס אימפעט צו די ערטער וואו
זיין זון פּלעגט גיין. אָבער אומעטום האָט מען אים געזאָגט אַז עס
איז שוין אַריבער דריי טעג און דריי נעכט ווי ער איז דאָ נישט
געווען.

טשאַרלי האָט דערפילט אַ טיפע שנאה צו זיין זון, וואָס זינט
ער איז געבוירן געוואָרן האָט ער אים נאָר פאַרשאַפט צרות און
פּיין. און דאָ איז נאָך צוגעקומען דאָס געפיל פון אייפּערזוכט וואָס
פרעסט אים אַפּ ס'האַרץ. ער האָט זיך געפּרואוּוט טרייסטן: דער
סעמקע שפיגל, דער אויסוואַרף מיט די שוואַרצע וואַנצעלעך, האָט
אים גלאַט געוואָלט אַביסל נעמען די לעבער ... יענער איז אפשר
אַליין אייפּערזוכטיק, פּלאַפּלט ער ... עס איז גאַרנישט אויסגע-
שלאָסן אַז זיין בעני האָט ערגעץ אַנגענומען אַ דזשאַב אויף עטלעכע

טעג און אז ער איז שוין אפילו איצטער אין דער היים און שלאפט שוין אויף זיין געלעגער.

פון דעם דאזיקן געדאנק איז אים געווארן אביסל ווארעמער אויף דער נשמה, און א בארואיקטער האט ער זיך געלאזן גיין אהיים.

**

די „שענטי“ איז געשטאנען איינגעהילט אין פינצטערניש. טשאַרלי האט אויפגעשלאסן די טיר. ער האט א צי געטאן א שטריקל פון א לעמפל. א מאטע שיינ האט אויפגעלויכטן. ער האט דערזען אז בעניס בעט איז פוסט. מיט איין שפרונג איז ער שוין געווען אין קיך אויך. די סאָפקע איז געשטאנען אַ ליידיקע. ער איז צו געלאָפן צום קליינעם אַלמערל און דערזען אז בעניס איינציקער, גוטער אַנצוג פעלט און אז זיינע נייע שייך זיינען אויך נישטאָ... מיט אַמאָל איז אים באַפאַלן אַ מוראדיקער געדאַנק. ער איז מיט אַ בליי-ציקער שנעלקייט אַראָפּ אין קעלער און גענומען אויפזוכן די צוויי ערטער וואו ער האט באַגראָבן זיין פאַרמעגן. ער איז צו צו אַ ווינקל, אַוועקגעשלעפט פון דאַרטן אַ זאַק קאַרטאָפּליעס, אַוועקגע-רוקט אַ ברעט, אַריינגעשטעקט אַ האַנט אין אַ טיף לאַך, פון דאַרטן האַט ער אַרויסגעשלעפט אַ פאַרזשאַווערט טעפל, און ער האַט מיט גרויס פרייד אַנגעטאַפּט די פאַפירלעך, איבערגעציילט ס'געלט. עס האַט גאַרנישט געפעלט פון זיינע דריי טויזנט דאַלאַר. דערנאָך איז ער געלאָפן צום אַנדערן ווינקל. ער האַט מיט שווערער מי אַוועק-געשלעפט עטלעכע קעסטלעך מיט טיכלע קרויט און גלייך דערזען ווי דאָס ברעט איז אַוועקגערוקט. ער האַט פון דאַרט אַרויסגע-שלעפט אַ טעפל, איז עס געווען ליידיק. פון זיינע זעקס און צוואַנ-ציק הונדערט פאַרהאַרעוועטע דאַלאַרן איז קיין זכר נישט גע-בליבן.

אַ מינוט איז טשאַרלי געשטאַנען ווי פאַרגליווערט. אָבער באַלד איז ער אַ פאַל געטאָן צו דער פייכטער ערד און זיך צערעוועט ווי אַ נישט-דערקוילעטע חיה. ער איז אַזוי געלעגן אַ גוטע וויילע. מיט אַ מאָל האָבן אָפּגעהאַקטע זאַצן גענומען פאַלן פון זיין מויל: אין קרימינאַל! ... אייביקע קאַטאַרגע! ... דעם „עלעקטריק טשער“

וועט מען זיי געבן! ... דערווערגן! ... און אויף צו לעצט האָט
ער גאָר באַשלאָסן אַז ער וועט זיי אַליין ביידע גוט אָנהרגענען, אָדער
אפשר גאָר זיי שפּאַלטן די קעפּ מיט אַן אייזן. אָבער, וואו קאָן
ער זיי ערגעץ פּאַקן?! ... ער מוז זיי געפינען נאָך איידער זיי
פאַרהולטאַיעווען זיין געלט. נו, איצטער איז אים שוין קלאָר
פאַרוואָס זי האָט אויסגעקליבן דעם זון...

נאָך אַ לאַנגן טראַכטן, האָט ער באַשלאָסן זיך צו ווענדן צו
דער פּאַליציי. דער דאָזיקער געדאַנק האָט אים אַביסל באַרואיקט.
ער האָט אַ כאַפּ אַרויף געטאָן אויף זיך דאָס צעפּליקטע, וואַטאָוע
רעקל און זיך געלאָזן לויפן צו דער פּאַליציי.

דער פּאַליציי קעפטן, וואָס איז געווען שטאַרק באַפּריינדעט
מיט בענין, האָט טשאַרלין רואיק אויסגעהערט, האָט אַ שמיכל גע-
טאָן אונטער די וואַנצעס, עפעס פאַרשריבן אויף אַ בויגן פּאַפּיר
און אַ זאַג געטאָן:

— אַ, קעי, פּאַפּ, מיר וועלן אים שוין אויפזוכן, דעם באַם, מיט
דער נקבה און דיר גלייך לאָזן וויסן. דערווייל גיי אַהיים און זאַמל
אַן פּרישע דאָלאַרן.

טשאַרלי האָט זיך אַרויסגעשאַרט פון דער פּאַליציי און זיך
געטרייסט אַז אַ וועלט איז נישט הפּקר. ער איז צוריק אַריין אין
זיין „שענטי“, און מיטן אָנגעטועכץ איז ער אַריינגעקראַכן אין
בעט.

פלוצעם האָט ער זיך צעוויינט. דאָס קליינע קערפּערל האָט
זיך פאַרלוירן אין גרויסן בעט. דאָס פּיצעלע קעפּעלע וואָס האָט
אַרויסגעטאַרטשעט פון אונטער דער קאָלדרע האָט אויסגעקוקט
ווי פון אַ קליין, אוימבאַהאַלפן קינד מיט אַן אַלט פנים.

*
*

לאַנגווייליקע טעג און גראַע וואָכן האָבן זיך געשלעפּט פאַר
טשאַרלין. ער איז שוין מיד געוואָרן פון לויפן אין דער פּאַליציי
און פון תּמיד קריגן דעם זעלבן ענטפּער: „דערווייל האָבן מיר נאָך
גאַרנישט קיין נייעס“.

מיטן אָנקום פון זומער און האַנדל האָט זיך טשאַרלי אַביסל
פאַרטומלט. ער איז ווידער געפאַרן מיט זיין שקאַפע און וואָגן אי-

בער די דערפער, איינגעקויפט גרינסן און פארשיידענע פירות, שפעטער דאָס צוגעפירט צו די קעמפס, עס פאַרקויפט צו די זון מער-געסט, און ווידער געשפאַרט געלט, צונויפגעלייגט אַ דאַלער צו אַ דאַלער, ער האָט דאָס געלט נאָך אַלץ געהאַלטן אין קעלער, אָבער שוין אויף אַ גאַר ניי אָרט.

אָבער אַז עס איז צוגעפאַלן דער ווינטער, פלעגט טשאַרלי כמעט מער נישט אַרויסגיין פון דער „שענטי“. צוליב וועמען זאָל ער דאָס אַזוי איינרייסן? — האָט ער כסדר איצטער געטראַכט — די פאַר קאַרטאָפליעס מיטן שטיקל ברויט וואָס ער דאַרף האָט ער. מער דאַרף ער נישט.

פון צייט צו צייט פלעגט אַריינקומען נעכע די קעכין. זי האָט פון אַ פאַפירענעם בייטל אַרויסגעצויגן אַ טעפל, דאָס אַוועקגע- שטעלט אויפן אויוון און געזאַגט:

— נאָ, עס אָביסל וואַרעמס. ס'איז דאָך שוין גאַרנישט פון דיר געבליבן. דו קוקסט דאָך שוין אויס ווי אַ פלוי!
— בעסער אַ פלוי ווי אַ פעסל! — האָט איר טשאַרלי בייסיק געענטפערט.

— ווי ווערט דאָס אַ מענטש אַזוי דאַר?! — האָט זיך נעכע געוואונדערט.

— און ווי ווערט דאָס אַ יידענע אַזוי גראַב?

נעכע האָט זיך צעלאַכט און דערציילט:

— ווען איך בין געווען יונג, נאָר וואָס אַנגעהויבן קאָכן פאַר האַטעלן, האָט מען מיר געזאַגט, אַז אַ קעכין שטאַרבט פון הונגער, באַגראַבט מען זי אונטערן אויוון. האָב איך אַזוי לאַנג געגעסן און געשטאַפט אין זיך די פעטע מאַכלים, ביז איך בין געוואָרן דאָס וואָס דו זעסט איצט.

טשאַרלי האָט זיך צעלאַכט און עס איז אים געוואָרן היימ- לעכער. באַלד אָבער האָט פאַר אים אין דמיון אַ שוועב פאַרביי געטאַן ראַזעס פיגורל, האָט ער פאַרגליכן די צוויי פרויען און ער איז ווידער צוריק געוואָרן אַנגעכמורעט און אומצופרידן.

נאָך נעכעס אַוועקגיין, איז טשאַרלי ווידער געבליבן איינער אַליין אין דער פוסטער שטוב. עס האָט אים געשראַקן די איינ-

זאמקייט. גענאגט אַ בענקשאַפט. ער האָט אויסגעלאָשן דאָס ליכט, געלייגט זיך שלאָפן, אָבער די אויגן זיינען ביי אים געבליבן אָפן. דורכן פאַרמאַכטן לאַדן האָבן זיך אַריינגעריסן פאַסן ליכט פון דער פולער לבנה, האָבן באַלויכטן די סאַפקע, דעם וויג־שטול וואו זיין בעני פלעגט זיצן. איצטער איז דאָס אַליץ פוסט. וואו איז ער איצטער? אפשר גאַר איז ער שוין טויט? — איז אים איינגעפאַלן אַ געדאַנק, עס האָט אים באַשלאָגן אַ הייסע כוואַליע און ער האָט געוואַלט אויסשרייען הויך, פון טיפן ווייטיק...

אַזוי זיינען געלאָסן און גראָ פאַר טשאַרלין געקראַכן די ווינ־טערדיקע טעג און נעכט. דער ווינטער איז געווען אַ שווערער. מיט טיפע שנייען און גרויסע זאַויערוכעס. טשאַרלי האָט ווייניק גע־האַנדלט. ער האָט זיך געפילט פוסט. ער האָט געהאַט דאָס געפיל פון זיין לער, ווי אַ הויל פאַס.

אַפט האָט זיך טשאַרלי געוואונדערט: ווי אויסטערליש דאָס איז, ער בענקט נאָך דעם זון?!... כדי צו פאַריאַגן די נאַגנדיקע בענקשאַפט, האָט ער אים גאַר אין אַזעלכע מינוטן גענומען אַנרופן מיט די ערגסטע נעמען און האַגלען אויף אים מיט קללות: „גנב“, „באַם“, „שלאַק“, „אויסוואורף“, אַז געשעדיקט זאָל ער ווערן!... אין אַביסל רואיקערע מינוטן, האָט ער די גאַנצע שולד גע־וואָרפן אויף דער פאַרפירערישער ראַזען. ווען ער האָט איצטער געטראַכט וועגן דער בלאַנדער מיטן שיינעם פנימל, פלעגט ער זי גאַר אין זיין דמיון פאַרוואַנדלען אין אַ העסלעכער מכשפה וואָס רייט אויף אַ בעזעם און פאַרשפרייט גיפט. טשאַרלי איז דעמאַלט געוואָרן אויף איר אַזוי צעקאַכט. אַז ער האָט מיט עקל אַ שפיי גע־טאַן אין דער לופט און אויסגעשריגן „הור“!

**

אין איינער אַזאַ ווינטערדיקער נאַכט, ווען אין דרויסן האָט געצופט דער פראַסט און אויף די פענצטער פון דער „שענטי“ האָבן זיך אויסגעלייגט ווייסע קווייטן און פראַסטיקע בלימעלעך, האָט זיך טשאַרלין אויסגעוויזן אַז עפעס עמעצער דראַפעט זיך אַרום אַרום זיין הייל. באַלד האָט ער דערהערט אַ שטיל קלאַפן אין טיר.

— ווער איז דאָרט? — האָט ער אַ פאַרחידושטער געפרעגט.

און אַ שטים האָט געבעטן:

— עפּן, איך בין עס.

דאָס קול איז געווען אַ פרעמדס, אַ הייזעריקס. טשאַרלי האָט אַ פאַרוואַנדערטער געעפנט די טיר.

אויפן שוועל האָט זיך באַוויון בעני, אַן אויסגעבלייכטער, אַן אַפגעריסענער, אין אַ זומערדיק זשאַקעטל. אויף די הענט האָט ער געטראָגן עפעס אַן איינגעוויקלט פּעקל. אַ רגע בלויז האָבן זיך טאַטע און זון ביידע אַנגעקוקט שווייגנדיק. באַלד אַבער האָט טשאַרלי דערפילט אַ מוראדיקן כּעס אויף בעני, וואָס האָט אים פאַרשאַפט אַזוי פיל חרפות און בושות, אים אַזוי טיף וויי געטאַן, און דערצו נאָך צוגערויבט זיין שווער פאַרהאַרעוועט ביסל געלט. האָט ער גע-
נומען צו אים שרייען:

— מיין געלט אַהער! אַז נישט שפּאַלט איך דיר דעם מוח און האַק דיר אויס דאָס צווייטע אויג! דו קאַטערינשטיק! דו „באַם“ איינער! — האָט ער זיך צערעוועט מיט אַ ווילד קול. ער האָט אַ ווילד-געוואַרענער זיך געלאָזט אין קיך אַריין, איז צוריק-געקומען מיטן לאַנגן שאַר-אייזן, ער האָט עס אויפגעהויבן און זיך פאַרמאַסטן צום שלאַגן.

— פאַפּ, ס'קינד!!! — האָט דער יונג אַ רעווע געטאַן און אַנגעוויזן אויפן פּעקל וואָס ער האָט נאָך אַלץ געהאַלטן אויף זיינע הענט.

דאָס אויפגעהויבענע אייזן איז אַרויסגעפאַלן פון טשאַרליס הענט. ער איז געבליבן שטיין אַ פאַרגליווערטער. אין אַ ווילע אַרום האָט ער געפרעגט:

— אַ קינד?! ... וועמענס איז דאָס!?

— וואָס הייסט וועמענס? מיינס און דער בלאַנדערס, אַז גע-הרגעט זאָל זי ווערן וואו זי איז דאָרטן ערגעץ! ... ווי נאָר זי האָט זיך אויסגעליידיקט, האָט זי ביי מיר צוגעגנבעט דאָס געלט און מיך איבערגעלאָזן מיטן בענקאַרט. געוואַלט דאָס אַרויסוואַרפן — האָט ער אַנגעוויזן אויפן פּעקל — אַבער כ'האַב עפעס נישט געהאַט

קיין האַרץ. אַז איך וועל מיך פון דעם באַפרייען, וועל איך זי אויס-
זוכן און זי דערווערגן מיט מיינע אייגענע הענט!!!
דאָס קינד האָט זיך פּלוצעם צעוויינט. בעני האָט געמאַכט אַ
באַוועגונג, עפעס ווי ער וואָלט געוואָלט דאָס אומגעווינטשטע פּעקל
אָוועקוואַרפן, ערגעץ אַ שלידער אָוועק טאָן און אַ סוף אָן עק זאָל
עס נעמען, פּטור אָן עסק...

— מערדער!!! — האָט טשאַרלי אַ געשריי געטאָן, אַ כאַפּ
אַרויס געטאָן דאָס וויינענדיקע פּעקל פון זיין זונס הענט, און עס
אַנגעהויבן הוידען און וויגן.

אַ וויילע האָבן ביידע געשוויגן. בעני האָט אַרויסגעשלעפט פון
קעשענע אַ פּלעשעלע מילך מיט אַ מאַמקע, דאָס אָוועקגעשטעלט
אויפן טיש, איז אַריין אין קיך, אַראַפּגעצויגן פון זיך די פייכטע
בגדים, אַ מידער איז ער אָוועקגעפּאַלן אויף דער סאַפּקע, און באַלד
האָט זיך איבערן הויז צעטראָגן אַ הויכער כראַפּען.

טשאַרלי האָט פּאַרויכטיק אָוועקגעלייגט דאָס קינד אויפן ברייטן
בעט. ער האָט גענומען דאָס פּלעשעלע מילך. עס אַריינגעשטעלט
אין אַ טעפל וואַרעם וואַסער צום דערוואַרעמען. דאָס קינד האָט
נאָך אַלץ געוויינט. טשאַרלי האָט אויסגעפרוואווט די טראַפּנס מילך
אויף זיין האַנט־פּלאַך. ענדלעך האָט ער דאָס פּלעשעלע מיט דער
מאַמקע אַריינגעשטופּט אין קינדס מויל. דאָס קינד איז שטיל גע-
וואָרן. אין אַ פאַר מינוט שפּעטער איז דאָס פּלעשעלע געווען אויס-
געליידיקט און דאָס קינד איז אַנטשלאָפּן געוואָרן.

טשאַרלי האָט פּונאַנדערגעוויקלט דאָס קינד, געזען אָן עס
איז אַ מיידעלע. עס ליגט נעבעך אין אומרייניקייט. ער האָט אויס-
געזוכט אָן אויסגעוואַשן ליילעך. עס צעריסן אויף עטלעכע שטיק-
לעך, געמאַכט דערפון „ווינדעלעך“, און אומגעלומפערט איינגע-
וויקלט דאָס נפּשל. דאָס קינד האָט צוריק צוגעמאַכט די אייגעלעך
און איז צוריק איינגעשלאָפּן.

טשאַרלי האָט אויפן קינד געקוקט מיט גרויס הנאה און נישט
געקאַנט באַשליסן צו וועמען עס איז ענלעך. מיט אַ מאָל איז אים
גאָר איינגעפּאַלן אַז זי קוקט אויס ווי זיין פּאַרשטאַרבן ווייב, באַשע.
ער האָט ערגעץ אויפגעזוכט פון איר אַ פּאַטאַגראַפיע און זי פּאַר-

גליכן מיטן קינדס אויסזען. ער האט לאנג געקוקט. און באשלאָסן אז זי איז ווי צוויי טראָפן וואַסער ענלעך צו זיין פאַרשטאַרבן ווייב. אינגאַנצן אין איר געראַטן.

— וועסט טאָקע הייסן באַשעלע. נאָך דיין באַבען דיר צו לאַנגע יאָר — האָט ער שטיל גערעדט צו דעם שלאַפנדיקן קינד.

ער האָט זיך מיט אַ מאַל דערפילט שטאַלץ. ער איז אַ זידע. און עס איז אים געוואָרן היימלעך פון זיין אייניקלס יעדן ריר.

— זאָל דיין מאַמע, די מכשפה, זיין דיין כפרה! — האָט ער גערעדט צום קינד.

טשאַרלי האָט אפשר צום ערשטן מאַל אין זיין לעבן צוגעלייגט האַלץ און קוילן אין אויוון אַריין מיט אַ ברייטער האַנט. אַ קינד מוז האָבן אַ וואַרעמע שטוב — האָט ער געטראַכט.

דער זון האָט געשמאַק געכראַפּעט. דאָס קינד האָט פון צייט צו צייט אַ פּישטשע געטאַן ווי אַ פייגעלע. דאָס האַלץ און די קוילן אין אויוון האָבן זיך צעברענט און געקנאַקט. אַ פריילעכע וואַרעמ־קייט האָט זיך געטראָגן איבער דער שטוב.

*
*

יענע נאַכט האָט טשאַרלי נישט געקאַנט איינשלאָפן. ער איז געלעגן וואָך לעבן קינד און מורא געהאַט זיך אַ ריר צו טאַן. ער קאַן נאָך אַמאָל דעם קינד חלילה אַ שטורכע טאַן. ער האָט זיך דערמאַנט ווי זיין זון האָט דאָס געוואַלט אַ וואַרף אוועק טאַן. האָט עס אים אויפגעשוידערט. ער האָט מיט אַמאָל דערפילט דערפאַר אַ גרויסע פאַראַנטוואַרטלעכקייט. אויך אַ טיפע ליבע צו דעם קליינעם באַשעפעניש און אַ נייעם אינהאַלט אין זיין לעבן... אויפן זון קאַן ער זיך דערמיט נישט פאַרלאָזן. אויך מיר אַ טאַטע... ער אַליין וועט דערויף אַכטונג געבן. ער איז שוין איצטער נישט גע־ווען מער ביז אויף זיין זון. ער האָט שוין אויך נישט געטראַכט מער פון זיין פאַרשוואַנדן געלט. טשאַרלי האָט איצטער געהאַט נאָר איין גרויסע זאַרג: ווי אַזוי צו כאַווען זיין אייניקל. מיט אַ מאַל האָט ער באַשלאָסן, אז זיין זון וועט ער שיקן האַנדלען; איצטער וועט שוין זיין בעני מוזן באַשטיין אויף אַלץ; און ער וועט בלייבן

אין הויו און זיך אינגאנצן אָפגעבן מיט אויסכאָדעווען דאָס קינד.
יאָ מאַרגן וועט ער קויפן אַ וויגעלע, ווינדעלעך און נאָך שמאַכטעס.
ער וועט איינקויפן מילך, אַ סך מילך...

פּלוצעם האָט זיך דאָס קינד צעוויינט. ער האָט עס אַ כאַפּ
געטאָן אויף די הענט און גענומען עס שאַקלען, און אַז דאָס האָט
נישט געהאַלפן, האָט ער עס אונטערגעזונגען אַ לידל. די קולות
פון קינד זיינען איצטער געווען אַזעלכע שטאַרקע, אַז טשאַרלי האָט
זיך געוואונדערט ווי עס קאָן אַזאַ פּיצל קינד אַזוי הויך שרייען.
ער האָט געטראַכט, אַז אפשר איז דאָס נפּשל נאָך הונגעריק, איז
ער אַריין אין קיך, אַנגעוואַרעמט אַביסל מילך, אַריינגעגאַסן אין
פלעשעלע און דאָס געגעבן דעם קינד.

צו טשאַרליס גרויס פאַרוואונדערונג, האָט דאָס קינד עס נישט
געוואַלט נעמען אין מויל אַריין. טשאַרלי איז געוואָרן שטאַרק צע-
טומלט. דאָס געוויין פון קינד האָט אים דערשראָקן. איז ער אַריין-
געלאָפן צום זון, אים גענומען וועקן, שטורכען און שרייען, אַבער
אויפצואוועקן בענין האָט זיך אים נישט איינגעגעבן. ווען נישט
זיין שטאַרקן כראַפּען, וואַלט ער געמיינט אַז דער יונג איז פשוט
אוועקגעשטאַרבן.

טשאַרלי האָט אַרומגעשפּאַנט איבער דער שטוב מיטן וויינענ-
דיקן קינד אויף די הענט און דאָס שטאַרק געהוידעט. מיט אַ מאַל
האָט ער אַ טראַכט געטאָן אַז דאָס איז נישט קיין עסק פאַר אַ מאַנס-
ביל, און פּלוצעם איז אים איינגעפאַלן: נעכע! יאָ, נאָר אַ יידענע
דאַרף זיך פאַרען ביי אַ קינד. באַלד ווי עס וועט נאָר נעמען טאַגן,
וועט ער לויפן צו נעכען, און איר זאָגן אַז ער וועט מיט איר באַדיי
חתונה האַבן, אַבי זי זאַל אים כאַדעווען דאָס קינד...

פון דעם דאָזיקן געדאַנק איז טשאַרלין געוואָרן גוט אויפן
האַרצן. יאָ, ער האָט שטאַרק ליב קינדער — האָט ער געטראַכט
מיט גרויס הנאה — און צום וויינענדיקן קינד האָט ער געזאָגט:
— שאַ, שאַ, באַשעלע, איך וועל דיר ברענגען אַ גוטע באַבע.
זי וועט פאַר דיר קאָכן די טייערסטע מאַכלים און דיר זיין אַ גע-
טרייע מאַמע.

„רבילע זאם“

— איך זאג דיר נאך אַמאָר, חנה לאה, אַז אַמעריקע איז נישט שולדיק וואָס דאָ ווערט דערצויגן אַ דור וואָס איז ניט יידיש, שולדיק זיינען די עלטערן. אַדרבא, הער זיך נאָר איין... .

אַט די ווערטער האָט דער אַלטער אהרן הערש געזאָגט צו זיין ווייב, וואָס האָט מיט גרויס הנאה זיך איינגעהערט צו דעם גמרא-ניגון וואָס האָט זיך געטראָגן פון דער צווייטער שטוב, וואו עס איז געזעסן זייער אייניקל זלמן, אַ יינגל פון אַ יאָר צען, און געלערנט.

דער גמרא-ניגון האָט זיך מיט אַ קינדעריש קוויטשנדיק קולעכל צעטראָגן איבער דער שטוב:

— שניים אוחזין בטלית!...

— גאָד מיט בריליאַנטן! — האָט די באַבע אַ צעשטראַלטע אַנגעקוואַלן.

— ער וועט, אם ירצה השם, אויסוואַקסן אַן ערלעכער ייד — האָט אהרן הערש געזאָגט. — איך וועל אים שיקן אין דער ישיבה און אַז גאָט וועט העלפן, וועט ער זיין אַ רב. — אַז אַמעריקאנער רב — האָט חנה לאה אַרויסגערעדט נישט-זיכער... .

— מען קאָן גאַרנישט וויסן, חנה לאה, דער רבי זיינער זאָגט, אַז אַזאָ קעפל צום לערנען האָט ער נאָך ביי קיין שום קינד נישט באַגעגנט. איך האָב נאָר מורא, אַז די אַמעריקאנער לויפערלעך זאָלן אים נישט קאַליע מאַכן.

— ווייס איך וואָס — האָט חנה לאה געזאָגט — האָסט גע- דאַרפט זען ווי ער היט אָפּ זיין אַרבע-כנפות. ער טראָגט אים אויפן הויזן לייב, אַזוי, אַז די קינדער אויפן גאַס זאָלן עס נישט

דערזען. זיי רייצן זיך מיט אים, די שקצים, אָבער ער וויל די ציצית
נישט אויסטאָן אָפילו אויף איין מינוט.

באָבע און זיידע האָבן זיך פאַרטיפט אין זייערע פּלענער וועגן
זייער יינגסטן אייניקל, זלמן. זיי האָבן געלייגט אויף אים גרויסע
האַפענונגען: ער וועט אָנהאַלטן די לאַנגע קייט פון דער יחוסדיקער
משפּחה, וואָס ציט זיך נאָך פון גרויסע חסידישע רביים.

דאָ, אין אַמעריקע, האָט עס מיט דער „יחוסדיקער קייט“ גע-
האַלטן זייער שמאַל. מיט גרויס צער און ווייטיק האָבן אהרן הערש
און זיין ווייב צוגעזען ווי זייערע זין, טעכטער און אייניקלעך
דערווייטערן זיך אַליץ מער און מער פונעם טראַדיציאָנעלן לעבן,
ווערן פאַרגויאישט, און פרעמד איז זיי זייער אַלטע טאַטע-מאַמעס
לעבנס-שטייגער. דערפאַר האָבן זיי זיך גענומען מיט אַזאַ ברען
אויסצוהאַדעווען זייער יינגסט אייניקל ווי אַן עכט יידיש קינד...

געשען איז דאָס ווען זייער איידעם איז מיט דריי יאָר צוריק
אַוועק אין מלחמה און זיי האָבן גענומען די טאַכטער מיטן אייניקל
צו זיך. זיי האָבן זיי גענומען מיט דעם באַדינג, אַז דערציען ס'קינד
וועלן זיי ווי זיי וועט געפּעלן.

זייער יינגסטע טאַכטער, העלען, וועלכע גייט יעדן פּריי-
מאַרגן צו דער אַרבעט, האָט גאַרנישט געהאַט קעגן דעם. זי איז
געווען די איינציקע צווישן זייערע זיבן קינדער, וואָס האָט אַרויס-
געוויזן אַ נייגונג צו פרומקייט. זי פּלעגט פּסח נישט עסן קיין
חמץ, זי האָט זיך אויסגעהיטן פון עסן טרופות, יום-כּפור האָט
זי געפאַסט. זי איז געווען צופּרידן וואָס איצט, ווען איר מאַן
איז ערגעץ אין פּאַסיפּיק און איר קאַפּ איז נישט צום קינד,
זאָלן אירע עלטערן האַדעווען איר יינגעלע און אים געבן אַ פרומע
דערציאונג.

— זלמן! זלמן! — האָט די באָבע גערופן — ס'וועט שוין
זיין גענוג אויף היינט. עס עפּעס און גיי אַראָפּ אין גאַס זיך
שפּילן מיט די קינדער!

זלמן איז אַריינגעקומען אין קיך. אַ בלייד, דאָר יינגעלע מיט
אַ פאַר גרויסע, שוואַרצע אויגן, אַ קעפּל געקרוינטע, ברוינע האָר.
שווער געווען צו גלויבן, אַז דעם יינגעלע גייט שוין דאָס צענטע

יאָר. ער האָט לויט זיין קליינעם, דאָרן גוף אויסגעקוקט ווי אַ קינדער פון אַ יאָר אַכט, ער האָט דערפון שטאַרק געליטן. די קינדער פון דער געגנט אין זיין עלטער, זיינען גראַד געווען געוויקסיקע און אויסגעקוקט עלטער ווי זייערע יאָרן. זיי האָבן זיך געהאַלטן פאַר „גרויסע“ און זיך געזוכט צו חבֿרן מיט נאָך גרעסערע יינגלעך. ווען זיי האָבן אויסגעפונען אַז זלמן איז פרום און ווײַל זיך נישט שפּילן אום שבת, האָבן זיי זיך נאָך מער פון אים דער־ווייטערט. די איינציקע זאָך וואָס האָט צוגעבונדן די יינגלעך צו אים, איז געווען וואָס ער האָט געהאַט אַ נאָמען אין דער געגנט פאַרן בעסטן „פיטשער“ אינעם „טיים“. אַזאַ שפּילער אין באַל איז נישט געווען צו געפינען.

די קינדער האָבן געהערט ווי זיידע און באַבע רופן אים זלמן, האָבן זיי דעם נאָמען פאַרקירצט אויף „זאַם“, און אַזוי איז דאָס געבליבן. איין מאָל, אין אַ שפּעטן נאַכמיטאַג, ווען די יינגלעך האָבן געשפּילט באַל און זלמן איז אַ צעיאַכמערטער געלאָפּן, האַלטנדיק אין מאַכן אַ „האַם ראָן“, האָבן זיי מיט אַ מאָל דערזען ווי לאַנגע צויטן לאָזן זיך אַפּיר פון הינטער זלמנס העמדל. זיי האָבן אויפגעהערט שפּילן און מיט גרויס וואונדער אויף אים געקוקט. ער האָט אין גרויס איילעניש אַרונטערגעשטופּט די ציצית הינטערן העמדל. טראַפּנס שווייס האָבן אַרויסגעשלאָגן אויף זיין שטערן. פּלוצעם האָבן זיך די יינגלעך אַ וואַרף געטאָן אויף זלמען און גענומען ציען די אַראַפּגעהאַנגענע ציצית. זיי האָבן געשלעפּט, געריסן און געהירזשעט, ווי קליינע לאַשעקלעך. דער פּרעכער „מייק אייריש“ האָט דערביי געשריגן: „גיוו אַס טהי ספּאַגעטי!“ (אהער מיט די לאַקשן).

זלמן האָט זיך געהאַלטן אין איין בעטן, אַז דאָס איז אַן אַרבע־כּנפות, אַ שאַל אַזאַ, וואָס היט אויס פון אַלדאָס ביז... די יינגלעך האָבן נישט געהערט וואָס זלמן בעבעט דאָרט. זיי האָבן מיט גע־פּילדער און געלעכטער אַזוי לאַנג געצויגן דעם ארבע־כּנפות, ביז זיי האָבן אים צעריסן אויף שטיקלעך און דערביי אים גערופן „רבּילע זאַם“. זיי זיינען אַנטלאָפּן מיט די „ספּאַגעטי“ און זלמן איז אַ פאַר־שעמטער און מיט אַ פאַרשטיקט געוויין געלאָפּן אַהיים.

זינט יענעם נאָכמיטאָג זיינען אַריבער עטלעכע וואָכן. זלמן
מיידט אויס זיינע חברים. ער שפילט זיך מער נישט מיט זיי.
און זיי — ווען זיי זענען אים קומען פון ערגעץ, שרייען זיי אַלע
אין איין קול: „מאַכט אַ וואַרע פאַר רבילע זאַם!“ ...

זלמן האָט זיך נאָך מיט מער ברען אַריינגעוואָרפן אין דער-
נען. ער ווייסט, אַז עס איז דאָ אַ „יענע וועלט“ מיט אַ גיהנום
פאַר די רשעים און אַ גן-עדן פאַר די צדיקים. ער ווייסט אויך,
אַז ווען די יידן וועלן אויסגעלייזט ווערן פון גלות און משיח וועט
קומען, וועלן די צדיקים גיין אויף אַ פאַפירענער בריק איבער
די גרויסע ימים און וועלן בשלום אַנקומען. אָבער די רשעים —
זיי וועלן גיין אויף אַן אייזערנער בריק און וועלן אַריינפאַלן. ער
האַט שוין אַ סך מאָל געפרוואווט דאָס דערקלערן אַ פאַר פון זיינע
חברים, וועלנדיק זיי ראַטעווען — אָבער די יינגלעך ווילן זיך
בשום אופן נישט צוהערן צו זיינע רייד ...

זלמן איז אומגליקלעך. ער האָט ליב די יינגלעך און ער האָט
זיך ליב צו שפילן, דערהויפּט גייט אים אויס דאָס חיות צו באַל.
מאַכן זיי אָבער די גרעסטע „באַל געזימס“ אום שבת, און שבת
וועט זלמן נישט שפילן. זיי רייצן זיך מיט אים און שרייען „רבילע
זאַם, פּיטש איין“, אָבער ער רירט זיך נישט פון אַרט. ער ווייסט
גוט, אַז עס איז דאָ אינעם מענטש אַ יצר-הרע און אַ יצר-טוב,
און ער האָט מורא נאָכצוגעבן דעם שלעכטן גייסט וואָס אין מענטשן,
זיצט ער בעסער שבת אין דער היים, ווייל טאַמער ... אפשר ... צו
וואָס דאַרף ער זיך רייצן מיטן יצר-הרע? ...

דעם קומענדיקן שבת גרייטן זיך די יינגלעך פון עטלעכע
געגענטן אַרויסצוגיין אין מלחמה. עס וועט זיין טאַקע אַן אמתע
מלחמה. אַזוי האָט אים דערציילט זיין איינציקער חבר, דייוו, אַ
יינגל, אַ יתום, וואָס הינקט אויף אַ פּיסל. ער, דייוו, וועט אויך
גיין, ער וועט זיך נישט קענען שלאָגן ווי די אַנדערע קינדער,
אָבער ער וועט דערלאַנגען די קוילן צום שיסן ... דאָס הייסט, די
שטיינדעך. ער האָט שוין טאַקע אַנגעקליבן אַ פּוּזן זאַק.

עס איז שבת נאָכמיטאָג. פון אַ קלאָרן הימל שפּרייט די זון
נאָדענע שטראַלן. אַ מאַי-ווינטל וויגט די גרינע בלעטער. זלמן

שטייט לעבן זייער הויז אָנגעשפּאַרט אָן אַ בוים. לעבן אים שטייט זיין חבר דייוו און דערציילט וועגן דער גרויסער מלחמה וואָס וועט זיך באַלד אָנהייבן. פון אַלע זייטן ציען זיך יינגלעך פון פּאַר־שיידענעם עלטער. זיי זיינען באַלאַדן מיט „געווער“ — לאַנגע שטעקנס, טראָגן פּאַפּירענע, סאַלדאַטסקע היטלען. מען שלעפט זיך מיט שטיינער, הילצערנע ביקסן.

— דו זעסט? דאָס איז נאָך גאַרנישט. דאָרט וועט זיך ערשט

טאָן! ...

— וואו? — פּרעגט זלמן.

— אויפן שדאַכטפּעלד.

— ווייט פון דאָנען? — וויל זלמן וויסן.

— זייער ווייט. מיר האָבן אויסגעפונען אַ וואונדערלעכן פּלאַץ, הינטערן שטאָט, אויף צו האַלטן מלחמה. מיר רופן דאָס פּלאַץ „וויקטאָרי פּילד“. אַלץ איז דאָרטן דאָ. אַפילו אַ פּעסטונג צו באַשיצן זיך פונעם שונא... איך בין פון „אינטעלידזשענס סקוואַד“, ווייס איך אַלע סודות... איך האָב געהאַפּן אויסאַרבעטן די פּלענער...
זלמן קוקט אויף אים מיט גרויס דרײַ־אַרץ.

— גייסט מיט? — גיט דייוו אים פּלוצעם אַ פּרעג.

— ניין. ס'איז שבת... — זאָגט זלמן און קוקט מיט פייכטע אויגן אויף דער „אַרטילעריע“ און „אינפאַנטעריע“ וואָס ציט זיך פאַרביי אים.

— דו דאַרפסט נישט שפּילן אין מלחמה. דו קאַנסט דאָרט זיין און בלויז קוקן — לאַזט דייוו נישט אָפּ.

— ניין, מען טאָר נישט — זאָגט זלמן שוואַך, און פילט דער־ביי ווי דאָס חיות גייט אים אויס צו זיין אין דער מלחמה.

— עס וועלן זיך שלאָגן פינף מלוכות — זאָגט דייוו מיט היץ — די דייטשן, די יאַפּאַנער, די רוסן, די ענגלענדער און די אַמעריקאַנער. בלוט וועט זיך גיסן ווי וואַסער. מיר האָבן צוגע־גרייט אַ פּעלד־שפיטאַל מיט נירסעס. אַט זעסט? — ווייזט דייוו אָן אויף אַ גרופע פאַרביימאַרשירנדיקע מיידלעך אָנגעטאַן אין ווייסן,

וואָס טראָגן עפעס אַ לאַנג ברעט מיט שטעקנס — דאָס זיינען
אונדזערע נוי־רסעס.

— אוי, ס'איז דאָך אַ שרעק — קרעכצט זלמן און קוקט מיט
מורא און אַנטציקונג אויף די פאַרביימאַרשירנדיקע מחנות יינגלעך
מיט געווער, וואָס קומען אָן אויפהער אָן פון אַלע זייטן.

— נו, איך מוז גיין, ס'ווערט שפעט — האָט דייוו אַרויס-
גערעדט מיט אַ וואַזשנער מינע — איך פרעג דיך צום לעצטן
מאָל — דו גייסט?

— ס'איז שבת... ס'איז אָן עברה — שיפעט זלמן אויס
שוואַך...

— אַט גייט מיין רעג־מענט — ווייזט אָן דייוו אויף פאַרביי-
מאַרשירנדיקע יינגלעך און לאַזט זיך לויפן אַ הינקענדיקער.

— וואָרט, דייווי! — האָט זיך קעגן זלמןס ווילן אַרויסגעריסן
ביי אים אַ געשריי.

דייווי איז געבליבן שטיין.

— נו, איך וואָרט!

— ביסט זיכער אַז איך וועל דאָרט גאַרנישט דאַרפן טאָן,
גאַר קוקן?

— בדוי קוקן... וויסט גאַר וואָס? — האָט דייווי געזאָגט —
איך וועל דיך אַריינשמעלן אין דער פעסטונג, וואו דו וועסט קאַנען
זען די גאַנצע מלחמה, וועסט זיין אָן „אַבסערוואַטאָר“.

— דאָרף מען פאַרן אַהין? — האָט זלמן געפרעגט מיט שרעק.
— אַלע גייען מיר צופוס.

און זיי האָבן זיך געלאָזט גיין צו „וויקטאָרי לאַט“, מיט די
מחנות יינגלעך, וועלכע האָבן מאַרשירט צום שלאַכטפעלד.

„וויקטאָרי לאַט“ איז באַשטאַנען פון אַ גרויס שטיק לאַנד
מיט ווילדע גראַזן, פאַרלאָזענע ביימער און אַ גרויס, אָפגעברענט
הויז מיט אויסגעהאַקטע שוויבן.

פון אַט דעם פאַרלאָזענעם פלאַץ האָבן די יינגלעך אָנגעפירט
זייערע שלאַכטן מיטן שונא.

די מלחמה האָט זיך צעפלאַקערט. צום ערשטן האָט אַטאַקירט
דער „דייטש“, מיט אויסגעשרייען „דויטשלאַנד איבער אַלעס“, האָבן

זיך די „דייטשישע“ סאלדאטדעך געוואָרפן אויף „רוסלאַנד“... „ענגלאַנד“ האָט זיך געשלאָגן פון באַהאַלטענע לעכער... „רוס-לאַנד“ האָט געהאַלט מיט שטיינער און ווילדע אויסגעשרייען. פון שפּיל-ביקסדעך האָט געשאָסן די פּולווער. דאָס קנאַקן האָט פאַר-הילכט די לופט... די „יאַפּאַנעזער“, וועלכע זיינען באַשטאַנען פון קליינע, דאַרע, יינגלעך, האָבן זיך גערוקט הינטערוויילעכס און געוואָרפן גרויסע שטיינער און שווערע ציגל, וואָס וואַלטן גע-שפּאַלטן קעפּ ווען זיי זאָלן טרעפן אין ציל. איבער דעם שלאַכט-פעלד האָבן זיך געטראָגן ווילדע אויסגעשרייען: „הוראַ, הוראַ! טויט דעם שונא! הוראַ, הוראַ! טויט די נאַצי בעסטיעס!“.

אַ „גענעראַל“, וואָס האָט געפירט די „רוסישע“ אַרמיי און געשטאַמט פון רוסישע עלטערן, האָט ווילד געשריגן:
— „העי אוכניעם, מאַרטש, קיל, עקשאַן, כאַראַשאַן!“.

דער קליינער זלמן איז די גאַנצע צייט געשטאַנען אָן איינ-געבויגענער אין דער „פעסטונג“ און מיט ציטערניש און מורא אַדע וויילע אונטערגעהויבן ס'קעפל. ער האָט אַרויסגעקוקט דורך אַן אויסגעהאַקט פּענצטער און געזען אַז דער בראַך איז גרויס... עס האָט אויסגעקוקט ווי דער שונא זיגט... קנאַלן און געשרייען האָבן פאַרטומלט די לופט. שטיינער זיינען געפּלויגן. זעלבערלעך זיינען אומגעשליידערט געוואָרן צו דער ערד. אָפט האָט אַ שפּריץ געטאָן בלוט. זלמן איז באַפּאַלן אָן אומרואיקייט. ער האָט געזען ווי דער שונא רוקט זיך זיגרייך פון איין סטראַטעגישן פּונקט צום אַנדערן, און שרייט מיט חוצפה „דויטשלאַנד איבער אַלעס!“

מיט אַ מאל האָט ער דערהערט אַ באַפעל:
— „אַטעק אַמעריקאַ!“

פון אַלע זייטן האָבן זיך גענומען באַוועגן מחנות קינדער מיט אַמעריקאַנער פענער אין די הענט. ביקסן, שטיינער, ציגן האָבן גענומען פּלייען.

— „לאַנג ליוו אַמעריקאַ!“ — האָט ער געהערט באַגייסטערטע אויסרופן.

— „טויט דעם שונא!“
— „פאַרווערטס!“

— „מאָרטש!“

— „הײַט דעם האָרד!“ — האָט געשריגן דעם באַרבערס יינגל.

— הייט דעם אין די קישקעס!“ — האָט געגוואָלדעוועט סעמעלעך

דער גראַסערי ליידיס יינגל.

זלמן דערפילט, אָז זיין לאַנד איז אין געפאַר. ער ווייס, אָז עס איז זיין חוב צו פאַרטיידיקן זיין לאַנד קעגן שונאים. ער פאַר-געסט אָז עס איז שבת. מיט גרויס אימפעט פאַקט ער זיך אָן פולע קעשענעס מיט שטיינער, כאַפט אַ גרויסן שטעקן און לאָזט זיך מיט אַ באַהאַטענער שרעק אין קאַמף מיטן שונא. ער שרייט העכער פון אַלע יינגלעך:

— הוראָ! הוראָ! טויט דעם שונא!

ער וואָרפט אין דער לופטן שטיינער, ציגל, וואָס עס קומט אים נאָך אונטער דער האַנט. די אַמעריקאַנער זעלבנערלעך זיינען שוין ווייט פאַרויס, לויפט זיי דער קליינער זלמן נאָך מיט גרויס אימפעט, עפעס אזוי ווי ער וואָרט וועלן באַצאַלן פאַר זיין ביז איצטיקן אויסדרייען זיך פון זיינע מיליטערישע פליכטן.

פלוצעם האָט זיך, ווי פון העלן הימל, עפעס אַ שווערע משא אַראָפגעלאָזט אויף אים און אים צוגעדריקט צו דער ערד. עס האָבן געהאַלט אויף אים קלעפּ. גלייכצייטיק האָט ער דערפילט אַ שאַרפן ווייטיק אַרום די אויגן און פליסיקייט רינען פון דער נאָז. דאָס — האָט ער געטראַכט — איז דער סוף... טויט...

דאָס האָט אַ יאַפּאַנעזערל מיט אַן אַפענעם רעגן־שירעם זיך אַראָפגעלאָזט פון אַ בוים אויף זלמנס קאַפּ.

— הענדס אָפּ! — האָט ער מיט אַ מאָל דערהערט אַ באַפעל —

דו ביסט אַ געפאַנגענער!

זלמן האָט געקוקט מיטן אַפענעם אויג און מיט שרעק דערזען די צוויי יינגלעך וואָס זיינען געווען די אַנפירער פון אַ באַנדע אין דער געגנט. זיינער לינקאַלן, דעם דזשעניטאָרס יינגל, אַ נעגער־יינגל פון אַ יאַר צען, און מאָז אייריש, אַ רויט, געוויקסיק בחור, מיט צעריסענע פלודערן.

— מיר זיינען יאַפּאַנישע פאַראַשוטיסטן — האָט מאָז אייריש

געזאגט — און אויב דו וועסט נישט טאן וואָס מיר באַפעלן, וועלן
מיר דיר אונטערהאַקן די זייטן! ... שיסן מיט אַ ביקס! ...
זלמן איז געשטאַנען מיט אויפגעהויבענע הענט. אַט-אַט צעוויינט
ער זיך הויך אויפן קול. עפעס אַ קלייניקייט — איבער אים וועט
אַמעריקע פאַרלירן די מלחמה... ער האָט איינגעהאַלטן די טרערן.
סאַלדאַטן וויינען נישט... .

ער האָט זיך באַלד דערמאַנט אַז עס איז שבת, און ער איז
געווען זיכער, אַז דאָס האָט אים גאַט געשטראַפּט. דער אויבער-
שטער האָט אים געוואַלט אויספרובירן און זען ווער עס וועט זיגן,
דער יצרהרע צי דער יצר-טוב, און געזיגט האָט דער יצר-הרע.
וואָס וועט ער זאָגן זיין זיידן מיט דער באַבען? און וואָס פאַר אַ
תירוץ וועט ער געבן זיין רבין? ווער האָט אים אַזוי צעמזיקט?
אַבער דאָ האָט ער דערהערט אַ פייפן און אַ טרובען פון
בלעכערנע טראַמפייטן און פאַפירענע פייפעלעך, צוזאַמען מיט אויס-
געשרייען:

— אַמעריקע האָט געזיגט!

— פּיס! (שלום)

— הוראַ! הוראַ!

— זאָל לאַנג לעבן דאָס פרייע אַמעריקע!

ער האָט זיך אַ לאַז געטאַן און געוואַלט לויפן, אַבער ער
האַט דערפילט ווי צוויי הילצערנע ביקסן זיינען אים צוגעשטעלט
געוואָרן צום קערפער.

— דזשאַסט עי מינוט! — האָבן די צוויי קליינע פאַראַשו-
טיסטן באַפוילן — ניט לויפן! די הענט קאַנסטו אַראַפלאָזן, אַבער
דו ביסט נאָך אַלץ אַ געפאַנגענער, און ביז די אַמעריקאַנער וועלן
דיך נישט אויסלייזן, ביסטו אונדזערער.

— אַבער עס איז דאָך שוין אויס מלחמה — האָט זיך זלמן
געבעטן.

— זאָל סטינקי ראַלף מיט זיין קאַמאַנדע זען, אַז מיר זיינען
נישט געוועסן בחינם אויפן בוים — האָט געזאָגט דאָס נעגער-
יינגל און מאַז אייריש האָט צוגעשטימט — ס'איז געווען מיין
אידייע צו ווערן פאַראַשוטיסטן... זיי האָבן געלאַכט פון מיין

אינפאל, זאלן זיי זען! — און ער האָט געקוקט דערביי אַ פאַר-
שולדיקטער אויף זיין מאַמעס נייעם שירעם, וואָס איז געלעגן אַ
צעקנאַקטער אויף דער ערד.

— מיין טאַטע איז אַן אמתער פליער, ער פירט אַליין אַן
עראַפלאַן! — האָט זיך זלמן געפרוואוּט ביי זיי איינקויפן.

— כאַ-כאַ-כאַ — האָבן די יינגלעך געלאַכט. — אַן אמתער
פליער... „רעבעלע זאַם“...

ס'האָבן פאַרביימאַרשירט זיגרייכע יינגלעך מיט אַמעריקאַנער
פענער. פיפּעלעך, וועגעלעך, פענדלעך. טעפלעך האָבן געקנאַקט.
צעיאַכמערטע, פאַרשוויצטע, מיט ברענענדיקע אויגן פון נצחון
האָבן די יינגלעך זיך גערייצט מיט זייערע באַזיגטע שונאים.

מען האָט זלמנען באַפרייט, אַבער אַזוי גלאַט איז עס נישט
אַפגעאַנגען. סעמי רובינשטיין און דייווי קאַהן, וועלכע זיינע גע-
ווען די גענעראַלן און האָבן אַנגעפירט די סטראַטעגיע, האָבן גע-
זאָגט, אַז „רעבעלע זאַם“ האָט זיי פאַרשוואַרצט דאָס פנים מיטן
לאַזן זיך פאַנגען פון די „דזשעפּס“ (יאַפאַנער). דער איינציקער
געפאַנגענער פון דער אַמעריקאַנער אַרמיי... זיי האָבן אים דעריי-
בער צוגעגעבן נאָך אַ נאָמען „שלימיאל“, און די יינגלעך האָבן
אים איצט שוין גערופן „רעבעלע זאַם שלימיאל“.

זלמן האָט דערפון שטאַרק געליטן. ער האָט דערנאָך שוין
אינגאַנצן געווייכט פון דער חברה און מיט מער ברען האָט ער
געלערנט די היידיקע תורה אין וועלכער ער האָט געפונען טרייסט
און דערלייוונג.

דער עצה-געבער

נחום וויטקאף, רעדאקטאר פון דער טעגלעכער צייטונג „דער עקספרעס“, איז געזעסן ביי זיך אין אפיס מיט א געבויגענעם, באזילבערטן קאפ. זיינע לאנגע פינגער האבן לייכט געריבן די שלייפן וועלכע האבן אים כסדר געקלאפט ווי מיט א האמער. אויפן שרייבטיש זיינען געווען אנגעווארפן צייטונגען, זשורנאלן, מאנוסקריפטן און בריוו, וועלכע ער האט געדארפט איבערקוקן און באשטימען וועלכע דארפן געדרוקט ווערן און וועלכע נישט. ער האט אויך געמוזט אנשרייבן א לייט-ארטיקל און זיך בשום אופן נישט געקאנט קאנצענטרירן אויף זיין ארבעט. ער האט זיך אנגעשטרענגט, געמאכט א פראוו צו טאן זיין רוטינע ארבעט.

נחום וויטקאף האט מעכאניש איבערגעקוקט די ארטיקלען און די בריוו און יענע וועלכע האבן געבעטן עצות פאר פאמיליען-אנגעלעגנהייטן, האט ער, ווי אלעמאל, איבערגעגעבן צו א שרייבער פון דער צייטונג, און יענער זאל ענטפערן. — דאס איז שוין לאנג נישט געווען זיין ארבעט.

וויטקאף האט א קוק געטאן אויפן זייער און זיך געכאפט און ער מוז גלייך אנשרייבן דעם לייט-ארטיקל, וועלכער דארף אין א שעה ארום שוין זיין אין דרוק.

האט ער אנגעפאנגען שרייבן, און זיך געכאפט, און עפעס „קלאפט“ נישט. פאר זיינע אויגן האט געשוועבט די שטאלצע זינא, מיט די גרויסע, ברוינע, ברענענדיקע אויגן, וועלכע האבן געמאנט און געפאדערט אן ענטפער. ער האט קלאר געהערט אירע לעצטע ווערטער, וועלכע גיבן אים נישט קיין רו: „איך אדער זי“. זינא איז נמאס געווארן דאס שפיל אין באהעלטעניש מיט א פארהייראטן מאן. זי וויל מער נישט הערן קיין שום תירוץ, און ווען די צייט

וועט קומען וועט ער זיך זיכער שיידן מיט זיין פרוי... זינא האט אים געגעבן א וואך צייט צו באשליסן: אדער ער קומט צו איר מיט א גינסטיקן ענטפער, און ווען נישט. פארט זי אַוועק אין אן אנדער שטאָט און ער וועט קיינמאל מער אין זיין לעבן איר ניט זען.

און ער ווייסט גוט, אז דאָס מאָל איז זינא אַנטשלאָסן אַזוי צו האַנדלען. דערוויל האָט ער נאָך גאַרנישט געטאָן, און מאַרגן ענדיקט זיך שוין די וואַך...

נחום וויטקאָף איז נישט געווען גליקלעך מיט זיין פרוי. אָבער אויך נישט אומגליקלעך. „גליק“ — פלעגט ער טראַכטן — איז אַ צו גרויס וואָרט. ווי אים האָט זיך אויסגעוויזן, האָט עס נאָך קיין שום מענטש נישט דערגרייכט. אויב אַ מענטש קאָן זיין צופרידן, איז עס שוין אויך אַ דערגרייכונג.

און ביז זינא איז נישט געקומען אין זיין לעבן, האָט ער שוין געהאַט שלום געמאַכט מיטן געדאַנק, אז אַ מענטש קאָן לעבן אַן גליק אויך.

אָבער דורך די צוויי יאָר פון זיין צוזאַמען מיט זינא, האָט פלוצעם, גראָד אין שפעטן האַרבסט פון זיין לעבן, אַ שיין געטאָן מיט אַזוי פיל פרייד, אַז אים האָט זיך אויסגעוויזן, אַז דורך די אַלע יאָרן האָט ער בלויז עקסיסטירט און ערשט איצט ווייסט ער פון גליק.

זינא לאָזט זיך אָבער נישט באַנוגענען מיט דעם. זי פאַדערט, זי מאַנט מער...

האַט נחום וויטקאָף גראָד פרובירט אַ רעד צו טאָן מיט זיין ווייב וועגן אַ גט. ער האָט דאָס אָבער קיינמאל נישט געטאָן אויף אַ דירעקטן אופן, נאָר עפעס אַזוי פאַרבייגייענדיק פלעגט ער איר זאָגן, אַז ווען מענטשן לעבן נישט גליקלעך צוזאַמען, דאַרפן זיי זיך שיידן, אפילו ווען מען האָט קינדער... אָבער אַדעמאל האָט זיך אַזאַ שמועס געענדיקט מיט אַ סקאַנדאַל. זיין ווייב פלעגט אַריינפאַלן אין אַ היסטעריע און אים זאָגן, אַז בלויז שאַרלאַטאַנעס און נישט-פאַראַנטוואָרטלעכע מענטשן קאָנען האָבן אַזעלכע געפער-לעכע געדאַנקען...

היינט ווי קאן ער רעדן צו איר וועגן א שידונג?!

א גרויסער אפהאלט איז אויך געווען זיין מיינונג, וועלכע איז געשטאנען אין שידוכים, און זינאן פלעגט ער טאקע זאגן, אז דאס איז זיין איינציקער צוריקהאלט. אזוי שנעל ווי די טאכטער זיינע וועט חתונה האבן, מאכט ער אן ענדע צו זיין אומגליקלעך פאמיליען-לעבן.

איצט איז שוין אריבער א יאר, ווי זיין חנהלע האט חתונה געהאט. זי וואוינט אין א דערבייאיקער שטאט און לעבט זיך זייער גליקלעך.

יא, די צייט איז געקומען, ווען ער מוז האבן אן אפענעם אים בעררייד מיט זיין פרוי, וויל אן זינאן איז אים עפעס אזוי, ווי ער וואלט געלעבט אן לופט, אלץ ארום שטיקט... עס איז אים ענג... זיין אפיס, זיין היים, אלץ. יא, נאך היינט וועט ער רעדן מיט זיין פרוי, האט ער פעסט באשלאסן.

וועסט נישט... — האט עפעס א שדל געשעפטשעט אים אין אויער אריין, — ביסט א טרום, א פחדן, אן אידיאט און א ליימענער גולם... — האט ער זיך געזיידלט אויפן קול — פאר דער וועלט איז נחום וויטקאף א מענטש א קעמפער, אן אייזערנער כאראקטער, פירט א לעמא אויס וואס ער וויל, איז גרייט פאר אן אידיע ס'לעבן אועקצוגעבן, אבער ווען ס'קומט צו זיין אייגן לעבן, איז ער א שמאטע, נישט קיין מאן.

ער האט זיך אויפגעשטעלט, גענומען נערווען שפאנען איבער'ן צימער, גערויכערט איין פאפיראס נאכן צווייטן, געשלונגען דעם רויך, זיך בארואיקט אביסל, און שוין גאנץ אנדערש געקוקט אויף דער זאך:

— וואס הייסט, ער רופט זיך מיט אועלכע נעמען?! וואס איז ער עפעס, א יינגל אין גאס?! צי גאר א ייד פון א גאנץ יאר?! אן אפערעטיאר, א פרעסער, צי אפשר א שוסטער אדער א קרע- מער?! וואלט ער געווען אועלכער, וואלט זיין פראבלעם גאר קיין פראבלעם נישט געווען... מען וואלט דורכגעגאנגען מיט אדע נארישע פארמאליטעטן איינס און צוויי און געענדיקט... איז ער דאך אבער א מענטש מיט א נאמען, א רעדאקטאר פון א צייטונג.

א לעקטאר, א שריפטשטעלער, א מענטש וואס דארף זיך ברענגען
אלס ביישפיל פון א נאבעלן און ערלעכן פאמיליען לעבן! ...
א שיינער ביישפיל וואלט ער געווען פאר דער וועלט, ווען ער
נעמט פלוצעם, נאך דריי צענדליק יאר אפגעבן מיט א פרוי, און
זאגט: אויס! ... גענוג! ... ער וויל נישט מער אזא לעבן! ...
דער סקאנדאל וואלט אים אפשר געקאסט זיין פאזיציע! ניין, ער
קאן נישט! און זיין פרוי וואלט דאס חליטה נישט איבערגע-
לעבט.

נאך באלד האט ער זיך געכאפט, אז צו וואס טויג אים די
פאזיציע, מיטן כבוד, מיט דער גאנצער פאמפע און אלע פאראנטווארט-
לעכקייטן, מיטן גרויסן באמען, אז אן זינאן ווערט אים אלץ וואכעדיק.
אט האט ער איר נישט געזען בלויז איין וואך, און ער פילט זיך
שוין ווי א לעבעדיקער מת; עפעס אזוי ווי ער וואלט צוריק-
געקומען פון יענער וועלט, און דארטן איבערגעלאזט אלע זיינע
געפילן, און דא דרייט זיך ארום עפעס א דעמב, א שטיק האלץ.

ניין, ער איז נאך נישט אזוי ארט אז ער זאל שוין שלום מאכן
מיטן געדאנק ארומצודרייען זיך אויף דער וועלט א טויטער ...

און נחום וויטקאף האט ביי זיך פעסט באשלאסן, אז נאך היינט,
גלייך ווי ער וועט אהיימקומען, וועט ער זיך דורכרעדן מיט זיין
פרוי וועגן א שידונג, ער וועט איר באזארגן מיט אלץ, ס'זאל איר
חליטה גארנישט פעלן.

— — — נו, מילא, עס וועט זיך אביסל טומצען אין די די-
טערארשע קרייזן. אבער מיטן אנקומען פון עפעס א נייעם סקאנד-
דאל, וועט זיינער פאררוקט ווערן אין א ווינקל און פארגעסן
ווערן.

וואס מער וויטקאף האט געטראכט וועגן זיין לעצטן באשלוס
אלץ פריילעכער איז אים געווארן אויפן הארצן.

ער האט זיך צוריקגעזעצט צום שרייבטיש א בארואיקטער
און געלאסן געשריבן דעם לייט-ארטיקל.

זיין סעקרעטארשע איז אריין און געלאזט אים וויסן, אז אן
עלטער פארפאלק וויל אים זען. זיי בעטן אן עצה ...

— שיקט זיי צו גדליהן — און ער האָט אָפּילו נישט אויפֿ-
געהויבן זיין קאַפּ פון שרייבֿ־טיש.

— שוין געשיקט, אָבער זיי ווילן נישט גיין, זיינען איינגע-
שפּאַרט און ווילן דווקא זען דעם הויפּט־רעדאַקטאָר. זיי זאָגן, אָז
זיי קענען אייך. זיי גייען צו אַזע אייערע לעקציעס.

נחום וויטקאָף האָט אויפֿגעהויבן דעם קאַפּ, זיינע קלוגע אויגן
האַבן געשמיכלט מיט הנאה.

— הייסט זיי וואָרטן, איך וויל זיי רופן אָביסל שפעטער.

אין אַ האַלבע שעה אַרום זיינען שוין מאַן און ווייב געזעסן
אין וויטקאָפּס אָפּיס און אויסדערציילט פאַרן רעדאַקטאָר זייער
פעקל צרות. ס'הייסט רעדן האָט גערעדט זי, מיסעס גרינשפּאַן,
דער מאַן איז געזעסן אַ פאַרשו־דיקטער, מיט אַ געבויגענעם קאַפּ,
און יעדעס מאָל ווען ער האָט געוואָלט אַריינוואָרפֿן אַ וואָרט, האָט
אים זיין ווייב נישט געלאָזט.

דער רעדאַקטאָר האָט אים באַרואיקט:

— איר וועט רעדן שפעטער.

דערווייל האָט דערציילט זיין ווייב:

— עס איז שוין אַריבער אַ יאָר, ווי ער איז פּלוצעם אַרונטער
פון גלייכן וועג: קומט אַהיים מיטן מילכמאַן צוזאַמען, און ער גיט
אַן פאַרשיידענע תּירוצים, ביז כ'האַב אים אַליין גענומען נאָכ־
שפּיאַגירן און אויסגעפונען אָז ער האָט אַ געליבטע... און דאָס
איז איצט, נאָכדעם ווי מיר זיינען שוין פאַרהייראַט איבער דרייסיק
יאָר; האָבן שוין דריי אויסגעגעבענע קינדער און פיר טייערע
אייניקלעך; און אָז כ'האַב אים געמאַכט אַ סקאַנדאַל און אים נישט
געלאָזן מער גיין צו יענער, האָט ער זיך איינגעשפּאַרט, אָז נישט
אַנדערש ווי נאָר אַ גט זאָל איך אים געבן!...

נחום וויטקאָף האָט דערפּילט אַ גרויסע סימפּאַטיע צום פרעמדן
מאַן. אָבער — האָט ער זיך געטראַכט — ווי קאָן איך אים געבן אַן
עצה, אָז איך קאָן מיר אַליין קיין עצה נישט געבן?...

די ברייטע יידענע האָט נישט געקאָנט איינזיצן אויף אַן אָרט.
זי האָט געשריגן און געטופּעט מיט די פּיס. דער רעדאַקטאָר האָט

זי קוים באַרואיקט און געפרעגט דעם מאַן, וואָס ער האָט צו זאָגן.

— איך האָב יענער ליב און איך וויל אַ גט, — האָט ער גע-
ענטפערט פשוט.

— אַ גוטע קרענק וועל איך דיר געבן — האָט זיין יידענע
געלאָזן הערן איר קול — אָבער נישט קיין גט...

נחום וויטקאָף איז געוואָרן אַ פאַרציטערטער פון דער פרויס
רייד, און איז גרייט געווען איר גוט אויסצומוסרן. אָבער באַלד
האָט ער זיך דערמאַנט, אַז ער איז דאָך אַ רעדאַקטאָר פון אַ ציי-
טונג, אַ מענטש וואָס דאַרף אַכטונג געבן אויף דער מאַראַלישער
זייט פון דעם פאַמיליען-לעבן, און דאַרט וואו דער בנין שאַקלט
זיך, מוז ער זען און העלפן אים אַוועקשטעלן אויף אַ פעסטן און
זיכערן באַדן:

— עס איז זייער נישט ריכטיק פון אייער זייט, מר. גרינש-
פאַן, צו פירן אַ טאַפל לעבן — האָט נחום וויטקאָף געהערט
זיין קול, וואָס האָט אים געקלונגען פרעמד, ווי ער וואַלט גערעדט
פון אַ פוסט פאַס... — אָפגעלעבט אַ גאַנץ לעבן מיט אַ געטרייער
פרוי און איצט, אויף די עלטערע יאָרן, ווען אַ מענטש דאַרף האָבן
רו, לויפט איר ווי אַ יינגל צו אַ געליבטער!... נישט שיינ!...
סקאַנדאַליעז!... פאַרגעסט נישט, אַז איר זענט שוין אַ זיידע!...
איר ווילט דווקא אומגליקלעך מאַכן פיר פאַמיליעס!?

מר. גרינשפאַן האָט אים אָנגעקוקט צעשראַקן, עפעס ווי ער
וואַלט אים נישט פאַרשטאַנען.

— איך מיין — האָט אים דער רעדאַקטאָר געגעבן צו פאַר-
שטיין — אייערע דריי פאַרהייראַטע קינדערס היימען און טאַקע אייער
אייגענע היים... איר שטעלט אַלץ אין קאַן!

— אַז זי האַלט מיך פאַרשפאַרט און לאַזט מיך אין גאַס נישט
גיין — האָט שוין מר. גרינשפאַן געטענהט אַביסל נאַכגעביק.

— דאָס איז אַ גרויסע עוולה פון אייער זייט — האָט וויטקאָף
געזאָגט צו דער פרוי — וואָס הייסט, איר לאַזט אים נישט גיין
אין גאַס?

— איך קאַן אים נישט טרויען, ער לויפט גלייך צו יענער...

— און אז ער וועט מער צו יענער נישט גיין, וועט איר אים געבן מער פרייהייט? א מענטש קומט אהיים פון א שווערן טאג אַרבעט, מוז ער גיין אַביסל אויף דופט. — האָט ער זיך איינגע- שטעלט פאַרן פרעמדן מאַן, וואָס איז אים אין דער מינוט עפעס געוואָרן נאָענט און אייגן...

— ער קאָן גיין, אָבער איך וויל מיטגיין.
— אַט אַזוי ווי איר הערט, טייערער רעדאַקטאָר, גייט זי מיר נאָך אויף שריט און טריט. — און ער האָט געקוקט אויף וויטקאָפּן מיט בעטנדיקע אויגן, — ווען זי וואָלט מיך נאָר געלאָזט אַביסל אַליין מיט זיך...

— מרס. גרינשפאַן, — האָט זיך שוין וויטקאָפּ געווענדט אַ דענערווירטער צו דער פרוי וואָס איז געזעסן און שווער גע- פרייכט און איר ברייטער גוף האָט זיך אַלע וויילע געהויבן פון בענקל. — אָפּהיטן אַ מאַן איז די פליכט פון אַ געטרייער, איבער- געגעבענער פרוי, און אַודאי דאַרף אַ ווייב גיין צוזאַמען מיט איר מאַן. עס זיינען אָבער פאַראַן צייטן, ווען אַ מאַן האָט ליב צו זיין מיט זיך אַליין; גיין צו אַ פאַרזאַמלונג; זיך טרעפּן מיט לאַנדס- לייט, פריינט, אַלטע באַקאַנטע, רעדן וועגן פּאָליטיק און טאָן גע- זעלשאַפטלעכע אַרבעט!...

אויפגעמונטערט פון דעם רעדאַקטאָרס רייד, האָט מר. גרינ- שפאַן געזאָגט:

— אויב מיין ווייב וועט מיך ווייטער אַזוי נודיען, גיי איך מער נישט אַהיים!...

די פרוי האָט זיך דערשראַקן און צוגעזאָגט מער נישט צו מאַכן קיין סצענעס:

— ער קאָן גיין. אָבער ער מוז צוזאַגן צו קומען אַהיים אין אַ באַשטימטער צייט.

ער האָט צוגעזאָגט און מאַן און ווייב זיינען אַרויס פון דעם רעדאַקטאָרס אָפיס שמייכלענדיקע און צופרידענע.

נחום וויטקאָפּ איז געבליבן זיצן צעטומלט און געטראַכט וועגן זיין אייגענעם עפעל... און ער האָט זיך געטרייסט וואָס ער האָט נישט צו טאָן מיט אַזאַ יידענע. זיין פרוי איז אַן אינטעליגענטער

מענטש און וועט פארשטיין ... יא, זיין באשלוס איז א פעסטער
און קיין זאך אין דער וועלט קאן אים נישט איבעראנדערשן. ער
וועט טאקע אַנקלינגען זיין זינאָן און איר זאָגן, אַז מאָרגן קומט
ער צו איר מיט גוטע ניס.

ער האָט אָפּגערוּפּן דעם נומער, אָבער דער טעלעפּאָן איז גע
ווען פּאַרנימען. ער האָט אויפּגעהאַנגען דאָס טרייבל. ער וועט צו
וואַרטן עטלעכע מינוט. ער איז גרייט זי ווידער צו רופּן.

אָבער פּונקט אין דער מינוט האָט זיך זיין טעלעפּאָן צע
קלונגען. ער האָט געענטפּערט אַ מעכאַנישן „העלאַ“ און דערקענט
זיין פּרויס שטימע, וועלכע איז געווען שטאַרק אויפּגערגעט:

— נחום! מול־טוב! מול־טוב! דו ביסט געוואָרן אַ זיידע! ...
אונדזער חנהלע האָט געבוירן אַ יינגל, דו הערסט? ... וואָס ענט
פּערסטו נישט? אַכט פּונט וועגט ס'יינגעלע. ... זיי זיינען, אַ
לויב דעם אויבערשטן, ביידע געזונט. ... שבת איז דער ברית,
קום גלייך אַהיים, נחום, די קינדער קומען! די משפּחה ... פּאַר
געס נישט, זיידע, גיב אַריין אַ נאַטיץ אין דער צייטונג! ... קומסט
גלייך אַהיים? גוט! ... גוד־באַי, גוד־באַי, זיידע! ...

נחום וויטקאָף איז געבליבן אַ וויילע געפלעפט. די ניס, אַז
ער איז געוואָרן אַ זיידע, האָט אין אים אַרויסגערוּפּן אי אַ שטאַלץ
אי אַ געפיל אַז ער איז מיטאַמאָל אַרט געוואָרן. ... עס האָט אים
צערודערט. ער האָט זיך דערפרייט און געפילט דערשלאָגן. און
פּונקט ווען ער האָט געהאַט אויסגעלייגט פּלענער פּאַר אַ נייער
צוקונפט. ... ווי די צייט לויפט. ער האָט דאָך גאַרנישט געוואוסט,
אַז זיין חנהלע טראָגט! ... זיין חנהלע. אַ וואַרעמקייט האָט זיך
מיטאַמאָל צעגאַסן אין זיין האַרצן פּאַר זיין מיזינקע, וועלכע, דוכט זיך
אים איז ערשט נעכטן געווען אַ קליין מיידעלע, פּלעגט קריכן צו אים
אויפּן שויס און אַרויסנעמען קליינגעלע פּון זיינע קעשענעס. איצט
איז דאָס קליינע מיידעלע אַ מאַמע און ער אַ זיידע. ... און ווי פּאַסט
עס פּאַר אַ זיידן זיך נאַריש צו מאַכן? ער וועט רופּן זינאָן און
איר אָנזאָגן אַז ער איז געוואָרן אַ זיידע, און זי וועט שוין פּאַרשטיין ...

בריוו

נינא איז געשטאנען אויפן דעק פון שיף און געזען ווי הויכע וואסער-בערג הויבן זיך אויף אין דער לופט, לאָזן זיך צוריק אַראָפּ מיט רויש און געמורמל און שפּרייטן נאָך זיך ווייסן שוים. אַ מחנה ווייסע מעוועס שווימען אַריבער די כוואַליעס.

נינא איז געשטאנען האַלב איבערגעבויגן איבער דעם אַנלען פון שיף. איר אויסגעשטרעקטע האַנט, מיט עפעס אַ קעסטעלע, האָט זיך געצויגן צום ים. די האַנט האָט געציטערט. באַלד וועט זיך אַן עפּן טאָן די האַנט און דער ים וועט איינשלינגען די אַלע בריוו וואָס האָבן זי אַזוי פיל יאָרן געוואַרעמט, צוגעזאָגט פּרייד. דאָס „הייליקע קעסטעלע“, ווי זי פלעגט עס רופן, צוליב וועלכן זי האָט אַוועקגעגעבן די שענסטע יאָרן פון איר לעבן, האָט איצט אויסגע- זען אין אירע אויגן באַשפּיגן, ליגנעריש. נישט זי האָט עס גע- קאַנט האַלטן ביי זיך, נישט זי האָט געקאַנט זיך דערמיט שיידן.

שוין צוועלף טעג ווי זי געפינט זיך צווישן הימל און וואַסער. כמעט יעדן פאַרנאַכט, ווען עס הויבט אַן טונקל ווערן איבער דעם אומענדלעכן אַקעאַן, קומט נינא אַרויס אויפן דעק און שטעלט זיך אַוועק לעבן דער באַריערע. זי קאַן פאַר קיין פאַל ביי זיך נישט באַשליסן איינמאַל פאַר אַלעמאַל אַוועקצושליידערן די בריוו און זאָלן זיי געפינען זייער קבר אויפן אַפּגרונד פון ים. זי שטייט אַזוי לאַנג ביז עס ווערט נאַכט. דערנאָך קערט זי זיך אום מיט דעם קעסטעלע אין דער קאַבינע. זי וועט נאָך איין מאַל כאַפּן אַ לייען און מאַרגן וועט עס געשען, באַשליסט נינא פעסט. זי וויל אַנקור- מען אין דעם פרעמדן לאַנד אַ באַפּרייטע פון דעם קאַשמאַר וואָס האָט זי געהאַלטן געפאַנגען אַ העלפט פון איר לעבן. זי האָט דאָך אַכצן יאָר פון אירע זעקס און דרייסיק יאָקאַב וואַלדמאַנען אַוועק- געגעבן.

נינא האָט זיך געלאָזן גיין צוריק פאַמעלעך. דער ווינט האָט
צעפלאַטערט אירע שוואַרצע האָר, אָנגעבלאָזן איר קלייד, זי געטריבן
דאָ פאַראויס, דאָ אויף צוריק. זי איז אַריין אין דער קאַבינע, אָנ-
געצונדן די עלעקטרע. פון דעם שפיגל וואָס איז געהאַנגען איבער
דער וואַש-שיסל האָבן אַרויסגעקוקט אַ בלאַס פנים און אַ פאַר
בלויע, שטאַרע אויגן. אירע ליפן האָבן געציטערט. יעדעס מאָל
ווען זי קערט זיך אום מיט דעם קעסטעלע איז זי פאַרשעמט פון
איר אייגענער וואַקלדיקייט. וואָס איז דער מער מיט מיר? —
מורמלט זי, — איך האָב אינגאַנצן נישט קיין כאַראַקטער. זי טוט
זיך אַ זעץ אַוועק אויף דעם בעט און נעמט אַרויסציען בריוו. זי
וועט נאָך איין מאָל כאַטש אַ לייען טאַן. דאָס וועט זיין דאָס לעצטע
מאָל און אַריין אין ים אויף אייביק!

אַט איז דער ערשטער בריוו, וואָס ער האָט איר געשריבן מיט
אַכצן יאָר צוריק, פון ניו-יאָרק:

„נינאַטשקאַ, מיין איין און איינציקע!

„נעכטן, ווען איך בין אַוועק פון דיר, האָב איך זיך דערפילט
עפעס אַזוי ליידיק. ביי דיר האָב איך איבערגעלאָזט מיין האַרץ,
מיין נשמה. אָן דיר בין איך דער עלנטטער מענטש אויף דער
וועלט. מיט דיר בין איך רייך און גליקלעך. דו ביסט פאַר מיר
אַלץ. דו ביסט יונג, שיין און קלוג. אָבער יוגנט האָט איין חסרון:
עס פעלט איר געדולד. בעט איך דיר, נינאַטשקאַ, האָב אַביסל
אויסדויער. די צייט איז נישט ווייט, איך וועל קריגן אַ גט און
דעמאָלט וועסטו זיין אינגאַנצן מיינע פאַר מיר און פאַר דער וועלט.

„זיי מיר געזונט און האָב מיך ליב!

„דיין משוגע-פאַרליבטער יאַקאַב.“

און אַט איז אַ בריוו פון פאַר פופצן יאָר צוריק, פון שיקאַגאַ:

„מיין שיין קינד מיט די בלויע אויגן!

„איך ווייס, אַז דו ביסט אויף מיר אַביסל בייז. אַלץ דערפאַר
ווייל איך קום נישט אַלעמאַל צו דער צוגעזאָגטער צייט. נו, פאַר-
שטיי דאָך, נינאַטשקאַ, אַז איך בין דער פאַרנומענסטער מענטש אין
דער וועלט. וואָס קאָן איך מיר העלפן, אַז דאָס גאַנצע געשעפט
ליגט ווי אַ שווערע משא אויף מיינע פלייצעס. וואָס עס זאָל נישט

פֿאַרקומען אין מיין לעבן, דאַרפסטו וויסן איין זאַך — אַז מיין
ליבע צו דיר איז אייביק. דו ביסט פֿאַר מיר ווי אַן אַזויס פֿאַרן
דאַרשטיקן וואַנדערער אין דער מדבר. האָב נאָך אַביסל געדולד.
אַלץ וועט זיין גוט. מיין האַרץ איז דיינס. איך קוש דיך.
דיין איבערגעגעבענער יאַקאַב.

און אַט איז אַ בריוו פון צען יאָר צוריק, פון לאַנדאַן:

„זיס קינד!

„אַך, וויפיל גליק וואָלט געקאָנט זיין מיין ווען דו וואָלסט גע-
ווען דאָ מיט מיר! נינאַטשקאַ, אויף דער קומענדיקער רייזע וועלן
מיר שוין פֿאַרן צוזאַמען. איך וויל מער נישט פֿאַרן אַליין. דער-
ביי וויל איך דיר זאָגן, אַז איך האָב דערהאַלטן אַ בריוו פון איר.
זי איז שוין כמעט איינשטימיק אויף אַ גט. אין לאַנדאַן, טייערע,
זיינען פֿאַראַן אַ סך שיינע פֿרויען. אָבער ווער זעט זיי? איך האָב
בלויז אויגן פֿאַר דיר. איך האָב נאָך ביז איצט נישט באַגעגנט קיין
שענערס, זיסערס און האַרציקערס פון מיין איין און איינציקער
נינאַטשקאַן. איך פֿאַרלאָז מאַרגן לאַנדאַן און איך שיק דיר דאָ מיין
אַדרעס אין דער שווייץ. איך מוז דאַרט פֿאַרבלייבן עטלעכע וואָכן.
איך וועל די גאַנצע צייט וואַרטן אויף אַ בריוול פון מיין אוצערל.
איך וויל וויסן ווי לעבט זיך דיר. בענקסטו אַזוי נאָך מיר ווי איך
נאָך דיר? איך קוש דיך אַ מיליאָן מאל.
„דיין אויף אייביק, יאַקאַב.“

אַ בריוו פון מיט זעקס יאָר צוריק, פון אַמסטערדאַם:

„מיין האַרציקע נינאַטשקאַ!

„איך האָב נישט קיין הנאה פון מיינע רייזעס. עס איז נישט
קיין פֿאַרגעניגן צו זיין אונטערוועגנס וועגן געשעפטן, האַנדל. איך
וואָלט גערן דאָס אַלץ אַוועקגעגעבן פֿאַר איין שעה מיט דיר. וואָס
זאָל איך אָבער טאָן, אַז מיר לעבן אין אַזאַ פֿראַזאַאישער וועלט
און מען איז אַרומגערינגלט מיט די קליינע מענטשעלעך וואָס מאַכן
די היפּאָקריטישע געזעצן? נינאַטשקאַ, דו ביסט אַבסאָלוט די איינ-
ציקע וואָס פֿאַרשטייט מיך און ווייסט ווי טיף מיין ליבע איז פֿאַר
דיר. מיין גאַנצע שווערע פֿראַצע איז בלויז פֿאַר דער צייט ווען

מיר וועלן אויף אייביק זיין צוזאמען. דיין געדולד און אויסדויער
גיט מיר צו מוט אַנצוגיין מיט מיין אומגליקלעך לעבן. איך קוש
דיך און גאר נאך דער מינוט ווען איך וועל דיך ווידער זען.

„דיין אייביק פאַרליבטער יאַקאַב.“

אַ ביטערער שמיכל האָט זיך צעלייגט אויף נינאַס ליפּן. אַזוי
פיל ליבע, און דאָך! ... אָבער צו וואָס לייענען? זי קאָן שוין
די אַלע בריוו פון אויסנווייניק... אַריין אין ים! ... זי האָט אַ
קוק געטאָן צום קיילעכדיקן פענצטערל. ניין, ניין, נאָך נישט. בלויז
די לעצטע דריי מוז זי איבערלייענען איידער זי געזעגנט זיך מיט
זיי אויף אייביק.

אַ בריוו פון מיט צוויי יאָר צוריק, פון פאַריז:

„מיין ליכטיק אוצרל!“

„ווער האָט אויסגעטראַכט, אַז פאַריז איז די פריילעכסטע שטאָט
אין דער וועלט? איך ווייס איצט, אַז מען קאָן זיין אין פאַריז און
דאָך זיך פילן איינזאַם און אויסגיין פון בענקעניש. יא, טייערע, איך
בענק אַזוי נאָך דיר אין דעם רוישיקן פאַריז, אַז איך קאָן מיר קיין
אַרט נישט געפינען. וואָלט איך נישט געוואוסט אַז די צייט פון
מיין באַפרייאונג איז אַזוי נאָענט, וואָלט איך געוויס נישט געמאַכט
די ריזע אָן דיר.“

„זיסניקע, אונדזער לאַנגער חלום ווערט פאַרווירקלעכט. און
דעמאָלט, אַה דעמאָלט — עס פעלט מיר אויס ווערטער. איך וועל
דיר שוין דערקלערן אַלע מיינע פלענער ווען מיר וועלן זיין צו-
זאַמען און איך וועל דיך האַלטן אין מיינע אַרעמס.
„דיינער ביזן גרוב, יאַקאַב.“

און אַט נעמט נינאַ אַרויס דעם בריוו מיט דער לאַנג דער-
וואַרטער בשורה — אַ בריוו פון רינאַ:

„נינאַטשקאַ!“

„ענדלעך, ענדלעך, האָב איך היינט אַרויסגעקראָגן דאָס שטיקל
פאַפיר אויף וועלכן מיר האָבן אַזוי לאַנג געוואַרט. אַלץ איז צו-
געאַנגען שנעל און זייער פראַזאַאיש. נאָך אַזוי פיל יאָרן קאַמף
בין איך ווידער פריי. טייערע, דו קאַנסט דיר גאַרנישט פאַרשטעלן

ווי גליקלעך איך פיל זיך אן די קייטן. איך וואלט וועלן ארומ-
כאפן די גאנצע וועלט און זיך מיט איר צעקושן. איך קום צוריק,
און צו דיר.

„דיין יאקאב“.

נינא האט זיך פארטראכט: פון דעמאלט אן האבן זיך אַן-
געהויבן פאר איר פיבערדיקע טעג. זי האט זיך געגרייט צו דעם
נייעם לעבן מיט אַזוי פיל האפענונג. זי האט געקויפט קליידער, שיד.
קאסטיומען, איינגעהאַנדלט שמאַכטעס. זי האט זיך אַפט געטראָפּן
מיט יאקאבן. זיי זיינען געגאַנגען צוזאַמען אָפּן, אָן מורא. זי האט
זיך יעדן טאָג געריכט אָן יאקאב וועט זי מאַכן פאַר זיין ווייב,
אַבער ער איז געווען אַזוי פאַרנומען מיט זיינע געשעפטן. זי איז
געווען צו שטאַלץ אים צו דערמאַנען. זי האט געוואַרט ביז דער
פאַרשלאַג וועט קומען פון אים. עס זיינען געווען אויסטערלישע
טעג. טעג פול מיט גליק און טעג פול מיט שטילע פאַרוואַרפּן און
ביטערע פאַרגעפילן. וואָס האט ער אַזוי אָפּגעלייגט? וואָס האט
ער געמאַכט אַזוי פיל קליינע ריזעס? אויף וואָס נאָך האט ער גע-
וואַרט? ווי לאַנג וועט ער זי אַזוי האַלטן געשפּאַנט? זי האט גע-
ליטן און געשוויגן. זי איז באַפּאַלן געוואָרן פון אַלערליי פאַר-
דאַכטן. זי האט זיך אַליין פאַרגעוואַרפּן איר אומגעדולד און נער-
וועזיטעט. זי האט געמוזט גלויבן אין אים, גלויבן!...

זעקס מאָנאַטן נאָך דעם גט איז ער ערגעץ אַוועקגעפאַרן, אַלץ
„וועגן געשעפטלעכע זאַכן“, ווי ער האט געזאָגט. עס זיינען אַוועק
אַ פאַר טעג, אַ וואָך, צוויי, און זי האט פון אים נישט געהערט. זי
איז אַרומגעגאַנגען אַ צעשטרייטע, אַ צעטראָגענע. זי האט געליטן
פון קאַפּ-ווייטיק און האט פאַרלאָרן דעם שלאָף. זי איז כסדר גע-
לאָפּן צום בריוו-קעסטל, אַבער זי האט דערין גאַרנישט געפונען
פון אים. עס האט זיך איר אַנגעהויבן אויסדוכטן, אָן משפּחה, פריינד,
שושקען זיך הינטער איר פלייצע. מען באַהאַלט עפעס פאַר איר.
מען באַגייט זיך מיט איר ווי מיט אימעצן וואָס איז געפערלעך קראַנק
און ער אַליין ווייסט נישט וועגן דעם. מען האט עפעס ווי אויס-
געמיטן זיך צו באַגעגענען מיט איר און צו דערמאַנען יאקאבס
נאַמען. ענדלעך איז אַנגעקומען אַ בריוו. עס איז געווען זיין

האנטשריפט. זי האט מיט א ציטערנדיקער האנט אויפגעריסן דעם קאנווערט און געלייענט זיין בריוו, פון פלאַרידאָ:

„טייערע נינאָ. עס איז נישט גרינג דיר צו שרייבן דעם בריוו, נאָר מסתמא ווייסטו דאָך שוין, אַז איך האָב חתונה געהאַט. עס איז געקומען אַזוי פּלוצעם. איך ווייס אַליין נישט ווי אַזוי דאָס איז געשען. נינאַטשקאַ, אין לעבן פּאַסירן זאַכן וואָס מ'קאָן נישט באַ-גרייפן, אָבער עס פּאַסירט. איך ווייס ווי דו לייסט, אָבער גלויב מיר, אַז אויך איך לייד ווען איך טראַכט וואָס דו לעבסט איבער. איך ווייס אָבער אויך אַז דו ביסט אַ טייערע, אַ גוטע און אַ פּאַר-שטענדיקע און אַז דו וועסט מיר פּאַרגעבן. דיין נאָבעלער כאַראַק-טער איז איינע פון דייע מעלות וואָס איך פּאַרגעטער. איין זאך וויל איך דו זאָלסט וויסן: אַז איך האָב דיר נאָך ליב און וויל האָפּן, אַז מיר וועלן אין דער נאָענטער צוקונפט זיך ווידער זען. דיין יאַקאָב.“

נינאַז איז דורכגעלאָפּן אַ שוידער, ווען זי האָט זיך דערמאַנט וואָס זי האָט איבערגעלעבט לייענענדיק דעם דאָזיקן גיהנומדיקן בריוו. זינט דעמאָלט ווייזט זיך איר אויס, אַז זי איז עפעס ווי גע-שטאַרבן. עפעס אין איר איז מיט דעם דאָזיקן בריוו אָפּגעשטאַרבן און זי איז שוין מער קיינמאַל נישט געווען די זעלבע.

נאָכן האַניק-חודש איז ער צוריקגעקומען קיין ניו-יאָרק. ער האָט נאָך געהאַט די חוצפה איר צו שיקן בלומען, געהאַלטן אין איין טעלעפּאָנירן אַז ער בענקט נאָך איר, אַז ער מוז זי זען... דאָס שוידערלעכסטע איז געווען וואָס זי, נינאַ, איז געוואָרן אַזוי שוואַך. זי האָט אָנגעהויבן פּילן, אַז דער פעסטער באַשלוס אירער אים מער קיינמאַל נישט אָנצוקוקן ווערט שוואַכער. זי וועט נישט אויסהאַלטן און ווידער זיך מיט אים טרעפן. דעמאָלט האָט זי זיך אָנגעכאַפט אין איר מומעס בריוו, ווי זי בעט איר קומען קיין ריאָ-דע-זשאַנעיראַ, און זי האָט ביי זיך אָפּגעמאַכט אַז זי מוז ערגעץ אַנטלויפן אין אַ ווייט, לאַנד, און פּאַרניכטן אַלע בריוו, אָפווישן אַלע צייכנס פון איר חרפה. צוזאַמען מיט די בריוו וועט זי אַריינזאַרפן אין תּהום דעם כּישוף זיינעם, די געהיימע מאַכט וואָס ער האָט איבער איר. זי טאָר נישט אָנקומען אין דעם נייעם לאַנד מיט דעם

דאזיקן בינטל ליגנס. ניין, זי טאר נישט. ניין, זי וועט דאס מער
נישט אפלייגן!...

נינא האט זיך אויפסניי געלאזט ארויסגיין אויפן דעק. ס'איז
דארטן קיינער גראד נישט געווען. אויפן נאכטיקן, בלויזן הימל האט
געהאנגען א לבנה און געווארפן אויף די כוואליעס זילבערנע נעצן.
א ווארעמער ווינט האט געבלאזן. די מעוועס האבן געשריגן. נינא
איז געגאנגען עפעס ווי אין דער קרום. זי איז צוגעקומען צו דער
באריערע, געשטאנען א צאפלידיקע און עפעס אזוי ווי זי וואלט
זיך געשראקן. אז זי זאל אליין אויך נישט מיטפאלן מיט דעם
קעסטעלע. ניין, כ'וועל עס טאן ביסלעכווייז. איז איר איינגעפאלן.
כ'וועל דערווייל ארויסווארפן איין בריוו...

זי האט ארויסגענומען א בריוו און אים ארויסגעלאזט פון דער
האנט. דער ווינט האט אים געטאן א כאפ, אים געטראגן איבער
די כוואליעס ווי א ריזיקן שמעטערלינג. א שטיל געשריי האט זיך
פון איר ארויסגעריסן. ס'איז געווען ווי עפעס וואלט זיך אפגעריסן
פון איר אינעווייניק. מיטאמאל האט דער ווינט א טראג געטאן
דעם בריוו אויף צוריק און ער האט זיך גענומען קייקלען איבער דעם
דעק. נינא האט זיך געלאזט לויפן נאך דעם בריוו. זי האט אים
געיאגט. דער ווינט האט זי אונטערגעשטופט. אט איז ער געווען
לעבן אירע אויסגעשטרעקטע הענט, און אט איז ער אפגעפלייגן. זי
האט א כאפ געטאן דעם בריוו און איז געבליבן שטיין אן אפגע-
גאסענע מיט שווייס. דער ווינט האט הפנים חרטה געהאט און נינא
אויך. זי האט מיט ציטערדיקע הענט אויפגעמאכט דאס קעסטעלע
און דארטן צוריק אריינגעלייגט דעם אפגעראטעוועטן בריוו, און
האט מיט וואקלידיקע טריט זיך געלאזט גיין צוריק צו איר קאבינע.

לאַנדסלייט

אהרן קויפּמאַן האָט נערוועז אַרומגעשפּאַנט איבערן הויז און בשום אופן נישט געקאַנט באַשליסן וואָס צו טאָן. זאָל ער יאָ גיין אָדער נישט גיין צום פּופּציק־יאַריקן באַנקעט וואָס ווערט היינט גע־פּראָוועט פון דער זלאַטקאווער סאַסייעטי. וואָס הייסט ער וועט נישט גיין? ער האָט דאָך אויפגעבויט די סאַסייעטי! האָט ער דאָך פּופּ־ציק פון זיינע אַכט און זעכציק יאָר אַוועקגעגעבן די זלאַטקאווער לאַנדסלייט! און איבער אַ פּערטל יאָרהונדערט איז ער דאָך געווען פּרעזידענט! יאָ, ער האָט געהאַט אַ סך נחת פון זיינע לאַנדסלייט, אָבער אויך אַ סך צער. די לעצטע יאָרן ווערט וואָס אַמאָל ערגער. גויאישער די שפּראַך, פּאַרגויאישטע לאַנדסלייט... זיי זיינען דאָך אַפילו נישט געקומען אָפּגעבן דעם לעצטן כבוד זיין פּאַרשטאַרבּענער פּרוי. בלויז געצייילטע זיינען געווען. ער האָט שוין אַ סך מאָל באַ־שלאָסן נישט צו גיין צו די פּאַרזאַמלונגען, נאָר ווען עס קומט אָן דאָס געוויינטלעכע פּאַסט־קאַרטל מיט אַ רוף צו די מיטינגען צו די „טייערע שוועסטער און ברידער“, גיט ער עס אַ וואָרף אַוועק, וויל אַפילו נישט קוקן אויף זייערע ענגלישע איינלאַדונגען — ער גייט נישט! אָבער שפּעטער קאָן ער זיך נישט אָפּגעבן קיין רעכענונג און געדענקט אַליין נישט ווי אַזוי ער איז געקומען צו דער פּאַרזאַמלונג פון זיין סאַסייעטי; געזעסן דאָרטן אין אַ ווינקל, ווי אויף אַ פּרעם־דער חתונה; און זיך געערגערט און געבענקט נאָך דער אַמאָליקער פּירערשאַפט, ווען ער איז געווען יונג, טעטיק, און געשטאַנען אין דער שפיץ, געווען דער פּרעזידענט, און מען האָט נאָך גערעדט יידיש.

ער האָט אַריינגעקוקט אין אַ יידישער צייטונג, געפרוואווט לייענען דעם עדיטאָריעל, נאָר דער קאַפּ האָט נישט פּאַרנומען. גע־לייענט עפעס אַ לייכטערן אַרטיקל, נאָר דאָ האָט ער זיך געכאַפּט.

אז ער טראכט שוין ווידער פון די לאַנדסלייט, פונעם היינטיקן יובל און פונעם וואונדערלעכן אמאָל... די צייטונג האָט זיך אים אַרויס-געגליטשט פון די פינגער. זיינע אויגן האָבן שטאַר געקוקט אין רוים אַרײַן, עס האָט זיך פּלוצעם אויפגעהויבן אַ פאַרהאַנג פון מיט פּופציק יאָר צוריק. ער האָט זיך דערזען אַלס אַ גרינער יונגער-מאַן פון אַ יאָר אַכצן, אין ניו יאָרק. ער איז אַנטלאָפן פון דעם קליינעם פּוילישן שטעטל באַלד נאָך אַ פּאַגראַם. אַדורכגעמאַכט אַלע צרות פון אַ גרינעם עמיגראַנט. אָבער וואָס פאַר אַ פאַרגלייך איז דאָס געווען מיט יענער גיהנומדיקער מורא פאַר פּאַגראַמען, און דעם אייביקן קאַמף פאַרן שטיקל ברויט? ... דאָך האָט די היים-שטאַט איבערגעלאָזט אַ בענקשאַפט און ליבע זכרונות פון די קינדער יאָרן...

דאָ האָט ער זיך אויסגעלערנט אַ פּאָך; געוואָרן אַן „אַפּערעיִ-טאָר ביי קלאָקס“; זיך באַקענט אין שאַפּ מיט אַ „פינישעריין“, די שיינע קלאַרע מיט די שוואַרצע אויגן, און זיך פאַרליבט. זיי האָבן צוזאַמען געקעמפט פאַר דער יוניאָן; געהאַלפן אַרגאַניזירן דעם שאַפּ; שפּעטער געסטרייקט און מאַרשירט אויפן פּיקעט-ליין צו-זאַמען; געגאַנגען צו לעקטשורס; געהערט אַזוינע אויפקלערענדיקע ווערטער פון מאַריס הילקוויט, יוסף באַראַנדעס, אַב. קאַהאַן. מיט אַ יאָר שפּעטער האָט ער חתונה געהאַט מיט זיין קלאַראַן און געפירט מיט איר אַ גליקלעך לעבן.

באַלד נאָך זייער חתונה האָט ער אָנגעהויבן אַרגאַניזירן די סאָסייעטי. זיין אַרעמע היים אויף ברום סטריט איז געוואָרן די היים פון יעדן גרינעם לאַנדסמאַן. ער איז דאָרטן אַזוי לאַנג געווען, ביז אהרן האָט אים אויפגעזוכט אַ דזשאַב, אַ וואוינונג, און ביז ער האָט זיך אויסגעגרינט און איז געוואָרן אַ „שטיקל מענטש“.

אויף ברום סטריט, ביי אהרנען, איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן די ערשטע פאַרזאַמלונג און עס איז געגרינדעט געוואָרן דער „זלאַט-קאָווער פאַראייין“. מיט צוויי יאָר שפּעטער, איז אָנגעקומען זיין אַלטער פריינד פון דער היים, חיים ברוקמאַן. איז חיים געוואָרן אהרנס רעכטע האַנט. זיי האָבן ביידע געאַרבעט און אַרויפגעאַרבעט די סאָסייעטי. ווען אהרן קויפּמאַן איז געוואָרן פּרעזידענט פון דער

סאסייעטי, איז חיים געוואָרן דער סעקרעטאַר און ביידע האָבן וועלטן איינגעלייגט: געגאַנגען צו לאַנדסלייט אין הויז אַרײַן; גערופן און געמאַנט; אַרגאַניזירט „פּיקניקס“; „פעקעדזש פאַרטיס“; געזאַמלט געלט; אַהיימגעשיקט מצות אויף פּסח; געשיקט געלט פאַר ביקור חולים און פאַר יתומים. און האָט אַמאַל אַן אַריבערגעקומענער לאַנדס־מאַן אַנגעהויבן פאַרגעסן זײַן ווייב מיט די קינדער אין דער היים — האָבן שוין אהרן און חיים אים דערמאַנט... אָפט געשיקט אַ שיפּס־קאַרטע פאַר אַזאַ ווייב מיט קינדער און זײ איבערגעבעטן און שלום געמאַכט צווישן דער צעריסענער פאַמיליע.

ביי אהרנען זײנען געבוירן געוואָרן פיר קינדער, אָבער ווער האָט דאָס געהאַט צײט זיך אָפּצוגעבן מיט זײ? זײַן פרוי, קלאַראַ, האָט זײ געהאַדעוועט, אַנגעפירט מיט דער ווירטשאַפּט, און ער האָט געפירט די „סאָסייעטי“. אהרן האָט דערלעבט צו זען מיט זײנע אייגענע אויגן, ווי פון אַ קליין הייפעלע לאַנדסלייט איז אויסגעוואַקסן אַ גרויסע אַרגאַניזאַציע, וואָס האָט געצײלט איבער פיר הונדערט נפשות.

שפּעטער האָט חתונה געהאַט זײַן געטרייער פריינד חיים ברוק־מאַן מיט אַן אַמעריקאַנער מיידל, און איז אַוועקגעפאַרן אין דער ווייטער וועסט, געקויפט אַ שטיקל לאַנד און פאַרווירקלעכט זײַן לאַנג־יאַריקן חלום — געוואָרן אַ פאַרמער. אין אַנהויב האָט ער אָפט געקראָגן בריוו; געוואוסט אַז עס גײט נישט שלעכט; אַ קינד איז געבוירן געוואָרן; שפּעטער נאָך אַ קינד; אָבער ביסלעכווייז האָט אויפגעהערט די קאַרעספּאַנדענץ. בלויז צו אַ גרויסן סאָסייעטי־יום־טוב פלעגט חיים צושיקן אַ „טשעק“ און מען האָט געוואוסט אַז עס האָט אים אָפּגעגליקט און אַז ער איז געוואָרן אַ רייכער פאַר־מער.

אהרן האָט פאַרגונען מיטן גאַנצן האַרצן זײַן פריינד חײמען זײַן רײכקײט. ער האָט נאָר באַדויערט, וואָס ער האָט פאַרלוירן אַזאַ טײערן ברודער און איבערגעגעבענעם טוער.

מיטן גאַנג פון יאָרן, האָבן זיך אַ סך לאַדנסלייט שוין אַרױפ־געאַרבעט. פון פּראָסטע אַרבעטער זײנען זײ געוואָרן באַלעבאַטים פון שעפּער. פון פעדלער — סוחרים מיט אייגענע געשעפטן. אויך

אהרן קויפמאן האט געהאט אזא געלעגנהייט צו ווערן א שותף מיט א לאַנדסמאן פון א שניידער שאפ. ער האט זיך אָבער אָפגעזאָגט און געפילט, אז ער וואָלט פשוט געהאַנדלט ווי א פאַררעטער צו זיינע לאַנדסלייט, ווען ער וואָלט געלאָזן אויף הפקר אזא גרויסע סאַסייעטי און געאַנגען פירן א שאַפ, מיט ביזנעס, קאַפּדרייענישן, און ווער וועט פירן די סאַסייעטי? און אז זיין ווייב האָט געטענהט, אז אַנדערע לאַנדסלייט טוען עס יא, האָט ער איר געגעבן צו פאַר-שטיין אז יענע זיינען נישט קיין „פרעזידענטן“, נאָר פראַסטע סאַל-דאַטן און אַפט דאָס אויך נישט, און אז עמעצער מוז שטיין אויף דער וואַך און היטן.

און אהרן האָט שטאַרק געהיט. אַפילו די יידישע שפראַך האָט ער געהיט מיט וואַכע אויגן, נישט דערלאָזט קיין ענגלישע רעדעס, און האָט אַ לאַנדסמאן אַמאָל געשטעלט אַ פראַגע אין ענגליש, האָט אהרן קויפמאן גלייך אַ געשריי געטאָן:

— איך פאַרשטיי נישט וואָס דו רעדסט! מיר פאַרשטייען דאָ בלויז יידיש!

און טאַמער איז יענער געווען איינגעשפאַרט, האָט ער אים גע-געבן צו פאַרשטיין, אז צו וואָס דאַרף ער רעדן אַ שלעכטן ענגליש, אז ער קאָן רעדן אַ גוטן יידיש. ענגליש דאַרף ער זיך טאַקע לערנען און אויך רעדן, אָבער אין דרויסן. דאָ איז אונדזער היים-שטאַט. אין זלאַטקאָוו, רעדט מען יידיש, מאַמע-שלוין. און דאָ איז זלאַט-קאָוו...

שפּעטער האָט זיך אָנגעהויבן אַ סדרה פון איבערבייטן נעמען. פון שפּיטאַליניק איז געוואָרן מיסטער „ספיט“, פון עדעלמאַן „אדעל“, און ווען אהרן קויפמאן איז געוואָרן אויס פּרעזידענט, איז פּלוצעם געוואָרן אַ געמיש פון האַלב יידיש — האַלב ענגליש. ער האָט פראַ-טעסטירט, געשריגען, געקלאַפט אין טיש, האָבן די לאַנדסלייט אים דערמאַנט אז זיינע אייגענע צוויי זין, איינער אַ דאַקטאָר, דער צוויי-טער אַן אינוזשינער, האָבן געקירצט זייערע נעמען פון קויפמאן אויף „קעי“, האָט ער געמוזט פאַרבייסן די ליפן און שווייגן.

יאָרן זיינען געלאָפן און אהרן קויפמאן האָט מיט טריבע אויגן און אַ שווער האַרץ געזען ווי פון זיין סאַסייעטי ווערט עפעס אַ

„לאדזש“. די עלטערע לאַנדסלייט זיינען זיך צעשוואומען, זיך אויס-געגרינט און אוועק אויף אַנדערע וועגן. א סך זיינען געשטאַרבן, די יינגערע זיינען געווען עפעס פרעמדע, ווייטע, נישט מיט דער האַנט צו דערגרייכן. אַ נייע וועלט, אַ נייער געשמאַק. דאָס אַלטע האָט זיך עפעס ווי אַוועקגעגליטשט ווי פון הינטער די פיס, איז אַוועק — וואָס אַמאָל ווייטער און פרעמדער.

קומט ער אַמאָל צו די פאַרזאַמלונגען, דרייט ער זיך אַרום, קוקט אויפן פרעזידענט שטול, וואו ער איז אַמאָל געזעסן און גע-קיניגט מיט אַ פעסטער האַנט, און לעבן אים זיינען געזעסן ווי די מיניסטאַרן, די באַאַמטע, דער „סעקרעטאַר“, דער „האַספּיטאַלער“, דער „רעקאָרדינג סעקרעטאַר“. און היינט, פרעמדע בענקלעך, פרעמדע מענטשן. אויסגעשטאַרבן יענע, און די וואָס לעבן, זיינען אויך טויט פאַר דער אַלטער, זלאַטקאָווער סאַסייעטי.

מחשבות פון הבל הבלים זיינען אים געקראַכן אין קאַפּ. אוי, האָט ער געטראַכט און געזיפצט, וואָלט כאַטש זיין ווייב גע-לעבט, וואָלט ער נאָך געהאַט מיט וועמען אַ וואָרט אויסצורעדן. אַזוי אַבער איז ער אַליין. אין הייז איז פינצטער. עס איז שוין לאַנג צו-געפאלן די נאַכט און קיין ליכט האָט ער נאָך אַלץ נישט אַנגעצונדן. אהרן האָט זיך אויפגעהויבן פון בענקל, געטאַן אַ דריק דאָס עלעקטרישע קנעפל. די שטוב איז פאַרפלייצט געוואָרן מיט ליכט. ער האָט פאַרזשמורעט די אויגן פון צופיל שוין, איז פאַרבייגעגאַנגען אַ שפיגל און געבליבן שטיין. גרויע האָר, אַט ערשט נישט לאַנג דוכט זיך, עפעס אַזוי ווי נעכטן וואָלט עס געווען, האָט ער דאָך געהאַט אַ קאַפּ שוואַרצע, קוטשעראַווע האָר, אַ הויכע שלאַנקע פיגור, פינקלענדיקע ברוינע אויגן, די הויכע פיגור האָט ער נאָך, בלויז אַביסל דינער געוואָרן. די אויגן, דאָכט זיך, די זעלבע, נאָר זיי זיינען באַברילט און פאַרשטעלן די טיפע קנייטשן. ער האָט נאָכלעסיק אַב-געטאַן דעם אויבערמאַנטל. ער וועט אפשר אַריינגיין אין קינאַ, אַדער צו די קינדער. ניין, ער וועט נישט גיין צו די קינדער. שבת גייען זיי אַלעמאָל אַוועק און זיינען קיינמאָל נישטאַ אין דערהיים. און אהרן קויפמאַן האָט באַשלאָסן אַז ער וועט גיין אויף אַ שפּאַציר ...

די לופט איז געווען אָנגענעם, זי האָט דעפּרישט. איז ער גע-
גאַנגען און געגאַנגען און זיך פּלוצעם דערזען גאַר לעבן אַריינגאַנג
פּונעם גרויסן זאַל וואו עס קומט פאַר דער „באַנקעט“. מען דאַרף
אפשר אַריינגיין? ער וועט אַוודאי טרעפן אַ סך באַקאַנטע... זי-
כער... אַ קלייניקייט פּופציק יאָר עקסיסטענץ פון אַ סאַסייעטי!

ער איז אַריין. אַ גרויסער, העל-באַלויכטענער זאַל. די מוזיק
האַט געשפּילט, אַזאַ יום-טובדיקער עולם. ס'איז געווען פּריילעך. יונגע
פאַרלעך האָבן געטאַנצט עפעס אַזעלכע מאַדנע טענץ. אָבער עפעס אַזאַ
פּרעמדער עולם, גאַר נישט קיין באַקאַנטע, די יוגנט! אפשר איז
ער אַריינגעפאַלן אין אַ פּרעמדן פּלאַץ?!... ראַמבאַ מוזיק! קלאַפּן
מיט קאַסטאַנעטן... יונגע מענטשן דרייען זיך אַזוי פאַרשאַרט. ניין!
עס איז נישט די זלאַטקאַווער סאַסייעטי... ער האָט זיך געפּלאַנט-
טערט אינעם טאַנץ-זאַל צווישן די יונגע פאַרלעך.

— העי! לוק אַוט, מיסטער!

אהרן האָט זיך ענטשולדיקט:

— עקסקיוז מי! — איז דאָס זיין סאַסייעטי? שור, שור, אַוודאי,
אַט דאַרטן אין ווינקל דערקענט ער זיינע לאַנדסלייט. אַ פאַר בלוז.
עפעס אַזאַ פּרעמדער, אַנגעלאַפּענער עולם!...

— מען וועט היינט אויסטיילן אַ פּרעמיע פאַר דעם בעסטן ראַמ-
באַ-טאַנץ! — האָט אויסגערופן אַ בלאַנדער יונגערמאַן.

ער קוקט גאַר אויס ווי אַ שייגעץ, האָט אהרן געטראַכט. ווער
איז ער? אַן ענגלישער „ענטערטעינער“...
מיט איין מאָל האָט אהרן דערפּילט ווי עמיצער כאַפּט אים אַרום

און האַלט מיט ביידע הענט פאַרשטעלט זיינע אויגן:

— טרעף!

— איך ווייס נישט.

— טרעף!

— נו, באמת, פון וואָנען זאַל איך וויסן?

און ער האָט זיך נישט געקענט דערמאַנען וואו ער האָט ערגעץ
אַמאָל געהערט דאָס באַקאַנטע קול.

— יו גיוו אַפּ? האָ?

— איך ווייס נישט.

— אַלראַיט! קוק!

אהרן האָט אַ קוק געטאָן און דערזען אַ הויכן עלטערן מאַן, מיט אַ ברייטן הוט, ווי אַ "קאַו־באַי", אַ געקנייטשט, ברויך, פון דער זון פאַרבּרענט פנים.

ער האָט אַ צאַפל געטאָן און אויסגעשריגן:

— חיים ברוקמאַן!

זיי האָבן זיך אַרומגעכאַפט, אַרויפגעפאַלן איינער אויפן צווייטנס אַקסל, און זיך צעקושט ווי צוויי פאַרלירענע ברידער.

— געוואַלד, ברוקמאַן, ווי קומסטו אַהער? קוקסט דאָך אויס ווי אַ גראַף!

— אויב שוין יאָ אַ גראַף, רוף מיך נישט ברוקמאַן, נאָר מיט־טער ברוק!

— אַ, דו אויך? — האָט אהרן געפרעגט און געבליבן שטיין אַנטוישט.

— ניין, איך נישט... בלויז מיינע קינדער.

— מיינע אויך... — האָט אים זיין פריינד באַרוואיקט.

— עפעס נאָר אַזוי ווי ס'האַרץ וואַלט מיר געזאָגט — האָט זיך אהרן געוואונדערט — אַז איך זאָל היינט קומען אַהער. דערצייל מיר, גוטער ברודער, וואָס האָט דיך געבראַכט נאָך אַזוי פיל יאָרן צו די זלאַטקאָוער לאַנדסלייט?

— אַ בענקשאַפט. פול מיט אַלטע זכרונות... איך האָב אַ סך געלט אָפגעשפאַרט, מיין פריינד, אַבער ס'ווייב האָב איך פאַר־לירן... די קינדער זיינען זיך צעלאָפן, חתונה געהאַט מיט שיק־סעס... האָבן נישט געוואַלט וואוינען אויף דער פאַרם, און ווען זיי קומען, זיינען זיי מיר פרעמד... בין איך אַן אַלטער ייד, אַ פאַרלאָזענער אויף אַ רייכער אימעניע... כאַטש נעם און גריזשע די גרויסע פעלדער און טרינק דעם אויל קוואַל... עס איז מיר גע־וואָרן אומעטיק, האָב איך אַלץ אויספאַרקויפט. וואָס דען האָב איך געזאַלט טאָן? נעמען אַן אַלטע גויע? איך וויל זיין צוריק צווישן יידן. צווישן אייגענע. אפשר וועל איך מיך דאָ באַקענען מיט אַ יונגער פרוי...

— איך האָב אויך פאַרלאָרן מיין פרוי, — האָט אהרן אַרויס־

געזאגט טרויעריק, — האָב פיר פאַרהייראַטע קינדער, זאָלן זיין גע-
זונט און שטאַרק, אייניקלעך, האָב נחת, נאָר מיר איז אומעטיק, איך
בין אַליין ...

— דו ביסט נישט אַליין, דו ביסט מיט לאַנדסלייט און מיטן
אַנדענקונג פון זלאַטקאַוו. מען קומט זיך צוזאַמען, מען פאַרברענגט,
דערמאָנט מען זיך פון דער היים, ס'איז ניו-יאָרק, אַ שמעליץ-טאַפּ,
ס'איז דאָ וואו צו גיין, איך בין געווען אַליין, מיטן פוסטן פעלד און
אַ גרויס ליידיק הויז, דו אַבער, האָסט דאָך דאָ גאַנץ זלאַטקאַוו! איך
בין דיך מקנא ...

— עה! עס איז נישט מער יענע סאַסייעטי, וואָס דו האָסט
איבערגעלאָזט, חיים. ס'איז דאָך שוין אַריבער פערציק יאָר ווי דו
ביסט אַוועק. אַדרבה, קוק זיך אַרום, און זאָג מיר צי דו דערקענסט
דאָ עמעצן?

חיים האָט אָנגעשטרענגט זיין בליק און זיך פאַרוזכטיק גענומען
איינקוקן אין די מענטשן, אין די פנימער, און זיך אָפגעשטעלט אויף
אַ שיינער דאַמע אין די מיטעלע יאָרן און געזאָגט:

— אַט איז דאָך חנהלע, משה-גיטלס, דעם לאַטשן-מאַכערס
טאַכטער!

— ניין! נישט געטראָפן, ס'איז חנהלע משה-גיטלס דעם
לאַטשן-מאַכערס אייניקל! ...

— איך וואָלט געקאָנט שווערן אַז ס'איז חנהלע! ...

— ניין, ס'איז חנהלעס טאַכטער.

ער האָט זיך נאַכאַמאָל איינגעקוקט אין איר און דערנאָך זיך
אָפגעשטעלט אויף אַן עלטערן מאַן אַ לענגערע צייט און אַ זיכערער
אויסגערופן:

— אַט איז דאָך שמואל בערלס דעם וואַסער-טרעגערס זון,
משה!

— נישט געטראָפן ... עס איז שמואל בערלס דעם וואַסער-
טרעגערס אייניקל, אשר ... מען רופט אים אַזוי.

חיים ברוקמאַן איז געבליבן שטיין געפלעפט און נאָך אַ וויילע
שווייגן האָט ער ענדלעך צופרידן אַרויסגערעדט:

— נו, מיר האָבן זיך אזוי נישט געעלטערט, איבערהויפט
איך ...

— יא, מיין פריינד, מיר האָבן זיך אויך געענדערט, גרוי גע-
וואָרן ... אַביסל געקנייטשט ... אַביסל געבויען .. נו, אַוודאי,
קוקסט דו אויס קרעפטיקער פון מיר ...

— איך פיל זיך נאָך יונג, שטאַרק און געזונט. פאַרשטייסט, גע-
לעבט אויפן לאַנד, אויף דער פרייער לופט ... אָבער איך פאַר נישט
מער צוריק. האָב אַלץ אויספאַרקויפט און בין אַהערגעקומען זיך באַ-
זעצן אין ניו-יאָרק. זיין מיט אַלטע פריינד און לאַנדסלייט, און אי-
בערהויפט האָב איך געבענקט נאָך דיר און עס ווילט זיך טאַקע
לעבן צווישן יידן. — ער איז פלוצעם שטיל געבליבן, זיך אַ וויילע
פאַרטראַכט און געפרעגט: — ווי לאַנג איז שוין זינט דיין פרוי
איז געשטאַרבן ?

— שוין צוויי יאָר.

— ביסט אַליין ?

— יא אַליין ...

דער טומל און געפילדער איז געוואָרן גרויס. שווער געווען צו
הערן איינער דעם צווייטנס רייד.

— פאַרוואָס זאַל אַזאַ יונגער מענטש ווי דו זיך נישט אויס-
זוכן עפעס אַ לייטיש ווייבל און חתונה האָבן ? ...
— אַ יונגער מענטש בין איך ? — האָט אים אהרן קויפּמאַן
אַנגעקוקט פאַרוואונדערט.

— אַז דו וועסט ציילן די יאָרן וועט נישט טויגן ... האָסט
אַרויפגעצויגן אויף זיך אַ פריצייטיקן עלטער, — האָט ברוקמאַן
אַריינגעשריגן זיין פריינד אין די אויערן אַריין.
מיט אַ מאָל איז שטיל געוואָרן. דאָס בלאַזן פון די סאַקסאָפּאַנען
און קנאַקן פון די פויקן האָט אויפגעהערט.

חיים ברוקמאַן האָט זיך אויפגעשטעלט, אַנגעטאַן זיין „קאַו-באָי
העט“ און דערמיט געצויגן אויף זיך אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט.
מ'האַט אויף אים געקוקט מיט גרויס נייגעריקייט. אַ פאַר פון די
עלטערע לאַנדסלייט האָבן אים דערקענט, און באַלד איז שוין גע-
שטאַנען אַ רעדל אַרום דעם „קאַו-באָי“. מען האָט אים אויסגעפרעגט,

און ברוקמאן האָט גערן דערציילט פון דער ווייטער וועסט, פונעם פארמער לעבן, און ווי אזוי מען אַנטדעקט אַ „גאַשער“, און ער האָט דאָס וואָרט פאַרטייטשט: דאָס מיינט אַן אויל-קוואַל.

מיט אַ מאָל האָט אַ זעץ געטאָן די פויק. דער בלאַנדער יונגער-מאַן האָט דורכן „מאַיק“ געלאָזט וויסן אַז איצט גייט מען שפילן די נייע שפאַנישע ראַמבאַ און עס וועלן אויסגעטיילט ווערן פרייוו פאַר יענע וואָס וועלן אויסטאַנצן די שענסטע ראַמבאַ... דער אַרקעסטער האָט זיך צעשפילט, די קאַסטאַנעטן האָבן געקלאַפּט, טרומייטן האָבן געבלאַזן, טאַצן האָבן געזעצט... און באַלד האָט זיך געוויגט דער גאַנצער עולם אין זאָל. כוואַליעס גאַנצע האָבן פאַר-בייגעטאַנצט אהרנס און חיימס אויגן. אין געדרענג און שטופעניש זיינען זיי אַריינגעצויגן געוואָרן אין קאַראָהאַד. ברוקמאַן האָט אַ כאַפּ-געטאָן עפעס אַ פאַרלוירן ווייבל און האָט מיט איר געהאַצקעט און געשפרונגען, האָט מיט גרויס הנאה צוגעקלאַפּט מיט די פיס צום טאַקט פון די קאַסטאַנעטן.

אהרן קויפמאַן האָט זיך מיט גרויס שוועריקייט אַרויסגעפלאַנצ-טערט פון דער טאַנצענדיקער מענטשן-כוואַליע, זיך פאַררוקט אין אַ ווינקל און געדולדיק געוואָרט אויף זיין פריינד. נאַכן טאַנץ, איז ברוקמאַן אַ פאַרשוויצטער, אַ פריילעכער גע-לאַפן זוכן אהרנען. ער האָט אים דערזען פון דערווייטנס און אויס-גערופן:

— וואָס באַהאַלטסטו זיך עפעס? קום, לאַמיר אַ טאַנץ-טאַן!...
— טאַנצן גאָר? איך וויל גיין אַהיים.
— שוין אַהיים? — האָט זיך חיים מיט אים געדונגען. — ווייסט גאָר וואָס? לאַמיר גיין אויף אַ שפאַציר. כ'וויל ווידער קוקן אויף דער שטאַט, וואו איך האָב פאַרבראַכט מיינע ערשטע גרינע יאָרן.
— גוט! — האָט אהרן איינגעשטימט און זיי האָבן זיך ביידע געלאָזן גיין איבער די ניו-יאָרקער גאַסן.

די נאַכט איז געווען אַ מילדע, אַ קלאָרער, אויסגעשטערנטער הימל, אַ פולע לבנה איז געהאַנגען איבער די הויכע געביידעס. חיים ברוקמאַן האָט זיך אַפגעשטעלט, איינגעזאַפּט אין זיך די פרישע לופט, זיך אַרומגעקוקט און געזאַגט:

— א מחיה צו לעבן אויף דער וועלט! ... נאָר די וואַלקן־
קראַצער פאַרשטעלן מיר דעם הימל! ... פיר מיך אַוועק פון דער
גויאישער געגנט. לאַמיר גיין צוריק צו מיינע גוטע אַלטע גאַסן,
פאַרסאַיט סטריט, עלען און דעלענסי סטריט — האָט ער גערעדט
פאַרבענקט.

זיי האָבן געשפּאַנט מיט געלאַסענע טריט צו דער יידישער
געגנט, דערביי האָט חיים ברוקמאַן דערציילט פון זיינע קינדער,
ווי אַזוי זיינע זין האָבן חתונה געהאַט מיט קריסטלעכע מיידלעך.
די אייניקלעך זיינע ווייסן גאַרנישט פון קיין יידישקייט און איין
שנור זיינע, וואָס איז אַ פרומע קאַטאַליטשקע, פירט גאָר די קינד־
דער אין טשוירטש אַריין און ער אַליין פלעגט אָפט פאַרגעסן די
יידישע יום־טובים ...

— אַבער דאָ וועט זיין אַנדערש. איצט בין איך צוריק אין
דער היים, צוריק מיט יידן.

אהרן קויפּמאַן איז פּלוצעם שטיין געבליבן און אויסגערופן:
— אָט האַסטו פאַרסאַיט סטריט!

חיים ברוקמאַן האָט זיך אַרומגעקוקט פאַרוואונדערט. ער האָט
דערזען עפעס אַ פרעמדע גאַס, אַ ברייטע, אויף איין זייט אַ גאַרטן
מיט בענק, מיט אַ שפּיל־פּלאַץ פאַר קינדער, אויף דער צווייטער
זייט נייע געביידעס, מאַדערנע געשעפטן.

— מאַכסט פון מיר חוּק, צי וואָס? דו נאַרסט מיך, גוטער
ברודער, אָפּ. איך וויל זען פאַרסאַיט סטריט. איך וויל זען די אַל־
טע, טייערע, צעקרימטע טענעמענטס־הייזער מיט די פייער־עסקעיפּס,
מיט די צעהאַנגענע וועש.

— וועסט זיי מער נישט זען — האָט אים זיין פריינד איבער־
געשלאָגן — זיי זיינען אַוועק צוזאַמען מיט אונדזערע גרינע יאַרן, מיט
אונדזער יוגנט.

— פיר־זשע מיך צו דעלענסי סטריט, — האָט ער זיך נישט
אונטערגעגעבן.

— עס איז נישט ווייט, אָט באַלד.

זיי זיינען געגאַנגען שווייגנדיק, יעדער מיט זיינע מחשבות.

— אַט איז דעלענסי סטריט! — האָט אויסגערופן אהרן קויפֿ-
מאַן.

חיים ברקמאַן האָט זיך אַרומגעקוקט, געצויגן מיט די פליי-
צעס. פרעמד ... פרעמד ... הויכע מויערן, נייע געביידעס. נייע
געשעפטן ...

— אוי, נישט צו דערקענען ... — האָט ער אויסגערופן —
לאַמיר גאָר גיין אויף איסט בראַדוועי. פון דאָרטן טראַכט איך אַלע
מאָל, ווי פון ארץ ישראל ...

— דאָרטן, מיין פריינד, איז איצט פינצטער און שטיל ... קום
אויף עלען סטריט, ס'איז נישט ווייט. דאָרטן האָבן מיר דאָך אַמאָל
געוואוינט.

זיי זיינען צוגעקומען צו עלען סטריט, אויך די גאָס האָט חיים
נישט דערקענט.

— עפעס ברייט געוואָרן, און קוקט אויס אַזוי ריין ... מיט
בענק און פרעמדע געשעפטן — האָט ער זיך באַקלאָגט.

— די וועלט גייט פאַראויס — האָט אים אהרן קויפֿמאַן אויפֿ-
געקלערט — ווערט מאַדערניזירט, מיט אַטאָמישע באַמבעס ... וואָס
האַסטו דערוואַרט? אפשר נאָך צו טרעפן דעם טראַמוויי, געשלעפט
פון אַ פערדל? ... יא, די וועלט גייט פאַראויס, נאָר מיר גייען
צוריק, מיר פאַרן שוין פונעם יאָריד ...

— איך האָב פיינט צו הערן אַזעלכע נאַרישע רייד ... — האָט
חיים פראָטעסטירט.

פון עלען סטריט זיינען זיי צוגעגאַנגען צו עלדרידזש סטריט.
ברקמאַן האָט זיך דערפרייט. דאָ און דאָרט האָט ער דערקענט הייז-
לעך, אַלטע, צעבויגענע, מיט פייער-עסקעיפֿס, צעהאַנגענע וועש.
אַט איז דאָך דאָס הויז, וואו ער האָט אַמאָל געוואוינט! ... אונטן
געפינט זיך נאָך די זעלבע קראָם. ער האָט זיך דערמיט דערפרייט
ווי מיט אַן אַלטן גוטן פריינד. מיט אַ מאָל האָבן זיי דערהערט אַ
געזאַנג, וואָס האָט זיך געטראָגן פון אַלטן טענעמענט-הויז. זיי זיי-
נען צוגעגאַנגען. עס איז געקומען פון אַ ווייץ-קעלער. זיי זיינען
שטיין געבליבן און זיך איינגעהערט. אהרן האָט געוואַלט גיין וויי-
טער, אָבער חיים האָט אים נישט געלאָזן:

— שאַ, שאַ, לאַמיר הערן.
און אַ געדעמפּט וויינענדיק קול האָט זיך געטראָגן איבער דער
נאַכטיקער שטילער גאַס:

דער ייִדישער ניגון וועט אייביק לעבן,
אַזוי לאַנג ווי די וועלט וועט שטיין.
דעם ייִדישן ניגון האָבן אונדז די זיידעס געגעבן,
און אַזוי וועט עס אויף ווייטער גיין...

— דו הערסט כאַטש די ווערטער? — האָט חיים ברוקמאַן אויס־
גערופן באַגייסטערט — דאָס איז דאָך דער אַלטער, גוטער וויין־
קעלער, וואָס איך געדענק נאָך פֿון די גרינע יאָרן! ... טייער גע־
זאַנג! ... גאַלדענע ווערטער! ... — האָט ער גערעדט
מיט אַ מאַל האָט ער אַ צי געטאַן זיין פֿריינט ביים אַרבל:
— קום! — האָט ער אויסגערופן — קום אַראָפּ און לאַמיר
אויסטרינקען פֿאַר אַ ניי לעבן! ... פֿאַר אונדזער אַלטער פֿריינט־
שאַפּט! ... און פֿאַר אַלע לאַנדסלייט! ...
און זיי האָבן זיך ביידע מיט פעסטע טריט געלאָזן אַראָפּגיין
פֿון די שטיגן וואָס האָבן געפֿירט צום וויין־קעלער.

צביה און באשע

— באשע, מען קלאפט. שטיי אויף! ס'ווערט שפעט!
באשע האט אויפגעהויבן איר גרויען צעשויערטן קאפ, אויפ-
געעפנט צוויי בלויע, וואסערדיקע אויגן און געפרעגט:
— ווי שפעט איז, חיים?
— שוין באלד זעקס.

— אוי, אזוי שפעט! — האט זי זיך אַ כאַפּ געטאָן און גענומען
אַ האַלב-פאַרשלאָפענע אַרויסקריכן פון איר וואַרעמען בעט. אַ קעלט
האַט אַרומגעכאַפט איר קערפער. זי האַט געוואָרפן אַ בליק צום
פענצטער וואָס איז געווען פאַרבלימלט פון פראַסט. עס האַט אַרייַן-
געקוקט אַ טיפע פינצטערניש. באַשע האַט דערפילט אַ ברענענדיקן
פאַרלאַנג צוריק צום וואַרעמען בעט. זי וועט ליגן כאַטש נאָך אַ
צען, פופצן מינוט און וועט שפעטער אַניאָגן די פאַרשפעטיקטע
צייט.

ס'האַט זיך דערהערט אַ קלאַפן פון יענער זייט וואָנט און אַ
געדעמפט קול האַט אַ פּרעג געטאָן:
— שוין אויפגעשטאַנען, באַשע?
— אַט, שוין שטיי איך אויף, צביה לעבן.
— אין פופצן מינוט אַרום מוזן מיר פאַרלאָזן דאָס הויז.
— איך וועל זיין גרייט. — האַט באַשע געענטפערט אויף דער
שכּנהס קלאַפן און איז אַרויס פון בעט.

באַשע האַט אַרומגעוואָשן איר צעקנייטשט פנים. אויף גיך
אַרויפגעכאַפט עפעס אַ צעקנייטשט, טונקל קלייד, אַנגעוואַרעמט
אַביסל גריץ און דאָס דערלאַנגט איר קראַנקן מאַן, וואָס איז אַן
אומבאַהאַלפענער און אַ האַלב פאַראַליזירטער געלעגן אין בעט און
געקרעכצט. זי האַט אין גרויס איילעניש אַראַפּגעשלונגען אַ פאַר
לעפל וואַרעמס. אירע מידע אויגן האָבן אומרואיק אַרומגענומען

די אומאָרדענונג פון שטוב. זי האָט באַשלאָסן אַז אַזוי גיך ווי זי וועט פאַרטיק ווערן מיט דעם היינטיקן דזשאַב, אויף וועלכן איר שכנה נעמט זי מיט, וועט זי אויפֿרוימען איר אייגן הויז.

צביה די קעכין איז אריינגעקומען אין הויז. זי איז געווען אַ הויכע, ברייטע יידענע מיט אַן אויפגעבלאַזן פנים, ווי געוירן טייג, מיט קליינע פאַרשווימענע אייגעלעך, זי האָט אין איילעניש אַ זאַג געטאַן:

— נו, מען דאַרף גיין, באַשע, ס'ווערט שפעט!

צביה און באַשע זיינען אַרויס אין גאַס. אַ ביטערע קעלט האָט זיי אַרומגענומען. דער פּראָסט האָט געסקריפעט אונטער זייערע פיס. באַשען האָט דער פּראָסט פאַרכאַפט ביים האַרצן. ס'האָט איר אויסגעפעלט אַטעם. האָט זי זיך אָפּגעשטעלט און געקרעכצט:

— מיינע שונאים זאָלן האָבן אַזויפיל כח צו לעבן, ווי איך האָב כח צו פליקן הינער! — אַ פאַרע האָט זיך געצויגן פון איר מויל. זי האָט שווער געאַטעמט. — און אַלץ פאַר די נישטיקע פאַר טאַלער. און וואָס מ'שטיינט געזאַגט, איז היינט אַ טאַלער? אַפילו נישט ווי אַמאָל פופציק סענט. אפשר אַ קוואַדער... ס'איז עפעס גאַר נישט מיט גאַר נישט!...

— וואו אַרבעטן מיר היינט? — האָט באַשע געפּרעגט ביי צביהן, וואָס האָט זי מיטגענומען אַלס אַרויסהעלפּערן און איר צוגעשאַרט אַ פאַרדינסטל.

— וואָס איז אייך דער חילוק וואו איר וועט פליקן די הינער? אַט איז שוין די סאַבוויי — האָט זי אָנגעוויזן מיטן פינגער.

זיי זיינען אַריין אין אַ קאַלטער, האַלב־ליידיקער באַן, און צביה האָט גענומען דערציילן וועגן דעם שיינעם, רייכן פּלאַץ וואו זיי וועלן היינט אַרבעטן, און וועגן דער בייזער מאַדאַם, פאַר וועלכער עס ווערט געפּראָוועט אַ גאַלדענע חתונה.

— די נשמה קוועטשט זי אַרויס איבער אַ פאַר פעניס. האָט אין שטוב אַ וואָגשאַל און וועגט איבער יעדע זאַך וואָס די דינסטן קויפן און דינגט זיך ווי אַ קושענירקע. ס'האָט ביי מיר שיער נישט געפּלאַצט די גאַל ווען זי האָט מיר אַראָפּגערעכנט פינף און זי־בעציק סענט דערפאַר וואָס איך האָב צעבראַכן אַ געשליפן גלעזל.

זיי זיינען ארויס פון סאבוויי און זיך געלאזט גיין צום הויז.
— זאל זי האבן מיינע רומאטעס און מיינע געשוואלענע פיס.
צ'אלרייט, זי קאן זיך פארגינען צו קרענקען. איך קאן מיר נישט
דערלויבן צו פארן אין "מאנקלעמענס" נעמען שוועבל בעדער...
זי האט געלט קאן זי קרענקען. — האט צביה צוגעווארפן איר באַ-
לעבאסטע די לעצטע קללה איידער זיי זיינען אריין אין שטוב.

באשע איז געזעסן אין א קליין אלקערל, לעבן קיך. ארום איר
זיינען געלעגן אויסגעלייגט געשאכטענע הינער, אינדיקעס און גענדז.
באשע האט געפליקט און געפליקט און אלע מאל האט מען איר
צוגעטראגן פרישע עופות. — מענטשן פארגינען זיך אזוי פיל. אוי,
ווען זי וואלט זיך געקאנט דערלויבן כאטש איין הינדל אויף יעדן
שבת, וואלט איר קראנקער מאן זיך מחיה געווען, און ווען זי וואלט
זיך געקאנט פארגינען צו קויפן פאר איר טאכטער אן אינדיק,
וואלט עס דאך געסטייעט אויף א גאנצער וואך פארן גאנצן הויז-
געזינד... זי האט אפגעזיפצט, געפליקט שנעלער און עס האט
זי ארומגענומען א כעס אויף זיך אליין און אויף דער גאנצער
וועלט — היינט איז דא א גאלדענע חתונה! — האט זי זיך פאר-
טראכט און איר האנט האט אויפגעהערט צו פליקן. ס'הינדל האט
זיך ארויסגעגליטשט פון אירע דארע פינגער. זי האט זיך דער-
מאנט אז באַלד ווערט פופציק יאר זינט זי אליין האט חתונה גע-
האט. ווען זי וואלט געווען אזוי רייך ווי די מאדאם פינקלבערג,
וואלט זי אפשר געפראוועט איר אייגענע גאלדענע חתונה... און
דאס קעמערל מיט די הינער איז פלוצעם פארשוואונדן, און ווי אין
א נעפל, האט זי זיך דערזען ווי א כלה... אלע שמייכלען צו איר.
די מוזיק שפילט. „מזל טוב, כלה!“ — הערט זי פון אלע זייטן.
ס'איז איצט איר גאלדענע חתונה... און זי ענטפערט: „מיט מזל
זאלט איר לעבן.“ מען שטעלט א חופה, מען שענקט איר בלומען
און מתנות.

— נאך דריי! — האט זיך געהערט א שטארקער זעץ.
באשע האט זיך אויפגעכאפט א דערשראקענע. הא? ווער?
וואס?... דאס האט איר צביה צוגעווארפן נאך דריי אינדיקעס.
באשע האט זיך אויסגעטשוכעט ווי פון א טיפן שלאף. מיט גרויס אימ-

פעט האָט זי זיך גענומען צוריק צום פליקן און דערביי געטראַכט אַז גאָט אַליין מוז שטאַרק פיינט האָבן אַרעמעלייט, אויב נישט וואָלט ער זיי דאָך געמאַכט רייך ... אוי, ווען זי וואָלט נישט געווען אַזוי ראַמאַנטיש אין אירע יונגע יאָרן, וואָלט זי איצט נישט געזעסן ביי יענעם אין אַלקערל און געפליקט הינער. האָט זי דאָך געשמט אַלס דאָס שענסטע מיידל פון איר שטעטל. די רייכסטע חתנים האָבן זיך געשדכנט צו איר, נאָר פאַרליבט איז זי גאָר געווען אין חיים סויפער, אַ שיינער, איידעלער, אַבער אַרעמער בחור. זיי האָבן חתונה געהאַט, גלייך אַוועקגעפאַרן קיין אַמעריקע, און זיך דאָ אַפֿ געפלאַגט אַ לעבן לאַנג. מסתמא איז איר מזל אַזאַ ... נאָר זי קאָן דאָך נישט לייקענען אַז זי האָט געהאַט עטלעכע גליקלעכע יאָרן מיט איר מאַן. ער האָט זיך דאָ אויסגעלערנט אַ מלאכה, געאַרבעט ביי קליידער, און אויף אַלע ימים־טובים האָט ער איר אויפגענייט אַ ניי קלייד. זיי פלעגן אַפט אַרויספאַרן צוואַמען מיט פריינד קיין קוני־איילענד, געפאַרן אויף פאַרשידענע, געדרייטע וועגעלעך, גע־געסן וואורשטלעך, פאַרטרינקען מיט סאַדע, געלאַכט, געשטיפט און געפלוידערט. אַבער דאָס איז דאָך שוין לאַנג, לאַנג פאַרביי ... נאָר באַשען ווייזט זיך איצער אויס גלייך עפעס ווי נעכטן וואָלט דאָס אַלץ ערשט געווען ... וויי, וויי ווי די יאָרן לויפן! ...

צביה איז אַריינגעלאָפן אין אַלקערל און אין האַנט האָט זי געהאַלטן אַ גרויסע גאַנדז.

— נאָ, ס'איז אַ „ספעשל“! פליק מיר אַפֿ דעם פריץ — האָט זי אַ וואונק געטאַן צו באַשען — און לייג אַוועק דעם פויגל באַזונדער. איי, קאַכט דאָ, ווי אין אַ קעסל! נאָך מער ווי ביי מיר אין די טעפּ ... די מאַדאַמעשי דרייט זיך אַרום און האַלט אין איין געבן אַקאַזן. זי באַפעלט, גלייך ווי זי וואָלט געווען אַ גענעראַל. זי דרייט מיטן נעזל, אַז דרייען זאָל איר אין די קישקעס! ... דו וואַלסט גע־מיינט נישט אַנדערש נאָר אַז זי איז די קעניגן פון ענגלאַנד. דאָס געפעלט איר נישט, און דאָס טויג נישט. קוקט מיר אין די טעפּ אַריין, פאַרוכט און טוט צו זאַלץ. זי קאָן גאָר נישט פאַרגעסן אַז זי איז אַמאָל געווען אַ קעכין ... האָב איך איר געזאַגט אַז ווען איך אַרבעט אין קיך בין איך די באַלעבאַסטע, און אויב זי וויל

שמעקן און צוטאן זאלץ צו מיין קאכן, קאן זי זיך אנטאן אין מיין פארטעך און ווערן צוריק די קעכין... און אז איך האב אויס-געטאן און איר דערלאנגט מיין פארטעך, האט זי זיך טאקע גוט דערשראקן און זיך גלייך אפגעטראגן פון קיך... — באשע, — האט זי צוגעגעבן, גיב אויף גיך א פליק אפ דעם פויגל און קום אריין עסן.

אין דער גרויסער, רחבותדיקער קיך, ביי א לאנגן טיש, וואס איז געווען אנגעשטעלט מיט כל טוב, איז געזעסן די דינערשאפט און געגעסן מיטאג. עס האט זיך געטראגן א ריח פון געבראטנס און פריש געבעקס. צביה איז ארומגעלאפן פארשמייעט, ארויסגערוקט א קוכן פון אויוון, אריינגערוקט א צווייטן, אויפגעדעקט א טאפ, פאר-זוכט, צוגעגאסן אביסל וואסער, צוגעטאן פעפער, און דערביי זיינען די קללות געפלויגן פון איר מויל, גלאט אזוי אין דער וועלט אריין. זי האט אויסגעטיילט פארציעס, גענומען זיך אליין א גרויס חלק און זיך געזעצט צום טיש עסן.

גאסי, אן אלטע מויד, וואס האט שוין געדינט ביי די פינקל-בערגס זינט א סך יארן, האט דערציילט, אז מען פראוועט אין הויז פארשידענע שמחות, אבער די היינטיקע וועט אלץ אריבערשטייגן. מיט א מאל האט זיך דערהערט א געפילדער. די טיר האט זיך ראפטעם אויפגעעפנט און די מאדאם פינקלבערג איז אריין מיט א רעש. זי איז געווען שטארק צעפלאמט. אנגעטאן איז זי געווען אין א ניי, טיער, בלוי, אטלעסן קלייד, וואס איז געווען באפוצט מיט פערל, מיט א לאנגן שלעפ, הינטער איר איז נאכגעלאפן א מיטל-יארקע פרוי מיט אן איינגעפאלענעם בוזעם און א געבויגענער פליי-צע. אויף איר האלדז איז געהאנגען א פאפירענע מאס. אין מויל האט זי געהאלטן שפילקעס. זי האט ארויסגענומען די שפילקעס פון מויל און מיט צעעפנטע הענט זיך געבעטן:

— מאדאם פינקלבערג, איך בעט אייך, לאזט מיך מעסטן וועל איך אייך ווייזן אז די שלעפ איז פונקט די לענג וואס איר האט בא-שטעלט. ס'האלט דריי יארד! ...

— ווייזן, שמייזן, — האט זיך די מאדאם געקאכט, און אירע אויגן האבן געברענט מיט כעס.

— אַט לאַמיר פרעגן ביי גאַסין, — האָט זי געוווּן אויפן עלטערן מיידל, — און אדרבה, זאָל זי זאָגן צי עס איז אַ שלעפּ! — און זי האָט אַנגעוווּן אויף איר פּאַוּלאַק, וואָס האָט געמיניעט ווי אַ שפּיגל און זיך נאַכגעשלעפּט אויפן דיל. — דאָס איז דאָך לעכערלעך, — האָט זי גערעדט מיט גאַל, — געדאַרפּט האָט די שלעפּ האַלטן אַרײַ בער דריי אײלן, און אַט דער שלעפּ מעסט אַפּילו נישט קיין גאַנצע צוויי... נו, וואָס שווייגסטו, גאַסי?

— איך מײן, — האָט גאַסי אונטערטעניק געשטאַמלט, — עס איז אַביסעלע... מע קאָן זאָגן, אַ סך... כ'מײן, בע... ס'איז... גאָר... און גאָר...

— איי, וואָס פּלאַפּלסטו דאָרטן? — האָט די מאַדאַם פינקל־בערג נישט אויסגעהאַלטן — מען פרעגט דאָך ביי דיר! איז דאָס אַ שלעפּ ווי איך האָב ליב, צי נישט?! — און באַשע האָט געקוקט און געטראַכט, אַז פון דעם שלעפּ וואַלט דער מאַן אירער, ווען ער וואַלט נאָר געווען געזונט, געקאַנט אויפנייען אַ טייער קלייד פאַר איר אויף די יום־טובים.

— האַ, גאַסי, רעד קלאַרע רייד, ס'איז יאָ אַדער נישט אַ שלעפּ!?

— וואָס דען איז דאָס, אַן עק פון אַ הערינג? — האָט צביה נישט אויסגעהאַלטן, און געלאָזט הערן איר מיינונג: — ס'איז אַ שלעפּ, אַ נאַסטאַיאַשטשע שלעפּ!...

— דו חוצפהניצע, ווי וואָגסטו?! ווער פרעגט ביי דיר? — האָט די מיסעס פינקלבערג אַרויסגעזיפט צווישן די ציין און דער־ביי געטאַן אַ פאַרוואַרף דעם פּאַוּלאַק אויף דער לינקער האַנט און פאַרלאָזט די קיך מיט אַ קנאַק אין טיר.

אַרום צוויי ביינאַכט האָבן זיך צביה מיט באַשען געקליבן אַהיים. די גאַלדענע חתונה איז נאָך געווען אין פולן גאַנג. די מוזיק האָט געשפּילט. די געסט, אויסגעפּוצטע אין די טייערסטע קליידער, האָבן געטאַנצט. די חופּה־צערעמאָניע איז שוין לאַנג געווען אַריבער. דאָס עסן אויך. די אַרבעט פאַר באַשען און צביהן איז געווען פאַר־ענדיקט.

דער פּראָסט האָט געשניטן די לופט, ווי מיט שאַרפע מעסערס.

איז, ווי לאַנגע, ווייסע ליכטלעך, האָט אַראָפּגעהאַנגען פֿון די נידעריקע הייזלעך, וואָס זיינען געשטאַנען אויסגעשטעלט אין אַ לאַנגער רייע און האָבן זיך שכנותדיק געטוליעט איינע צו דער צווייטער. די שטילע, רייכע גאַס איבער וועלכער ס'האָבן איצט געשפּאַנט צביה מיט באַשען איז געווען פּאַרזונקען אין אַ טיפּן שלאָף. צביהס און באַשעס מידע פּיס האָבן זיך איינגעשניטן אין שנייאיקן פּוך. צוויי האַרעפּאַשע פּרויען, אויסגעשעפּטע פּון שווערער פּראַצע, האָבן זיך געשלעפּט צום סאַבוויי, צוריק צו זייער וואַכעדיק לעבן, צוריק צום חושך. יעדע איינע מיט אירע מחשבות, מיט איר אייגענער זאָרג פּאַרן מאָרגן.

באַשע האָט געטראַכט פּון איר קראַנקן מאַן, וועמען זי האָט איבערגעלאָזט אַליין, און וועגן איר טאַכטער, וואָס איר קינד איז שטאַרק שלאָף און ווער ווייס צי זי האָט געקאַנט אָפּרייסן אַ פּאַר מינוט און צולויפּן צום טאַטן. זי האָט אויך געטראַכט פּונעם אָפּגעלאָזטן הויז, וואו זי וועט זיך מוזן אויפּסניי איינשפּאַנען און ברענגן גען צו אַ שטיקל אַרדענונג. אַבער זי האָט אָפּגעשטופּט דעם געדאַנק פּון שווערער אַרבעט, און בלויז געחלומט פּון אַ וואַרעם בעט, וואו זי וועט אויסרוען איר מידן קערפּער.

צביה האָט מיט גרויס אָנשטרענונג געשלעפּט אירע געשוואַך לענע פּיס איבערן טיפּן שניי און אין געדאַנק האָט זי געציילט און ווידער איבערגעציילט דאָס געלט וואָס מאַדאַם פּינקלבערג האָט איר געגעבן. עפעס האָט נישט געשטימט. ענדלעך האָט זי אויסגערעכנט, אַז עס קומט איר מיט צוויי טאַלער מער.

— אוי, אַ קרענק אויף איר! — האָט צביה איבערגעשלאָגן די נאַכטיקע רואיקייט מיט אַ קוויטש — זי האָט דאָך מיר איינגע-מאַכט צוויי טאַלער!

— ווער? האָט באַשע געוואַלט וויסן.

— ווער? ס'מאָדאַמעכל!

— אפשר האָסטו אַ טעות? — האָט באַשע זיך איינגעשטעלט

פאַר דער באַלעבאַסטע.

— זי זאָל אַזוי קריגן צוויי געזונטע מכות, ווי זי האָט מיר

איינגעמאַכט צוויי טאַלער! — האָט צביה אַ דערצאָרנטע געענטפּערט.

מיט אַ מאָל האָט זיך צביה אָפּגעשטעלט און זיך ברייט צע־
שמייכלט :

— זעסט ? — האָט זי אָנגעוויזן אויף אַ גרויסער פּאַפּירענער
טעקע, וואָס איז געווען אָנגעפּאַקט ביז צו ראַנד — זעסט ? איך בין
קליגער פון איר ! ...

— איך פּאַרשטיי נישט, — האָט זיך באַשע געחידושט.
צביה האָט זיך אָנגעבויהן, האָט פון דער טעקע אַרויסגעשלעפט
אַ פעקעלע און דאָס דערלאַנגט באַשען :
— נאַ, נעם, ס'איז פאַר דיר !
— וואָס איז דאָס, צביה !? ...
— אַ הון.

— גיי, מען טאָר נישט — האָט באַשע איר צוריקגעשטופט דאָס
פעקעלע.

— וואָס הייסט „מען טאָר נישט“ ?! דו האָסט דערפאַר באַצאָלט !
איך האָב דערפאַר באַצאָלט מיט פּראַצע און שווייס ! ... זי האָט
דאָך מיר אַראָפּגעגנבעט צוויי טאַלער און אפשר מער. וואָס מאַכט
דאָרטן ביי זיי אויס אַ הינדל מיט אַ גאַנדז ! נאַ ! — האָט איר צביה
געשטופט דאָס פעקל אין דער האַנט אַריין, — אַז נישט גיב איך דאָס
אָוועק מיין אַרעמער שוועסטער.

באַשע האָט אויסגעשטרעקט אַ ציטערדיקע האַנט און שטיל
געמורמלט : „פאַרגיב מיר, רבּונו של עולם, ס'איז פאַר מיין קראַנקן
מאָן“ ... און אין געדאַנק האָט זי שוין געזען ווי דאָס הינדל קאַכט
זיך און פּאַרשמעקט די שטוב. זי עסט, דער מאָן עסט, און אַ גאַנצע
וואָך וועלן זיי האָבן צו עסן פון דער פעטער הון ...

בלויז אויף דערווייף

חיים מילשטיין זיצט געמיטלעך אין קיך, לעבן „סינק“, און זיינע פיס שטעקן אין אַ שיסל וואַסער. אין האַנט האַלט ער אַ טעפּל, וואָס ער שטעלט אונטער אַלע וויילע אונטערן קראַן, צאַפּט אָן פּריש, הייס וואַסער, גיסט עס אַריין אין דער שיסל. פון דעם גיסן און טאַפּטשען מיט די פּיס, באַשפּריצט ער די ווענט אַרום. ער שטעלט אַוועק ס'טעפּל אין אַ זייט, טוט אַ פּלעסק מיט די פּיס, לאָזט אַרויס פון גרויס הנאה, אַ מחיהדיקן „אַה“, וואָס זיינע מידע פּיס רוען זיך אַזוי רחבותדיק אויס פון דעם גאַנצן טאַג לויפן און שמייען ביי זיין מסחר.

נאַכדעם ווי ער ווישט אַרום מיט אַ האַנטוך דאָס וואַסער וואָס איז צעגאַסן אויפן דיל, לעבן דער שיסל, נעמט ער אַרויס פון וועסטל קעשענע אַ ביכעלע און אַ בלייפּעדער און הויבט אָן חשובונען. חיים מילשטיין צעשפּרייט זיך געמיטלעך אויפן בענקל; די געשוואַלענע פּיס מיט די אַנגעלאַפּענע אַדערן פאַרנעמען גערן דאָס הייסע וואַסער; זייער צופּרידן נעמט ער קנייטשן דעם שטערן און פירן רעכענונג. ער שרייבט, מעקט, שטרייכט אויס און שטעלט צו ציפּערן, אַלע וויילע לייכטן ביי אים אויף די אויסגעלאַשענע אויגן, און אַ לעבעדיק פייערל צעגיסט זיך איבער זיין אויסגעמאַטערט פנים, ווען דער אונטערשטער ציפּער שטימט מיט זיינע אויסרע-כענונגען.

אַזוי גייט שוין אָן די דאָזיקע רוטין יעדע נאַכט, איבער אַ יאָר צייט, זינט ער האָט זיך איינגעהאַנדלט די רעסטאַראַציע. גלייך ווי זיי פאַרמאַכן ס'געשעפּט, דערשלעפּט ער זיך אַהיים, מיט ווייב און טאַכטער; זיי נעמען זיך צו דער הויז-אַרבעט, און ער צו דער שיסל מיטן הייסן וואַסער און הויבט אָן שפּינען פּלענער פאַר אַ ליכטיקער צוקונפט.

עס טוט אים נאָר באַנג, וואָס ער האָט אָפּגעפינצטערט אַריבער דרייסיק יאָר אין שאַפּ, ביי די מאַשין; געאַרבעט, געשפּאַרט, נאָר צו קיין געלט נישט געקאָנט קומען. פון אַ לעבן שווערער האַרעוואַניע האָט ער אָפּגעשפּאַרט טויזנט דאָלער מיט אַן אַסטמאַטישן הוסט. זיין ווייב האָט אַלץ געטענהט, אַז מען דאַרף גיין אין ביזנעס, נאָר חיים האָט נישט געוואָלט אויפגעבן אַ געזיכערטע שטעלע. אָבער גאָר פּלוצעם האָט זיך דער שאַפּ פּאַרמאַכט. דעמאָלט האָט חיים מיל-שטיין באַשלאָסן צו פּרוּוואון זיין מול, איינשטעלן זיין פּאַרמעגן און ווערן אַ מענטש פאַר זיך.

**

זיי האָבן זיך אַריבערגעצויגן אין אַ קליין שטעטל, ביים ים, וואו מענטשן קומען זומער זיך באַדן; האָבן געדונגען אַ ליידיקע קראַם; אַריינגעשטעלט טישלעך און בענקלעך; איינגעאַרדנט אַ קיך און עס איז געוואָרן אַ רעסטאָראַן. דבורה, זיין ווייב, איז גע-וואָרן די קעכין, און די יינגסטע טאָכטער — די קעלנערקע. שבת און זונטיק פלעגן אויך אַרויסקומען די אויסגעגעבענע קינדער און צוהעלפן. קיינער האָט נישט גענומען באַצאָלט. די גאַנצע הכנסה פון רעסטאָראַן איז געבליבן אין געשעפט. דבורהס קאָכן האָט גע-שמט. שבת און זונטיק איז מען ממש געשטאַנען אין דער רייע. דער „רעדזשיסטער“ האָט אַלע וויילע געקלונגען, און פאַר חיימס און דבורהס אויערן איז דאָס געווען ווי דאָס שפּילן פון דער שענס-טער מוזיק. דבורה האָט אַפט געזאָגט, אַז מען דאַרף גאַרנישט האָבן קיין מאַדערנע מעבל מיט צאַצקעדיקע איינריכטונגען. מען דאַרף נאָר געבן גוטע שפּייז און געשמאַקע געקעכטס, און דאָס גיט זי, און דערפאַר קומט דער עולם.

**

חיים ווייקט די פיס און טראַכט, אַז עס איז אַ שווערע האַרע-וואַניע, נאָך שווערער ווי אין שאַפּ, דערפאַר אָבער וואַרט אויף זיי אַ טייערע צוקונפט אויף די עלטערע יאָרן. אויב ס'זאָל אַזוי אַנ-האַלטן אַ יאָר דרייפיר, ווערט ער אַ ייד אַן עושר און וועט מיט דעם אָפּגעשפּאַרטן געלט קויפן אַ פאַרם. ערשט דעמאָלט וועלן זיי

וויסן פון א לעבן. אט איז ערשט א יאר ווי זיי זינען אין ביזנעס
און האבן שוין אפגעשפארט פופצן הונדערט דאלאר. דאס צווייטע
יאר, מיט אזא גוטע איינגעפונדעוועטע ביזנעס, וועלן זיי זיכער אפ-
שפארן צוויי טויזנט דאלאר. וואס א יאר אלץ בעסער. אין פארלויף
פון דרייפיר יאר, וועט ער האבן אפגעשפארט ביי אן אכט און
אפשר צען טויזנט דאלאר... יא, זיכער צען טויזנט.

כאטש חיים מילשטיין ארבעט שווער, פונדעסטוועגן פילט ער
זיך איצט א סך בעסער אין געזונט. די געבויגענע פליצע גלייכט
זיך צוביסלעך אויס; זיין איינגעפאלענער גוף האט אויף זיך גע-
נומען וואג; דער געלבלעכער קאליר פון פנים האט אנגענומען א
ראזעווע פארב. בלויז די פיס דינען אים נישט, נישט געוואוינט צו
שטיין. ער איז נאך א יונגער מענטש — טראכט ער — ערשט אין
די פופציקער, און אז מען ארבעט שווער פאר זיך אליין, פילט מען
זיך גאר ווי אן אנדער מענטש. עס איז פארט נישט אזוי שווער ווי
ארבעטן פאר פרעמדע. א לעבן אפגעארבעט יענעם רייך צו מאכן.
איצט זעט ער שווארץ אויף ווייס, אז ער וועט בקרוב זיין א ייד אן
עושר. און ער נעמט ווידער חשובונען: מיטן אפגעשפארטן געלט,
וועט ער זיך איינהאנדלען גאר א וואזשנע פארם, מיט קי, פערד און
הינער, מיט א סך לאנד און פעלדער מיט קארן, און ביימער מיט
אויפס און אז גאט גיט א גוט, געראטן יאר, קאסירט מען איין
געלט פון יעדן ביימל אויפס און פון דער פעטער ערד — קאר-
טאפל, מערן, ציבעלעס...

חיים שניצט דעם בלייפעדער און חשובונט, ער שרייבט און מעקט
אויף א שטיקל פאפיר: פון די הינער, וועט ער האבן אייער. פינף
הונדערט אייער וועט ער אוועקלייגן אויסצובריען אויף קליינע הינדע-
לעך; די פינף הונדערט הינדעלעך וועט ער כאווען, וועלן זיי אויס-
וואקסן און ברענגען אזויפיל און אזויפיל... פינף הונדערט הינער,
פינף הונדערט אייער. זיבעציק סענט א טויז אייער. שפעטער, אז די
הינער וועלן שוין מער נישט לייגן קיין אייער, וועט ער זיי פאר-
קויפן. די קי וועלן געבן מילך. פון מילך מאכט מען סמעטענע. פון
סמעטענע — פוטער און קעז. פיר קי — דרייסיק קווארט מילך...
ער וועט פלאנצן קארטאפל, בוריקלעך, ציבעלעס און רעטעכלעך

און פאַרשיידענע אַנדערע גרינסן. נאָכן שניט פון די פעלדער, וועט ער לאָזן צובויען נאָך צוויי שטיבלעך צו זיין כאַטקע, אַז די קינדער און אייניקלעך וועלן קומען, זאָל זיין פלאַץ בריוווּ. נאָט, — וועט ער זאָגן, — רוט זיך אויס אויף מיין אימעניע, ביים זידן! נעבעך אַ רחמנות אויף די קינדער, אין אַזעלכע היצן אין ניו־יאָרק...

דבורה, זיין ווייב, שטייט געבויגן איבערן פרעס־אייזן און פרעסט ווייסע פאַרטעכער פאַר זיך און דער טאַכטער, פאַרן מאָרגנדיקן טאָג. איר איינגעשרומפּענע פיגור וויגט זיך אַהין און צוריק מיטן גליטשן פון אייזן. דאָס מאַטע פאַרמעט־פנים מיט די גרויע וואַסערדיקע אויגן דריקן אויס עפעס אַ באַהאַלטענע מורא.

שוין עטלעכע מאָל ווי זי וויל עפעס זאָגן איר מאַן, נאָר דער־זעט זי ווי יענער איז איינגעוויגט אין חלומות, האָט זי נישט קיין האַרץ. עס פעלט איר מוט, אים צו זאָגן וועגן די קלאַנגען וואָס האָבן זיך צו איר דערטראָגן, דאָס וואָס עס האָט איר געזאָגט די מיסעס צווייגמאַן, אַז פונקט אַנטקעגן איר האָט אַ שטאַטישער רעסטאָראַטאָר אָפּגעדונגען די בודקע און גייט דאָרט אויסבויען אַ מאַדערנעם רעס־טאָראַן, אפשר איז דאָס פאַרט ניט מער ווי אַ קלאַנג? צו וואָס אים ערגערן? מאַלע וואָס זי זאָגט אַלץ. און דערווייל שטייט נאָך די בודקע לידיק. זי ווייסט גוט, אַז די קרעמערקע צווייגמאַן פאַרגינט איר נישט ס'גליק פון אַ גוט געשעפט. נו, זאָל זי אַזוי שווער האַר־רעווען אין איר שפייז־קראַם, ווי זי מיטן מאַן און קינדער, טאָג און נאַכט, וועט זי אויך מאַכן אַ לעבן. — טראַכט פאַרביטערט דבורה. — מען שאַצט זיי, אַז זיי האָבן שוין אָפּגעשפאַרט אַ פאַרמעגן, שווערע טויזנטער. האָט זי זיך דאָך טאַקע געבעטן ביי איר מאַן אַז ער זאָל אויפהערן דערציילן מענטשן וועגן די גרויסע פאַרדינסטן וואָס דער רעסטאָראַן ברענגט זיי. מענטשן האָבן גרויסע אויגן און מען קאָן נאָך חלילה... ניי, קיינער וועט נישט פאַרבייטן איר געשמאַקן קאַכן אויף אַ שיינעם רעסטאָראַן. זי האָט געשוואוירענע קונים. נישטאָ זיך וואָס צו זאָרגן.

**

מיט צוויי חדשים שפעטער, האָט זיך דער נייער רעסטאָראַן אַנטקעגנאביער געעפנט מיט גרויס פאַראַד און פאַמפע. אַ גרויסע,

עלעקטרישע שילד, מיט קאלירטע לעמפעלעך און פלאַמיקע אותיות האָט געלאָזן וויסן, אז עס איז ניי, מאָדערנע, און ביליק. צו יעדן מיטאָג, קריגט דער קונה אַ מתנה: אַ מאָן — אַ ציגאַרן־שפיצל; אַ פּרוי — אַ בייטעלע. ס'גאַנצע שטעטל מענטשן האָט זיך אַ לאָז געטאַן צום נייעם רעסטאָראַן, און אַלעמאַל איז אָנגעקומען אַ נייער שטאַפעט, אַ „גוטער־פּריינט“, וואָס האָט געלאָזן וויסן חיימען און דבורהן, אז דאָס עסן דאָרטן איז עפעס גאָר אַן אַנטיק, און עס שפּילט נאָך דערצו מוזיק. מען וואַרפט אַריין אַ פינף־סענט שטיק, אַ דריק ס'קנעפל, און די מוזיק צעשפּילט זיך. נו, דאָס דאָרף מען חיימען און דבורהן נישט דערציילן, ווייל דער הילכער וואָס יענע האָבן איינ־געאַרדנט הילכט־אָפּ איבער דער גאַנצער גאַס. וואָס זיי קאַנען נישט פאַרשטיין, איז די ביליקע פּרייזן... שפּייז איז טייער, און דאָרט גיט מען אַלץ אַוועק ממש אומזיסט. אָבער ס'איז פאַרט נישט קיין היימיש עסן — האָט דבורה געטרייסט, — נישקשה, זאָלן זיי אָפּ־הוליען. זיי וועלן קומען צוריק צולויפן צו אירע געפּילטע פּיש, געהאַקטע לעבערלעך...

אָבער דערווייל איז געוואָרן שלעכט. ביזנעס איז געפאַלן כמעט אויף אַ העלפט. האָבן חיים, און אַמאַל דבורה, זיך גענומען בגנבה פאַרביידרייען דעם נייעם רעסטאָראַן, וואַרפן אַ זייטיקן בליק, און האָבן געזען אז דאָרט איז אַ געפאַקטער רעסטאָראַן, האָט עס זיי אַ צופּ געטאַן ביים האַרצן. האָבן זיי זיך געטרייסט אז יענע וועלן באַלד דאַרפן העכערן די פּרייזן, אז נישט וועלן זיי פאַרלירן קורחס אוצרות. אָבער ווען דבורהס געשוואוירענע קונים זיינען אויך אַוועק אַהין, האָט דאָס זיי פאַרדראָסן. חיים האָט באַשלאָסן מער נישט צו שווייגן, און ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ קאַנקורענץ:

האָט יענער אַרויסגעשטעלט אַ קאַרטע וואָס רעכנט־אויס אַ מאַלצייט פון זיבן געריכטן פאַר אַ דאָלאַר מיט דרייסיק סענט, האָט חיים אַרויסגעשטעלט אַ גרויסע שילד אז ער גיט אַ מיטאָג פון זיבן געריכטן, און גיט נאָך צו אַ פּלעשל סאָדע־וואַסער, פאַר אַ דאָלער מיט צוואַנציק סענט. באַלד צומאַרגנס איז אָבער שוין דאָרט גע־שטאַנען אַ גרויסער טאָול אין פענצטער, מיט אַן אויסגערעכנטן מיטאָג פון אַכט מאַכלים — פאַר ניינציק סענט, און דערצו אַ פּריי

גלאָז ביר. האָט חיים אויך אַרויסגעשטעלט אַ גרויסן טאַוול, מיט שרייענדיקע, גרויסע אותיות, וואו עס איז געשטאַנען אויסגערעכנט פונקט דער זעלבער מיטאַג ווי ביי זיין קאַנקורענט, מיט אַ צוגאַב פון אַ גלאָז ביר מיט אַ שטיקל קישקע.

דבורה האָט זיך געבעטן ביי איר מאַן, ער זאָל אויפהערן קאַנ-קורירן, ווייל זייער אַרבעט איז פאַרן טייוול, זיי דערלייגן געלט. נאָר חיים מילשטיין איז אַוועק אין אַזאַ גאַלאַפּ פון שניידן פרייזן און אַנלערנען זיין קאַנקורענט, אַז מען האָט אים מער נישט געקאַנט איינהאַלטן, און זיין ווייבס טענהן, בעטן און טרערן, זיינען געפאַלן אויף טיבע אויערן.

**

נאָך אַכט חדשים ביטערער קאַנקורענץ, האָט חיים מילשטיין אָפּגעהאַלטן אַ גרויסן זיג: דער נייער רעסטאָראַן האָט זיך פאַרמאַכט, יענער האָט באַנקראַטירט, און חיים מיט דבורהן זיינען ווידער גע-בליבן אַליין.

אַבער דער ריס איז געווען טיף, די קאַנקורענץ האָט אויפגע-געסן די אָפּגעשפאַרטע פופצן הונדערט דאָלאַר; אויך אַפילו די טויזנט, וואָס זיי האָבן אַריינגעלייגט אין געשעפט; און זיי זיינען נאָך געוואָרן פאַרשולדיקט מיט אַ פאַר הונדערט דאָלאַר.

דבורה האָט פון גרויס ערגערניש אָנגעהויבן שטאַרק אונטער-צוקרענקען און האָט מער נישט געקאַנט שטיין טעג און נעכט ביים הייסן אויוון און קאַכן. חיימס אַסטמאַטישער הוסט האָט זיך אומ-געקערט, אַבער ער האָט געפרוואווט אים אַלעמאַל פאַרשטיקן, ס'זוייב זאָל נישט הערן.

סוף כל סוף האָט חיים זיך געמוזט אונטערגעבן און פאַרמאַכן זיין רעסטאָראַן. ווייל אַנשטעלן אַ קעכין, צאָלן דירה-געלט, עלעקטריע און גאַז — דערויף האָט שוין די ביזנעס נישט געטראַגן. און הע-כערן די פרייזן האָט מען אויך נישט געקאַנט. מיט די לעצטע כוחות האָט ער זיך געווערט, געקעמפט, נישט געוואָלט פאַרמאַכן, נישט געוואָלט אונטערגיין, אַבער עס איז נישט געווען קיין אַנדערע ברירה.

**

חיים מילשטיין זיצט ווידער אין קיך. די פיס וויקט ער מער נישט, ווייל ער איז מער נישט מיד. ער אַרבעט נישט. ער האַלט אָבער יאָ אַ בליישטיפט אין האַנט, פירט אים איבערן וויסן פאַפּיר, חשובונט און מאַכט פּלענער. זיין ווייב זיצט דערנעבן. מיט אַ מאַל דרייט ער זיך אויס צו דבורהן און זאָגט:

— אַט האַסטו עס! אינגאַנצן קומען מיר אַפּצוגעבן חובות אַרום פיר הונדערט דאָלאַר. דאָס קאָנען מיר אַפּצאלן מיט אונדזער פּאַליסי, און אויב מיר וועלן קאָנען קריגן געבאָרגט דריי טויזנט דאָלאַר, וועלן מיר קאָנען איינצאלן און קויפן אַ שטיקל פאַרם. איך האָב חלילה, נישט באַנקראַטירט. מיין נאָמען און קרעדיט זיינען גוט ... ענטפערט אים דבורה:

— ווער וועט דיר איצט באַרגן טויזנטער דאָלאַרן? רעדסט נאַרישקייטן, חיים. קודם וואַלסטו געדאַרפט צוריקגיין צו דער אַרבעט, וועסטו אַפּצאלן די חובות, וועלן מיר דערנאָך אַנזאַמלען פּריש געלט און גיין אין ביזנעס, און שפּעטער ערשט קויפן אַ פאַרם.

— איצט, מיין ווייב, רעדסט דו שוין נאַרישקייטן. דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז קיין דזשאַבס וואַלגערן זיך נישט אַרום, און אויב שוין יאָ אַ שטעלע, קריגן עס יינגערע פאַר מיר. און פון די קלענסטע ביזנעס איז אַלץ דאָ אַ גרעסערער טשענס ווי פון דעם בעסטן דזשאַב.

— ס'איז דאָ פאַר דיר אַ טייערע שטעלע. מיינסט אַז איך שלאָף? איך האָב זיך נעכטן געזען מיט אונדזער לאַנדסמאַן, בער-גער, פון דער "קלאָק ענד סוט קאַמפּאַני", האָט ער מיר געזאָגט אַז דו זאלסט אַרויפקומען צו דער אַרבעט. איך וועל פאַרדינגען אונדזער ליליס בעדרום, זי וועט שלאָפן אין עס-צימער, וועלן מיר קאָנען שפּאַרן אַן עקסטראַ פאַר דאָלאַר און קומען צוריק צו אַביסל געלט, וועלן מיר שפּעטער נאָכאַמאַל טרייען ביזנעס.

— נו, און אין "סלעק" האַסטו פאַרגעסן? — האָט חיים גע-פּרעגט — ס'איז דאָך בלויז זמן-אַרבעט און באַלד ווערט אויס. וואָס מיינסטו, ס'איז דיר אַן אייגענע ביזנעס, אַ רעסטאָראַן וואו ס'רעדל דרייט זיך אַ גאַנץ יאָר, מיט אַ "רעדזשיסטער" וואָס קלינגט מיט דאָלאַרן? — האָט ער זיך נאָך אַלץ נישט געוואַלט אונטערגעבן.

— דערפאר האָבן מיר דאָך עפעס „סאַשעל סעקיוריטי“, אַ טייערע רעגירונג, וואָס צאָלט דיר יעדע וואָך אַ געהאַלט, אַזוי לאַנג ווי דו אַרבעטסט נישט און רוסט זיך אויס שטיל, רואיק, אָן קאַפֿ-דרייעניש.

— כ'מיין אָבער, אַז — האָט ער זיך שוין שוואַך געווערט — לאַמיר נאָך פרובירן. האָ? איך וויל...

אָבער זי האָט אים נישט געלאָזט ענדיקן:

— חיימל, ס'איז דאָך נאָר אויף דערווייל...

חיימל האָט אַ קוק געטאָן אויף זיין ווייב און אַ לעבעדיק פֿייערל האָט אויפגעבליצט אין זיינע אויגן. נאָך אַ וויילע שווייגן האָט ער אַרויסגערעדט שטיל, אָבער מיט גרויס בטחון:

— נו, טאַקע, עס איז דאָך נאָר בלויז אויף דערווייל...

די אנדערע

ראיושאַ איז געזעסן אַן איינגעקארטשעטע אין אַ ווינקל פון גע-
פּאַקטן „טשאַפּל“ און זיך איינגעהערט אין די רעדעס וואָס מ'האַט
געהאַלטן וועגן דעם פאַרשטאַרבענעם:

„... ד"ר אַלעקסאַנדער רובין איז געווען אַ מאַדערנער למד-
וואַוניק, אַ צדיק, אַ מענטש אָן אַ גאַל. נישט נאָר האָט ער נישט
גענומען באַצאַלט פון אַרעמע פּאַציענטן, נאָר אָפט האָט ער נאָך גע-
געבן געלט פאַר דער מעדיצין און איבערגעלאָזט עטלעכע דאָלאַר
פאַר דער אַרעמער פּאַמיליע. דאָקטאָר רובין איז אויך געווען אַ גע-
טרייער מאַן און אַן איבערגעגעבענער פּאַטער“...

ראַיושאַ האָט אויפגעהויבן דעם געבויענעם קאַפּ און געקוקט
מיט פאַרוויינטע אויגן צו דער טיר, אפשר וועט נאָך פאַרט קומען
די וואָס אויף איר איז זי געווען אייפערזיכטיק אַלע יאָרן וואָס זי
איז געווען אַלעקסאַנדערס געליבטע. אַבער יענע — נישט זי קומט
און צווישן עולם איז זי אויך נישטאַ. דאָס האָט ראַיושאַן אַביסל
באַרוואַיקט און זי האָט זיך געמאַכט פאַרוואורפן, דערפילט אַ גרויסע
חרטה אויף דעם וואָס זי איז אים און זיך אומזיסט דערגאַנגען די
יאָרן.

אין דער זעלבער צייט האָט ראַיושאַ געקוקט מיט אַ געפיל פון
רחמנות און טיפער סימפאַטיע צו אַלעקסאַנדערס ווייב, וואָס איז
געזעסן אין דער ערשטער רייע, אַנגעשפּאַרט צווישן דער טאַכטער
און דעם זון. ראַיושאַ האָט געזען ווי מ'האַט זי כמעט אַריינגעטראַגן
אין דעם „טשאַפּל“. ווייסט זי דאָך, אַז יענע איז שוין באַלד אַ
פּערטל יאָרהונדערט אַן אינוואַליד, אַ קריפּל. עס האָט איר נאָר גע-
וואונדערט וואָס זי האָט איבערגעלעבט איר מאַן, וועלכער איז געווען
שיין, הויך שטאַרק און האָט זיך קיינמאַל נישט באַקלאַגט אויף קיין
שוואַכן געזונט.

...ד"ר אלעקסאנדער רובין", — האָט שוין אַ צווייטער רעד-
נער גערעדט — „איז נישט נאָר געווען גוט צו זיינע פּאַציענטן; ער
איז געווען גוט צו אַלע ליידענדע. ער האָט זיין פּרייע צייט אַוועק-
געגעבן צו קהלשע ענינים. אַחוץ זיינע גרויסע ביישטייערונגען, האָט
ער אָפט געהאַלטן לעקציעס און מיט זיינע מוטיקע אויפטריטן גע-
וועקט דעם עולם צו גוטע מעשים. ער האָט געפונען זיין גליק אין
שווערער אַרבעט פאַר אַרעמע און אונטערדריקטע“.

ער האָט געפונען גליק ביי מיר — האָט ראַיושאַ געטראַכט —
אַזוי פּלעגט אַלעקסאנדער יעדנפּאָלס איר זאָגן, ווען ער פּלעגט קו-
מען צו איר און ווען זיי פּלעגן פאַרברענגען צוואַמען.

די ערשטע צוויי יאָר פון זייער ליבע זיינען אַוועק געמיטלעכע,
גליקלעכע. אויפן דריטן יאָר האָט פּאַסירט עפּעס וואָס האָט צוגע-
נומען ביי ראַיושאַן איר רוי, דעם גלויבן אין מענטשן און אין איר
געליבטן, כאַטש נישט איר ליבע פאַר אַלעקסאנדער רובין.

יאָ, זי געדענקט עס קלאַר און וועט עס אייביק געדענקען: ס'איז
געווען מיט אַ צוועלף יאָר צוריק. זי איז מיט אירער אַ פּריינדין
אַוועק זען אויף בראַדוועי אַ פּיעסע, וואָס מ'האַט געשפּילט מיט
גרויס דערפּאָלג. זי איז געקומען אַביסל שפּעטלעך, אין טעאַטער
איז שוין געווען פּינצטער. זי האָט זיך שטיל אַוועקגעזעצט, און ווען
עס איז געוואָרן ליכטיק, האָט זי זיך אַרומגעקוקט. מיטאַמאַל האָט
זיך אַ וואַקל געטאָן דער גאַנצער טעאַטער. זי האָט געזען קעפּ,
קעפּ, און איין קאַפּ איז געווען אַלעקסאנדערס און דער צווייטער —
אַ בלאַנדער פּרויס לעבן אים. ראַיושאַ האָט געזען ווי ער האָט זיך
צוגעבויגן צו איר, עפּעס שטיל געזאָגט. יענע האָט אַ שמייכל גע-
טאָן, געשאַקלט דעם קאַפּ אויף יאָ. באַלד האָט זי זיך אויפּגעהויבן.
זי איז געווען אַ הויכע דאַמע, אַ פּעסט-געבויטע, מיט האַרטע גע-
זיכט שטריכן. ביידע זיינען אַרויס אין פּאַיע. ראַיושאַ האָט זיך דע-
מאַלט אַנגעכאַפט אָן דער פּריינדינס אַרעם, שטום אַנגעוויזן אויף
דעם פּאַרל. אַליין האָט זי זיך געוואַלט אויפהויבן און אַרויסלויפּן,
אַבער די פּיס האָבן איר נישט געדינט. דאָס לשון האָט איר אָפּגע-
נומען. זי איז אינגאַנצן געוואָרן ווי אַ שטיק בליי. איר פּריינדין

איז זיי נאכגעגאנגען, צוריקגעקומען און בלויז געזאגט, אָז זי האָט געהערט ווי אַלעקסאַנדער האָט יענער גערופן „מערי“.

גלייך ווי עס איז ווידער געוואָרן פינצטער, האָט ראַיושאַ פאַר-לאָזט דאָס טעאַטער. יענע נאַכט איז זי נישט געשלאָפן. זי האָט אַ וואַכע געשפּאַנט פון איין צימער אין צווייטן און כסדר גערויכערט. זי האָט קוים דערלעבט צו זען ווי עס ווערט טאָג. זי האָט מיט אומגעדולד געוואַרט ער זאָל זי רופן אויפן טעלעפּאָן. צען אַזייגער האָט ער, ווי יעדן טאָג, איר טעלעפּאָנירט, זי אויסגעפרעגט ווי זי פילט זיך, צי איז זי גוט געשלאָפן, און איר געזאָגט אָז ער האָט זי ליב... ס'איז איר געוואָרן קלאַר, אָז ער האָט אין טעאַטער זי נישט געזען. זי האָט זיך מער נישט געקאַנט איינהאַלטן און אַ פרעג געטאָן:

— ווי אַזוי איז דיין דאַמע, מערי, געפעלן די פּיעסע?...?

ער איז געוואָרן אַביסל צעטומלט, אָבער גלייך האָט ער זיך קאַנטראַלירט און געזאָגט, אָז דאָס איז אַ פּאַציענטקע, אָן אַלטע באַ-קאַנטע, וואָס ער האָט נעכטן צופעליק באַגעגנט. ער האָט אַ סך גערעדט, אָבער ראַיושאַ האָט אים גאַרנישט געגלויבט. זינט דעמאָלט איז איר לעבן מיט איר געליבטן פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ גיהנום. עס איז געקומען צו שטענדיקע קריגערייען. זי איז געוואָרן אַלץ מער אייפערזיכטיק אויף דער אַנדערער און אַלעקסאַנדער האָט איר געהאַלטן אין איין באַווייזן אָז זי האָט נאַרישע איינרעדענישן, וויסטע האַלוצינאַציעס.

מיטאַמאָל איז איר אויפגעפאַלן, אָז ער האָט אויפגעהערט צו פאַרברענגען מיט איר די פרייע זונטיקס. ער האָט גענומען פאַר-שווינדן. אַלעמאָל האָט ער געהאַט אַ פּרישן תּירוץ: אַט מוז ער זיין ביי אַ געפערלעכן חולה; אַט מוז ער מאַכן אַן אַפּעראַציע; מאַדנע, אין די פּריערדיקע יאָרן האָט בלויז צוויי מאָל פּאַסירט, אָז ער האָט געמוזט זיין זונטיק ביי קראַנקע. דעמאָלט איז זי מיט אים מיט-געפאַרן און זי האָט געוואַרט אויף אים אין זיין אויטאָמאָביל ביז ער איז אַרויסגעקומען, און זיי האָבן פאַרבראַכט די רעשט פון דעם טאָג ביז שפּעט אין דער נאַכט צוואַמען. ראַיושאַ האָט געוואוסט, אָז ווען מ'האַט באמת ליב, ווערן אַלע

שטערונגען באזייטיקט. אויך האָט זי באַמערקט, צו איר גרויסער אַנטווישונג, אַז ער פאַרענטפערט זיך מער נישט אַזוי שטאַרק, ווען זי באַשולדיקט אים אַז ער טרעפט יענע. דערצו האָבן זיך אַנגע-הויבן דערטראַגן צו איר קלאַנגען, אַז מען טרעפט אים אָפּט מיט אַ בלאַנדער דאַמע...

אין איינעם אַ זונטיק, האָט ער איר געלאָזט וויסן — שוין צום וויפילטן מאָל — אַז ער וועט זי, ראַישאַן, נישט קאַנען באַגעגענען, ווייל ער דאַרף אין שפיטאַל דורכפירן אַ שווערע אָפּעראַציע. אָבער ווען זי האָט שפעטער אַנגעקלונגען אין שפיטאַל, האָט מען איר גע-זאָגט, אַז ד"ר רובין האָט היינט נישט קיין שום אָפּעראַציע און אַז מען דערוואַרט אים ערשט מאַנטיק דריי אַזיגער נאַכמיטאַג. ווען זי האָט זיך מיט אים ווידער געטראַפּן און אים באַוויזן, אַז זי רעדט נישט גלאַט ווי אַן אייפערזיכטיקע פרוי וואָס האָט צווייפלען און פאַרדאַכטן, נאָר אַז זי האָט אַ גרונד צו גלויבן אַז ס'איז פאַראַן אַ צווייטע; אַז זי ווייס אַז ער איז גאָר אין שפיטאַל נישט געווען; האָט ער מער נישט געלייקנט. ער האָט צוגעגעבן אַז ער זעט מערין, נאָר דאָס הייסט נישט, אַז ער האָט ליב די אַנדערע...

האַט ראַישאַ אים געשטעלט אַן אולטימאַטום: אַדער זי אַדער יענע, און... ער איז אַוועק צו יענער...

נאָך צוויי יאָר איז ער צוריקגעקומען און איר געלאָזט וויסן, אַז ס'איז אויס מיט מערין, ווייל ער האָט זיך איבערצייגט, אַז ער האָט ליב בלוז איר. האָט זיך ראַישאַ איבערגעבעטן מיט אַלעק-סאַנדערן, אָבער די גאַנצע צוועלף יאָר נאַכדעם, איז יענע איר נאַכגעגאַנגען ווי אַ שוואַרצער שאַטן און איר פאַראומערט דאָס לעבן, ראַישאַ האָט אים פאַרגעבן, אָבער זי האָט נישט פאַרגעסן. ספיקות האָבן כסדר געפרעסט איר האַרץ. איז ער ערגעץ אַוועק און נישט געקומען אין דער צוגעזאַגטער צייט, האָט זי גלייך דער-זען "די אַנדערע"... ראַישאַ האָט געזען מערין, ווען זי אַליין איז געזעסן בייטאַג אין אָפּיס און געאַרבעט. איר געשטאַלט האָט זי פאַרפאַלגט אַפילו ווען זי האָט פריילעך פאַרבראַכט צווישן מענטשן. אָפּט איז זי געלעגן אין די נעכט וואָך אויף איר געלעגער און דער שלאָף איז נישט געקומען. עס איז אויסגעוואַקסן די הויכע, בלאַנדע

מערי און האָט אין דער פינצטערניש פון דער נאַכט איר אַריינגע-
לאַכט אין פנים: ניין, נישט דיך האָט ער ליב! איך, איך בין זיין
אויסדערוויילטע! ...

איצט, זיצנדיק אין „טשאַפּל“, האָט ראַיושאַ נאָך אַלץ געזוכט
די אַנדערע. אויב עס וואָלט עקסיסטרט כאַטש אַ פּריינדשאַפּט, —
האָט זי געטראַכט, — וואָלט דאָך יענע געקומען אים אָפּגעבן דעם
לעצטן כבוד. ניין, זי איז נישטאָ! און ראַיושאַ האָט דערפילט עפעס
ווי אַ דערלייכטערונג. אָבער צו דער זעלבער צייט האָט זי זיך אויך
דערפילט שולדיק קעגן איר געליבטן. אוי, ווען ער וואָלט איצט גע-
לעבט, וואָלט זי אים געפאַלן צו די פיס און אים געבעטן ער זאָל
איר פאַרגעבן פאַר איר צווייפלען און פאַר איר יאָדען אים. איר
גאַנץ לעבן וואָלט זי אַוועקגעגעבן, פאַר כאַטש נאָך איין מאָל רעדן
מיט אים. ראַיושאַ האָט איינגעהאַלטן די טרערן. זי האָט נישט גע-
וואָלט אַז מענטשן זאָלן זען ווי עס זיצט דאָ אַ פּרעמדע און וויינט ...
מאַרגן וועט זי גיין אויפן בית-עולם. דאָרטן וועט זי קאַנען פּריי
וויינען און אויסרעדן איר שווער האַרץ פאַר אים ...

זי האָט געזען ווי מען טראַגט אַרויס דעם קאַסטן און ווי זיינע
נאָענטסטע זעצן זיך אַריין אין אויטאָמאָבילן, אַ סך אויטאָמאָבילן,
אַנגעפילט מיט משפּחה, פּריינד. זי וואָלט אַזוי גערן אַריין אין
איינעם פון די אויטאָמאָבילן און מיטגעפאַרן אים באַגלייטן אויף
זיין לעצטן וועג. אָבער זי איז געבליבן שטיין און געזען דורך פאַר-
נעפּלטע אויגן ווי עס נעמט געלאַסן פאַרן דער ארון, ווי עס גייט
אויף אייביק אַוועק פון איר דער נאָענטסטער, דער טייערסטער.
ראַיושאַ האָט נאָך אַלץ זייער פאַרויכטיק באַקוקט יעדע פּרוי, וואָס
האָט זיך אַריינגעזעצט אין די אויטאָמאָבילן. ניין, מערי איז דאָרטן
נישטאָ. זי האָט זיך פאַרשעמט פאַר איר שוואַכקייט. נאָך איצט
אויך! — האָט זי זיך אַליין געמוסרט — אַ טייערער, פאַרגיב מיר!
ווי גוט וואָלט געווען ווען דו וואָלסט געשטאַנען אויף מיין אַרט! ...

**

די גאַנצע נאַכט איז ראַיושאַ געווען צווישן וואָך און דרימל.
מיטן ערשטן בליאַסק אויף טאָג איז זי אויפגעשטאַנען. זי האָט מיט

א פיבערדיקער אומרואיקייט זיך גענומען גרייטן צו גיין אויף דעם בית-עולם. זי האט דערביי געהאט דאס געפיל, ווי זי וואלט גע-
גאנגען צו א באגעגעניש מיט איר געליבטן. יא, זי וועט זיך מיט
אים היינט דורכרעדן... אים אויסדערציילן אלע אירע ליידן, די
ראנגלענישן אירע, וואס זי האט אים גארנישט געוואלט זאגן וועגן
זיי ביי זיין לעבן. און אים בעטן ער זאל איר מוחל זיין פאר די
ערגענישן וואס זי האט אים פארשאפט. האט דאך זיין הארץ נישט
אויסגעהאלטן. האט זי נישט אמאל געהאט א חלק אין זיין פרי-
צייטיקן טויט? ניין, מיט זיין אוועקגיין האט זיך גארנישט פאר
איר געענדערט. ערשט ווען זי וועט אוועק אויף איר אייביקן וועג,
וועט זי אים אויפהערן ליב צו האבן.

איידער ראיושא איז ארויס פון הויז, האט זי א קוק-געטאן אין
שפיגל און עס האט זיך איר אויסגעוויזן, אז זי האט זיך אין דעם
מעת-לעת שטארק פארענדערט. איר מיטלוואוקסיקע פיגור איז
געווארן דינער און געבויענער. פון איר בלאס פנים האט ארויס-
געקוקט א פאר פאראומערטע, ברוינע אויגן. זי האט אנגעטאן א
שווארצן הוט, ארונטערגעשטופט אירע שווארצע, געדיכטע האר,
ארויפגעכאפט אויף זיך א לייכטן, טונקעלן מאנטל און זיך געלאזט
גיין צום בלומען-געשעפט.

**

אויפן בית-עולם איז געווען שטיל, רואיק. דער אינדיאנישער
זומער האט געכישופט מיט רייכע פארבן. פון דעם קלארן, בלויזען
הימל האט גאלדיק געשיינט די זון, די ביימער האבן זיך געשאקלט
און סודותדיק גערוישט, געווארפן פון זיך ברוינע, רויטע און געלע
בלעטער.

ראיושא איז געשטאנען לעבן דעם פרישן קבר פון איר גע-
ליבטן. זי האט דארט אוועקגעלייגט רויטע רויזן. דערנאך האט זי
זיך געלאסן אראפגעלאזט צו דער ערד. זי האט אנגעשפארט איר
מידן קאפ אויף דעם פרישן בערגל, אט אזוי ווי זי פלעגט אמאל
אנשפארן איר קאפ אויף זיין שטארקן אקסל, און מיטאמאל האט
זי זיך שטארק צעוויינט. זי האט געלאזט לויפן די טרערן פריי, אן
מורא. און דערביי האבן ווערטער גענומען שטרעמען פון איר מויל:

„פארגיב מיר, טייערער, פאר אַלע מיינע צווייפלען, פאר די אומ-
זיסטע ליידן און ערגערנישן וואָס איך האָב דיר פאַרשאַפּט מיט מײַן
אומזיניקער אייפערזוכט! ווי אַנדערש וואָלט איצט געווען, ווען דו
וואַלסט געקאַנט זײַן אַ לעבעדיקער! אָבער פאַר מיר ביסטו נישט
טויט. איך וואָלט גערן אַוועקגעגעבן מײַן נאַריש לעבן, וואָס האָט
איצט נישט קײַן שום זײַ, כאַטש נאָך אײַן מאָל צו הערן דײַן
קול“! ...

זי האָט לאַנג גערעדט און אַלץ טיפּער איינגעגראָבן איר קאַפּ
אין זײַן קבר, און עס האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז זי הערט זײַן
שטים אין דעם רוישן פון ווינט.

מיט אַ מאָל האָט זיך איר געדוכט אַז זי הערט טריט. די טריט
זײַנען טאַקע געוואָרן אַלץ נעענטער. זי האָט אַ דערשאַקענע אויפֿ-
געהויבן איר קאַפּ, און דורך פאַרטערטע אויגן דערזען לעבן זיך אַ
הויכע געשטאַלט פון אַ פעסט־געבויטער, בלאַנדער פרוי. נײַן, עס
קאַן נישט זײַן! — האָט ראַיושאַ מיט שרעק געטראַכט. אפשר זעט
זי פאַר זיך אַ געשפּענסט? אַ שאַטן? ... זי האָט מיט דעם טײַ-
כעלע אויסגעווישט די רײט־פאַרוויינטע אויגן און האָט איצט קלאַר
געזען: פאַר איר איז געשטאַנען די בלאַנדע מערי, מיט אַ בוקעט
וויסע רויזן אין האַנט ...